

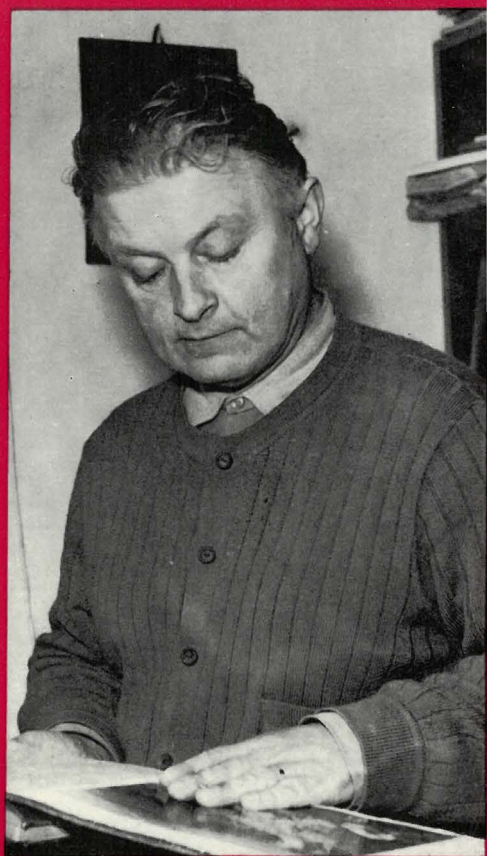
MILE PAVLIN

Vognju in snegu

Goreljek na Pokljuki je bil 15. decembra 1943 prizorišče tragedije, katere žrtev je bil 3. bataljon Prešernove brigade. Borce tega bataljona so zaradi izdaje presenetili Nemci v Lovčevem hotelu. Kljub brezupnemu položaju so se partizani v obkoljenem hotelu junaško bojevali in prizadejali Nemcem občutne izgube, sami pa se s hudimi žrtvami prebili iz obroča.

Ti in drugi dogodki na Pokljuki so dolgo ostali uganka in šele pozneje so jih delno razjasnili bohinjski vosovci, delno pa so bili raziskani šele po vojni. Pisec je skrbno preučil vse dosegljivo gradivo, natančno je sledil vsemu dogajanju in z izjavami udeležencev ter drugimi dokumenti kolikor mogoče natančno obnovil usodo obkoljenega in razbitega bataljona. Temeljito poznavanje snovi mu je omogočilo, da je plastično prikazal tako širše ozadje dogajanja kot sam tragični dogodek na Goreljku. Z močjo svojega pisateljskega peresa je znal oživiti osebno plat obravnavanih ljudi, spremljati pot posameznikov v celoti, da zaživijo pred bralčevimi očmi kot strnjena podoba človeških usod v bojnem metežu tistega decembrskega dne. To delo je izšlo broširano že leta 1963. Avtor je gradivo pregledal in razširil, ga dopolnil z novimi spoznanji in mu dodal obširno uvodno besedo.

MILE PAVLIN se je rodil leta 1926 v Bitnjah v Bohinju. Tik pred vojno se je z družino preselil v Ljubljano. V narodnoosvobodilno gibanje se je vključil leta 1941, maja 1943 je odšel k partizanom, kjer je opravljal razne politične funkcije. V 15. brigadi 15. divizije je bil namestnik komisarja čete, bataljona, komisar baterije, potem komisar jurišnega bataljona 15. divizije. Nekaj časa je bil vojni dopisnik v italijanski brigadi Fontanot. Po vojni je služil kot aktivni oficir v enotah jugoslovanskega vojnega letalstva.

Že med vojno se je začel ukvarjati s publicističnim delom. Zlasti obsežno je njegovo publicistično delo po vojni, izdal je že vrsto leposlovnih in dokumentarnih knjig. Za vsa svoja dela črpa snov iz vojnih doživetij. Leta 1960 je dobil Kajuhovo nagrado.

Druga, dopolnjena izdaja

MILE PAVLIN

V OGNJU IN SNEGU

ZALOŽBA BOREC
LJUBLJANA 1981

UVODNA BESEDA

Leta 1959, ko sem taboril ob Bohinjskem jezeru, me je zaneslo tudi na Pokljuko. Tam sem obiskal »Šport hotel« in srečal svojega nekdanjega brigadnega komandanta Karla Dimnika-Čalija, ki je bil kot vojaški vojni invalid na okrevanju. Kot je običaj ob takšnih snidenjih, sva se začela pogovarjati, in ker se nisva videla že nekaj let, sva si imela marsikaj povedati. Nazadnje mi je začel pripovedovati, da se sprehaja po okolici in da je pri tem naletel na ruševine »Lovčevega hotela«, nedaleč proč pa na skromen spomenik več desetim padlim partizanom. Nikjer nobene spominske plošče, grobišče je zapuščeno, poraščeno s plevelom, je potožil. Nekoč so ga morda za silo uredili, nato pa prepustili zobu časa. Krave, ki so se tisto leto še pasle po Goreljku, so hodile po partizanskem skupnem grobu in ga onečejale...

Začel je spraševati hotelsko osebje, kaj se je zgodilo na Goreljku, da je padlo toliko partizanov, in zakaj je njihov grob tako zapuščen. Nič natančnega ni mogel zvedeti, le to, da je bila takrat, ko so ti partizani padli, huda zima z visokim snegom, pa da jih je nekdo izdal in se jih je menda le nekaj rešilo. In še to, da se blejska in bohinjska občina nikakor ne moreta sporazumeti, katera naj bi skrbela za grob, ker je ta tik ob občinski meji, ki pa ni natanko določena...

Potem ko sem iz pogovora s Karlom Dimnikom-Čalijem zvedel za brezbržnost do spomina na padle partizane, sem sklenil o boju na Goreljku napisati knjigo. Predvsem sem računal, da bom z njo zbudil vest naše družbe.

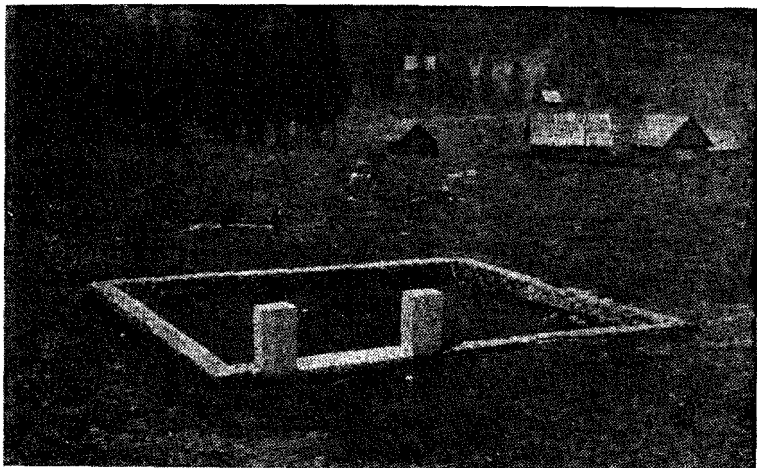
Lotil sem se iskanja podatkov. Knjiga, ki sem ji dal naslov »V ognju in snegu«, je bila moje prvo delo s področja zgodovine osvobodilne vojne in socialistične revolucije. Tedaj nisem imel še skoraj nobenih izkušenj. Tako sem kmalu naletel na težave in knjiga je izšla šele 1963.

Sprva sem se pri zbiranju podatkov in pisanju opiral le na izjave preživelih, ki so si bile iz razumljivih razlogov prevečkrat v nasprotju. Podobno je bilo z različnimi priložnostnimi spominskimi članki v raznih časopisih in revijah.

Naposled sem se lotil iskanja gradiva v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Toda tudi v dokumentih je bilo vse preveč nasprotujočih si podatkov. Znova in znova sem moral ugotavljati, zakaj je tako in kaj je verjetnejše. Ponovno sem obiskoval preživele in druge, o katerih sem domneval, da mi bodo pomagali pojasniti kako uganko. Včasih sem jih zasliševal kot kak preiskovalni sodnik...

Pomagati sem si skušal tudi z življenjepisi padlih po muzejih in pri odborih takratne Zveze borcev, z invalidskimi predmeti pri okrajnih ljudskih odborih in s poizvedbami po časopisju. Naj mimogrede omenim, da so slednje ostale brez vsakršnega odziva...

Zdaj so tisti pionirski časi partizanskega zgodovino-pisja že daleč za nami. Samo v »Knjižnici NOV in POS« je izšlo 54 knjig, predvsem monografij brigad in odredov, nekaj knjig pa tudi zunaj te zbirke. Marsikatera bi mi bila takrat precej olajšala delo, saj mi ne bi bilo treba brskati po arhivih, knjigah, časopisih in revijah.

Spomeniška ureditev temeljev Lovčevega hotela pred 1969

Tudi sam sem v kasnejših letih napisal dve monografiji ter sodeloval pri tretji, vrh tega sem napisal še nekaj krajših del s področja zgodovine osvobodilne vojne in socialistične revolucije. Pri tem sem si nabral precej izkušenj, kakršnih v letih 1959—1962 še nisem imel.

Tista leta tudi še ni bilo odborov partizanskih enot in ne njihovih domicilnih občin in krajevnih skupnosti. Zdaj pa mi je odbor Prešernove brigade pomagal vsaj s spodbudami in podporo ob raznih težavah, ki se vedno pojavljajo pri ustvarjanju takšnih del.

Z leti so tudi izginili pomisleki, ki so me med pisanjem prve izdaje knjige »V ognju in snegu« odvrčali od dela. Naj jih nekaj omenim. Nekateri ljudje so se vsaj posredno čutili krive za smrt toliko partizanov — zlasti tisti, ki so takrat na tem območju opravljali kako odgovorno nalogo ali so bili na vodilnih položajih. Drugi so bili v skrbeh za ugled naše vojske, češ kaj si bodo ljudje

o njej mislili, ko bodo brali, kako je zaradi malomarnosti in lagodnosti štaba bataljon utrpel tako hude izgube. Nekateri so mi celo mahali pred nosom z znano teorijo o »bistvenem« in »nebistvenem«. Po njihovem naj bi bile »bistvene« le partizanske zmage, neuspehi pa »nebistveni«. Teh da je bilo malo in zato naj bi o njih pisali le mimo-grede ali sploh ne, iz vzgojnih razlogov seveda.

Kljub vsem oviram in ugovorom sem delal dalje in se prebijal skozi kupe gradiva. Nazadnje je knjižica izšla. Ne morem se pritoževati, da mi je kdo odkrito metal polena pod noge, zato pa sem slišal dosti namigov in prikritega omalovaževanja, češ da mi je šlo predvsem za senzacijo.

Takrat je bilo še dokaj razširjeno mnenje, da je že skrajni čas opustiti opisovanje vojnih grozot, ker da so jih bralci že siti. Založba »Borec«, ki so jo ustanovili prav zaradi nezadostne pripravljenosti drugih založb za izdajanje del o osvobodilni vojni in socialistični revoluciji, je orala šele prve brazde. V naslednjih letih pa se je kljub črnogledim napovedim lepo razvila in z izdajo vrste del o osvobodilni vojni in socialistični revoluciji dosegla velik uspeh ne samo med njunimi udeleženci, pač pa tudi med mladimi.

Eno izmed takih del je nedvomno Pohorski bataljon, ki je dočakal več izdaj in je zanj pisec France Filipič dobil več priznanj. Kakor pred leti se mi tudi zdaj vsiljuje primerjava med Pohorskim bataljonom in 3. bataljonom Prešernove brigade.

Res so bile razmere na Pohorju januarja 1943 precej drugačne od tistih na Pokljuki v decembru istega leta, toda v obeh primerih so se partizani bojevali nadvse junaško in dobesedno do zadnje kaplje krvi. Kljub hudim izgubam so dosegli veliko moralno zmago, saj so s svojim junaštvom in neuklonljivostjo zbudili v srcih ljudstva spoštovanje,

občudovanje in ponos. Postranskega pomena je, če sta oba štaba zagrešila nekaj taktičnih napak s tako hudimi posledicami. Zdaj, toliko let po vojni, je iz tople sobe in izza polne mize lahko iskati krivce ter jih obsojati, predvsem pa razglablјati, kaj bi bilo ali kaj ne bi bilo, če bi bili partizani ukrenili tako in tako . . .

Že leta 1959 so dokončno spomeniško uredili zadnje bojišče Pohorskega bataljona. Tja zdaj hodijo obiskovalci z vseh strani naše domovine, kot tudi tujci, zlasti razni uradni predstavniki. Na Pokljuki pa vse do 1969 ni bilo ničesar razen skupnega groba padlih z zelo skromnim, če ne naravnost bornim spomenikom. Tam so le občasno prirejali manjše žalne svečanosti v krajevnem merilu . . .

Počasi se je začelo prebijati prek raznovrstnih ovir v zavest ljudi drugačno vrednotenje boja 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljku. Mladi, ki so vojno preživelі kot otroci ali pa jih takrat sploh še ni bilo na svetu, dogodka niso vrednotili po številu mrtvih na eni in drugi strani, ampak po junaštvu obkoljenih partizanov. Spremenil se je tudi odnos do izročil naše osvobodilne vojne in socialistične revolucije, do boja Slovencev za biti ali ne biti. Trditve, da so ljudje siti opisovanja vojnih grozot, so ovrgele naklade mnogih knjig.

Spremenila se je tudi Pokljuka, ki že dolgo ni več takšna, kot je bila okoli leta 1960. Iz leta v leto postaja vse bolj pomembno turistično središče, zlasti za zimske športe. Zato tja prihaja vse več ljudi iz vseh krajev Jugoslavije, pa tudi iz tujine. Mišljenje, da dopust pomeni le poležavanje, jedačo, pijačo in ples, so turistični delavci že zdavnaj zavrgli kot odraz zaostalosti na tem področju naše dejavnosti. Partizanski spomenik, ki stoji blizu hotelov in počitniških domov, je zato čedalje večja zanimivost, vredna pozornosti tujcev, med katerimi niso le Nemci in Avstrijci,

pač pa tudi mnogi drugi. Toda tudi Nemci in Avstrijci so zdaj drugi, kot so bili tista leta. Med njimi je dosti mladih z naprednim gledanjem na svet in pojave na njem, mnogi med njimi se zavedajo krivde svojih prednikov za nacistična hudodelstva po Nemčiji in izven nje. Seveda je med njimi tudi še vedno nekaj takšnih, ki neradi govorijo o drugi svetovni vojni, Hitlerju in nacizmu. Največkrat zaradi tega, ker o tem temačnem razdobju zgodovine svojega naroda vedo zelo malo, sami o njem niso kaj dosti razmišljali, v šoli se o njem niso učili skoraj nič, ne bero ne knjig in ne časopisov ter se brigajo le za to, kje in kako bi več zaslužili in uživali. Prav spomeniki, kakršen je na Goreljku, lahko veliko pripomorejo k njihovemu osveščanju . . .

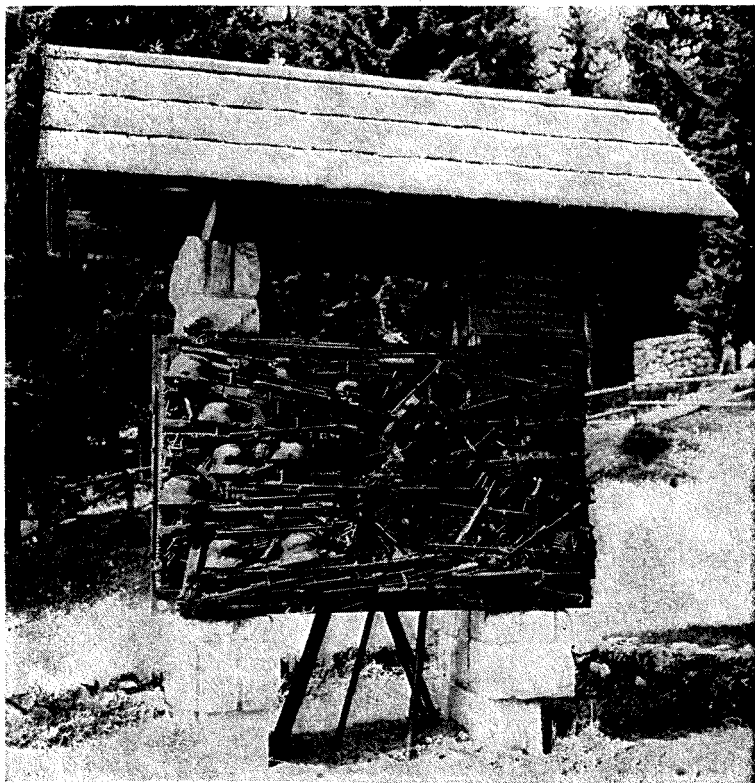
Ko je prvič izšla knjiga »V ognju in snegu«, tudi še nismo slutili, kako pomembne bodo postale partizanske izkušnje že čez nekaj let. Takrat je pri nas veljalo, da je vseljudska partizanska vojna zgolj preteklost, ki se ne more več ponoviti. Naposled pa je postalo očitno, da to ni res, in začeli smo uresničevati načela vseljudske obrambne pripravljenosti. Tako so postale partizanske izkušnje prava dragocenost.

Prav napad na 3. bataljon Prešernove brigade je poučen primer, kakšne usodne posledice imajo lahko na videz drobne napake štaba, če jih zna sovražnik izkoristiti in če ima nekaj malega sreče. Po drugi strani pa je vse, kar so naši štabi ukrenili kasneje, da se kaj takega ne bi ponovilo, poučen zgled tudi za preprečevanje podobnih hudih izgub v kaki novi vojni, če bi do nje prišlo.

Največji odraz sprememb v vrednotenju boja 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljku 15. decembra 1943 je bila preureditev ruševin »Lovčevega hotela« v spomenik. Ob njegovem odkritju leta 1969 se je tam prvič zbrala večja množica.

K zasluženemu občudovanju junaštva 3. bataljona Prešernove brigade in širjenju resnice o tem dogodku so nekateri posamezniki veliko prispevali vsa povojna leta, posebno pa neposredno pred letom 1969. Naj omenim predvsem štiri nekdanje partizane:

Pisatelj Tone Svetina je opisal boj 3. bataljona Prešernove brigade v »Ukani«, najbolj brani slovenski knjigi,

Spomenik padlim partizanom 3. bataljona Prešernove brigade na kraju, kjer je stal »Lovčev hotel«. Izdelal ga je Tone Svetina (fototeka Zavoda za spomeniško varstvo v Kranju)

kar na 32 straneh, nato pa je izdelal še spomenik na Goreljku. Pri tem je uporabil orožje iz druge svetovne vojne.

Franc Jernejc-Milče, upokojeni polkovnik in lastnik gostišča »Ob tabornem ognju«, nedaleč od spomenika, je dal na lastne stroške natisniti prospekt o boju 15. decembra 1943. Povrh je skoraj vsak dan pripovedoval o tem dogodku skupinam izletnikov. Leta 1978 je napisal knjižico »Zmaga mrtvega bataljona«.

Albin Polajnar, akademski slikar, takrat učitelj likovnega pouka na osnovni šoli v Bistrici v Bohinju, nekdanji partizan Jeseniško-bohinjskega odreda, je naslikal »Legendarno bojišče«. Upodobil je kadeče se ruševine »Lovčevega hotela« po boju 15. decembra 1943, okoli njih pa s snegom zametena trupla padlih partizanov. Na razstavi del s tematiko iz osvobodilne vojne in socialistične revolucije v Beogradu leta 1965 so mu za sliko podelili lepo priznanje.

Danica Mrak, zdravnica-specialistka, ki se v prostem času ukvarja s slikarstvom, je naslikala z oljnimi barvami, kako prihaja 3. bataljon Prešernove brigade na Goreljek, nad njim pa že lebdi smrt s koso v koščenih rokah. Slika visi v osnovni šoli v Logatcu.

Vse to je pripeljalo založbo »Borec« do sklepa, da ponovno izda knjigo »V ognju in snegu«.

Po tem sklepu sem se spet lotil zbiranja in dopolnjevanja gradiva, da bi bila nova izdaja popolnejša od prejšnje. Pri tem sem naletel na večji odziv in pomoč kot prvič, zlasti pa sem dobil nekatere dokumente iz arhivov, ki so mi bili prej nedostopni ali pa zanje nisem vedel.

Zato se ob tej priložnosti znova zahvaljujem vsem, ki so mi pomagali tako pri prvi kot pri drugi knjigi. Še posebno delavcem v arhivu Instituta za zgodovino delavskega

gibanja v Ljubljani, zgodovinskega arhiva CK ZK Slovenije, arhiva RSNZ, Gorenjskega muzeja v Kranju ter posameznikom. To so Marijan Malc, Tone Beton, Vinko Kušar, Franc Puntar, Alojz Kermavnar, Alojz Zupanc, Ivan Javor-Igor, Stanislav Jereb-Slavko, Ivan Ribič-Stojan, Franc Laharnar, Jože Čop-Iztok in drugi.

Kraj, kjer je stal »Lovčev hotel« in bližnja okolica leta 1980, pogled s severne strani (fototeka Zavoda za spomeniško varstvo v Kranju)

NEKAJ POJASNIL

Za tiste, ki se sami nikoli niso podrobneje ukvarjali z zgodovino naše osvobodilne vojne in socialistične revolucije, je treba nekoliko obširneje opisati razmere na Gorenjskem, posebno v Bohinju, pred 15. decembrom 1943. Le tedaj bodo namreč popolneje razumeli celoten potek dogodkov. Prav tako jih je treba seznaniti z zgodovino Prešernove brigade, zlasti njenega 3. bataljona.

Najprej nekaj o Gorenjski glede na njeno gospodarsko razvitost, ki se je v zgodovini zadnjih sto let izražala tudi v številčni moči in vplivu delavskega razreda. Nato naj povem nekaj o zgledni enotnosti Gorenjcev med osvobodilno vojno in socialistično revolucijo, ki sta se prav na Gorenjskem posebno v letu 1941 v vsej Sloveniji najbolj razmahnili ter dosegli največje uspehe.

Industrija se je na Gorenjskem začela razvijati že na začetku prejšnjega stoletja, zlasti železarska, ki je temeljila na večstoletnem fužinarskem izročilu. Industrijski razvoj sta pospešili zlasti železnica Ljubljana—Trbiž, zgrajena l. 1870, in Celovec—Jesenice—Bohinj—Gorica—Trst, ki je stekla leta 1906. Tako je bila Gorenjska leta 1918 med gospodarsko najbolj razvitimi predeli kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, kakor se je tedaj Jugoslavija imenovala.

Že proti koncu prejšnjega stoletja so v krajih s številnejšim delavstvom nastale prve socialdemokratske organi-

zacije. Poleg delavcev iz industrijskih in fužinarskih obratov ter obrtnih delavnic so bili vanje včlanjeni tudi mnogi revni kmetje in bajtarji, ki so imeli premalo zemlje in so morali iskati dodatni zaslužek pri spravljanju ter sečnji lesa, pa tudi pri večjih delih, kot je bila gradnja železnic.

Posebno vplivna in močna je bila socialdemokratska stranka na Jesenicah in v njihovi okolici, pač zaradi velikega števila delavcev. Članstvo je bilo številno tudi v Bohinju, kjer je vse do 1891 delovala manjša železarna. Po njeni ukinitvi je večina delavcev odšla za zaslužkom na Jesenice in v druge kraje. Toda ko je med Jesenicami in Bohinjem stekla železnica, so se nekateri vrnili v Bohinj, saj so se lahko na delo vozili z vlakom. Tem so se kmalu pridružili mlajši delavci, ki so se prav tako lahko vozili na Jesenice.

Gospodarske razmere so se po prvi svetovni vojni precej spremenile, toda na slabše. Zato se je delavsko gibanje na Jesenicah in v okolici močno okrepilo, vanj so se vključili zlasti številni revni kmetje in kmečki delavci. Večina jih je imela pred očmi spodbuden primer iz Rusije. Toda kmalu so oblasti prepovedale KPJ, začelo se je hudo preganjanje vseh, ki so veljali za komuniste ali njihove pristaše. To je seveda kmalu povzročilo upad komunistične dejavnosti in delavskega gibanja, kar pa ni pomenilo njunega konca. V letih neposredno pred drugo svetovno vojno se je delavsko gibanje pod vodstvom KP znova močno razmahnilo, število članov KP in Zveze komunistične mladine Jugoslavije se je v jeseniškem okrožju dvignilo visoko nad slovensko povprečje glede na število prebivalcev. Komunisti so v mnogih krajih uživali veliko podporo neorganiziranih delavcev in kmetov, pa tudi dela meščanstva, javno mnenje je bilo skoraj v celoti na njihovi strani.

Prav v tem lahko iščemo razloge, zakaj v letih druge svetovne vojne, zlasti v zadnjih dveh, okupatorjem v oko-

lici Jesenic, Bleda, Radovljice in v Bohinju ni uspelo ustanoviti domobranskih postojank ali pa so bili prisiljeni tja poslati domobrance iz drugih krajev.

Orisu razmer na Gorenjskem velja dodati podrobnejši opis stanja v Bohinju. Pokljuka z Gorenjskom, kjer je 15. decembra 1943 doživel napad 3. bataljon Prešernove brigade, leži namreč med Bohinjem in dolino Radovne, gozdovi in pašniki so razdeljeni med kmete obeh dolin. Vendar je posest razdeljena še vedno po razvodnici med Radovno in Savo Bohinjko, vsaj približno, saj so v stoletjih zaradi ženitev, prodaj in nakupov številna zemljišča zamenjala lastnike.

Goreljek je last vaščanov Koprivnika, ki je tudi najbližje naselje, sodi pa v Bohinj.

V Bohinju je že vsa leta po prvi svetovni vojni delovalo nekaj komunistov. Vodil jih je Jože Ažman, kmet z Nomenja, ki se je udeležil državljanske vojne v Rusiji in že tam postal član jugoslovanske sekcije boljševiške stranke, zadnja leta pred drugo svetovno vojno pa je bil tudi član jeseniškega okrožnega komiteja KPS. V teh letih se je v revolucionarno gibanje v Bohinju vključil nov, takrat mlad član, Tomaž Godec, usnjar iz Bistrice. Čeprav je bil tod klerikalizem v primerjavi z okolico Jesenic in Bleda nekoliko močnejši, je vendarle tudi v Bohinju imela Partija med kmeti močno zaslombo, posebno zadnja leta pred drugo svetovno vojno. Med pristaši meščanskih strank in pristaši ter člani KPS so bila podobno kot drugje huda nasprotja. Kasneje, v letih druge svetovne vojne, so prvaki meščanskih strank skušali ustanoviti belo gardo, kar pa jim zaradi odločnega odpora ni uspelo. Partizani so namreč vedno še o pravem času zvedeli za vse takšne poskuse in jih že v kali zatrli.

Bohinj so 12. aprila 1941 zasedli Italijani, ki so prišli čez Črno prst. Že 23. aprila pa so se v skladu s sporazu-

mom o delitvi zasedbenih območij umaknili, nakar so prišli Nemci.

Dne 20. aprila 1941, še med italijansko zasedbo, so se vodilni komunisti jeseniškega okrožja zbrali na posvet pri kmetu Matevžu Volfu na Slamnikih na pobočju Pokljuke. Dogovorili so se o pripravi na vstajo. Ta naj bi se začela, ko bi razmere zanje dozorele, oziroma po napadu sil osi na Sovjetsko zvezo, ki se je vsem kljub paktu med Hitlerjem in Stalinom zdel neizbežen.

Kakor drugod na Gorenjskem in Štajerskem so nemški nacisti tudi v Bohinju kmalu po prihodu začeli izvajati raznarodovalno politiko. Pozaprli in pregnali so učiteljstvo in duhovnike, pa tudi nekatere prvake meščanskih strank, predvsem imovitejše. Razpustili so vsa slovenska društva in zasegli njihovo premoženje, ponemčili krajevna in osebna imena ter priimke, v šole in urade uvedli nemščino. Za domačine so začeli prirejati tudi posebne jezikovne tečaje.

Vendarle so bili nacisti v Bohinju za spoznanje strpnější do Slovencev kakor drugod. Seveda so pri tem računali na kasnejše čase, ko bi utegnili potrebovati zaveznike iz vrst meščanskih strank. Pobudnik takšnega daljnovidnega ravnanja je bil bistriški občinski komisar Max Weissenbach. Ta je bil sicer Avstrijec, toda na Koroškem se je poročil s hčerjo avstro-ogrskega nadgozdarja Siegla, ki je do ustanovitve Jugoslavije služboval v Bohinju in se tam oženil z domačinko. Kot strupen sovražnik Slovencev in režimski priganjač je moral 1918 oditi iz Bohinja, nakar se je naselil na Koroškem.

Weissenbach je bil eden izmed veteranov nacistične stranke, ponašal se je z mnogimi odličji, zelo nizko številko izkaznice člana Nemške nacionalsocialistične delavske stranke (NSDAP) in osebnim Hitlerjevim podpisom v njej. Kot tak je vedno, kadar je hotel, obiskoval vodilne oseb-

nosti Tretjega rajha, ni se mu bilo treba bati ne vsemogočnega gestapa ne drugih oblasti. Zato je lahko ukrepal tako, kot je mislil, da je najbolje.

Že pred vojno je prihajal kot turist z ženo k njenim starim staršem in sorodnikom na Nemški rovt. Med temi

Lovčev hotel

obiski si je pridobil po Bohinju številne znance. Kajpak je mimogrede tudi vohunil, predvsem na področju političnih razmer. Prav zato, ker jih je tako poznal, so ga kmalu po zasedbi poslali v Bohinj, kjer je nemudoma začel obnavljati stara poznanstva.

Z nacističnim napadom na Sovjetsko zvezo je nacistična policija tudi po Bohinju začela zapirati vse, ki so bili osumljeni komunizma. Že prej opozorjeni na nevarnost, so se aretaciji izognili Jože Ažman, Janez Zupan, Tomaž Godec in Lojze Pintar, ki so bili vsi razen Godca z Nomenja. Sestali so se 25. junija in se utaborili na Strani nad Nomenjem. Pričakovali so, da se jim bodo v bližnji prihodnosti pridružili še drugi domačini, nakar bi ustanovili bohinjsko partizansko četo.

Zbiranje komunistov po gozdovih ni zaskrbelo le nacistov, pač pa tudi veljake meščanskih strank, ne samo v Bohinju, marveč tudi drugod po Gorenjski. Predvsem so skušali zvedeti, kaj se dogaja, nato pa ukreniti vse potrebno, da se okoli komunistov ne bi začeli zbirati v večjem številu tudi drugi ljudje, nekdanji pristaši liberalne in klerikalne stranke, oziroma, da vstaja ne bi zajela množic. Kaj vse so ukrenili v ta namen, je znano bolj v splošnih obrisih na podlagi kasnejših dognanj, zlasti zaslišanj nekaterih prijetih belogardističnih organizatorjev v letu 1944 in 1945, oziroma utemeljenih sklepanj glede na dogodke. Vsekakor pa drži, da so vodilni člani obeh meščanskih strank, zlasti klerikalne, že leta 1941 imeli dobre zveze z Ljubljano, od koder so dobivali navodila ter spodbude. Nacistične oblasti so te zveze vsaj slutile, če niso že zanje vedele, vendar so raje zamižale na eno ali celo obe očesi. Takšno ravnanje jim je bilo namreč že tedaj v očitno korist. Značilno za Bohinj pa je tudi to, da je tamkaj prišlo do ovaduštva precej prej kot drugod po Sloveniji. Drugače si ne moremo predstavljati nacističnih uspehov v boju

proti osvobodilnemu gibanju v prvem letu vojne. V Bohinju namreč ni bilo nemčurjev, ki bi izdajali rojake zaradi svoje pripadnosti nacizmu in nemštvu, ovaduhi so bili lahko le iz tistih krogov, ki so bili prepričani, da je v boju proti komunistom dovoljeno sodelovati tudi z nacisti.

Tako je nacistična policija 8. avgusta 1941 napadla tabor partizanske skupine nad Nomenjem. Ažman je v boju padel, Zupana pa so ranjenega ujeli in ga nato po hudem mučenju 28. avgusta ustrelili v Spodnjih Gorjah. Okoliščine napada na to skupino kažejo, da so nacisti natanko vedeli, kje so partizani, kar je nedvomen dokaz, da jih je nekdo izdal.

Kljub izgubi dveh izkušenih ljudi, dolgoletnih revolucionarjev, osvobodilno gibanje v Bohinju ni zamrlo. Namesto obeh padlih je stopil v ospredje Tomaž Godec, ki je nato brž postal trn v peti vsem reakcionarjem.

Podobno kot v Zgornjesavski dolini, okolici Bleda, porečju Selške in Poljanske Sore, je tudi v Bohinju decembra 1941 prišlo do vstaje. Prostovoljci iz okolice Bleda so se zbrali nad blejsko železniško postajo in odšli na Pokljuko ter se na Mrzlem studencu sestali s Koprivnikarji in Gorjušci. Po mitingu so nato ustanovili Prešernov bataljon, ki je štel kakih 200 mož. Le štab in četna poveljstva so bili sestavljeni iz partizanov, ki so prišli z Jelovice, iz Cankarjevega bataljona.

Prešernov bataljon je zvečer 15. decembra 1941 odšel proti Nomenju, da bi tam naslednjega dne zjutraj napadel železniško postajo ter ustavil vlak, s katerim so se vozili na delo v jeseniško železarno delavci iz Bohinja. Ti naj bi se partizanom pridružili, nakar bi bataljon porušil postajo in železnico, tako da Nemci ne bi mogli pošiljati v Bistrico okrepitev. Potem ko bi izpeljali to nalogo, naj bi se začela vstaja po vsem Bohinju, uporniki naj bi uničili vse postojanke po vaseh in prišli do orožja.

Toda nacisti so za vse te načrte zvedeli po zaslugi svojega ovaduškega omrežja. Kot glavni krivec te izdaje je bil obdolžen kovač Avgust Dijak s Koprivnika, ki so ga zato partizani 23. junija 1942 ustrelili. Vendar po vsem, kar se je zvedelo kasneje, ni bil edini . . .

Že zvečer 15. decembra je prispela v Bistrico četa 93. rezervnega policijskega bataljona s kakšnimi 250 vojaki in dvema oklopnima avtomobiloma. Zjutraj sta oba odpeljala proti Nomenju in naletela na partizansko zasedo, ki sta jo po kratkem obstreljevanju pregnala. Tedaj so se partizani začeli umikati tudi z Nomenja. Neizkušeni novinci — eni so bili oboroženi z lovskimi ali vojaškimi puškami, drugi pa le s krampi, cepini in drugim orodjem — niso mogli biti kos odlično izurjenim, oboroženim in opremljenim policistom, zlasti pa ne oklopnim avtomobilom. Teh so se partizani tudi v kasnejših letih večkrat pretirano bali, kaj šele decembra 1941, ko niso imeli še nobenega protioklepnega orožja in izkušenj.

Po umiku partizanov z Nomenja v poključke gozdove je odpeljal vlak z delavci na Jesenice, izostal je znak za začetek vstaje po Bohinju. Fantje in možje, ki so se že zbrali ali so se začeli zbirati, so nekaj časa še čakali, kaj bo, nato pa so se polagoma razšli. Posamezniki so začeli raznašati govorice, da vstaje sploh ne bo, da je odložena. Delno je bilo to res, delno pa je to vest širila med ljudi reakcija, ki ji vstaja nikakor ni bila pogodu.

Policijska četa, ki je prisilila partizane na Nomenju k umiku, se s tem ni zadovoljila, pač pa je začela prodirati proti Koprivniku. Spotoma so policisti ujeli dva partizana, ju prignali nazaj na Nomenj in ju živa vrgli v gorečo hišo. Tedaj so policisti na Nomenju požgali skupaj pet hiš in ustrelili tri vaščane.

Večina domačinov, ki so bili pripravljeni začeti vstajo in so se že zbrali, je domnevala, da nacisti zanje ne vedo.

To so mislili celo tisti, ki so se po nekaj dnevih skrivanja vrnili vsak na svoj dom, oziroma so odšli kot partizani Prešernovega bataljona na Pokljuko. Spričo ostrega mraza in visokega snega, ter hudega pomanjkanja orožja štab in četna poveljstva niso zadrževala novincev, ko so odhajali, zlasti ker so nacisti vedno pogostejše vdirali na Pokljuko.

Tako so 21. in 22. decembra 1941 policisti na Pokljuki ubili enega partizana, 21 novincev pa zajeli. Triindvajset preostalih partizanov se je z Zatrnika umaknilo na planino Berjanco. Razen Valentina Sušnika z Nomenja, ki si je kasneje nadel partizansko ime Gaber, so bili vsi iz okolice Bleda. A tudi Sušnik se je vrnil in si v Bohinju poiskal skrivališče pri sorodnikih. V naslednjih dneh je bil mraz še hujši, Nemci so partizane vztrajno zasledovali, zato Sušnikov odhod ni zbudil sumov, kot bi jih leto ali dve kasneje.

Tako so policisti napadli partizane tudi 1. januarja 1942. Ti so se morali po enournem boju umakniti na Krnico. Dne 13. januarja so se nastanili na planini Lipanci, na nadmorski višini 1663 metrov. Upali so, da bodo na tako visoki planini, kjer je bilo tudi veliko več snega, imeli nekaj časa mir, toda zmotili so se. Že 19. januarja so jih policisti znova napadli. Po kratkem spopadu so se morali partizani umakniti na Debelo peč, kjer so doživeli nov napad. Boj se je zavlekel do mraka, mraza je bilo okoli 30 stopinj. Dvanajst partizanov je padlo, dva sta strmoglavila v prepad in se ubila — njune ostanke so našli šele spomladi — enega pa so Nemci ujeli. Preživeli so bili tako izčrpani in ozebli, da so bili do spomladi skoraj vsi nesposobni za partizanske napore. Nekateri si vse življenje niso več opomogli.

Medtem so nacisti pozapri nekaj Bohinjcev, nekateri izmed njih so med mučenjem in pod grožnjami spregovorili, tudi ovaduhi so prispevali svoje. Vendar se za zapahi gestapovskih ječ ni znašlo toliko ljudi, kot jih je sodelo-

valo v pripravah na vstajo. Za nekatere takšne so nacisti očitno vedeli, nekaj zaprtih so kasneje tudi izpustili. Vsekakor je bil pobudnik takšnega na videz spravljivega odnosa do upornikov Weissenbach, ki je računal, da si bo tako pridobil nove zaveznike.

Kljub hudemu mrazu in visokemu snegu ter zatrti vstaji delo OF v Bohinju ni zamrlo, čeprav ni bilo več tako množično kot prej. Vodil in usmerjal ga je Tomaž Godec, takrat že član jeseniškega okrožnega komiteja. Eden izmed Godčevih bližnjih sodelavcev je bil tedaj tudi Valentin Sušnik. Toda že 13. marca 1942 so Godca na Vojah ujeli policisti, njegov spremljevalec Avgust Gašperin pa je padel. Godca so nato po zaporih strahovito mučili, vendar niso dobili od njega tistega, kar so hoteli: imen članov OF. Dne 19. aprila istega leta so z lepakom objavili ustrelitev petdesetih oseb, med njimi tudi Godca. Ta skupina je bila edina, ki so jo iz Begunj poslali v taborišče Mauthausen in jo tam pokončali — zakaj prav tam, je uganka. Najverjetneje jim je šlo za to, da kdo izmed na smrt obsojenih ne bi pred smrtjo le komu uspel sporočiti, kaj vse so jih zasliševali, oziroma kaj vse Nemci vedo. Če bi partizani za to zvedeli, bi utegnili po tem ugotoviti, kdo so nacistični ovaduhi...

Potem ko so Godca zajeli in ko je Gašperin padel, je Sušnik popolnoma pretrgal stike z Osvobodilno fronto; skrival se je do spomladi pri sorodnikih, nato pa v gozdu. Kasneje mu tega spet ni nihče zameril, saj ni bil edini, ki se je reševal na takšen način. Aretacije pristašev OF so se namreč vrstile dan za dnem, kar je narekovalo skrajno previdnost pri vzdrževanju stikov. Po nekajkratnih slabih izkušnjah je marsikdo v strahu za lastno življenje podlegel malodušnosti, posamezniki pa so celo obupali nad možnostmi za nadaljevanje osvobodilne vojne in socialistične revolucije.¹

Lovčev hotel pozimi

Leto 1942 pa ni bilo hudo le za osvobodilni boj v Bohinju, marveč tudi za vso Gorenjsko, Slovenijo in Jugoslavijo. Povsod je prišlo do začasnega zastoja . . .

Nemci so na Gorenjsko pripeljali nove, posebej za boj s partizani izurjene enote, sestavljene iz izbranih vojakov in oficirjev. Med njimi sta bila 10. rezervni policijski bataljon in 18. policijski polk gorskih lovcev. Julija in avgusta 1942 je bilo na Gorenjskem poleg orožnikov, ne-

katerih enot redne vojske in raznih manjših pomožnih enot kar devet bataljonov policije. Ti policisti so bili tedaj še zelo navdušeni nad nacizmom, saj je nemška vojska še vedno skoraj povsod le zmagovala. Prav v tem razdobju je prodrla do Volge in na Kavkaz, v severni Afriki pa skoraj do Egipta . . .

Že začetek 1942 je prinesel partizanom na Gorenjskem hude preizkušnje, čeprav so v Dražgošah dosegli velik uspeh. Takoj zatem se je namreč moral Cankarjev bataljon razdeliti na skupine, ki so potem ločeno prezimovale. Nato je nacistom uspelo prizadejati hud udarec še Osvoobodilni fronti med prebivalstvom. Več sto članov, med njimi mnogo komunistov, se je znašlo za zapahi, mnoge so postrelili. Nacisti so ujeli tudi sekretarja pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko Toneta Dolinška-Metoda.

V naslednjih mesecih so po vrsti padali vodilni ljudje, predvojni partijski aktivisti, nato pa izkušeni poveljniki Stane Žagar, Jože Gregorčič in nazadnje Alojz Kebe. Najhujše udarce so partizani doživeli 27. marca 1942 blizu Rovta pri Planici v sedanji občini Kranj (padlo 15 partizanov), med 21. in 24. aprilom v jami pri Okroglem (7 mrtvih, 6 ujetih), med 3. in 5. avgustom na Blegošu (16 padlih, štirje ujeti), 9. septembra na Lipniški planini na Jelovici (27 padlih in 8 ujetih) ter 13. in 14. septembra v Uden borštu (24 padlih in 33 ujetih).

Vzporedno z napadi na partizanske enote so nacisti izvajali tudi poostreno nasilje nad civilisti, zlasti svojci partizanov in usmrčenih zaradi sodelovanja z OF. V letu 1942 so jih razen redkih izjem pozaprli in poslali v razna delovna taborišča v Nemčijo.

Še huje se je godilo članom OF in zajetim partizanom. Samo iz zapora v Begunjah so nacisti leta 1942 postrelili 367 oseb, 1083 pa so jih odpeljali v razna taborišča. Glede na to, da so zadnjo večjo skupino pobili 28. julija 1942,

potem pa do konca leta vsega skupaj le pet oseb — posamič in enkrat dvojce — postane podoba nasilja še posebno pošastna. Za primerjavo naj navedem podatke o ustrelitvah in pošiljanju v taborišča v letih 1941, 1943, 1944 in 1945, ohranjene v jetniški knjigi. Tako so leta 1941 od 2. avgusta dalje postrelili 220 oseb, v taborišča pa so jih poslali 865. Leta 1943 so jih postrelili 220 in poslali v taborišča 905, leta 1944 pa so jih postrelili 127 in poslali v taborišče 2102 osebi. Zadnje leto vojne so jih v pičlih treh mesecih (januar, februar, marec) postrelili 26 in v taborišča poslali 259. Torej je bilo glede na druga štiri koledarska leta v letu 1942 največ postreljenih, in to samo v prvih sedmih mesecih. Le v taborišča so poslali leta 1944 več oseb kot 1942.

Ves ta siloviti sovražnikov pritisk na Gorenjsko je bil del splošne ofenzive proti partizanom, ki je zajela od marca dalje Črno goro in Hercegovino, nato Bosno, Dalmacijo, Liko, Banijo in Kordun, v Sloveniji pa Dolenjsko in Notranjsko.

Hude poletne mesece 1942 so partizani na Pokljuki razmeroma srečno prestali. Že marca tega leta sta se partizanski skupini na Mežaklji in Pokljuki združili v Gorjansko četo. To so bili udeleženci decembrske vstaje leta 1941, ki so ostali pri partizanih, pa tisti, ki so bili v gozdovih že od prej in so se zvečine udeležili bojov Cankarjevega bataljona v Selški dolini in pri Dražgošah, po njegovi razdelitvi na več skupin pa so se vrnili v domače kraje.

Gorjanska četa je taborila večidel na Pokljuki, akcije pa je izvajala v dolini Radovne. Junija je bil pod Stolom ustanovljen 1. bataljon Gorenjskega odreda; vanj sta spadali dve četi pod Stolom in Gorjanska na Pokljuki. Julija pa se je Gorjanska četa razdelila na dve; iz njiju je bil ustanovljen 2. bataljon Gorenjskega odreda.

V prvi polovici avgusta so nacisti sklenili temeljito preiskati Pokljuko. Obe četi sta se jim uspešno izmaknili, le med vodilnim osebjem so imeli partizani boleče izgube. Padla sta komandant Gorenjskega odreda Polde Stražišar in četni komandir Ivan Bernard, ranjenega Franca Potočnika, odrednega intendanta, udeleženca španske državljanske vojne, so ujeli in je kasneje verjetno umrl v taborišču. Rešil se je le ranjeni bataljonski komandant Ernest Seidler-Iztok.

Kljub hudim izgubam v poletnih mesecih je začelo že jeseni 1942 osvobodilno gibanje na Gorenjskem znova oživljati, Bohinj ni bil nobena izjema. Posebno pomemben je bil sklep o pošiljanju izbranih partizanov iz enot na politično delo med prebivalstvom. Ti so postajali jedro odborov OF in komitejev KPS.

V tem času se je Valentin Sušnik ponovno povezal s partizani. Kot domačina in enega redkih preživelih iz prvega razdobja vstaje ga je vodstvo določilo za aktivista v Bohinju.

Prišla je pomlad 1943, ko je osvobodilno gibanje na Gorenjskem doživelo naravnost velikanski razmah. Zaradi velikih izgub na svetovnih bojiščih so nacisti v svojo vojsko začeli novačiti gorenjske fante in može. Večina se jih je dogovorila s partizani, naj pridejo ponje, in jih na videz nasilno odpeljejo s seboj, da bi tako obvarovala njih svojce pred nacističnim maščevanjem.

Posebno v Bohinju je bila mobilizacija v nemško nacistično vojsko sila klavrna, odzvalo se ji je le nekaj mož in fantov. Del novincev, ki so prišli v teh mesecih k partizanom, so nato poslali na Dolenjsko in Notranjsko v brigado, nekaj pa jih je ostalo v Gorenjskem odredu, ki je zaradi tega kmalu številčno močno narasel. Podobno je naraščalo število partizanov tudi v njegovem 2. bataljonu. Ta je po izgubah v letu 1942 imel čez zimo namesto prejš-

njih dveh na Pokljuki le eno četo, eno pa pod Stolom. Zaradi dotoka novincev spomladi 1943 pa so tedaj ustanovili še tretjo ali »bohinjsko četo«, ki se je zadrževala največ na bohinjski strani Pokljuke in Jelovice. Tako je bila Pokljuka trdno partizansko oporišče, kamor si manjše sovražnikove patrulje, kot leta 1941 in 1942, niso več upale. Pač pa so nacisti občasno prihajali na Pokljuko z večjim številom vojaštva.

Zvečer 2. julija je 2. četa 2. bataljona s Pokljuke odšla proti Mojstrani, da bi tam napadla orožnike in pri kmetih pobrala nekaj hrane. Ko se je zjutraj 3. julija vrnila v taborišče, je tam naletela tudi na udarno četo Gorenjskega odreda. Tedaj pa je bilo taborišče že obkoljeno in takoj zatem so Nemci — 7. četa 19. esesovskega policijskega polka² — partizane napadli, jih 11 ubili, 19 pa ujeli. Kasneje so deset ujetih postrelili, eno partizanko pa so poslali v taborišče, kjer je umrla.

Kmalu zatem je bila ustanovljena »8. proletarska«, kasneje imenovana 7. udarna brigada Franceta Prešerna. Vanjo se 2. bataljon Gorenjskega odreda razen posameznikov ni vključil, štab odreda ga sploh ni klical na zborišče. Zaradi izgub na Lipanjski planini je bil namreč precej maloštevilen, toda štab odreda je računal, da se bo z dotokom novincev kmalu številčno okrepil. Iz njega naj bi nastal 1. bataljon preosnovanega Gorenjskega odreda (»jeseniški«). Sicer pa naj bi odred namesto načrtovanih prejšnjih devetih imel le tri bataljone. Toda že sredi avgusta so tudi ti načrti doživeli spremembo. Štab odreda je namreč namesto treh bataljonov sklenil ustanoviti le štiri čete in tri minerske vode.

Iz partizanov prejšnjega drugega oziroma nato prvega bataljona Gorenjskega odreda je ob tej spremembi nastala druga ali »jeseniška« četa Gorenjskega odreda. Nekaj partizanov je štab dodelil minerskemu vodu »Triglav«, ki se

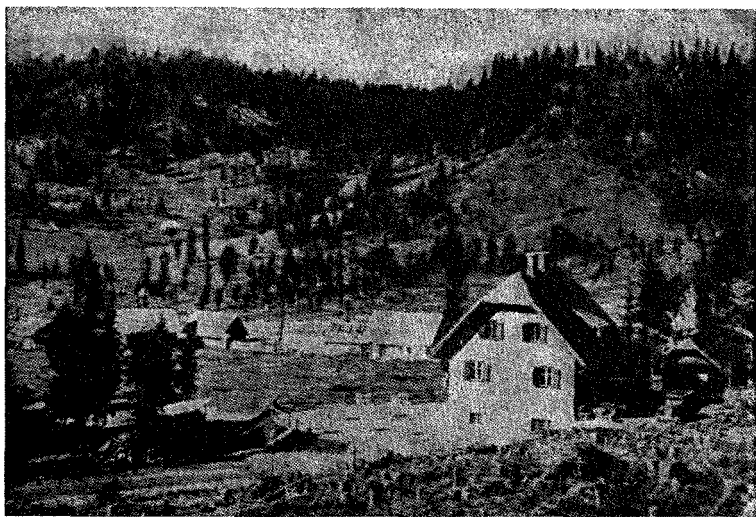
je zadrževal na Pokljuki in Mežaklji. Kasneje je iz tega voda nastala četa z enakim imenom in nalogami. Del partizanov je štab razporedil tudi na delo v Varnostno-obveščevalni službi ali sploh odpustil, nakar so postali aktivisti političnih organizacij. V tem času je namreč začela nastajati v tem delu Gorenjske posebna kurirska linija. Držala je iz Primorske čez Jelovico, mimo Bohinja, čez Pokljuko in Mežakljo, čez Zgornjesavsko dolino na Karavanke in dalje na Koroško. Zato je štab odreda več partizanov določil tudi za opravljanje kurirske službe na tej liniji.

Leto 1943 — zlasti pa njegova druga polovica — je bilo prelomno za potek druge svetovne vojne. Na svetovnih bojiščih so sile osi doživljale poraz za porazom. Že novembra 1942 so se v severni Afriki skupaj z Angleži izkrcali Američani, Angleži pa so začeli z ofenzivo v Libiji. Nazadnje so se ostanki nemških in italijanskih čet v severni Afriki morali 12. maja 1943 vdati. Sledilo je izkrcanje Američanov in Angležev na Siciliji in nato še na italijanskem škornju. Italija je 8. septembra položila orožje. Novembra 1942 se je začela tudi nasprotna ofenziva Rdeče armade, ki je s krajšimi presledki trajala vse do spomladi 1943. Prve dni februarja so se morali vdati ostanki nemške 6. armade in še nekaterih drugih enot pri Stalingradu. Italijanski ekspedicijski korpus v SSSR je bil razpršen in zdesetkan, nemške čete so morale zapustiti tudi Kavkaz. Julija 1943 so sicer Nemci z velikanskim številom vojaštva in tehničnih sredstev začeli novo ofenzivo pri Kursku, toda kljub strahovitim izgubam niso dosegli nobenega omembe vrednega uspeha. Nato je Rdeča armada začela nasprotno ofenzivo. Z njo je počasi potiskala Nemce iz Ukrajine.

Na jugoslovanskem bojišču so nemške in italijanske čete ob sodelovanju četnikov, ustašev, hrvaških domobranov ter Bolgarov na začetku leta začele ofenzivo proti glavnini NOV in PO Jugoslavije. Konec spomladi se je

začela že druga takšna ofenziva, ker v prejšnji sovražnik ni dosegel cilja. A tudi z drugo kljub hudim izgubam NOV ni dosegel odločilnega uspeha. Potem je kapitulirala Italija in partizani so razen posameznih mest osvobodili vso jadransko obalo od Črne gore do Trsta ter zaplenili ogromno količino orožja in opreme. Razen Trsta, Bovca in krajev ob železnici Bohinj—Trst so osvobodili tudi vso Primorsko. Razsežno osvobojeno ozemlje je nastalo tudi na Dolenjskem in Notranjskem ter v Beli krajini. Sicer je sovražniku v ofenzivi septembra in oktobra uspelo spet začasno zasesti večino tega ozemlja, toda po njegovem umiku so partizani znova nadzirali večino krajev.

Uspehi zavezniškega orožja po svetu ter partizanskega po Jugoslaviji, med drugim tudi po drugih slovenskih pokrajinah, so spodbudno vplivali na Bohinjce. Če so bili prej v veliki večini na strani OF, so bili zdaj še bolj, saj

Lovčev hotel

je bilo vsak dan bolj očitno, na čigavi strani bo končna zmaga.

Tedaj je bil Bohinj eden izmed rajonov jeseniškega okrožja. Sekretar rajonskega komiteja KP Slovenije in odbora OF je bil Valentin Sušnik s partizanskim imenom Gaber. Člani komiteja in odbora so bili deloma partizani, deloma pa domačini, ki so živeli doma in opravljali vsak svoje delo po kmetijah ali kje drugje, ne da bi nacisti vedeli za njihovo politično dejavnost. Takšnim so za razliko od »ilegalcev« zato pravili »legalci«.

Organizacijsko omrežje OF oziroma KP Slovenije, Zveze komunistične mladine Jugoslavije, Zveze slovenske mladine in Slovenske protifašistične ženske zveze se je v letu 1943, zlasti v njegovi drugi polovici, tudi v Bohinju močno okrepilo in zajelo skoraj celotno prebivalstvo. Od časa do časa pa so nacisti pozaprli kako skupino ali posameznike, ne da bi kdo vedel, kako so jim prišli na sled. To je pomenilo, da so nekje med ljudmi ali celo med aktivisti vrinjeni ovaduhi. Zaradi tega je med aktivisti večkrat prišlo do hudih medsebojnih obtožb in sumničenj, ki so zavirale uspešno delovanje organizacij in s tem celotne OF.

K orisu razmer v Bohinju, na Bledu in v dolini Radovne spada tudi prikaz razporeditve in moči sovražnikovih enot. V drugi polovici 1943 je bilo v Bistrici okoli 200 pripadnikov nemških oboroženih sil, pri Svetem Janezu 40, v Stari Fužini 18, Srednji vasi 37, na Nomenju 15 in v Soteski 50. Vsi hoteli ob Bohinjskem jezeru so še vedno redno obratovali, tja so prihajali na dopust vojaki z bojišč ali pa so v njih začasno prebivali begunci iz bombardiranih nemških mest. Hotele so stražili vojaki iz postojank pri Svetem Janezu in v Stari Fužini, vrh tega pa je bilo na Ukancu v posebni baraki še 40 vojakov za zavarovanje hotela »Zlatorog«.

Nemci so skrbno nadzirali železnico med Jesenicami in Bohinjem. Pri mostovih in predorih so bile v bunkerjih stalne posadke, medtem ko so po progi ponoči in podnevi redno hodile patrulje ali prežale zasede.

V Srednji Radovni je bilo pri električni centrali jeseniške železarne 10 vojakov, postojanki sta bili tudi v Spodnjih in Zgornjih Gorjah. Na Bledu je bilo vsega skupaj okoli 600 pripadnikov nemških oboroženih sil, med njimi kakih 20 pripadnikov gestapa, ki je imel tam po hotelih nekaj uradov. Drugače pa so bili vojaki in policisti nastanjeni po hotelih in večjih hišah okoli jezera.

Na Bohinjski Beli je bila v vojašnici 6. šolska in dopolnilna baterija »metalcev megle«. Ta enota je imela poleg raketnega tudi dosti avtomatskega orožja za obrambo pred partizani. Pri večjih akcijah proti partizanom pa so jo ponavadi uporabili za zaporo doline Save Bohinjke.

Končno velja celotnemu orisu razmer dodati še nekaj podatkov in ocen, ali je Pokljuka primerna, da se tam partizani zadržujejo dalj časa in odhajajo iz njenih gozdov na akcije po Bohinju in v okolici Bleda.

Pokljuka meri približno 100 kvadratnih kilometrov, večina zemljišča ima nadmorsko višino od 1000 do 1500 metrov. Na jugu je Zgornja bohinjska dolina, na severu dolina Radovne in na vzhodu Save Bohinjke. Pobočja so dokaj strma, doline pa so bile že med drugo svetovno vojno preprežene s cestami in dobro pregledne. Na severozahodni strani prehaja Pokljuka v venec hribov z nadmorsko višino okrog 2000 metrov, onkraj njih pa je dolina Krme. Ti vrhovi so nad drevesno mejo in težko prehodni, zlasti pa je zaradi prepadov težaven spust v Krmo. Zato partizani — razen v največji nuji — niso računali z umikom v to smer, če bi jih sovražnik napadel s takšno premočjo, da bi morali zapustiti Pokljuko, saj bi nacisti le z nekaj vojniki lahko popolnoma zaprli prehode v Krmo. Tudi Sava Bo-

hinjka je bila razen poleti skoraj neprehodna vodna ovira za umik na Jelovico.

Povrh sta bili že tedaj speljani na Pokljuko kar dve cesti. Ena je peljala z Bitenj čez Jereko do Koprivnika in na Gorjuše, druga pa z Bleda mimo Gorij do Zatrnika in »Šport hotela«. Po obeh cestah je sovražnik lahko z motornimi vozili pripeljal vojaštvo prav v osrčje Pokljuke.

Pretežna večina Pokljuke je poraščena z gostim smrekovim in jelovim gozdom, vmes pa so jase, pašniki, senožeti in poseke. Leta 1943 je bilo po raznih krajih nekaj lovskih, počitniških, drvarskih in pastirskih koč, senikov, več gostiln in dva hotela, »Lovčev« in »Šport hotel«. Slednjega so partizani 3. maja 1943 požgali, ker so zvedeli, da namestavajo Nemci v njem urediti postojanko.

Kljub razmeroma številnim poslopjem pa so partizani na Pokljuki vso vojno taborili pretežno pod šotori ali v zasilnih bivakih, neredko pa kar »pod smreko«. Le v skrajni sili, predvsem pozimi, so se zatekli tudi v koče ali senike. V njih je bilo namreč zelo nevarno, ker jih je sovražnik imel vrisane na zemljevidih in ker so zanje vedeli nacistom naklonjeni domačini.

Zaradi razmeroma majhnega manevrskega prostora, številnih cest, neprehodnosti hribov na severozahodni strani in pobočij na drugih treh straneh je Pokljuka med partizani veljala vedno za nevarno. To so potrjevali tudi trije zanje hudi udarci: Lipanjski vrh 19. januarja 1942, Lipanjska planina 3. julija 1943 in Goreljek 15. decembra 1943.

Naposled je treba bralca seznaniti še z zgodovino Prešernove brigade od njene ustanovitve do decembra 1943, posebno pa z nastankom njenega 3. bataljona, ki se je znašel 15. decembra 1943 na Pokljuki.

Okolica Lovčevega hotela: pogled proti jugu

Prešernova brigada je bila ustanovljena 12. julija 1943 pri kmetu Špehu v Zali, v sedanji škofjeloški občini. Takoj po ustanovitvi so jo Nemci začeli vztrajno napadati, da bi jo vsaj razpršili, če ne že uničili. Najhuje je bilo med 3. in 5. avgustom na Žirovskem vrhu, ko so jo popolnoma obkolili. Sicer se je večina partizanov v noči med 3. in 4. avgustom prebila ali iztihotapila iz obroča, toda tiste, ki so ostali, so Nemci zjutraj 4. avgusta začeli loviti po gozdu. Po sovražnikovih podatkih je padlo do 5. avgusta, ko se je akcija končala, 55 partizanov, 90 pa so jih ujeli. Izmed tistih, ki so se prebili iz obroča ali pa jih sovražniki med preiskovanjem gozda niso našli, se je okoli 150 partizanov vrnilo v okolico domačih krajev, kjer so se nato pridružili Gorenjskemu odredu.

Po bojih na Žirovskem vrhu je namreč brigada odšla prek Polhograjskih Dolomitov in železnice Ljubljana—Trst na Ljubljanski vrh nad Vrhniko, od tam pa na Krim

in se vključila v 14. divizijo. Glavni štab NOV in PO Slovenije je tedaj na podlagi z več strani prejetih sporočil že predvideval, da bo Italija v nekaj tednih položila orožje, zato je poklical na Dolenjsko in Notranjsko iz Štajerske Šlandrovo, iz Gorenjske »8. proletarsko« in iz Primorske Gradnikovo brigado.

Potem ko je bila vključena v 14. divizijo, so »8. proletarsko« sprva imenovali kar »gorenjska«, nato pa 7. brigada. Štela je kakih 200 partizanov in mnogi so namesto vojaških imeli kar lovske puške. Komandirje in komisarje so partizani volili in vsak je bil v tisti četi, kjer mu je najbolj ugajalo. Takšen način izbire vodilnih ljudi po četah in pa razporeda partizanov so drugod po Sloveniji opustili že najkasneje spomladi 1942, na Gorenjskem pa se je zaradi posebnih razmer, ki so bile posledice hudega sovražnikovega pritiska, obdržal tudi čez prvo polovico leta 1943. Značilno za tedanjo »gorenjsko brigado« je bilo tudi to, da so bili v njej partizani skoraj izključno samo člani ali kandidati KP Slovenije in Zveze komunistične mladine Jugoslavije.

Ko je Italija kapitulirala, je brigada sodelovala v boju pri Dolenji vasi pri Ribnici. Večja italijanska kolona, ki se je umikala iz Kočevja, je naletela na zasedo Prešernove brigade, orožja pa ni hotela položiti. Prišlo je do boja, Italijani so se vdali šele 10. septembra. Brigada se je dobro založila z njihovim orožjem in strelivom, nato pa so jo poslali v Kočevje. Medtem so se na Turjaku in v okolici začeli zbirati belogardisti iz vse Suhe krajine, Kočevja in Ribnice. Z juga jih je takoj napadla Tomšičeva brigada, Cankarjeva pa jim je presekala z osvoboditvijo Grosupljega zvezo z Ljubljano. Tako je bilo nad 1500 belogardistov obkoljenih, vendar sta bili dve partizanski brigadi premalo, da bi jih premagali. Zato je glavni štab Slovenije poslal proti Turjaku še 7. brigado. Ta je krenila iz Kočevja

12. septembra, prenočila v Velikih Laščah, dopoldne 13. septembra pa je nad Rašico že naletela na zunanjo obrambno črto belogardistov s Turjaka. Boji so trajali ves dan 13. septembra, nazadnje je 7. brigada ob podpori dveh oklopnih avtomobilov belogardiste prisilila k umiku in ponoči med 13. in 14. septembrom prodrla pred turjaški grad. Začelo se je obleganje, eno izmed najbolj nenavadnih v vojaški zgodovini, saj je bilo napadalcev-partizanov še vedno le okoli 300, branilcev-belogardistov pa okoli 750. Prvega dne obleganja, 14. septembra, so bili belogardisti še zelo samozavestni in so se srdito branili. Pogajanja za vdajo so oholo zavrnil, obleganje se je zato nadaljevalo. Partizanski minometi in nekaj topov kalibra 75 milimetrov niso bili kos debelemu zidovju. Partizani so se na položajih okoli gradu vkopali.

Ko je postalo očitno, da topovi kalibra 75 milimetrov premalo zaležejo, so oblegovalci dobili še havbici kalibra 155 in 100 milimetrov. Zjutraj 19. septembra se je začel nov, silovit napad na Turjak. Pod šestdesetkilogramskimi granatami so se začeli zidovi drobiti, skupina bombašev se je skozi luknjo splazila v grad, vnelo se je eno izmed skladišč streliva, požar se je širil po ostrešju. Končno so se belogardisti morali vdati. Tako je padel Turjak, ki so ga belogardisti skušali spremeniti v »slovenski Alcazar«, po zgledu frankistične obrambe Alcazarja v Španiji, ki so ga republikanci zaman oblegali od 23. julija do 28. septembra 1936.

Za zavzetje Turjaka in zajetje preživelih belogardistov je glavni štab NOV in PO Slovenije v posebnem dnevnem povelju pohvalil 7. brigado, ji potrdil naziv »udarna« in jo poimenoval po Francetu Prešernu.

Pet dni po zmagi na Turjaku je na ukaz glavnega štaba brigada odšla prek Blok nazaj na Gorenjsko in 29. septembra prišla na Žirovski vrh. Vključili so jo v

26. divizijo, kakor se je tedaj še imenovala kasnejša 31. divizija.

Medtem ko je bila brigada na Dolenjskem in Notranjskem, so se zaradi italijanske kapitulacije razmere na Gorenjskem precej spremenile. Številčno močne italijanske garnizije ob državni meji, kakršna je bila med Jugoslavijo in Italijo od 1918 do 1941, nato pa razmejitvena črta med Nemčijo in Italijo, so septembra 1943 čez noč izginile. Območje, ki so ga prej nadzirale, je postalo osvobojeno ozemlje. Razmeroma slabotne nemške postojanke ob meji so se nenadoma znašle v prvi bojni črti, ne da bi jih bili ustrezno okrepili.

Zaradi tega so Nemci v drugi polovici oktobra 1943 pod pritiskom partizanov zapustili nekaj obmejnih postojank v Poljanski dolini. Med drugim so 23. oktobra izpraznili tudi Žiri, ki so s tem postale prvi večji osvobojeni kraj na Gorenjskem. Novembra pa so nemške čete skušale prodreti iz Selške doline in Bohinja čez staro jugoslovansko-italijansko mejo proti Cerknemu, središču osvobojenega ozemlja na Primorskem. Razvneli so se srditi in dolgotrajni boji, zlasti na Ratitovcu, kjer se je posebno odlikoval 3. bataljon Prešernove brigade.

V začetku decembra so bili bataljoni Prešernove brigade razporejeni dokaj na široko. Štab brigade je bil v Rovtu pod Mladim vrhom, 1. in 4. bataljon na Mohorju, nedaleč od Selc, 2. na Planici pri Škofji Loki in 3. v Ročidnici.

V 3. bataljonu že dolgo ni bilo več večine tistih, ki so prišli vanj ob ustanovitvi brigade oziroma po vrnitvi na Gorenjsko. Potem ko je bil 23. oktobra 1943 ukinjen Dolomitski odred, so njegov 2. bataljon poslali v Prešernovo brigado. Brigadni štab ga je sklenil obdržati neokrnjenega, zato so ga vključili v brigado kot njen 3. bataljon. Prejšnji 3. bataljon pa je štab razdelil med 1. in

2. bataljon, le nekaj poveljniškega osebja so razporedili v novi 3. bataljon oziroma prejšnji 2. bataljon Dolomitskega odreda.

Že čez nekaj dni se je v brigado vključil tudi 4. bataljon Dolomitskega odreda. Moštvo je štab enakomerno razdelil med vse tri bataljone brigade. Toda s tem še ni bilo konec sprememb in preosnov. Dne 26. oktobra je bila ukinjena Tolminska brigada, partizani pa dodeljeni Prešernovi. Iz njih so sestavili 4. in 5. bataljon Prešernove brigade. Toda zdaj je bilo število bataljonov v brigadi preveliko, saj nobena brigada ni imela pet bataljonov, še štiri so imele le nekatere. Zato je štab 5. bataljon ukinil in moštvo razdelil med prve štiri.

Tako so se usodnega 15. decembra 1943 znašli v boju na Goreljku skupaj partizani, ki so zvečine šele pred kratkim, komaj pred kakim mesecem, prišli skupaj iz raznih enot. Zaradi tega so se slabo poznali, četna poveljstva in bataljonski štab pa niso še utegnili ugotoviti bojne usposobljenosti desetih, vodov in čet ter njihovih poveljnikov.

To, da so bili v bataljonu partizani iz raznih krajev in enot, ki se med seboj niso poznali, pa je povzročilo tudi velike težave pri ugotavljanju udeležencev boja na Goreljku ob pisanju knjige »V ognju in snegu«.

Ob koncu še nekaj o sovražnikovi taktiki konec 1943. in leta 1944.

Pri nas v Sloveniji nasploh pomeni nemški napad na 3. bataljon Prešernove brigade začetek novega razdobja v načinu sovražnikovega bojevanja. Prejšnja leta so tako Nemci kot Italijani — ali oboji skupaj — občasno z velikim številom vojakov obkolili večja območja. Če so bile tam naše enote, jih je sovražnik začel stiskati v obroč, pri tem pa je temeljito preiskoval naselja in zemljišče. Večkrat so

se partizani iz takšnega »kotla« izmuznili že pred sklenitvijo sovražnikovega obroča ali kmalu po začetku bojev, včasih celo brez strela, vsekakor po zaslugi učinkovite obveščevalne službe in opazovalcev. Če pa je sovražnik partizane le stisnil, jim je preostalo edino dvojje: da se s silo in ne glede na žrtve prebijejo tam, kjer je obroč najbolj šibak, ali pa se razpršijo in poskrijejo, kakor kdo ve in zna, nato pa se po končani sovražnikovi akciji spet zberejo. Tudi takšna rešitev je včasih zahtevala hude žrtve.

Proti koncu leta 1943 Nemci za večje akcije proti partizanom niso imeli več zadosti vojaštva, saj je cvet nemške vojske že zdavnaj padel ali prišel v ujetništvo na svetovnih bojiščih. Tudi italijanskih zaveznikov, ki so preganjali partizane — sicer marsikdaj dokaj mlačno — uspehe v boju z njimi pa dosegali le zaradi svoje velikan-ske številčne premoči, ni bilo več. Iz razpoložljivih podatkov je znano, da je imela Italija poleti 1943 v Jugoslaviji poleg mornarice, letalstva in raznih manjših enot 23 pehotnih divizij, kar je dovolj zgovorno . . .

Povrh so nemški poveljniki na podlagi izkušenj iz ofenziv proti partizanom v letih 1942 in 1943 prišli do spoznanja, da se tudi večje enote vselej prebijejo iz obročev, pa najsi so še tako skrbno pripravljene. Zato že v jesenski nemški ofenzivi leta 1943 opazamo, da se je sovražnik odpovedal obkoljevanju razsežnejših območij. Pač pa je naše enote skušal razpršiti z nepričakovanimi in močnimi vdori, jim zadati hude izgube in jih tako za nekaj časa onesposobiti za večje akcije, predvsem pa odriniti od strateško važnih mest in prometnih zvez.

Nadalje je leta 1943 tudi v višjih nemških poveljstvih prevladovalo prepričanje, da je jugoslovansko bojišče manj pomembno in da bodo vojno dobili ali izgubili na svetovnih. Ko bi zmagali, bi zatem zlahka opravili tudi z vsemi odporniškimi gibanji.

Za doseganje ciljev, kakršne si je zastavil sovražnik, je najbolj primerna gverilska ali manevrska taktika. Zato so Nemci začeli temeljito proučevati partizanski način bojevanja in ugotovitve prilagajati svojim možnostim.

Dokaj razsežna osvobojena ozemlja so partizanom omogočala zbiranje večjih enot za pomembnejše akcije, zlasti napade na prometne zveze in postojanke. Nemci so se dobro zavedali, da posebno prometnih zvez ne morejo braniti z defenzivno taktiko, to je z bunkerji in patroljami, pač pa le tako, da partizane zaposlijo z boji daleč proč. Začeli so vzpostavljati postojanke v dokaj odročnih in nepomembnih krajih. Njihove posadke niso imele drugih nalog kot vznemirjati partizansko zaledje, ob večjih napadih pa so se morale kar se da dlje braniti, nato pa se, če ne bi bilo drugih možnosti, prebiti. Takšni postojanki sta bili na območju, kjer je deloval 7. korpus, Kočevje in Novo mesto, ki sta zadrževali njegovo glavnino, da se ni mogla preveč približati železnicam Zagreb—Ljubljana in Ljubljana—Trst. (Veliko let kasneje, med vietnamsko osvobodilno vojno, pa so tako Francozi vzpostavili postojanko v Dien Bien Fuju, da bi odtegnili vietminhove divizije iz delte Mekonga.)

Pri nas pa je v tem razdobju sovražnik predvsem skušal zadati partizanom hujše izgube. Zato si je pogosto izbral za cilj napadov enote, ki so počivale kje daleč na osvobojenem ozemlju ali ob njegovih robovih, še posebno pa štabe, zaledne ustanove in pratež. Pred napadom na takšno enoto ali ustanovo je prek obveščevalne službe precej dolgo in temeljito zbiral podatke o njenem zavarovanju, usposobljenosti, poveljniškem osebju, oborožitvi in drugem. Zato je bilo takšnih nenadnih napadov razmeroma malo v krajih, kjer je bila sovražnikova obveščevalna služba zaradi splošne privrženosti prebivalstva Osvobodilni fronti

slabotna, oziroma so bili napadi največkrat brezuspešni. Podobno je bilo tudi tam, kjer so naše protiobveščevalne ustanove še o pravem času odločno iztrebile ovaduhe.

Ko je imel sovražnik dovolj podatkov o kaki naši enoti ali ustanovi, je njegova napadalna enota skrivaj odšla iz garnizije, običajno ponoči. Proti cilju se je pomikala po skritih poteh zunaj naselij, izogibala se je zlasti vseh goličav, obšla je tudi partizanske straže, zasede in patrolje. Če je prišlo do srečanja z njimi, jih je sovražnik skušal preslepiti, pri tem si je pomagal z domačimi izdajalci ali svojimi, v partizanske obleke preoblečenimi vojaki, oziroma je partizane skušal zajeti ali pobiti s hladnim orožjem. Večkrat je sovražnik prodiral tudi v več vzporednih kolonah, ki so se sestale pred napadom ali pa so po načrtu zasedle vsaka svoj izhodiščni položaj. Znani so tudi primeri, ko se je taka sovražnikova enota navidezno umaknila s partizanskega osvobojenega ozemlja, toda za seboj je pustila primerno število svojih pripadnikov, ki so dobro skriti in založeni s suho hrano čakali tudi po več dni, nato pa nenadoma udarili . . .

Že med približevanjem k cilju je sovražnikovo poveljstvo načrtovalo tudi smeri umika po končani akciji. Zelo se je balo obkolitve, saj je ta zanj pomenila popolno razsulo in brezglavi beg po neznanih krajih, mimo naselij s sovražno razpoloženim prebivalstvom. Zato je sovražnik, že ko se je približeval cilju, večkrat puščal na posameznih važnejših krajih zasede, ki so imele nalogo, varovati umik. Vrh tega je uprizarjal tudi raznovrstne motilne napade z namenom, odvracati pozornost naših enot od glavnega cilja akcije.

Vedno se je napad na našo enoto začel bliskovito, s srditim obstreljevanjem iz vsega razpoložljivega orožja. Večkrat ga je sovražnik začel naravnost iz pohodne kolone,

ne da bi se razvil v strelsko vrsto. Šele po uspešnem začetku je skušal partizane tudi obkoliti ali zasesti smer njihovega najverjetnejšega umika. Če partizani niso podlegli paniki in so se začeli odločno braniti, sovražnik ni dolgo vztrajal, navadno se je brž umaknil. V nasprotnem primeru pa je brž pregledal bojišče, pobral svoje ranjence in mrličke, boljše orožje in zlasti dokumente, drugo pa uničil.

Takšnega načina bojevanja sovražnik ni uporabljal samo proti nas v Sloveniji, pač pa tudi drugje po Jugoslaviji. Največji uspeh v boju z našo vojsko so dosegli Nemci 4. decembra 1943 v Prijepolju ob Limu. Najprej so v sodelovanju z »muslimansko milico« vtihotapili v mesto nekaj mitraljezcev in ostrostrelcev, nato pa so zgodaj zjutraj, še v temi, napadli partizane z vseh strani. Prva šumadinska in 2. proletarska brigada, komanda mesta in še nekatere manjše enote ali ustanove so izgubile okoli 400 mrtvih. Tudi desant na Drvar 25. maja 1944 je imel za cilj zadati naši vojski kar se da večje izgube ter z uničenjem vrhovnega štaba razkrojiti njeno povezanost ter enotnost. Le da so namesto enot, ki bi se sicer morale pretihotapiti mimo partizanskih obrambnih položajev v okolici mesta, poslali v boj padalce.

Pri nas v Sloveniji je bil prva žrtev takšnega napada prav 3. bataljon Prešernove brigade. Med nadaljnje spada napad na 6. tečaj pokrajinske partijske šole v Cerknem 27. januarja 1944, ko je padlo 47 tečajnikov in drugih partizanov. Dne 16. marca istega leta je na Javorovici nad Šentjernejem padlo 120 partizanov 4. bataljona Cankarjeve brigade, nekaj dni kasneje, 25. marca, pa so v Makošah v sedanji ribniški občini, domobranci poklali stražarje, zatem pa zajeli 65 in pobili 15 partizanov 3. bataljona 9. brigade. Dne 3. avgusta 1944 so domobranci 4. bataljona

iz Šentvida pri Stični napadli štab 15. divizije in nekatere druge enote ter ustanove v Žužemberku. Padlo je okrog 80 partizanov, toda napadalci so se komaj še utegnili prebiti iz obročja naših enot, ki so prihitele na pomoč.

Naša poveljstva so se po prvih takšnih napadih in hudih izgubah hitro znašla. Predvsem so iznašla učinkovitejši način zavarovanja in poostrele budnost. Res pa je tudi, da so hude izgube, zlasti pa nepopisna sovražnikova krutost do ranjencev in ujetnikov, sprva precej vplivale na partizane, zlasti na novince, teh pa je bilo leta 1944 v naših enotah pretežna večina. Vzporedno z vojaškimi ukrepi so dobili nove, zelo pomembne naloge politični delavci v partizanskih enotah. Predvsem so pojasnjevali cilje in vzroke takšne sovražnikove taktike. Ta ni izražala njegove moči, ampak slabosti in obup spričo končnega poraza, ki se je naglo približeval.

Kmalu so takšni sovražnikovi napadi, ki so prej marsikje povzročali preplah, imeli nasproten učinek. Sovražnikova krutost je sprožila zahteve po povračilu. Pod geslom »Maščujmo Javorovico« so partizani Cankarjeve brigade zadali sovražniku vrsto hudih porazov, podobno pa je bilo tudi v drugih enotah.

Prišel je tudi čas, ko so takšni zahrbtni napadi izgubili ostrino in se začeli sprevračati v neuspehe. Za to je najbolj značilen sovražnikov vdor v Belo krajino novembra 1944. Proti cilju so krenile tri kolone iz Kočevja, ena pa iz Novega mesta. Najprej sta se dve koloni, ki sta prišli iz Kočevja, zaradi nesporazuma spopadli med seboj, nato pa so vse štiri naletele na odločen odpor naših enot. Kolona iz Novega mesta se je znašla v obroču in se ji je komaj še uspelo pretihotapiti iz njega. V zaledje treh kolon, ki so pridrle iz Kočevja, pa sta udarili dve brigadi 18. divizije. Celotna nemško-domobranska akcija, ki je imela za cilj

zasesti Črnomelj in Metliko ter s tem pregnati partizane iz vse Bele krajine, se je končala z brezglavim begom ter občutnimi sovražnikovimi izgubami. Še več, pomenila je pravo prelomnico v načinu nemško-domobranskega bojevanja proti enotam NOV in PO Slovenije oziroma JA.

Po tem porazu je sovražnik namreč takšne in podobne vdore v globino osvobojenega ozemlja začel opuščati. Sicer je občasno še skušal presenetiti kako našo enoto, toda na samem bojišču ali v njegovem neposrednem zaledju.³

OPOMBE

- ¹ Podatki o delovanju nekdanjih voditeljev obeh meščanskih strank v Bohinju iz leta 1941 izvirajo iz pričevanj Ivana Vovka-Živana, Franca Sodje-Gašperja in Jožeta Čopa-Iztoka, pripadnikov Varnostno-obveščevalne službe v letu 1944.
- ² V nemški nacistični vojski je bil polk tako kot v vseh drugih takratnih, razdeljen na bataljone, ki so nosili zaporedne številke. Vsak bataljon se je delil na čete, ki pa niso imele zaporednih števil kot v naši vojski, ampak so jih oštevilčili v okviru polka. Tako je imel bataljon lahko čete z različnimi številkami. Čete, posebno še policijske, so lahko premeščali iz bataljona v bataljon, številke so jim pri tem ostale. Tudi bataljoni so lahko imeli različno število čet. Leta 1943 je štela četa približno 250 moških, vsaj pri esesovski policiji. Štab 2. bataljona 19. esesovskega policijskega polka je bil v Lescah, 7. četa pa na Jesenicah.
- ³ Pri pisanju poglavja »Nekaj pojasnil« sem uporabljal literaturo: Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, Mile Pavlin: Jeseniško-bohinjski odred, Ljubljana 1970, Henrik Drol-Živo: Grad gori, revija Borec, letnik 1958, stran 439, dr. Janez Gerčar: Mučeniške Begunje, Ljubljana 1961, Ivan Jan: Kokrški odred, Ljubljana 1980, Vodnik po partizanskih poteh, Ljubljana 1978, Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, 6. del, zlasti 6. do 17. knjiga (nadalje samo Zbornik dokumentov), Krajevni leksikon, I. del, Ljubljana 1968, Krajevni leksikon dravske banovine, Ljubljana 1937, Vojna enciklopedija, II. izdaja, Boj pod Triglavom, Gorje pri Bledu 1966, Jošt Role: Junak z Nomenja, TV 15, letnik 1969, 1—8, Franc Sodja-Gašper: Kot bi se vdrl v zemljo, revija Borec, letnik 1959, str. 21, Tone Ferenc: Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, revija Borec, letnik 1971, strani 741 do 783.

POHOD NA POKLJUKO

Cerkljanske vasi pokriva visok sneg. Temni oblaki se podijo čez Porezen, Ratitovec, Blegoš in Črni vrh. Od vasi do vasi držijo ozke gazi, ki jih sproti zameta sneg . . .

Vasi pa ne dremljejo, kakor ob tem letnem času dremljejo skoraj vse vasi, še posebno pa ob takšnem vremenu. V njih kipi življenje, polni so ga kmečki domovi s temačnimi kuhinjami, svetlimi »hišami« in prijaznimi kamricami, polni skednji in celo hlevi. Saj je skoraj vsaka vas polna partizanov, ki se tam zbirajo, počivajo, urijo in pripravljajo na nove boje.

Z vseh koncev in krajev so prišli v te hribe. Slišiš vsa slovenska narečja, italijanščino, furlanščino, srbsko in hrvaško ter celo rusko govorico. Vračajo se nekdanji ujetniki in interniranci iz Italije, iz ječ in taborišč. Prišli so ubežniki iz nemške in italijanske vojske. V ponošenih italijanskih vojaških capah, ki niso narejene za zimo v slovenskih gorah, v delih nemških in starih jugoslovanskih uniform, v temnorjavih belogardističnih krojih z bobrovkami, kučmami in gorenjskimi klobuki, hodijo mladeniči in tudi dekleta iz vasi v vas, iz hiše v hišo. Vsak del oblačila ima svojo zgodovino in spominja lastnika na zmagovit spopad ali na preteklost, ko je po sili razmer moral služiti tujcem.

Množica po vaseh kar valovi. Vrstijo se politične in vojaške ure, mitingi, zasede in patrulje, straže, umivanje,

pranje in kuhanje. To so vsakdanja opravila vseh vojskà na svetu, le da mora partizanska pri njih močno hiteti. Kratko je zatišje med dvema sovražnikovima napadoma, partizani pa mladi, ukaželjni in neizkušeni v vojaških veščinah. Treba je hiteti, da se bodo v kar se da krajšem času česa naučili, da se bodo znali bojevatì in postati sami poveljniki, ko se bo partizanska vojska okrepila z novinci in se bodo brigade kot povodenj razlile po dolinah in ravninah.

Gostoljubni in zavedni domačini v vaseh okoli Cerknega kar verjeti ne morejo, da je vse skupaj resnično. Komaj trije meseci so pretekli, odkar so spet pridobili pravico govoriti slovensko. Dolgih dvajset let sužnosti je ostalo za njimi kot spomin na hude sanje v lepem jutru, ko se človek zbudi in z veseljem ugotovi, da vse skupaj ni bilo resnično. Kar nagledati se ne morejo vojske, ki govori slovensko in se je ni treba bati, kot so se vseh vojskà, ki so stoletja pustošile po slovenski zemlji. Slovenska beseda, desetletja preganjana, je planila na dan kot dolgo zajezena reka. Po vaseh zdaj pojo in vriskajo, se veselijo, kot ne bi bilo krvave vojne...

Tretji bataljon Prešernove je že od 6. decembra taboril v Robidnici, mali vasici s šestimi kmetijami, dobro pol-drugo uro od Cerknega. Nekaj sto metrov vzhodno od vasi je italijansko-jugoslovanska državna meja, ki je dolgih petindvajset let ločevala sosede in sorodnike. Zdaj je ostalo od nje le še nekaj obmejnih kamnov. Dve skoraj vzporedni stezi, ki so jih shodili obmejni stražarji, pa je že začela preraščati trava.¹

Kratko zatišje po napornih pohodih in pogostih bojih, ki je za Prešernovo brigado trajalo že vse dni od 24. novembra, so štabi izkoristili za urjenje moštva, politično delo in premestitve poveljniškega osebja. Brigadnega komandanta Stanislava Jereba-Slavka je zamenjal Rudolf Hribernik-Svarun, Jereb pa je ostal v brigadi za načelnika

štaba. Operativni oficir Bojan Hojan-Marko je bil premeščen na enako dolžnost v Vojkovo brigado, v Prešernovi pa ga je zamenjal Boris Šober.²

Podobno je prišlo tudi do več sprememb po štabih bataljonov. Tretji bataljon je dobil za komandanta Antona

Štab VII. SMOUB
"Franceta Prešerna"
Na položaju, 6. I. 1944

*Naredba se prečita
pred zborom.*

Štabem bataljonov in podrejenim enotam.

Po predlogu štaba brigade in naredbi štaba divizije se razrešuje delinosti politkomisar III. bataljona tov. Stojan in se postavlja pred brigadno vojaško sodišče.

Na mesto politkomisarja III. bataljona se postavlja deseterdajski sekretar brigade SMOUB tov. Pehlevec Karl - Draga. Nam. komandanta III. bataljona tov. Branko in nam. politkomisarja tov. Matovič se razrešujeta delinosti, začasno se prekomandujeta v štabno patrulo.

Za nam. politkomisarja III. bataljona se imenuje tov. Male Franc deseterdaj nam. politkomisarja četa.

Štab III. bataljona naj da svoje predloge za imenovanje štabnih komand. Na uni predlog štab divizije razrešuje delinosti operativnega oficirja štaba brigade tov. Borisa in ga vojaški tešilec postavlja pred vojaško sodišče s tem da se odba ugoti kar se omenjeni tovariš nahaja v belnici teške ranjane.

Z okirni na presenečenje katere je III. bataljon delil na Peklju ki daje štab brigade komandantu tov. Drenu, nam. komandanta tov. Branku in nam. politkomisarja tov. Matoviču.

S T R O G I U K O R

zaradi tega ker se kot člani štaba bataljona dali zapeljati od terorističnih delavcev in da se misle kot člani štaba bataljona sami prepirali o pravilnem zavzemanju kontingenta, katerega je odredil politkomisar tov. Stojan in operativni oficir tov. Boris.

Nam. politkomisarja I. bataljona tov. Olga se razrešuje delinosti nam. politkomisarja in se postavlja za sekretarja brigade biroja ZKM. Na mesto nam. politkomisarja I. bataljona se imenuje tov. Delmizar Aleja komandanta mesta Gorka.

Sart fajznu - svedbe naredi!

V.D. Politkomisarja:

Goratti

V.D. Komandanta:

Jerabanko

Ukaz štaba Prešernove brigade o postavitvi novega štaba 3. bataljona in kaznovanju prejšnjega. Original v arhivu IZDG, fascikel 280/5.

Rozmana-Drena³, njegov namestnik je postal Branko Ahčin⁴, za namestnika političnega komisarja pa je prišel Janez Bertoncelj-Matevž.⁵ Edino politični komisar Ivan Ribič-Stojan⁶ je bil v bataljonu že od ukinitve Dolomit-skega odreda konec oktobra.⁷

V sporazumu s korpusnim štabom je štab 26. divizije »Triglavske« izdal brigadam ukaz za delovanje v naslednjih dneh. Gradnikova in Vojkova brigada sta dobili nalogo, začeti z napadi na območju Polhograjskih Dolomitov, Prešernova pa naj bi jima z aktivno obrambo varovala hrbet. V ta namen naj bi poslala enega svojih bataljonov k železnici Jesenice—Bohinj, drugega k železnici med Kranjem in Škofjo Loko, dva pa bi ostala na območju Javorje—Martinj vrh, kjer bi preprečevala sovražniku akcije iz postojank v Škofji Loki, Poljanah in Selcih.⁸

Nalogo za pohod proti Bohinju je dobil 3. bataljon Prešernove, ki je v brigadi veljal za najboljšega, saj se je izkazal že v marsikaterem spopadu, zlasti pa 19. novembra na planini Pečani na Ratitovcu. Povrh je bilo v bataljonu precej Bohinjcev, ki so poznali kraje in ljudi. Tudi komandant bataljona Dren je bil doma iz Bohinja. Drugi bataljon se je pomaknil h Kranju, 1. in 4. s štabom pa sta ostala med Selško in Poljansko dolino.⁹

V štabu 3. operativne cone oziroma v štabu 9. korpusa, ki so ga ustanovili dva tedna kasneje, 22. decembra, pa so že od začetka jeseni razmišljali, kako bi okrepili Zapadno-koroški odred. Ta je spadal pod štab cone oziroma korpusa, deloval pa naj bi v zahodnem delu Karavank, na Zili in v Rožu. Oktobra 1943 je tja odšel štab odreda v spremstvu minerskega voda »Ratitovec«, novembra pa močna četa dobro oboroženih in izbranih partizanov, samih prostovoljcev. Izhodiščna točka obeh odprav je bila okolica Cerknega, na Koroško pa sta odšli prek Ratitovca, Pokljuke, Mežaklje in Golice. Štab odreda in minerski vod »Ratitovec« sta

potovala brez posebnih težav, četo pa sta zadržala visok sneg in okrepljen sovražnikov nadzor, zaradi česar je prišla na cilj šele zadnjega decembra 1943. Zato je štab cone sklenil začasno prenehati s pošiljanjem okrepitev na Koroško, dokler se pota vsaj za silo ne uredijo, kar je bilo pričakovati že v februarju. Tedaj bi bile razmere na Koroškem že precej bolj ugodne kot na začetku in sredi zime, predvsem bi se partizani lažje premikali iz kraja v kraj, pa tudi dobro vidnih sledov ne bi več puščali.

Kot tretja okrepitev Zapadno-koroškega odreda naj bi odšel čez Karavanke prav 3. bataljon Prešernove brigade. Do februarja bi se štab in partizani privadili popolnoma samostojnemu ukrepanju, bivanju in bojevanju v zasneženih visokih hribih ter taktiki manjših enot v boju z mnogo močnejšim in številnejšim sovražnikom, obenem pa bi se bataljon okrepil z novinci iz Bohinja, blejske okolice in Zgornjesavske doline, ki prav tako dobro poznajo gore in so neposredni sosedje Korošcev.

Do takrat pa naj bi bil to nekakšen »bohinjski bataljon«, ki bi se bojeval po taktičnih načelih partizanskih odredov. (Podobno je štab cone uporabljal na Krasu Kosovelovo brigado, razdeljeno občasno po bataljonih. Tako Kras kot Pokljuka sta bila namreč zelo važni prehodni območji: Kras zaradi Trsta, Istre in Furlanije, Pokljuka pa kot vmesni člen med Cerknim in Koroško.¹⁰

Dopoldne 8. decembra je 3. bataljon Prešernove brigade v Robidnici obiskal politični komisar brigade Ludvik Petelinšek-Črt. Seznanil je štab z nalogami: z rušenjem železnice, za kar je bataljon dobil razstrelivo s potrebnimi pripomočki, in mobilizacijo, za katero da so še velike možnosti, saj je doma še dosti sposobnih moških. Po prihodu v Bohinj naj bi se štab bataljona povezal s terenskimi aktivisti ter ukrepal v skladu z njihovimi nasveti in predlogi.¹¹

Kmalu popoldne, potem ko so se partizani podprli z izdatnim kosilom, je bataljon odšel na pohod. Smer kot tudi posamezne odseke poti je določil komandant Dren, ki je dokaj dobro poznal kraje. Bataljon sta spremljala tudi načelnik štaba brigade Stanislav Jereb-Slavko in operativni oficir brigade Boris Šober.

Bataljon je štel 123 partizanov in partizank, oboroženih z enajstimi mitraljezi, enim lahkim minometom, puškami, brzostrelkami, pištolami in ročnimi bombami ter zadostno količino streliva. V njem je bilo 12 članov KP Slovenije, članov Zveze komunistične mladine Jugoslavije pa je bilo precej več.¹²

Kolona se je povzpela po poti čez Črni vrh, nato pa se je spustila v Farji potok. Na eni izmed kmetij je bataljon prenočil, saj je pred seboj imel dolgo pot čez globoko dolino Selške Sore ter čez cesto med Zalim logom in Železniki, ki jo je občasno nadziral sovražnik tudi ponoči. Poskrbeti je bilo treba za obvestila o razmerah ob cesti, da ne bi prišlo do kakega presenečenja.

Popoldne 9. decembra je bataljon odšel dalje po dolini potoka Davče, prešel Soro in odkorakal kar po cesti do Jesenovca, kjer je zavil ob potoku Plensaku proti severu, oziroma v hribe. Proti jutru 10. decembra je prispel na Prtovč in se tam nastanil na treh kmetijah — druge štiri so bili Nemci 19. novembra 1943 požgali. Za partizani je bil naporen nočni pohod po slabih poteh in snegu, pa tudi z velikimi spusti in vzponi ter zavarovalnimi ukrepi, ki so zahtevali dodatne napore. Zato so bili močno potrebni počitka in je štab sklenil, da ostane bataljon na Prtovču čez dan 10. decembra in ponoči z 10. na 11. december.

Partizani so nadaljevali pohod zjutraj 11. decembra, kmalu potem, ko se je zdanilo. Pot je bila spet hudo naporena, saj so morali prek pobočja Ratitovca. Nekaj časa so

Štab VII. BRIGADE.
"Franceta Prešerna".
Na poveljuju 6./I. 1944.

Štabem bataljонов in področnim enotam.

K A R E N D A .

Po preiskavih in po zaslišanju politkomisarja III. bat. tovariša STROJANA, se je ugotovilo, da je komandanta III. bataljona BRENN na POČILJUNI kriv celokupen štab III. bataljona in operativni oficir štaba brigade tov. BOHIS.

Nadi tega se razrešuje dolžnosti celokupnega štaba III. bataljona in operativni oficir štaba brigade, ter se vse postavlja pred b r i g a d n o s e d i š č e .

Vedel tega naj se javi tudi tov. BRENN v štabu brigade. Za komandanta III. bataljona se imenuje tov. KALNARIČ, desle; komandant pratega četa.

Zatočena maršala, da se združi pratega četa s III. bat. in se iz teh tovarišev in pratega četa formirajo trije vodi, to je dva buraška voda in topevski vod, ki bodo samostojni. Pri teh vodih ostane tov. DUBAN, namestnik politkomisarja. Spadaje pa izključno pod komando štaba III. bataljona. Za intenzivno vzbujanje teh vodov je odgovoren tov. DUBAN. V kasnešem primeru pa se sme štab III. bataljona teh tovarišev razdeliti med ostala četa v bataljonu.

Naredbo je prebrati pred zborom bataljонов.

Štirt fakizim - sveboda naredn i

V.D. politkomisarja:
Čepi Franc (Boretia) l.r.

V.D. komandanta:
edseton

Ukaz štaba Prešernove brigade o odstavitvi štaba 3. bataljona in operativnega oficirja štaba brigade ter uvedbi postopka pred brigadnim sodiščem. Original v arhivu IZDG, fascikel 280/4-5.

hodili proti vzhodu, nato pa so zavili na zahod, po daljši, toda zložnejši poti ...

Hodijo in hodijo, nad njimi se dviga Ratitovec, podobno nazobčanemu obzidju srednjeveškega gradu. Upehani gazijo mokri sneg, vdira se jim do pasu in še čez, kotli, vreče, zaboji s strelivom in orožje jih vlečejo nazaj v dolino. Marsikomu se od naporov stemni pred očmi. Če

ne bi bilo snega, bi hodili dvakrat ali trikrat hitreje, tako pa nogam drsi v nepodkovanih čevljih, shojenih med dolgimi, skoraj vsakodnevnimi, neskončnimi pohodi. Le po vojaških zemljevidih v merilu 1 proti 100 000 bi nepoučeni sodili, da so razdalje kratke, in se čudili, zakaj so partizani zanje potrebovali dolge ure.

Na sedlu nad planino Pečano skoraj utonejo v zametih, ki jih je nanosil severnik. Končno pridejo do sajastih, počrnelih pastirskih koč in staj, zgnetenih v globel. To je planina Pečana, ki so jo kdo ve po čigavi milosti ali preprosto zaradi pozabljivosti Nemci pustili, ne da bi bili tako kot skoraj povsod drugje pritaknili k škodlastim streham rdečega petelina. Zdaj se mnogi izmed partizanov spominjo bojev okoli te planine pred tremi tedni.

Vrata koč in staj so odprta in kar vabijo v temačno, toda toplo notranjost. Toda bataljon se ne ustavi, hiti mimo njih in se začne spuščati po položni poti. Tisti, ki so že kdaj biti v teh krajih, in pa domačini vedo, da se bližajo Bohinju. Pozno popoldne pridejo do koč in staj na položni rebri. To je Bitenjska planina z žičnico, po kateri so pred vojno spuščali v dolino k železnici hlode. Po stajah še diši po živini, Bohinjci in Tolminci vzdihujejo ob spominih na lepe čase, ki so jih preživljali poleti po planinah. Sirarili so, pasli, kosili in sušili seno, ob večerih pa vasovali in prepevali pri plapolajočem ognju . . .

Kolona se ustavi, komandirji se zberejo okoli komandanta, začno se dogovarjati glede straž in patrulj. Saj je sovražnik blizu, spodaj v dolini sta cesta in železnica. Slišijo večerni vlak, ki drdra z Jesenic proti Bohinju.

Kmalu je vse urejeno, partizani se razdelijo po kočah in stajah. Vsak si skuša kar najboljše urediti ležišče s tistim, kar najde ali kar ima s seboj. Kmalu se izpod streh začne kaditi. Zunaj naletava sneg, po kočah pa je toplo, ogenj veselo prasketa, partizani nalagajo nanj debela polena, saj

je dosti drv okoli koč in pod snegom v hosti. Ko zatuli okoli vogalov veter, je okoli ognjišč še bolj prijetno.

Le stražarji trpijo kot malokdaj. Cepetajo z nogami in si pihajo v premrle dlani. Samo da bi hitro minili ti dve prekleti uri, ki ju je treba prestat v snegu, na vetru in mrazu, povrh pa še ves čas napenjati oči in ušesa, da se kdo ne bi neopažen približal. Nemec v takem vremenu menda ne bo rinil v te hudičeve hribe, si mislijo skoraj vsi po vrsti. Menda ni neumen, raje bo ostal v topli postelji ali pri peči... Toda straža je straža in nobena vojska ne sme spati brez nje, tudi v miru ne, kaj šele med vojno in tako blizu sovražnika.

Andreju Sedevčiču se zapirajo veke, čeprav ga hudo zebe. Za hip se nasloni na drevo, tedaj pa se mu zavrti pred očmi, zazdi se mu, da je postalo topleje. Samo hipec ali dva bi rad mižal, da ga ne bi tako zoprno ščemelo v očeh, da ga ne bi mučila vrtoglavica in mu ne bi šumelo v ušesih...

Nekdo ga je stresel za ramena. Ko je odprl oči, je zagledal dežurnega. Zaspal je na straži, ne more in tudi noče tajiti. Namesto da bi bdel nad spečimi tovariši, je zadremal, kar je skrajno sebično. Ne ve, kako dolgo je to trajalo, morda res le eno samo minuto ali pa je prespal celo uro. Zdaj ga bo zamenjal drugi stražar, njemu pa bodo vzeli orožje, najbrž ga bodo tudi zvezali, zraven njega bo stal stražar. Saj vsi vedo, kaj čaka partizanskega stražarja, če med opravljanjem službe zaspi...

Zjutraj 12. decembra se je sestel bataljonski štab. Ko nehajo razpravljati o raznih drugih zadevah, se lotijo Sedevčičeve kršitve dolžnosti stražarja. Precej dolgo razpravljajo, eni ga skušajo zagovarjati, drugi zahtevajo neizprosno smrtno kazen pred zbranim bataljonom, za svarilni zgled drugim. Končno zmagajo tisti, ki so proti najstrožji obsodbi. Saj Sedevčič še ni dolgo partizan, hudo je bil

utrujen in zaspan, v dosedanjih bojih in pohodih se je dobro držal.

Zato mu bodo za zdaj odpustili, sklep pa sporočili vsemu bataljonu. Toda orožja mu ne bodo vrnil, dobil ga bo šele, če se bo izkazal.

Tako se je tudi zgodilo. Partizani in sam Sedevčič dolgo niso vedeli, kakšna bo sodba, pričakovali so smrtno kazen. Zato so se vsi oddahnili, ko so slišali, da mu je štab odpustil.¹³

Čez dan partizani poslušajo vlake, ki drdrajo po dolini pod njimi. Komaj pokosijo, se že začne mračiti, bo tu zima in sonce kroži nizko, Bohinj pa obdajajo visoke gore.

Na Bitenjsko planino pride skupinica napol civilno napol vojaško oblečenih partizanov. Oglasijo se v štabu in se tam zadržijo v krajšem pogovoru. Partizanom ni treba ugibati, kdo so in kaj hočejo. Aktivisti in kurirji so, ki so prišli povedat, kaj je novega v dolini.

Zdaj štab ve, da je v postojankah vse mirno in da torej sovražnik še ni zvedel, da je bataljon že v Bohinju. Dežurnim ukažejo, naj se bataljon nemudoma zbere in pripravi za pohod.

Še za dne so odšli proti dolini, po strmi poti, ki je kmalu zavila v zasneženi gozd. Aktivisti in kurirji so medtem že odšli. Navzdol gre precej laže, čeprav je treba gaziti v celo. Jelovico že zagrinja mrak, ko pridejo do samotne gozdarske hiše. Tu spet zagledajo kurirje in aktiviste, ki jim povedo, da je pot prosta. Od tod vodi bataljon Ivan Grm-Kamin, sicer partizan 2. bataljona Prešernove brigade, ki ga je brigadni štab dodelil 3. bataljonu kot domačina iz Bohinja za vodnika.

Vedno bliže slišijo šumenje Save, strmina zlagoma preide v ravnico. Bataljon večkrat zastane, nato pa se ustavi, naprej odide le močna predhodnica. Sovražnik je blizu, spet slišijo drdranje večernega vlaka, ki pelje v Bo-

hinj. Počasi se vse umiri, predhodnica in vodnik se pože-nejo čez leseni most, za njo druga za drugo dve skupini partizanov, vsaka močna za en vod. To sta zasedi, ki bosta na drugi strani zavili ena na levo, druga na desno, nato pa na primerni razdalji nekje nad cesto zasedli položaj. Če bi se sovražnik približal kraju prehoda bataljona čez cesto, železnico ali Savo, bi ga sprejeli s streljanjem in zadrževali tako dolgo, da bi se bataljon prebil na drugo stran ali umaknil nazaj na Jelovico.

Predhodnica je že na cesti, tedaj pa izza temnega ovin-ka nenadoma pridrvi prednjo konjska vprega. Na njej je človek, ki skuša skočiti na tla in pobegniti. Puška v nje-govih rokah je jasen dokaz, da je sovražnik. Nastane kratko oklevanje na obeh straneh: partizani ne smejo streljati, ker so jim to prepovedali, da ne bi opozorili sovražnika v postojankah, kako so namenjeni proti Gorjušam in Ko-privniku, Nemec pa si ne more predstavljati, da je sredi ceste padel z vprego vred partizanom kot v naročje. Na-posled eden izmed partizanov zgrabi za Nemčevo puško, toda ta je ne mara izpustiti. Zaman mu jo partizan skuša izpuliti, rujeta se in skušata drug drugega ukaniti. Potem pa Nemec nenadoma izpusti puško in udari po konju, ki plane v dir. Partizanom na poledeneli cesti vsem po vrsti drsi in nekateri popadajo. Kobacajo se spet pokoncu, toda vprega je že daleč. Dobili so puško, ki je veljala tiste čase še vedno za dragocenost, toda Nemec bo v prvi postojanki povedal, kako je presenetil partizane, ko so šli čez Savo, cesto in železnico, pa še precejšnje število jih je bilo. Tako bodo Nemci vedeli, da je prišel na Pokljuko vsaj ba-taljon...¹⁴

Nenadno srečanje z Nemcem in njegov beg pa hkrati pomenita, da je potrebno še bolj pohiteti. Oba voda po kratkem postanku stečeta čez most in po cesti, in kmalu je spet vse tiho, kar pomeni, da sta obe zasedi vsaka na svo-

jem mestu. Zdaj pride po koloni tiho povelje, da gredo dalje, toda s petmetrskimi razmiki. Hitijo, da bi bili hitro mimo nevarnega kraja. Bohinjci vedo, da so čez Savo, cesto in železnico prišli Pod koriti, drugim pa je to čisto vseeno. Samo da bi bili kmalu kje na toplem ...

Končno se ustavijo v strmini in počakajo, da prideta za njima iz zased oba voda. Potem ko ju dočakajo, se začno vzpenjati v breg, kot na strmo streho. Po vejah se bohota srez, drevje se lomi pod snegom, saj so na pobočju, obrnjenem od sonca, kjer je še bolj mrz. Sledovi divjadi se križajo s človeškimi ...

Molče stopa v koloni Marijan Malc z Unca. Komaj sedemnajst let je dopolnil, ko je po italijanski kapitulaciji odšel k partizanom, v Dolomitski odred. Pred tem je hodil v meščansko šolo na Rakeku, sodeloval je z OF in bil član Zveze slovenske mladine. Že pri partizanih so ga sprejeli tudi v Zvezo komunistične mladine Jugoslavije. Ob ukinitvi Dolomitskega odreda je z mnogimi rojaki prišel v Prešernovo brigado; tedaj je bil že politični delegat voda, hkrati pa pomočnik bataljonskega intendanta. S Prešernovo brigado so ga partizanske poti pripeljale iz Notranjske na Pokljuko.

Pred njim stopa starejši mož, ki mu je življenje že razoralo obraz in prepredlo lase s sivimi nitmi. Piše se Franc Kranjc, doma je iz Gorij nad Cerknim, vasice visoko na pobočju Porezna. Star je že petinštirideset let in bi lahko ostal doma, če bi le hotel. Že med prvo svetovno vojno je bil vojak, bojeval se je na Karpatih in bil v ruskem ujetništvu. Vojna, nato pa garanje doma na zemlji in po stavbiščih, sta ga obdarila z revmatizmom, starost mu je oslabila sluh in vid. Kljub temu pa je skupaj z mladimi odšel k partizanom, da bi se bojeval za svobodo in pravičnejši družbeni red, kjer ne bi bilo ne bogatih ne revnih.

Marijan Malc prve dni po osvoboditvi fotografiran nekje na Koroškem

Tako sta se Malc in Kranjc znašla v bataljonski koloni, ki se peha skozi sneg iz savske doline na Pokljuko: skoraj otrok in mož v zrelih letih, na pragu starosti. Oba od utrujenosti in zaspanosti omahujeta, nazadnje se stisneta drug k drugemu, da bi se malo odpočila, in ne da bi vedela kdaj, zaspita. Oba hkrati se nenadoma zdrzneta, odpreta oči, in šele tedaj opazita, da sta ostala sama. Še sreča, da je sneg in v njem dobro vidna gaz. Toda kmalu se sledi začno križati in prepletati, pa jo mahneta po najbolj shojeni, naravnost navkreber. Spodaj je gosta megla, ki skriva ves Bohinj. Že se ustrašita, da sta se povsem izgubila v neznanem kraju, kjer iz vsakega grma preži nanju nevarnost. Tedaj pa zagledata, kako se v snegu premika nekaj črnega. Obstaneta v dvomu, da ni kaka divja žival ali sovražnik, toda kmalu ugotovita, da je človek. Spustita ga bliže in mu zakličeta, naj stoji. Po nekaj besedah ugotovita, da sta na-

letela na partizana in se začeta z njim pogovarjati. Pove, da je kurir in da nimajo več daleč do vasi, kjer jih čakajo zakurjene peči in topla hrana, saj vaščani že vedo, da prihajajo hudo utrujeni, premraženi in lačni partizani. In čudi se, ko mu povesta, da sta zaspala kar v snegu, morda stojé ali celo med hojo, ne da bi vedela, kdaj. Sam česa takega še ni doživel, saj hodi na kurirske poti vedno spočit in naspan.

Potem sta Kranjc in Malc kmalu dohitela bataljon, ki je omahoval skozi sneg, podoben stoglavi kači. Od utrujenosti se nikomur ni ljubilo govoriti in nihče ju ni vprašal, kje sta bila in kaj sta počela. Pot ni bila več tako strma kot prej, toda vas je bila še neskončno daleč, vsaj zdelo se jima je tako. Nad Jelovico se je že svetlikal nov dan. Kako hitro je minila dolga poznojesenska noč . . .

Malc se ni zavedal, kako bi se vse skupaj lahko usodno končalo zanj in za Kranjca. Če bi spala dalje, se ne bi nikoli več zbudila.¹⁵

Strmina, sneg, led in mraz so postali usodni tudi za mulo, ki je bataljonu nosila dve vreči razstreliva »plastic«, vžigalne vrvce in vžigalnike. Partizani so jo podobno kot tisoče drugih zaplenili ob italijanski kapitulaciji, saj jih je imela italijanska vojska posebno v naših krajih za glavno tovarno žival, kot nalašč ustvarjeno za prenašanje tovorov po naših hribih in goščavah. Toda pri Italijanih so bile mule na toplem v hlevih, kadar niso bile na pohodu, razen tega so jih še dobro krmili. Pri partizanih pa so se skupaj z njimi potikale iz kraja v kraj, prenočevale po hostah, jedle kar so našle, velikokrat pa so s partizani vred tudi stradale.

Muli, ki jo je imel 3. bataljon Prešernove brigade, je vse bolj drselo, vedno bolj je pešala, tovor jo je vlekel k tlom. Skušali so ji pomagati na noge, sprva se jim je to

Franc Kranjc, ki je bil ob nemškem napadu na straži pri poti proti Kopravniku, fotografiran kmalu po vojni

nekajkrat tudi posrečilo, potem pa ne več, obležala je. Kaj zdaj?

Sklenili so, da ji ni več pomoči, in bataljonski kuhar ji je z mesarico zadal milostni udarec po glavi. Partizani, ki so že prej komaj nosili vsak sebe, opremo in orožje, so zdaj dobili na preznojene hrbte še razstrelivo, vžigalnike in vžigalno vrvico.¹⁶

Bil je že dan — se spominja Marijan Malc — ko se je pred njimi gozd nenadoma razredčil, prišli so na večjo jaso, zadišalo je po dimu. Na robu gozda so zagledali nekaj hiš, noge so jih kar same nosile proti njim. Nekdo je dejal, da so to Gorjuše. Radi bi ostali kar v tej vasi, toda komandirji so jih silili dalje, češ, prej bomo na cilju, prej bomo počivali.

Franc Laharnar, tedaj brigadni kurir, je spremljal načelnika brigadnega štaba Stanislava Jereba-Slavka, pa se spominja tudi nekaterih podrobnosti, ki jih je Malc morda pozabil ali pa jih ni zapazil, ker je bil na koncu kolone.

Ko so prišli na plano, je bilo še vedno temno, čeprav je svetil mesec. Zagledali so senike, med njimi pa so se premikale nekakšne sence, zato je bataljonski štab poslal tja patruljo. Kmalu se je vrnila, ne da bi zaznala kako nevarnost.

Preden so prišli na Gorjuše, je komandant Dren poklical Laharnarja in mu ukazal, naj ga spremlja v vas. Poleg njega je šel s komandantom še eden. Pustili so bataljonsko kolono za seboj in prišli na Gorjuše, pred neko značilno gorenjsko kmečko hišo. Dren je Laharnarja opozoril, naj si jo zapomni, ker bo tja moral še večkrat po kurirskih poslih. Domači so jih lepo sprejeli, očitno je bilo, da so Drena poznali že od prej. Vsi trije partizani so nekaj časa ostali v hiši, gospodar jim je igral na citre in tudi postregli so jim lepo. Nato so odšli; bataljon so dohiteli nad pokopališčem na Koprivniku.¹⁷

Poti z Gorjuš na Koprivnik se spominja Malc kot najmanj uro trajajoče. Sicer so hodili po ravnem, le nekaj vzpetin so morali prekoračiti, toda bili so že strahovito utrujeni in težko otovorjeni. Spustili so se v skledasto dolino, nato pa so se povzpeli proti hišam in gospodarskim poslopjem na zahodni strani vasi. Tam so partizane napotili proti večji stavbi, na kateri je bil napis »Volksschulle«. Nekateri pa so kljub utrujenosti občudovali razgled. Onkraj temnozelenih gozdov so se vzpenjali v temnomodro nebo vršaci in sneg na njih se je modrikasto svetlikal v žarkih vzhajajočega sonca.¹⁸

Bilo je 13. decembra 1943.¹⁹

OPOMBE

- ¹ Krajevni leksikon, I. knjiga, stran 372, izjave Vinka Kušarja, Branka Ahčina, Toneta Urbasa, Franca Kranjca, Antona Betona-Bojana in Franca Laharnarja.
- ² Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, stran 176.
- ³ Anton Rozman-Dren, rojen 29. decembra 1915 na Kamnjah v Bohinju. Oče je bil srednji kmet. Anton se je po končani osnovni šoli izučil za čevljarja in nato nekaj let delal v Bistrici kot čevljarški pomočnik. Leta 1938 so ga vpoklicali v jugoslovansko vojsko. Po odsluženju vojaščini je spet delal kot čevljarški pomočnik, nato pa se je zaposlil v jeseniški železarni, kjer je delal do odhoda k partizanom 23. maja 1943. Pred tem je sodeloval z OF. Kot partizan je bil najprej v Jelovškem bataljonu Gorenjskega odreda, nato v Prešernovi brigadi, s katero se je udeležil pohoda na Notranjsko in bojov okoli Turjaka. Hitro se je izkazal in napredoval. Po boju na Goreljku je bil, podobno kot drugi člani štaba, nekaj časa v priporu in preiskavi, nato pa so ga kaznovali z odstavitvijo. Toda prav kmalu je spet postal najprej četni komandir, nato pa 9. februarja 1944 spet komandant novega 3. bataljona Prešernove brigade. Na tem položaju si je zelo prizadeval, da bi za bataljon v Bohinju zbral zadostno število novincev. Dne 19. junija 1944 je padel med Rovtarico in Selško planino na Jelovici. Dne 8. septembra 1957 so na kraju njegove smrti odkrili spominsko ploščo. (Podatki: življenjepisi padlih v Gorenjskem muzeju v Kranju, revija Borec, letnik 1957, stran 426, Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967.)
- ⁴ Branko Ahčin, rojen 7. avgusta 1921 v Ljubljani. Po končanih osmih razredih gimnazije se je vpisal v pomorsko vojaško akademijo v Dubrovniku. Kot njenega gojenca so ga aprila 1941 ujel Italijani in ga odpeljali v ujetništvo, nato pa čez nekaj časa premestili v taborišče za civilne internirance. Po italijanski kapitulaciji so jih vse odpeljali Nemci na Dunaj, od tam pa poslali v Zagreb. Med potovanjem je v Celju ušel iz vlaka, se sam prebil na Gorenjsko in se pridružil Prešernovi brigadi. Po boju na Goreljku je bil odstavljen, poslali so ga v Gradnikovo brigado kot navadnega partizana. Oktobra 1944 je bil premeščen v mornariški odred 9. korpusa, kjer je dočakal konec vojne kot zastavnik. Kasneje je bil po raznih civilnih službah, nazadnje direktor združenih mlekarin v Novem mestu. Zdaj živi v Ljubljani. Vir: lastna izjava leta 1960.

- ⁵ Janez Bertoncelj-Matevž, rojen 9. marca 1915 na Otočah. Izučil se je za ključavničarja, k partizanom je odšel 27. marca 1943. Udeležil se je pohoda Prešernove brigade na Notranjsko in bojov okoli Turjaka. Potem ko je bil tako kot drugi člani štaba bataljona kaznovan z odstavitvijo, so ga poslali v oficirsko šolo glavnega štaba NOV in PO Slovenije, v tečaj za zvezo. Uspešno ga je končal, do ukinitve Idrijsko-tolminskega odreda je bil v njem načelnik oddelka za zveze, nato pa do konca vojne na isti dolžnosti v Jeseniško-bohinjskem odredu. Leta 1945 so ga demobilizirali kot starejšega vodnika. Naselil se je v Lescah in se zaposlil v tovarni verig. Tam je končal ustrezen tečaj in postal mojster. Zdaj živi v Lescah kot upokojenec. (Podatki: lastni izjavi 1960 in 1980, sodba brigadnega sodišča Prešernove brigade od 28. februarja 1944, ki jo hrani za spomin, ukaz o kazni štaba 3. bataljona Prešernove brigade, arhiv IZDG, fascikel 280/IV-5, poročilo namestnika komisarja 31. divizije CK KPS od 10. januarja 1944 v arhivu CK ZKS, mapa 7405.)
- ⁶ Ivan Ribič-Stojan, rojen 23. januarja 1920 v Ljubljani. Pred vojno je po končani gimnaziji študiral na ljubljanski filozofski fakulteti primerjalno književnost. Leta 1937 so ga sprejeli v Zvezo komunistične mladine Jugoslavije. Kot njen član je deloval v OF od prvih dni. Leta 1941 je bil član udarne skupine Narodne zaščite na ljubljanski univerzi, spomladi 1942 so ga Italijani aretirali in poslali v internacijo. Izpustili so ga pred kapitulacijo Italije, nakar je odšel v Polhograjske Dolomite k partizanom. Tam je bil najprej mitraljezec, nato pa je hitro napredoval do bataljonskega političnega komisarja. Ob ukinitvi Dolomitskega odreda so ga kot bataljonskega političnega komisarja poslali v Prešernovo brigado. Po boju na Goreljku je bil nekaj časa v priporu in preiskavi, kaznovali so ga z odstavitvijo, nato pa poslali v oficirsko šolo pri štabu 9. korpusa. Končal jo je kot najboljši, nakar je bil določen za komandanta Zapadno-koroškega odreda. Kasneje je bil komandant Koroškega odreda, načelnik štaba Kozjanskega odreda in ob koncu vojne komandant 2. prekmurske brigade. Po vojni je postal pisatelj in filmski scenarist. Zdaj živi na Bledu. (Podatki: lastna izjava, ukaz o kazni štaba 3. bataljona Prešernove brigade od 6. januarja 1944 v arhivu IZDG, fascikel 280/ 4—5.)
- ⁷ Izjavi Ivana Ribiča-Stojana in Ivana Bertonclja-Matevža.
- ⁸ Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, stran 176 in Zbornik dokumentov, 6. del, 8. knjiga, dokument 153.
- ⁹ Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, stran 178.
- ¹⁰ Posamezniki zanikajo, da je bil 3. bataljon Prešernove brigade, ko je 8. decembra 1943 odšel na Pokljuko, sploh namenjen na Koroško, češ da o tem tedaj nihče ni nič vedel. Razumljivo je, da višji štabi o svojih načrtih s podrejenimi niso nikoli razpravljali oziroma jih niso seznanjali z njimi razen v zadnjem hipu. Zato ni nič čudnega, če tudi štab 3. bataljona Prešernove brigade in brigadni štab o načrtih za pohod na Koroško na začetku decembra še nista nič vedela. Morda so bile o tem kake govorice, ali pa je kdo omenil to možnost v ožjem krogu, toda to so mnogi zaradi časovne odmaknjenosti že pozabili.

Da pa je bil bataljon že decembra 1943 določen za pohod na Koroško, je leta 1960 izjavil Branko Ahčin, leta 1980 pa Franc Gale. Končno veljajo lahko kot potrditev teh dveh izjav kasnejši dogodki v zvezi s 3. bataljonom Prešernove brigade. Ko se je njegov ostanek vrnil v okolico Cerknega, so ga preosnovali in izpopolnili, nato pa 31. januarja 1944 poslali na Koroško.

¹¹ Izjava Ivana Ribiča-Stojana.

¹² Izjavi Branka Ahčina, Janeza Bertoncija-Matevža, poročilo štaba Prešernove brigade štabu 26. divizije 22. decembra (arhiv IZDG, fascikel 280/I-4-1). Franc Laharnar v svoji izjavi 17. avgusta 1980 trdi, da je imel bataljon 118 partizanov in partizank. Tako je razlika dokaj majhna, le pet partizanov.

¹³ Pohod bataljona iz Robidnice na Koprivnik je opisan po izjavah številnih udeležencev, ki se med seboj precej razlikujejo. Zaradi tega je bilo veliko težav, preden sem se prebil do resnice. Pomagal sem si z zemljevidi 1 : 50 000 in ogledi krajev, tudi sam sem prehodil vso pot od Prtovča do Bitenjske planine. Najbolj so mi pri ugotavljanju resnice pomagali Marijan Malc, Tone Beton-Bojan in Vinko Kušar. Kušar je bil pozneje v teh krajih kurir in si je zaradi tega še posebno zapomnil kraje in poti.

¹⁴ Izjava Franca Laharnarja.

¹⁵ Izjavi Marijana Malca in Franca Kranjca.

¹⁶ Izjave Franca Laharnarja, Vinka Kušarja in Janeza Bučana.

¹⁷ Izjava Franca Laharnarja.

¹⁸ Izjava Marijana Malca.

¹⁹ Tudi glede prihoda bataljona na Koprivnik sem naletel na velike težave, saj so preživeli udeleženci pohoda navajali različne datume. Dokončno mi je razpršilo dvome šele poročilo pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku štaba 3. operativne cone »Alpske« z dne 27. decembra 1943, ki izrecno omenja, da je bataljon prišel na Koprivnik 13. decembra ponoči. Pri tem je pisec poročila zagrešil manjšo nedoslednost, kar bi bil moral zapisati »zgodaj zjutraj«, saj bi sicer kdo lahko pomislil tudi na pozne večerne ure tistega dne.

USODNA ODLOČITEV

Močno utrujeni, lačni, premraženi in zaspani partizani so se po prihodu na Koprivnik nastanili v šoli, kjer so že pred tem domača dekleta zakurila vse peči. Tudi slame je bilo dovolj; to so eni nanosili iz bližnjih hiš, drugi pa so zrinili šolske klopi k stenam in napravili prostor za ležišča. Medtem so partizanom domačini že skuhali zajtrk in kosilo hkrati: mastno govejo juho z zdrobovimi cmoki. Kot mnoge druge hribovske vasi vsepovsod po Sloveniji je bil tedaj tudi Koprivnik trdno na partizanski strani, skoraj vsi vaščani so bili člani kake organizacije OF. Vse te priprave domačinov na prihod bataljona pa hkrati pomenijo, da so bili prek aktivistov ali kurirjev o tem že obveščeni, vsaj ponoči, če ne že zvečer 12. decembra.¹

Bataljonski štab se je nastanil v gostilni »Korošec« ali »Korošič«, kakor so ji rekli domačini. Tam so imeli dovolj prostora, saj so se lahko razmestili v gostinskih sobah. Zaradi pomanjkanja, ki je bilo posledica vojne, gostilničar namreč ni imel česa točiti in kuhati, zato tudi ni bilo gostov.

Vas Koprivnik leži na obronkih kakega pol kilometra širokega in kilometer dolgega polja. Hiše so precej razmetane in razdeljene na več zaselkov. V takšnem kraju je bilo skoraj nemogoče, da bi se kdo neopažen približal vasi, saj je bilo med zaselki in hišami vedno dosti ljudi, ki so opravljali različna dela. Kljub mrazu in snegu so

številni domačini napravljali in vozili drva, seno ali kaj drugega. Tako so bili nekakšna dodatna straža, saj so videli in slišali vse, kar je morebiti ušlo očesu in ušesu partizanskih stražarjev ali patruljam.

Tiste čase je bilo med prebivalci mest in večjih vasi precej hudo za hrano. Zato so jo hodili kupovat v oddaljene kraje ali pa so zanjo dajali različne vrednejše predmete, obleko, obutev in razne vsakdanje potrebščine, ki so postale redkost. Med ljudmi, ki so res prihajali v takšne vasi le po hrano, pa so bili tudi posamezni nacistični ogleduhi in ovaduhi.

Vaščani Koprivnika so seveda vedno obveščali partizane o vseh sumljivih nakupovalcih in prekupčevalcih. Tudi 13. decembra čez dan je prišlo iz doline na Koprivnik nekaj takšnih, ki pa o njih ni nihče vedel nič slabega. Za vsak primer so jih zato stražarji večinoma pognali nazaj v dolino, nekatere pa tudi zadržali, da bi jih v štabu temeljiteje izprašali, izpustili pa šele tedaj, ko bi bataljon odšel iz vasi. Takšen način ravnanja z ljudmi, ki bi bili lahko sovražnikovi ogleduhi, pa ni bilo za to nobenega dokaza, je bil takrat že splošno znan in so ga partizani že dolgo izvajali.²

Že tega dne je bataljonski štab navezal stike z bohinjskim rajonskim komitejem oziroma sekretarjem Valentinom Sušnikom-Gabrom. Ta je osebno obiskal štab in se zadržal s člani v daljšem pogovoru.

Tiste čase so Nemci še imeli postojanki v Stari Fužini in Srednji vasi. Prek njiju so nadzirali podnevi vso Zgornjo bohinjsko dolino. Tako sta bili vasi Koprivnik in Gorjuše dejansko edini v vsem Bohinju, kjer so se lahko zadrževali partizani, seveda ne dolgo. Iz vasi s postojankami so ljudje pogosto zahajali v druge, iz njih pa na Koprivnik in Gorjuše, česar ni bilo mogoče preprečiti. Če bi namreč partizani povsem preprečili to prehajanje, bi Nemci postali

pozorni, zakaj ni nikogar s Koprivnika ali Gorjuš v dolino. Takoj bi uganili, da so tam partizani, ki nikogar ne pustijo iz vasi. Razen tega pa so posamezniki, ki so držali s partizani, radi pripovedovali — nič hudega sluteč — kaj so videli ali slišali. To je bila sicer učinkovita propaganda za osvobodilno gibanje, hkrati pa so te govorice prihajale prek prikritih ovaduhov na ušesa nacistom.

Zaradi vsega tega je Sušnik od štaba že prvi dan zahteval, naj bataljon, potem ko se bo odpočil, odide iz vasi kam drugam. Že zjutraj 14. decembra bi namreč Nemci lahko napadli partizane. Sicer bi se bataljon branil, morda bi celo preprečil Nemcem vdor v vas, toda ko bi nato odšel, bi se ti vrnili in se maščevali s požigom vasi, saj imajo Koprivnik na piki že od decembra 1941...

Sušnik je omenil, da je po hribih dosti planinskih koč, staj in senikov, kjer bi se bataljon prav lahko nastanil. Če bi se moral od tam umakniti, nihče ne bi mogel dolžiti domačinov, da so zanj vedeli.

Vrh tega je Sušnik pripovedoval, kako so vaščani Koprivnika in Gorjuš na tesnem s hrano. Njive imajo majhne, poletje je kratko, zato se preživljajo predvsem z živino-rejo. Pred vojno so zaslužili z lesom — s sečnjo in prevozom — da so imeli vsaj za hrano. Zdaj, v vojnih razmerah, pa tega ni več. Razen tega so partizani že dve leti na Polkljuki in velikokrat, ko jim trda prede, vzamejo hrano pač tam, kjer je bliže in manj nevarno.

Toda... Vse od vrnitve Prešernove brigade na Gorenjsko so se njeni bataljoni, razen v izjemnih primerih, držali v vaseh na osvobojenem ali polosvobojenem ozemlju. Celo poleti in jeseni, ko še ni bilo snega in mraza. In zakaj naj bi zdaj, ko je zunaj tako kot pozimi, čeprav se jesen še ni iztekla, odšli na kako samotno in odljudno planino, daleč v hribe? Povrh je bataljon še utrujen in zaspan. Zakaj potem vlačijo s seboj toliko orožja in streliva? Razumljivo

je, da se aktivisti morajo skrivati pred sovražniki in se izogibati spopadov, saj so maloštevilni, slabo oboroženi... in končno boji tudi niso njihova naloga...

Tako nekako je Sušniku ugovarjal politični komisar bataljona Ivan Ribič-Stojan, drugi člani štaba pa so mu pri-trjevali. Naj bi ubogali aktiviste, o katerih je med partizani bojnih enot zaradi večkrat pretirane previdnosti krožilo toliko šal?³

Nazadnje je Sušnik odšel z mrkim obrazom. Po njegovem odhodu so se v štabu vseeno zamislili. Politični komisar in njegov namestnik sta sklenila, naj bi po četah sklicali sestanke Zveze komunistične mladine Jugoslavije. Na njih naj bi predvsem razpravljali o potrebi po poostreni čuječnosti in o odnosu do domačinov, saj so sredi močnih sovražnikovih postojank, razmere so tod čisto drugačne kot kje v Selški ali Poljanski dolini, ali okoli Cerknega. Hkrati je štab sklenil prirediti 14. decembra zvečer na Koprivniku miting za domačine.

Sestanka četrtega aktiva Zveze komunistične mladine Jugoslavije se je udeležil tudi Marijan Malc, ko pa se je končal, je odšel po vasi, da bi si jo ogledal. Hodil je med hišami in hlevi, nato pa je zagledal večjo stavbo. Stopil je vanjo in ugotovil, da je v njej manjša dvorana. To je bil predvojni »sokolski dom«, pravzaprav telovadnica. Na lesenih stenah je bilo nekaj podpisov in datumov, ki jih je začel prebirati. Med njimi je zagledal ime in priimek sovaščana z Rakeka, ki ga je še prej kot njega pripeljala sèm partizanska pot. Tudi Malc se je podpisal za spomin na steno.⁴

Jože Čop-Iztok je tiste dni ležal hudo ranjen v stegno v skrivališču pri Jeklerju na Koprivniku. Oktobra mu je med potjo nenadoma eksplodirala ročna bomba »sifonarica«, privezana po partizanski navadi za pas. Nesreč s temi bombami, ki so jih Nemci zaplenili leta 1940 francoski vojski, nato pa množično uporabljali kot mine na

razmejitveni črti med svojim in italijanskim zasedbenim območjem, je bilo precej. »Sifonarica« je namreč imela sistem vžiga na vzmet, zavarovano z žico. Na nasprotni strani varovalke je bila vzmet pritrjena na trupe bomb s pločevinastim žlebičkom, toda pločevina je bila mehka in se je po daljšem času nošnje bombe, privezane za pas, razrahljala in razprla. Bomba se je zaradi tega aktivirala, ne da bi bil kdo potegnil varovalno žico iz vzmeti. Tisti, ki jo je nosil, sikanja ni slišal ali pa ni bombe več utegnil odvezati in jo vreči proč.

Bombe »sifonarice« je pripadnikom Varnostno-obveščevalne službe — tudi Čopu — priskrbel Sušnik. Zaradi te nesreče je bil na podlagi kasnejših ugotovitev Čop prepričan, da mu je Sušnik to bombo poslal nalašč, ker ga je hotel spraviti na oni svet...

Ponoči med 12. in 13. decembrom je nenadoma Čopa v njegovem skrivališču obiskal Franc Stare, po domače »tasrednji Francelj«, ki je bil pred svojo aretacijo v septembru 1943 zelo znan aktivist. Nacisti so ga skupaj z nekaterimi drugimi zaprli po izdaji Janeza Iskre. Nekaj aretirancev je bilo nato postreljenih, več pa so jih izpustili, češ da niso ničesar priznali in jim zaradi tega krivde niso mogli dokazati. Glavno obremenilno pričo, Janeza Iskro, pa so partizani kasneje zajeli in po zasliševanju usmrtili.

Čop je kot pripadnik Varnostno-obveščevalne službe takrat že veliko vedel o vrsti nepojasnjenih izdajstev, čeprav glede Iskre decembra še niso imeli trdnih dokazov o njegovem sodelovanju z nacistično obveščevalno službo. Zato ni nič čudnega, da je tudi Stareta sumil takšnih zvez, zlasti ker so ga Nemci izpustili, in bi se bil srečanja s Staretom najraje izognil. Vrh tega se je bal, da ta ne bi izdal njegovega skrivališča. Toda bil je brez moči, zato ni mogel ničesar ukreniti.

Stare mu je pripovedoval, da so ga Nemci izpustili iz Begunj le za krajši obisk na domu in da se mora že naslednjega dne, 13. decembra, vrniti v zapor. To je bilo Čopu še bolj sumljivo. Povrh je Stareta že dolgo sumil sodelovanja z nacistično obveščevalno službo zaradi nekaterih nenavadnih okoliščin in njegovega čudnega obnašanja maja 1943.

Stare je Čopu začel zatrjevati, da se mu z njegove strani ni treba ničesar bati, zlasti pa ne, da bi ga izdal. Nato je pripovedoval, kako ga je bivanje v gestapovskih zaporih izmodrilo, saj je spoznal človeško sebičnost. Prej je bil idealist, v ječi pa je spoznal, kako vsakdo skuša reševati samega sebe, četudi na škodo drugih. Zlasti pa da je razočaran nad vodilnimi ljudmi v OF, ki jim je kaj malo mar za človeške žrtve. Zato da se je sklenil umakniti, sodeloval bo le še, kadar bo prepričan, da lahko reši Slovence, zlasti pa sovaščane, novih nepotrebnih žrtev. Nadaljeval je, da Nemci vedo o delovanju OF in partizanov veliko več, kot si predstavlja Čop, čeprav je načelnik VOS za Bohinj.

Potem je Stare omenil, da pride zjutraj na Koprivnik bataljon Prešernove brigade. Nemci najbrž za to že vedo ali pa bodo takoj zvedeli, zbrali bodo zadostno število vojaštva in partizane napadli. Že leta 1941 ob decembrski vstaji je malo manjkalo, je dejal, da bi Nemci Koprivnik požgali, ljudi pa pobili ali poslali v taborišče. Zdaj bi to zanesljivo naredili. Zato naj bi se Čop na vso moč zavzel, da bi bataljon takoj odšel kam drugam, predvsem pa iz vasi. Svetoval je, naj bi se bataljon nastanil na Goreljku, kjer je »Lovčev hotel«, več senikov in staj ter počitniških vil. Če ga tam Nemci napadejo, bodo ta poslopja sicer najbrž požgali, kar pa ne bo posebno velika škoda.

Čop je bil ves osupel, ko je iz Staretovih ust zvedel za prihod bataljona. Ustrašil se je, da bo Stare po vrnitvi

v Begunje Nemcem povedal tako za bataljon kot tudi za njegovo skrivališče, saj ga bodo tam brez dvoma spraševali, kaj vse je videl ali slišal v domači vasi. Rad bi bil zadržal Stareta na Koprivniku, pa kot ranjenec ni mogel ničesar ukreniti.

Zjutraj 14. decembra je zaradi tega Čop zbral vse svoje moči — nekdo mu je naredil zasilne bergele — da je lahko obiskal bataljonski štab in ga seznanil z vsem, kar je vedel. Predvsem je hotel Drena kot domačina in starega znanca opozoriti, da Nemci vedo, kje je bataljon, in naj nikar ne gredo na Goreljek. Stražar pred štabom pa Čopu nikakor ni dovolil vstopiti, češ da ne sme nikogar pustiti v hišo. Šele na izrecno Čopovo zahtevo — in ko se je ta skliceval, da je načelnik VOS — je stražar poklical Drena iz štaba.

Ko sta se rokovala, mu je Čop najprej dejal kako težko je prišel do njega in da že to pomeni, da gre za zelo važno zadevo. Pripovedoval mu je o nočnem obiskovalcu in omenil možnost, da bi sovražniki radi načrtno spravili bataljon na Goreljek. Nazadnje je Drenu svetoval, naj na videz popelje bataljon s Koprivnika proti Goreljku, nato pa naj se z njim vrne čez Savo na Jelovico. Dren pa je pripovedoval, da pojdejo popoldne po hrano in novince v Zgornjo dolino. Če je že tako, je nadaljeval, ne bodo šli na Goreljek, čeprav se tudi tam nimajo česa bati, saj so številčno močni in dobro oboroženi. Končno je pikro pripomnil, da se »terenci« preveč boje in da jim zaradi tega ne kaže slepo verjeti.

Od štaba se je Čop kmalu vrnil v svoje skrivališče, toda tam je naletel na Sušnika. Za oba v njem ni bilo prostora, zato se je moral Čop preseliti v drugo skrivališče, pod podom pri požgani hiši.⁵

Drugače je bila noč med 13. in 14. decembrom mirna. Po Koprivniku in okolici so krožile partizanske patrulje,

na dohodih so stale močne straže. Partizani pa so se kljub temu naspali in odpočili, saj so se na straži in v patroljah menjavali. Tako je 14. decembra zjutraj bataljon spet začel kot v dneh, ko niso bili na pohodu ali v bojih.

Najprej je bil zjutraj sestanek štaba, udeležila sta se ga tudi Valentin Sušnik-Gaber in komandir mobilizacijskega voda Gorenjskega odreda Klemen Rabič. Ta se je zadrževal v nekem seniku nedaleč od Gorjuš. Rabič se spominja, da so v štabu začeli s sestankom že nekaj pred njegovim prihodom. Ko je slišal, da se bo bataljon po prehranjevalni in mobilizacijski akciji v Zgornji dolini nastanil na Goreljku, je to odsvetoval. Skliceval se je na slabe možnosti za obrambo na Goreljku, češ da ta leži v dolini in da je »Lovčev hotel« lesen. Povrh pa je speljana z Bleda prek Gorič v neposredno bližino »Šport hotela« cesta, druga pot pa drži tja z Bohinjske Bele. Dren je odgovoril, da bodo cesto proti Bledu minirali pri kapelici na Zatrniku. Omenil je možnost, da pride do večje nemške akcije proti bataljonu. Tedaj bi se umaknili v skrajnem primeru mimo Bohinjskega jezera ali celo čez Komno proti Tolminu.

Zatem je nekdo, menda nekdanji aktivni oficir, Rabiča vprašal, kje bi bilo po njegovem mnenju bolje kot na Goreljku. Rabič je predlagal planino Jelje, ki je vrh vzpetine, od koder se vidi na vse strani in so zatorej možnosti za obrambo zadovoljive. Povrh bi bil lahko bataljon v več »stanovih« na širšem območju, zaradi česar ga sovražnik ne bi mogel zlahka obkoliti. Partizan, ki je bil Rabiča vprašal za mnenje, je začel pregledovati zemljevid, nato pa je pripomnil, da predlog ni neumen. Na to opazko mu je nekdo drug — po videzu prav tako nekdanji aktivni oficir, rekel naj bo tiho, saj so se že dokončno odločili, da pojdejo prav na Goreljek.

Čeprav je bil Sušnik navzoč, se v to razpravljanje med člani štaba ni vmešaval in tudi k Rabičevemu pred-

logu ni ničesar pripomnil.⁶ Takoj po sestanku štaba je bil namreč na izrecno Sušnikovo zahtevo sklican sestanek vseh članov KP v bataljonu. Iz njegovega poteka pa je očiten njegov namen: dobiti privolitev članstva za nastanitev bataljona na Goreljku ter tako osamiti vse, ki so temu ugovarjali.

Sušnik je zbranim članom KP ponovil vse tisto, kar je povedal že prejšnjega dne članom štaba. Tiste čase sta bili partijski organizaciji v partizanskih enotah in med civilnim prebivalstvom že zdavnaj ločeni, stiki med njima — kadar je šlo za važne odločitve — pa so potekali le prek višjih štabov ali političnih teles. Predvsem niti eni niti drugi niso smeli drug drugim ukazovati, oziroma sklepi enih za druge niso bili obvezni. Tudi štabu 3. bataljona je brigadni komisar pred odhodom v Bohinj dejal, naj se tam poveže z aktivisti ter ukrepa v skladu z njihovimi nasveti, priporočili in predlogi.

Sušnik je dodal razlagi, ki jo je podal dan prej štabu, še nekaj, kar naj bi dokazalo njegovo daljnovidnost in poznavanje razmer. Omenil je, da je bilo število prekupčevalcev, obiskovalcev in nakupovalcev iz dolinskih krajev zlasti v jutranjih urah 14. decembra nenavadno veliko, kar si razlaga kot nacistični poskus, poslati na ogled kar največ oglednikov. Nadalje, da so prišle v postojanke okrepitve. Mimo štaba bataljona da se je povezal z brigadnim štabom, ki nima nič proti odhodu bataljona na Goreljek. Nazadnje pa je začel na dolgo in široko zagovarjati prednosti Goreljka pred Koprivnikom.

Ko je Sušnik umolknil, je spregovoril Ribič. Povedal je, da je že pred vojno prehodil vso Pokljuko, pozimi se je tam smučal, zato jo dobro pozna. Zdaj, med vojno, je to zelo nevaren predel, ker Nemci lahko pridejo tja iz Radovne ali Bohinja, partizani pa se nimajo kam umakniti,

saj imajo za hrbtom skoraj nepreходno skalovje, zdaj še zasneženo in poledenelo.

V gozdovih, kakršni so na Pokljuki, se je tudi težko učinkovito zavarovati pred presenečenjem. Nepreglednost je lahko prej zaveznik sovražniku kot partizanom. Četudi bi bili vsi partizani, kar jih je v bataljonu, neprestano na straži, v patroljah ali zasedah, bi bilo to premalo. Še tako vesten stražar namreč v gozdu lahko zgreši sovražnika, če gre le nekaj deset metrov proč. Visok sneg koristi le Nemcem, partizanom pa onemogoča premike in zlasti možnost za umik. V njem so dobro vidne tudi sledi. Če bi Nemci preiskovali Pokljuko, bi po njih nedvoumno lahko ugotovili, da tako daleč od vasi hodijo le partizani. Okoli vasi, kot sta Koprivnik in Gorjuše, je pa vse shojeno od civilistov. Nemci nikakor ne bi mogli ugotoviti, ali so okoli vasi pustili sledi partizani ali domačini.

Če bi se nastanili na Goreljku, daleč od bohinjskih vasi in železnice, bi tudi teže izvajali mobilizacijo in minirali, kar so jim naložili pred odhodom. V dolino bi morali hoditi veliko dlje, nato pa spet nazaj...

Vse Ribičeve ugovore je Sušnik osorno zavračal. Večkrat se je skliceval na KP in njen ugled. Nazadnje je rekel, da bataljon ne bo mogel izpolnjevati nalog, če so celo komunisti neenotni, zlasti v štabu. Ribiča pa je označil za študentovskega oportunisto.

Spregovorili so tudi drugi. Komandant Dren je dejal, da se podreja mnenju aktivistov, češ da bolje poznajo razmere v Bohinju kot štab bataljona, v katerem so razen njega vsi tujci. Tudi on že dolgo ni bil v Bohinju, medtem pa se je tam marsikaj spremenilo.

Ribič je tako ostal osamljen, zamerili so mu celo to, da ugovarja partijskim sklepom. Navzoči so še poudarili, da o akcijah in premikih odločajo vojaški, ne pa politični funkcionarji.

Nato so se udeleženci sestanka, razen članov štaba, razšli. Ribič se je počutil premaganega in odrinjenega od odločanja, saj je veljalo, da o akcijah in premikih, če je le čas, odloča štab v celoti oziroma tudi politični funkcionarji.

Po tako burnem sestanku in takšnih očitkih si Ribič ni upal povedati, da ga že ves čas, kar so odšli iz Robidnice, kuha huda vročina, da mokri vse preveč pogosto in da je urin čedalje bolj rdečkast. To so očitni znaki vnetja mehurja ali celo ledvic, kar ni zaradi mraza za partizana nič nenavadnega, čeprav je ta bolezen lahko hudo nevarna in zahrbtna. Če bi to komu omenil, bi ga lahko še osumili, da se le dela bolnega in se tako skuša izogniti naporom in nevarnostim.

Ribič zastran vsega tega tudi ni sodeloval pri odločitvi, ki sta jo zatem sprejela na Sušnikov predlog Dren in Ahčin: da bo čez noč bataljon izvedel prehranjevalno akcijo in mobilizacijo na Ribčevem lazcu in v Stari Fužini, v hotelu »Sveti Janez« pa bo dobil odeje. To je precej daleč, toda tam je več hrane kot v bližnjih vaseh Jereki, Česnjici in Studorju, v Srednji vasi pa je postojanka. Vse starejše, bolne, slabotne in partizanke kot tudi kuharje so sklenili poslati s Koprivnika naravnost na Goreljek. Kuharje zaradi tega, da bi bataljon po vrnitvi z akcije čakal že kuhan zajtrk, druge pa, ker so sklepali, da bodo težko prenašali naporni pohod po visokem snegu in v strmine, kaj šele, da bi sodelovali pri nošenju hrane. Na Goreljkcu pa bi lahko pospravili prostore, uredili ležišča in zakurili peči, da bi partizani iz doline prišli na toplo. Skupini, ki naj bi odšla na Goreljek, bi poveljevala Ribič in Boriš Šober.⁷

Pred odhodom glavnine bataljona v dolino oziroma na Goreljek pa se je zgodilo še marsikaj in štab je imel polne roke dela.

Prišlo je več novincev, ki jih je poslal mobilizacijski vod. Med temi je bila tudi Justina Dijak s Koprivnika,

stara 18 let. Že prej je delovala v OF, Nemci so zvedeli za njeno početje, in ko je prišla njihova patrulja na Koprivnik, so jo hoteli doma aretirati. Toda slučajno je bila odsotna in se je rešila. Odšla je k partizanom mobilizacijskega voda. Rada bi šla v kako brigado, saj je veliko slišala o življenju v njih in si je zaželela sodelovati v velikih spopadih. Hkrati pa se je bala za svojce. Če bi ostala kje blizu doma, bi jo zlahka prepoznal kak izdajalec in povedal zanj Nemcem, ti bi se pa potem maščevali nad družinskimi člani. Zato bi šla raje kam daleč proč, kjer je nihče ne pozna . . .

Bataljonski štab je bil vesel živahnega in utrjenega dekleta, nemudoma jo je poslal v eno izmed čet za bolničarko. Našila si je na rokav znak Rdečega križa, dobila je torbo z nekaj zdravili in obvezami. Le orožja ji niso dali, saj so ga imeli premalo.⁸

Partizan 3. bataljona Prešernove brigade je postal tudi Janez Ambrožič z Bohinjske Bele. Spomladi 1943 so ga podobno kot njegove vrstnike pobrali Nemci in ga poslali v taborišče »Državne delovne službe« v Avstriji. Tam je moral delati, obenem so jih urili v vojaških spretnostih, nosili so posebne uniforme. Nazadnje so zvedeli, da jih po končani obveznosti ne bodo poslali domov na dopust, kot so pošiljali Nemce, marveč jih bodo zastražene odgnali v vojašnico in vtaknili v prave vojaške uniforme. Ambrožič je izkoristil prvo priložnost in pobegnil. Srečno se je prebil mimo številnih orožniških in policijskih patrulj. Že prej je sodeloval z OF in po nekaj dneh skrivanja okoli doma je odšel k partizanom. Še vedno je nosil rjavo uniformo »Državne delovne službe«, obut pa je bil v nizke nemške vojaške škornje.⁹

Dekle pripadnika Varnostno-obveščevalne službe Ludvika Kuharja je pripeljalo na Koprivnik kakih 30 let starega neznanca, ki je znal le nekaj slovenskih besed. Morala

bi ga izročiti mobilizacijskemu vođu, toda po sporazumu med Drenom in Rabičem so vse novince vključevali naravnost v 3. bataljon Prešernove brigade, zato se je tudi ta znašel v njem. V štabu so ga na kratko izprašali, kdo je, od kod je prišel in zakaj; pomagal jim je eden izmed partizanov, ki so dobro znali nemško.

Zvedeli so, da se piše Walter Ernst in da je po prepričanju komunist. Imel je brata, tudi komunist, ki so ga nacisti ubili kmalu potem, ko so prišli na oblast.

Sam da je moral že pred začetkom druge svetovne vojne k vojakom. Med vojaško službo se je seznanil z Marijo Obilčnik iz Podgorja v Rožu na Koroškem, ki je bila blizu njega v taborišču »Državne delovne službe«. Všeč sta si bila in kmalu sta se poročila. Od nje je prvič slišal za Slovence.

Njun zakon je bil podoben mnogim drugim, sklenjenim tik pred vojno ali med njo — komaj sta se spoznala, že je dekle zanosilo, pa sta se poročila. Takoj po poroki sta šla vsaksebi. Njega so kot vojaka premeščali iz kraja v kraj, ona pa je bila kot noseča in poročena oproščena nadaljnjega služenja v »Državni delovni službi«. Ni imela kam iti, zato se je vrnila domov na Koroško. Tam jo je lahko obiskoval med redkimi dopusti, včasih pa je tudi ona obiskala njega, če le ni bil kje predaleč.

Od svoje žene je Ernst zvedel, da so na Koroškem jugoslovanski partizani. Ob tej novici ni mogel več krotiti protinacističnih čustev. V vojašnici je izustil nekaj neprevidnih besed, in že je bil pod strogim nadzorstvom. Kmalu je ugotovil, da mu povsod sledijo in mu nastavljajo pasti, da bi ga zasačili pri dejanju in tako dobili otipljiv dokaz o njegovi krivdi. Nazadnje je sklenil pobegniti in se tako izogniti aretaciji. Z vlakom se je odpeljal proti Koroški, da bi prišel k ženi. Toda spotoma so ga že blizu cilja zajeli in ga poslali na vojaško sodišče v Kölnu. Zagovarjal se je,

da je hotel le obiskati ženo, toda niso mu verjeli. O njem so sodniki imeli že vrsto podatkov — med drugim, da je bil nekoč pristaš KP Nemčije — vrh tega pa so dosti vedeli o njegovem bratu, prav tako komunistu in žrtvi nacizma. Zato so Walterja Ernsta dolžili, da je dezertiral iz vojske z namenom, priključiti se partizanom na Gorenjskem ali Koroškem. Po kratkem postopku so ga zaradi tega obsodili na smrt. Toda v skladu z veljavnimi nemškimi zakoni je sodišče za vsakega na smrt obsojenega prosilo predsednika vlade oziroma vrhovnega poveljnika, če je šlo za pripadnika oboroženih sil, naj ga pomilosti. Reševanje prošenj se je večkrat zavleklo, saj jih je bilo dosti, pristojni za njihovo reševanje pa so imeli dovolj drugega dela. Tudi Ernst je čakal na odločitev precej dolgo. Žena je nekako zvedela, kaj mu preti, začela ga je iskati in prositi zanj milost. Nikakor ga ni mogla najti, pošiljali so jo iz kraja v kraj in od vrat do vrat.

No, Ernst je imel srečo. Nekega dne so nad mesto Wupertal, kjer je v ječi čakal na izvršitev obsodbe ali pomilostitev, prihrumeli angleški ali ameriški bombniki in ga zasuli z jeklom. Bomba je zadela tudi zapor, zid se je sesul, in jetniki, kolikor jih je ostalo živih in celih, so vdrli ven. Zunaj so se mnogi pridružili beguncem, ki so drli na podeželje, da bi bili varni pred bombami. Tudi Ernst je ubral pot iz mesta — v splošni zmedi niso preveč pazili na begunce. Nato jo je ubral proti Koroški in srečno prišel k ženi. Kak mesec se je skrival okoli Podgorja. toda policija mu je bila kmalu za petami. Začeli so nadlegovati ženo, preiskovati hišo, okoli nje so prežale zasede, čedalje teže je dobival hrano. Zato sta z ženo nazadnje sklenila, da bo odšel k partizanom.

Že pred vojno je na Jesenicah služboval Miha Fister iz Podgorja. Ko je nekoč prišel domov na obisk, ga je Ernstova žena prosila, če bi dobil zvezo s partizani in

spravil k njim njenega moža. Fister je obljubil. Kmalu je spet prišel v Podgorje in prinesel s seboj ponarejene dokumente za Walterja Ernsta. Z le-tem se je nato z vlakom odpeljal na Jesenice in ga tam izročil zaročenki pripadnika VOS Ludvika Kuharja. Z njo se je Ernst z Jesenic odpeljal na Nomenj, kjer sta izstopila in odšla na Koprivnik.

Dekle je v štabu povedalo, kaj vse so ji naročili glede Ernsta na Jesenicah. Predvsem, da naj nanj pazijo, niso pa povedali določno, zakaj. Tiste čase so bili Nemci, ki so se zavedali, kam pelje Nemčijo nacizem, še sila redki. Še bolj redki pa so bili med njimi tisti, ki so si upali kaj narečiti, da bi prej propadel. Med temi pa je bilo zelo zelo malo komunistov; namreč tistih, ki jih niso odkrili ali so preživeli strašno preganjanje, pa so kljub temu ostali zvesti svojemu prepričanju.

Zaradi tega so v štabu pripombo, naj na Ernsta dobro pazijo, razumeli drugače, kot pa je bilo mišljeno. S prebežniki iz nemške vojske, zlasti Nemci in Avstrijci, so partizani nasploh imeli slabe izkušnje. Zgodilo se je že večkrat, da so kakšnega lepo sprejeli in bili navdušeni nad njegovimi zanosnimi besedami o mednarodni enotnosti v boju proti fašizmu, mu zaupali in delili z njim zadnji grižljaj. Toda prišlek je samo opazoval in poslušal, nazadnje pa izginil. Potem so nacisti začeli zapirati ljudi po vaseh, kjer je hodil, požigati hiše in napadati partizane. Končno so obveščevalci pojasnili, zakaj tako: dozdevni sovražnik nacizma je bil dejansko gestapovski vrinjenec. Po pobegu je bil večkrat v kaki postojanki kot nekakšen izvedenec za boj proti partizanom.

Zato je štab sklenil, naj Ernst pod nadzorstvom stražarja čaka, dokler obveščevalci ne ugotovijo, kdo dejansko je, kako je prišel na Koprivnik in kaj hoče. Poslali so ga k drugim v šolo, spremljal ga je oborožen partizan. Ernst se temu ni preveč čudil, mislil je bržkone, da gre parti-

zan z njim, da bi mu pokazal pot. Že v šoli pa je spoznal, da je aretiran, saj ga oboroženi partizan ni spustil izpred oči. Kar verjeti ni mogel, da je spet jetnik, tokrat pristitih, ki jih je imel za svoje. Toda nazadnje se je potolažil. Partizani imajo najbrž tehtne razloge, da mu ne zaupajo, kar ni nič čudnega. Bili bi nespametni, če bi ravnali drugače. Upal je, da se bo kmalu vse uredilo, da se bodo prepričali o njegovi iskrenosti in mu dali v roke orožje. Z njim bo lahko izpričal svoje sovraštvo do nacistov . . .

Med bivanjem v šoli se Ernst spet ni mogel načuditi. Vsepovsod po dolini mrgolijo nacistični vojaki, vlaki vozijo po voznem redu, po trgovinah se dobi še marsikaj, sicer res le na nakaznice, toda vseeno . . . Vojaki so dobro oboroženi in lepo oblečeni, hranijo jih sicer bolj skromno, toda še vedno izdatno, večina jih še vedno slepo verjame v zmago Nemčije. Na Koprivniku, komaj tri ure hoda od železnice, pa sredi belega dne hodijo po vasi partizani, kot da nikjer na svetu ni nacistov. Partizani sploh niso taki, kakršne si je Ernst predstavljal, dokler jih ni videl. Mislil je, da so kosmati, raztrgani, da s kučmami na glavah sedijo ob plapolajočih ognjih sredi temnih gozdov. Tako pa imajo štab kar v gostilni, oficirji sedijo za mizami, srebajo iz kozarčkov žganje, pišejo, gledajo zemljevide, kličejo podrejene na poročanje. Vsi so skromno, toda lično oblečeni, dobro oboroženi. Partizani pa čistijo orožje, hodijo s skodelami po hrano, pozdravljajo oficirje, poslušajo predavanja, korakajo kakor vojaki vseh armad sveta.

Črнопolt mož z gladkimi, črnimi lasmi, oblečen v ponošeno italijansko uniformo, potegne iz torbe nekakšen zvitek in ga razvije. Ernst ugotovi, da je iz linoleja in da so v njem luknje v obliki črk in pik. Zdaj mož pritisne zvitek k šolski tabli in začne s koščkom krede izpolnjevati praznine. Nazadnje odmakne linolej in prikaže se podoba obraza z odločnimi ostrimi potezami. Partizani nanjo ne

obračajo posebne pozornosti, očitno so jo že velikokrat videli, zato Ernst nekoga vpraša, kdo je tisti na tabli. Zdaj zve, da je to Tito, in spomni se, da je zanj že slišal na Koroškem: to je poveljnik vseh jugoslovanskih partizanov.¹⁰

Po dolgem času se je vrnila v domače kraje tudi Angela Robič, doma s Plavža pri Jesenicah. Na Koprivniku je srečala brata Stanka, kurirja linije, ki je držala čez Pokljuko. Povedal ji je novice o drugih svojcih. Partizan je postal tudi njun brat Janez. Z njim je bilo tako: Čeprav je izhajal iz partizanske družine, so ga Nemci vseeno mobilizirali, znašel se je kot vojak na ruskem bojišču. Tam je bil ranjen, odrezali so mu stopalo leve noge, in ga kmalu

zatem kot invalida odpustili iz vojske. Vrnil se je na Jese-nice, poiskal zvezo s partizani in se jim brž pridružil. Ko se je vzpenjal na Mežakljo, mu je proteza do krvi ožu-lila krn.

V strahu, da ga ne bi zaradi sinov in hčerke-partizanke zaprli, je odšel od doma še priletni oče. Nekaj časa se je skrival po gozdu, saj zaradi starosti ni bil sposoben za par-tizana. Nazadnje je zbolel in obležal v nekem zasilnem skrivališču.

Angela in brat sta sklenila, da bosta spravila očeta v dolino, h kakim zanesljivim ljudem, saj ga bo drugače v mrazu in vlagi hitro konec. Sama morata najti takšne ljudi in ga odnesti ali odpeljati k njim. Zato pa potrebujeta ne-kaj dni dopusta. Angela je šla v štab in prosila, naj ji do-volijo nekajdnevno odsotnost, Stanko pa je izprosil isto pri svojem nadrejenem. Takoj sta odšla proti Radovni.¹¹

Štab je poleg drugega moral dokončno rešiti tudi Se-devčičevo zadevo. Poklicali so ga in mu po kratkem nago-voru vrnili orožje, nato so ga poslali nazaj v vod.¹²

Da je bilo skrbi še več, so pogrešili že dopoldne še Ivana Grma-Kamina. Doma je bil v Srednji vasi, k par-tizanom je odšel spomladi 1943. Kot že rečeno, ga je bri-gadni štab začasno dodelil iz 2. v 3. bataljon, da bi bil za vodnika po Bohinju. Takoj ko je bataljon 13. decembra prispel na Koprivnik, je Ribič ukazal Grmu, naj se vrne v 2. bataljon, toda fant tega ni naredil, ostal je na Kopriv-niku, naslednjega dne pa odšel brez besede. Štab bataljona je kmalu zvedel, da se ni vrnil čez Savo, temveč je odšel v dolino, da bi se sestal s svojci. Takšnih primerov je bilo med osvobodilno vojno precej, štabi so jih sicer skušali preprečiti, toda pri tem niso dosegli kakega posebnega uspeha. Kršilce so kaznovali le z disciplinsko kaznijo, vča-sih pa sploh ne. Končno so se skušali taki le sniti z doma-čimi in od njih dobiti kak priboljšek, morda sveže perilo

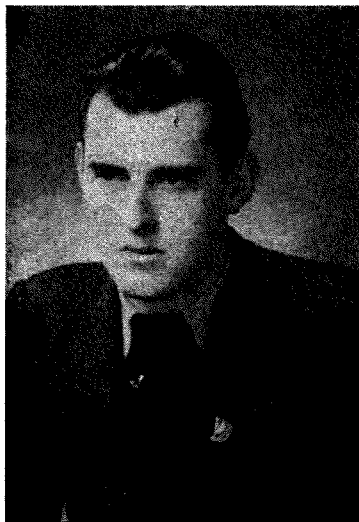
in novo obleko ali obutev. Tudi Kamin, ki ni bil doma že od julija, je imel ta namen.¹³

Nekaj je bilo treba ukreniti še glede načelnika brigadnega štaba Stanislava Jereba-Slavka, ki je bil pri bataljonu. Ta je že dlje časa bolehal, na desni nogi je imel vnetje podkožnega tkiva. Zaradi naporov med pohodom v Bohinj, zlasti v noči med 12. in 13. decembrom, se mu je stanje še poslabšalo, oteklina je postala velika kot kumara in popolnoma modra. Jereba je kuhala vročina, komaj je stal na nogah. Zaradi tega je ponoči med 13. in 14. decembrom prišel v hišo, kjer je ležal, zdravnik, ki pa mu ni mogel kaj dosti pomagati. Ukazal je Jerebu, naj do nadaljnega leži in miruje; rekel je, da bo skušal urediti, da bi ga spravili na varno. Zdaj mu je lahko le bolničarka mazala oteklino z neko tekočino.

Tako se Jereb tudi ni udeležil sestanka med štabom in Sušnikom oziroma Rabičem, pač pa mu je Dren prišel poročat, kaj so se dogovorili. Predvsem je šlo za premik na Goreljek, za kar se je najbolj zavzemal Sušnik. Glede njega pa so sklenili, da ga bodo še istega dne zvečer začasno skrili pri nekem kmetu.

Jereb ni bil zadovoljen, da gre bataljon tako daleč v dolino. Svetoval je Drenu, naj za prvo silo zberejo nekaj hrane s pomočjo organizacije OF po Koprivniku in Gorjušah ali pa naj pošljejo le manjšo skupino v bližnje dolinske vasi, on, Dren, pa naj ostane na Koprivniku. Toda Dren kaj takega ni hotel niti slišati, saj je nameraval obiskati mater. Jereb se je zavedal kočljivega položaja bataljona, spominjal se je srečanja z nemškim orožnikom pri prehodu bataljona čez cesto med Sotesko in Bistrico. Sklepal je tudi, da je za bataljonom ostala v snegu dobro vidna sled.¹⁴

Vinko Kušar pa je pri nekem vaškem krojaču na Koprivniku dobil novo srajco. Blago zanjo je bil prinesel s seboj prejšnjega dne.¹⁵

*Vinko Kušar, fotografiran poleti
1945*

Sklep, da bataljon zapusti Goreljek, je tudi pomenil, da ne bo nič z mitingom. Zanj so se sicer pripravljali že prejšnjega dne, vaje so imeli na nekem skednju, vodil jih je Ribič, navzočih pa je bilo nekaj deklet in partizanov ter harmonikar. Toda zvečer 13. decembra so sklenili miting preložiti na naslednji večer, ker so bili partizani preveč utrujeni.¹⁶

Čeprav so bili vaščani Koprivnika trdno na partizanski strani, so se vseeno oddahnili, ko so videli, da se partizani pripravljajo na odhod. Ko so jih prosili, naj jim pomagajo pri selitvi, so jim rade volje ustregli. Napregli so v sani vole in odpeljali, kar so jim naložili. Najprej dvoje sani slame, da bi partizani imeli na čem ležati, zatem je prišla na vrsto razna oprema in skromna zaloga hrane. Vsak partizan je moral sprazniti nahrbtnik, reči pa zavezati v odejo ali šotorko ter nanjo pritrditi listek z imenom in priimkom. Prazne nahrbtnike bodo namreč potrebovali za hrano, ki jo

bodo nabrali ponoči po dolini. Svežnje so nato vozniki odpeljali na Goreljek.

Med vozniki je bil tudi sedemnajstletni Janez Stergar, po domače Obadov z Gorjuš. Doma so imeli kajžo in nekaj zaplat zemlje, oče je preživel družino z drvarjenjem in priložnostnim delom. Ti ljudje niso bili na dobrem glasu — če je komu kaj izginilo, so najprej osumili Obadove. Povrh ga je stari rad pil, otroci pa niso bili pridni v šoli. Ko so prišli Nemci, se jim je nenadoma obrnilo na bolje. Zaradi tega so jih nekateri sovaščani začeli sumiti, da vohunijo, vendar za kaj takega nihče ni imel trdnih dokazov, pristojni za urejanje takšnih zadev pa so mislili, da gre za navadne vaške razprtije. Niti to ni vzbujalo posebnega suma, da je Obadova hči kuharica in snažilka na orožniški postaji na Nomenju, hkrati pa komandirjeva ljubica...

Ko se je Janez Stergar vrnil z Goreljka, je stopil v štab in poprosil, da ga pustijo oditi na Nomenj. Tedaj so mu odrekli izdajo dovolilnice, zato je dejal, da je zmenjen s sestro, ki služi na orožniški postaji. Če ga ne bo tja, bodo orožniki uganili, da so v vasi partizani, ki ga ne puste ven. Obljubljal je, da bo molčal o vsem, kar je videl in slišal, saj je na partizanski strani. Zanj je jamčil tudi Sušnik. Nazadnje je Branko Ahčin le podpisal dovolilnico. Fant je vola s sanmi pognal proti Gorjušam, ga pustil in odšel proti Nomenju, da bi prišel tja še za dne.¹⁷

OPOMBE

- ¹ Izjavi Marijana Malca in Franca Laharnarja.
- ² Iz zaslišanj aretiranih organizatorjev bele garde in izjav pristavšev OF v kasnejši preiskavi glede napada na 3. bataljon Prešernove na Goreljku je znano, da so v Bistrici ljudje že 13. decembra govorili o prihodu partizanov na Koprivnik. Zanj so seveda vedeli tudi Nemci, saj jim je orožnik, ki je Pod koriti zapeljal med partizane in v ruvanju z njimi izgubil puško, gotovo povedal, kaj je videl in moral hkrati opravičiti izgubo puške. Razen tega pa je za bataljonom ostala tudi dobro vidna sled.
- ³ Izjava Ivana Ribiča-Stojana.
- ⁴ Izjava Marijana Malca.
- ⁵ Izjava Jožeta Čopa-Iztoka. Glej tudi poročilo pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku štaba 3. operativne cone »Alpske« (arhiv RSNZ, A392930). Francu Staretu kasneje, tudi po vojni ne, nihče ni mogel dokazati povezave s sovražnikovo obveščevalno službo. Tako ni mogoče reči, ali je bil Čopov strah upravičen ali ne.
- ⁶ Izjava Klemena Rabiča 14. oktobra 1980. Mobilizacijski vod, imenovan tudi transportni, je imel nalogo v Bohinju zbirati novince, in jih, ko se jih nabere dovolj, poslati v operativne enote. Rabičev vod je novince pošiljal prek Save na Jelovico in od tam na Martinj vrh. Na omenjenem sestanku je bilo sklenjeno, da bo vod vse novince, dokler bo 3. bataljon Prešernove na Pokljuki, pošiljal neposredno vanj, to je nič več na Martinj vrh.
- ⁷ Izjava Ivana Ribiča-Stojana. Da so bili prvotno namenjeni po hrano na Ribčev laz in v Staro Fužino ter po odeje v hotel »Sveti Janez«, se spominja tudi Branko Ahčin. Po njegovih trditvah so jim sicer to aktivisti odsvetovali, ker sta bili obe vasi preblizu nemških postojank, kamor so tik pred tem prišle okrepitve. O teh načrtih poleg tega govori tudi poročilo pokrajinske komisije VOS za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske« od 27. decembra 1943 (arhiv RSNZ, A392930).
- ⁸ Izjava Justine Dijak, poročene Bunderla.
- ⁹ Izjava Janeza Ambrožiča. Po izjavi Klemena Rabiča je poslal v bataljon tudi neko partizanko, katere imena in priimka se več ne spominja. Ta je naslednjega dne na Goreljku padla. Prav tako tudi ne ve, od kod je bila doma, spominja se le, da je bila že prej partizanka. V mobilizacijskemvodu jo je njena enota

pustila zato, ker ni imela čevljev. Tudi drugi trdijo, da so na Goreljku padle tri partizanke. Dve izmed njih sta znani (Minka Sodja in Marica Dijak).

- ¹⁰ Podatke o Walterju Ernstu in njegovi poti k partizanom sta dala Ernstova vdova Marija Ernst, rojena Obilčnik, ki je živelja 1960 v Podgorju, ter Ludvik Kuhar. Kako je bilo z Ernstom potem, ko se je znašel med partizani kot jetnik, sta dala podrobnejši izjavi zlasti Tone Urbas in Franc Gale. Partizana, ki je risal na šolsko tablo Titovo podobo, se spominja Janez Ambrožič. Baje je bil doma iz Trsta in so ga Nemci 15. decembra ujeti. Toda v knjigi jetnikov v Begunjah med 15. decembra ujetimi ni nikogar iz Trsta.
- ¹¹ Izjava Angele Robič, partizanke od julija 1943, udeleženske pohoda Prešernove brigade na Notranjsko.
- ¹² Izjavi Vinka Kušarja in Marijana Malca.
- ¹³ Izjava Ivana Grma-Kamina, poročilo štaba 7. brigade štabu 26. divizije (arhiv IZDG, fascikel 280/I-4-1). V njem piše, da je dan pred napadom, to je 14. decembra, dezertiral partizan Kamin. S tem je podan sum, da je Kamin morda izdal bataljon. Vendar je to brez podlage, kar se je izkazalo že naslednje dni. Kamina so namreč temeljito izprašali pripadniki VOS in prek prič ugotovili, da se je sestel s svojci. Povrh je lahko samo načelno vedel, da bo šel bataljon na Goreljek, ni pa bil seznanjen s podrobnostmi glede zavarovanja in nastanitve. Zaradi tega imamo lahko omenjeni namig v poročilu za možnost, da je nekdo poskušal preiskovalce spraviti na napačno sled.
- ¹⁴ Pismena izjava Stanislava Jereba-Slavka 12. avgusta 1980.
- ¹⁵ Izjava Vinka Kušarja.
- ¹⁶ Pismena izjava Stanislava Jereba-Slavka, izjavi Ivana Ribiča-Stojana in Marijana Malca.
- ¹⁷ Izjave Toneta Urbasa, Stanislava Rupnika, Izidorja Stresa, Jožeta Čučiča-Maria, Ivana Zupana-Nestorja ter Branka Ahčina.

DOGODKI V NOČI PRED NAPADOM

Pozno popoldne 14. decembra je s Koprivnika odšlo v dolino 96 partizanov 3. bataljona Prešernove brigade,¹ nekaj pripadnikov Varnostno-obveščevalne službe, več aktivistov in del mobilizacijskega voda Gorenjskega odreda. Celotno skupino so v dolino proti Jereki vodili pripadniki VOS in aktivisti, ki so kot domačini dobro poznali poti in razmere. Na Jereki se je skupini pridružilo še kakih 20 partizanov Koroške čete. Ti so prišli s planine Jelje, kjer so taborili že od 13. decembra.²

Zgodaj se je stemnilo, saj je bilo le teden pred najdaljšo nočjo v letu. Dren je kot domačin poznal razdalje, pot je bila zaradi snega slaba. Ko je računal, koliko časa bi potrebovali do Ribčevega laza in nazaj, je ugotovil, da bi bila kljub dolžini noč le prekratka, poleg tega pa se bodo že tako utrujeni partizani še bolj utrudili. Povrh bi se morali še izogniti Srednji vasi, zaradi njene policijske postojanke. Po kratkem oklevanju in posvetu je sklenil, da ne pojdejo na Ribčev laz in tudi v Staro Fužino ne, temveč le na Češnjico.³

V dveh letih in pol, kar so bili do tedaj Nemci v Bohinju, so že dobro spoznali številne skrite poti in steze, poznali so tudi partizanske navade. Zato je partizanom opreznost velevala, naj se zavarujejo pred presenečenji z vseh strani, ne samo proti Srednji vasi.

Že na poti s Koprivnika proti Jereki je bataljon pustil mitralješko trojko. Večkrat se je namreč zgodilo, da je sovražnik partizane, ko so pobirali v kaki dolinski vasi hrano, pustil pri miru. Pač pa jih je počakal v zasedi na kakem pripravnem kraju, ko so se vračali v hribe, jih napadel in jim pobral, kar so nosili ali vozili. Pri tem so partizani imeli navadno boleče izgube, saj so bili v zavesti, da se že vračajo proti hribom, manj previdni. Vrh tega pa so Nemci tako prišli do zalog hrane, ki je tudi sami niso imeli preveč. Plen jim je prišel prav za priboljške, ki so si jih privoščili sami ali pa jih poslali v paketih v Nemčijo.

V tej trojki je bil tudi Alojz Kermavnar iz Laz pri Rakeku. Pot jim je kazal neki domačin, pripadnik iste trojke. Pozno ponoči so zaslišali korake, nato pa opazili človeka, ki se jim je približeval iz doline. Ustavili so ga in ga začeli spraševati, kdo je in kaj bi rad. Povedal je, da je oče Minke Sodje z Jereke, pa gre na Koprivnik, da bi jo pregovoril, naj se vrne domov, ker nima nikogar, ki bi mu gospodinjlil. Enkrat je že govoril z njo, bil je tudi v štabu. Tam so mu rekli, da je odvisno od Minke, ali se bo vrnila ali ne. Klicali so jo na razgovor, pa o vrnitvi ni hotela niti slišati. Zatorej bo zjutraj vnovič poskušal srečo, morda ga bo le ubogala.

Že proti jutri se je zaseda v skladu z ukazom umaknila in se napotila na Goreljek, njeni pripadniki so prišli v »Lovčev hotel« malo pred zoro in zaspani ter premraženi brž pospali.⁴

Partizani, ki so odšli na prehranjevalno akcijo, so brez težav prišli v bližino Češnjice. Komandant Dren je 1. in 2. četo razporedil okoli vasi, tretja pa naj bi zbirala in nosila hrano iz hiš. Po zatrjevanju aktivistov so jo vaščani nekaj že prej pripravili, saj so jih še o pravem času obvestili, da pridejo ponjo partizani. Drugo pa bi morali pač sami pobrati, saj nihče ne daje rad hrane zastonj.

Zasede so se tiho razšle in obkolile vas v širokem loku, drugi partizani pa so se porazgubili med hišami, skednji in hlevi. Kmalu se je z mnogih vrat in oken zaslišalo močno trkanje. Ura je bila okoli 20, ko večina vaščanov še ni legla. Kot navadno v takšnih primerih so partizani povedali, po kaj so prišli in kaj bi radi, gospodarji in gospodinje so jih vodili v kašče in shrambe ter jim kazali, kaj imajo in česa ne. Partizani so nato napolnili nahrbtnike in jih odnašali h kapelici na koncu vasi, v smeri proti Jereki. Posebno so bili veseli fižola, ki so ga imeli vaščani razmeroma precej. Vzeli so tudi mladega vola in junico, Čedo Terzić pa je tako mojstrsko zaklal dva prašiča, da nista utegnila niti pisniti. Živali je potem razpolovil. Vsako polovico je pograbil po en partizan in jo odnesel, saj ni bila pretežka, zunaj pa mu je priskočil na pomoč še eden.

Potem ko je razporedil zasede in ko je stekla akcija v vasi, je komandant Dren sklenil izpeljati, kar je načrtoval že od prihoda v Bohinj. Že od junija ni bil doma, zato je želel videti predvsem mater. Njegov odhod je sicer pomenil dokajšnje tveganje, saj je bataljon začasno ostal brez poveljnika, toda upal je, da se ne bo zgodilo nič in da si sovražnik ne upa iz postojank, vsaj dokler traja noč. Pridružil se mu je njegov namestnik Branko Ahčin, kar je bilo še večje tveganje, saj je s tem bataljon ostal še brez drugega, nadomestnega poveljnika.

Drena in Ahčina je pospremilo na pot osem partizanov. Hodili so prek Rudnice, po Drenu dobro znanih stezah. Čez Savo Bohinjko so šli po zasilni brvi iz tesarskih koz in plovov, ki so jo bili domačini po dogovoru z aktivisti pripravili že popoldne. Po prihodu na Kamnje, vasico ob cesti med dvema postojankama — v Bistrici in pri Svetem Janezu — je večina spremstva odšla na stražo, Dren in Ahčin pa sta stopila v Drenovo domačo hišo, in tam ostala kako uro ali morda nekaj več. Drenova mati ju je lepo po-

gostila, prav tako pa tudi partizane na straži, ki so dobili slastne bohinjske krvavice.

Ko se je skupina vračala proti Češnjici, je Dren v spremstvu nekega partizana napravil še ovinek čez Staro Fužino, da bi tam mobiliziral nekega fanta.⁵

Janezu Ambrožiču, ki je tedaj prvič kot partizan sodeloval pri akciji, se je noč zdela neskončno dolga. Bil je v zasedi proti Srednji vasi, skupaj z dvema tovarišema. Eden izmed njiju je bil mitraljezec Marijan Ledrar z Jesenic. Začenjalo se je že daniti in Ambrožiča je zaskrbelo, če jih morda niso pozabili poklicati, ko je bataljon odhajal nazaj v hribe. Povedal je tovarišema, da gre pogledat v vas, kaj je. Že iz prve hiše je zaslišal glasno govorjenje. Odprl je vrata in vstopil. V »hiši« je sedelo za mizo več partizanov, samih Bohinjcev, pred seboj so imeli hlebec kruha, zaseko in steklenico žganja. Z rahlo jezo v glasu jim je Ambrožič začel očitati, da v vasi ni več partizanov in da se zunaj že dani, oni pa sedijo in pijejo. Niso mu verjeli, zato je potegnil odejo z okna — bilo je zastrto, da se ne bi videlo v sobo in ker so Nemci zapovedali zatemnitev. Zdaj so Bohinjci videli, da Ambrožič ne pretirava. Kasneje je Ambrožič zvedel, da je bil hišni gospodar sorodnik enega izmed njih in da so pri njem slavili srečno vrnitev v Bohinj. Vsi namreč niso mogli in ne smeli obiskati svojcev.

Vsa ta skupina je nato odšla za bataljonom proti Jereki, Ambrožič pa je šel klicat oba tovariša iz zasede, nakar je z njima prav tako odšel proti Jereki.⁶

Medtem je glavnina bataljona čakala na zaostale na Jereki. Deževalo je, kapljice so sproti zmrzovala na orožju ali pronicale skozi obleko. Zaradi tega so se partizani izmenoma hodili gret v eno izmed hiš.

Nekaj hrane so s Češnjice na saneh odpeljali trije vozniki, ki so nato nekaj časa čakali pri partizanih na Jereki. Potem ko so se zbrali vsi, je Dren zaukazal pohod, zavili

so proti Podjelju. Kmalu voli niso bili več kos strmini in bremenu, zato so si partizani oprtali vreče in nahrbtnike, voznike pa so poslali domov.

Vedno hujša je bila strmina, neprespani in utrujeni, povrh pa še težko otovorjeni partizani so jo komaj zmagovali. Le pet mobilizirancev je stopalo bolj čilo. Gaz, po kateri so se vzpenjali, je bila shojena in dobro vidna. Prišli so više in dež se je sprevrgel v moker sneg. Snežinke pa sledov niso prekrile, saj so bile preredke in preveč vodene.

Marijan Malc je razen orožja nosil še težko vrečo, polno moke. Od napora mu je počila žila v nosnici, močno je krvavel. Brisal se je kar z robovi vreče, ki so mu bingljali na prsi. Krvave kapljice, ki so padale v sneg, je zasipaval s čevlji. Bal se je, da jih bodo Nemci zasledovali in da jim bodo pri tem pomagale kapljice njegove krvi.⁷

Tudi drugi, mnogo močnejši, starejši in bolj utrjeni kot on, so omagovali, nekateri pa so celo zaostali. Tako se je partizanska kolona precej raztegnila oziroma razpršila na več skupin. Zadnji so prišli iz doline na Goreljek šele okoli devetih 15. decembra. Neurejenost je zbudila v oči komisarja Ribiča, pa tudi namestnika komandanta Ahčina, saj bi se tak bataljon težko odločno uprl Nemcem, če bi ga zasledovali.⁸

Pretežna večina partizanov pa si s tem ni belila glav. Potegnil je veter, začelo se je jasnit, spet so zagledali zasnežene vrhove, med njimi tudi Triglav. Kljub snegu in vetru je postalo toplo, posebno v zatišju na prisojni strani. Intendant je utrujenim in premraženim delil žganje, vsakemu največ dva kozarčka.⁹

Potem je moral vsak partizan pred intendantom izprazniti nahrbtnik, hrano pa so spravili v kočo nedaleč od »Lovčevega hotela«. Dobili so tudi vsak svojo opremo. Mesar je takoj pobil vola, da bi skuhali za drugi dnevni obrok meso, junico pa so privezali pod neko smreko.

Nezadovoljen je komisar Ribič pregledoval in ocenjeval vse, kar so partizani prinesli z akcije. Ugotovil je, da hrane ni več kot za nekaj dni. Pomislil je, da bi najbrž prav toliko ali celo več lahko zbrali tudi na Gorjušah in Koprivniku. Končno se mu je posvetilo, da je šlo predvsem za to, da Bohinjci obišejo znance in sorodnike. Še manj pa mu je bilo všeč, da so nekateri dišali po žganju.¹⁰

Tudi vsi tisti, ki so jih poslali na Goreljek, so odšli na pot že popoldne; bilo jih je kakšnih 30, vodil pa jih je Franc Sodja-Gašper, član poverjenišтва Varnostno-obveščevalne službe za Bohinj. Hodili so po bližnjicah, ki jih je poznal Sodja, saj je bil domačin.

Komisar Ribič se je počutil neprijetno, saj bi se po ustaljenem redu, kakršnega so takrat že uveljavili po vseh enotah, moral udeležiti akcije, v kateri je sodelovala večina bataljona. Zdelo se mu je, da so mu poveljstvo nad kuharji, bolniki, starejšimi in tovarišicami naprtli kot nekakšno kazen, ker se je drznil upirati Sušnikovim zahtevam, naj zapuste Koprivnik.

Na Goreljku je Ribič ugotovil, da je vila, ki jo je Sušnik predlagal za sedež štaba, vse predaleč od »Lovčevega hotela«, kjer naj bi bili partizani. Kmalu je našel drugo, ki je bila bliže, v smeri proti »Šport hotelu«. To je bila Vrhunčeva vila, kjer je bilo zadosti prostora in udobja.¹¹

Franc Sodja-Gašper je pred odhodom na planino Vogar, kjer je bil sedež Varnostno-obveščevalne službe bohinskega rajona, Ribiču in operativnemu oficirju Šobru povedal vse, kar je vedel glede razmer v tem kraju. Predvsem jima je svetoval, naj postavita zasede ob poteh, ki peljejo z Goreljka proti Koprivniku, Mrzlemu studencu in Rudnemu polju. Tam naj bi v primeru, če bi sovražnik silil proti Goreljku, vztrajale tako dolgo, da bi se bataljon lahko umaknil iz »Lovčevega hotela« in Vrhunčeve vile.

Patrulje pa naj bi poslali proti Koprivniku, Gorjušam in Radovni.¹²

Načelnika brigadnega štaba Jereba je skupina petih ali šestih partizanov, ki jih ta ni poznal niti ni vedel, ali so iz bataljona ali iz kake terenske enote, odnesla s Koprivnika. Na pot so odšli v časovnem presledku med odhodom glavnine bataljona v dolino in odhodom skupine, ki je bila namenjena na Goreljek. Spravili naj bi ga v skrivališče pri nekem kmetu, kot so mu obljubili. Nosili in vlekli so ga po globokem snegu navkreber, ko se je komaj še zavedal. Končno so prišli do samotne kmetije, kjer so jim ponudili žganje, nato so ga odnesli dalje. Iz neznanega razloga ga niso spravili v skrivališče, marveč so ga odpeljali na Goreljek. Tam je našel spremljevalca Francija Laharnarja, ki mu je na njegovo prošnjo zakuril peč v pritličju Vrhunčeve vile, saj ga je mučila huda vročina.¹³

Komaj se je štab pošteno razmestil v vili — saj je bilo treba najti ključ, te pa je imel oskrbnik — je počilo nekaj strelav. Iz »Lovčevega hotela« je nekdo pritekel k Vrhunčevi vili, da bi videl, kaj je. Kmalu je bilo ugotovljeno, da je streljal neki partizan, da bi naredil poskusni preplah.¹⁴

Ribič se je znašel v hudih dvomih, ko je ugotovil, da nima dovolj ljudi za ustrezno zavarovanje, kot mu ga je predlagal Sodja. Zato je sklenil, da bo postavil le najbolj nujne straže in poslal le dve patrolji.

Nazadnje je odredil dve stražarski mesti, eno proti Koprivniku in drugo proti »Šport hotelu«. Eno patroljo je poslal proti Koprivniku, drugo proti Zatrniku, toda v vsaki sta bila le po dva partizana. V isto smer sta odšli tudi patrolji kmalu po polnoči. Hkrati je moral nekdo paziti na Walterja Ernsta.

Drugi so imeli dovolj dela z urejanjem ležišč v hotelu, iskanjem in sekanjem drv ter kurjenjem. V teh poslopih

zaradi vojne že dolgo ni bilo ljudi, zato so bile stene pokrite s srezem, po sobah je zaudarjalo po trohnobi, pohištvo je plesnelo, peči so kar goltale drva.¹⁵

Še zvečer je oskrbnik Vrhunčeve vile Jože Jekler s Koprivnika vprašal Ribiča, če gre lahko domov. Pustiti ga je bilo proti pravilom o varovanju tajnosti, toda v tem primeru je Ribič napravil izjemo. Upošteval je, da je Jekler pristaš OF, vrh tega pa je vsa vas vedela, da so partizani na Goreljku.¹⁶

Ribič, ki je bil kot bataljonski komisar odgovoren, da bodo partizani po prihodu iz doline dobili jesti in topla ležišča za počitek, je bil vso noč kot na trnih in skorajda ni zatisnil očesa, čeprav ga je vse huje dajala vročina in se mu je močno vrtelo pred očmi. Vrh tega se je bal nemškega napada že ponoči, zlasti pa zgodaj zjutraj. S tako majhnim številom partizanov se mu ne bi mogel upreti. Kvečjemu bi lahko s streljanjem opozoril bataljon, da so na Goreljku Nemci. Ob pomanjkanju ljudi za zavarovanje je celo kurirja poslal na ogleda proti planini Jelje. Potem ko se je ta pozno po polnoči vrnil, je poročal, da je tam našel kakih 45 dobro oboroženih partizanov, ki pripadajo nekakšni transportni četi.¹⁷

Za nameček se je pripetila še nerodnost, zaradi katere bi bil lahko bataljon ob vso zalogo razstreliva in drugih minerskih pripomočkov, ki jih je pripeljal voznik s sanmi s Koprivnika in so jih spravili v klet »Lovčevega hotela«. Nekdo je pozabil zapreti vodovodno pipo ali pa je bila zamrznjena in se je odtajala, tako da je voda začela teči iz nje in poplavljalati klet. V naglici so morali razstrelivo in drugo znositi v pritličje.¹⁸

Že ponoči je moral na stražo tudi Franc Kranjc. Postavili so ga na globoko gaz, ki so jo napravili ljudje in živina, ko je vlekla sani s Koprivnika. Od tam ni videl nikamor. Kot star in discipliniran vojak je vedel, da se

s stražarskega mesta sam ne sme premakniti, zato je stal tu, kot so mu ukazali. Drugič je prišel na vrsto, ko se je začelo daniti. Tako je pričakal prve partizane, ki so se vračali s Češnjice. Po gazi v globokem snegu so mu prišli čisto blizu, ne da bi jih bil slišal ali opazil. Tedaj je znova spoznal, da je njegovo stražarsko mesto na sila neprimeren kraju.¹⁹

Edini, ki je lahko vso noč nemoteno spal, je bil bržčas Walter Ernst. Ležal je ob peči v kotu ene izmed sob v prvem nadstropju.²⁰

OPOMBE

- ¹ Izjava Franca Meleta, ki je tistega dne kot namestnik četnega političnega komisarja opravljal dežurno službo v bataljonu. Zato je moral pred odhodom poročati komandantu o številu partizanov, ki odhajajo na akcijo. Poročilo pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske« pa govori o 90 partizanih, udeležencev akcije. Razlika je torej malenkostna in je bržkone nastala zato, ker se je sestavljaalec poročila ravnal po približni cenzitvi, ne pa po točnih podatkih, kakršne dobi lahko le dežurni.
- ² Izjava Ludvika Kuharja.
- ³ Poročilo pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske« od 27. decembra 1943. (Arbiv RSNZ, A392939.)
- ⁴ Izjava Alojza Kermavnarja.
- ⁵ Izjave Vinka Kušarja, Marijana Malca, Janeza Bučana, Stanislava Rupnika in Branka Ahčina.
- ⁶ Izjava Janeza Ambrožiča.
- ⁷ Izjava Marijana Malca.
- ⁸ Izjavi Ivana Ribiča-Stojana in Branka Ahčina.
- ⁹ Izjava Marijana Malca.
- ¹⁰ Izjava Ivana Ribiča-Stojana. Po napadu na bataljon so se začele po Bohinju in tudi med partizani po vsej Gorenjski in delu Primorske širiti govorice, da so bili partizani pijani, posebno Dren, ter da so jih Nemci prav zaradi tega presenetili. Toda izkazalo se je, da so bile to navadne laži in pretiravanja. Njihov namen je bil, očrtniti partizane in odvrniti pozornost pristojnih od preiskave zaradi nedvomnega izdajstva. Tudi v poročilu pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske«, ki je sicer zelo kritično, ni omenjeno, da bi bili partizani pijani. Končno pa govori v prid trditvam, da partizani niso mogli biti pijani, tudi sklepanje. Kdor bi se ga na Češnjici ali v kaki drugi vasi preveč napil, bi se med pohodom na Goreljek zaradi hudih naporov in mraza gotovo streznil — če pa se ne bi, bi med potjo omagal in obležal. Zdravi, mladi, utrjeni partizani — takrat je bilo tudi precej mrzlo — so prenesli veliko več pijače kot pa si zdaj, v mirnih časih lahko predstavljamo.
- ¹¹ Izjavi Franca Sodje-Gašperja in Ivana Ribiča-Stojana.

- ¹² Izjava Franca Sodje-Gašperja.
- ¹³ Pismena izjava Stanislava Jereba-Slavka 12. avgusta 1980, ki se povsem ujema z zjavo Franca Laharnarja.
- ¹⁴ Pismena izjava Franca Laharnarja. Kdo je dejansko streljal, ni bilo mogoče ugotoviti, preživeli dolžijo tega več ljudi. Prav tako pa ni znano, zakaj je prišlo do tega. Tudi poročilo pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske« od 27. decembra 1943 (arhiv RSNZ, A392939) govori o streljanju z avtomatskim orožjem zvečer 14. decembra in enem samem strelu zjutraj 15. decembra. Oba primera sta povzročila, da so partizani, ko so jih Nemci napadli, v prvem hipu mislili, da spet strelja kdo izmed njih. Zato prvim strelom niso posvetili potrebne pozornosti in so s tem zamudili nekaj dragocenih minut.
- ¹⁵ Če upoštevamo, da je Ribič imel na razpolago vsega skupaj največ 30 ljudi — med njimi tudi za dolžnosti nesposobne bolnike, starejše partizane in tovarišice ter funkcionarje, ki jih ni smel odrejati ne na stražo ne v patrolje, pa kurirje in kuharje — lahko rečemo, da ni mogel bolje zavarovati taborišča. Za dve stražarski mesti je potreboval šest ljudi, za stražo pri Ernstu nadalnje tri, za štiri patrolje pa osem, torej vsega skupaj 17. Temu je treba dodati še dva dežurna.
- V izjavi, ki jo je dal 26. januarja 1980, Ribič trdi, da je šlo z njim na Goreljek le kakih 15 partizanov, kar pa ne more držati. Po izračunih je bilo 14. decembra na Koprivniku v bataljonu od 127 do 131 partizanov in partizank, 96 jih je odšlo na akcijo, torej jih je lahko šlo na Goreljek celo 31 do 35.
- ¹⁶ Izjava Marije Jekler, vdove po zdaj že pokojnem Jožetu Jeklerju.
- ¹⁷ Izjava Ivana Ribiča-Stojana. Zaradi tajnosti naloge v zvezi s pohodom na Koroško se je Koroška četa imenovala »transportna«.
- ¹⁸ Izjava Alojza Kermavnarja.
- ¹⁹ Izjava Franca Kranjca.
- ²⁰ Izjava Toneta Urbasa.

ZATIŠJE PRED VIHARJEM IN PRESENEČENJE

Dopoldne 15. decembra 1943 je bilo na Pokljuki lepo, kot le more biti tačas v visokogorskem svetu, ko potegne sever in posije sonce. Nebo je bilo čudovito modro, jelke in smreke temno zelene, sneg bel, da je občudovalce narave kar bodlo v oči. Nekje v dolini je šumela Sava, drdrali in piskali so vlaki, v hribih pa je bilo vse tiho in le rahla sapica je včasih zavela skozi krošnje dreves. Sonce je ogrelo zrak, da je začelo kapljati s streh.

Nihče ni pomislil, da se mu iztekajo zadnje ure življenja...

Takoj ko je pripel na Goreljek Dren, mu je Ribič poročal, kaj vse se je zgodilo tam čez noč, predvsem pa, kako je z zavarovanjem. Omenil mu je tudi, da sta dve straži vse premalo in da jih bo nujno treba določiti še nekaj, predvsem pa poslati na vse strani patrolje ter postaviti več zased. Dren ga je poslušal, rekel pa ni nič.

Po vrnitvi komandanta, v bataljonu najbolj odgovornega po vojaški plati, je Ribič, potem, ko mu je poročal, računal, da je opravil svojo dolžnost. Toda Dren ni ničesar ukrenil, da bi določil dodatna stražarska mesta. Obe patrolji, ki sta bili odšli po polnoči, sta se že vrnili, in tako bataljon razen dveh stražarjev ni imel dejansko nobenega zavarovanja.

V štabu so razpravljali, da bi bilo treba tudi nad Bohinjsko Belo poslati vsaj patroljo, če že ne zasedo. Potem

pa so se spomnili, da je tam svet zelo strm in težko prehoden, povrh pa je še dosti snega, pot pa nepregazena. Zato so sklepali, da je od tam priti na Goreljek povsem nemogoče.¹

Med temi pogovori so se zbrali na Goreljku vsi, ki so se udeležili akcije na Češnjici. Bataljonski dežurni je tedaj ukazal zbor, nato pa je prebral razpored dela. Zajtrka še ni bilo, zato so nekateri začeli godrnjati, zakaj so kuharji vstali tako pozno. Dežurni iz 2. čete, ki je bila ta dan na vrsti za zavarovanje, pa je izbral dve trojki in ju poslal v patroljo proti Koprivniku in Zatrniku.²

Po zboru so se partizani lotili čiščenja orožja, ki je bilo vse mokro. Eni so to delali kar po sobah, kjer se je iz peči precej kadilo, pa tudi prostora je bilo bolj malo, drugi so raje šli ven. Pri pastirskih kočah v bližini hotela so na majhnih kopninah zakurili več ognjev, se grel in čistili orožje. Nekomu je prišlo na misel, da ima v nahrbtniku že pečeno, toda zdaj hladno krvavico, dar Drenove matere. Brž jo je izvlekel in jo začel greti nad plameni. Njegovemu zgledu so sledili še nekateri, vsak je imel kaj za pod zob. Toda nekdo jih je opazil. Marijana Malca je dežurni poklical k sebi in mu ukazal, naj krvavice in vse drugo, kar ima kdo s seboj, zbere in odda v bataljonsko skladišče. Malc se je vrnil in začel spraševati tovariše, kaj ima kdo. Vsi po vrsti so zanikali, da bi bili kaj jedli, čeprav je videl, da nekateri še žvečijo zalogaj.³

Vinko Kušar je še pred odhodom na Češnjico sprejel dežurstvo v 3. četi. Ko je bataljon zjutraj 15. decembra prišel na Goreljek, je dežural dalje, zato ni smel leči kot drugi. V hotelu je bilo toplo, pa je raje ostal zunaj, kjer mu je mraz pomagal premagovati zaspanost, sprehajal se je okoli hotela. V neki senik sta mož in žena prišla po seno in tam pustila sani. Kušar si jih je sposodil in se dvakrat

zapeljal po bregu. Sneg je bil toliko pomrznjen, da se mu ni udiralo.

Zakaj tako dolgo ni zajtrka, je zanimalo tudi Drena, pa je prišel pogledat h kuharjem. Tam ga je srečal Kušar in ga vprašal, če je kaj novega in kako je z zavarovanjem. Dren je odgovoril, da se bosta okoli enajste vrnili obe patrulji, prejeli pa so obvestilo, da je v dolini vse mirno in da Nemci sploh niso šli iz postojank. Sicer pa da Nemci skoraj vedno napadajo zjutraj; če takrat ne udarijo, je ves dan mirno. Zatorej ni treba takoj po vrnitvi zdajšnjih odposlati novih patrulj. Poslali jih bodo šele proti večeru, če bo to potrebno. Tudi ni treba postavljati dodatnih straž — zakaj bi brez potrebe utrujali že tako zdelane partizane...

Res je Kušar malo prej videl priti v bataljonski štab dva neznana partizana, po videzu aktivista ali obveščevalca, ki sta najbrž poročala, da je v dolini vse mirno.⁴

Tisti, ki so orožje že očistili, so plegli po posteljah ali po slami na tleh in takoj zaspali. Nihče se ne bi bil smel ne sezuti in ne sleči, sicer pa so mnogi računali, da se to tudi ne izplača, saj bo kmalu zajtrk, ko bi se morali spet oblačiti in obuvati. Končno so okoli desetih le dočakali zajtrk — polento, zabeljeno z mastjo in ocvirki. Bilo je je dovolj tudi za dobre jedce in vsakdo je lahko dobil dodatek. Nekateri so posedli po hlodih okoli hotela, drugi so jedli kar stoje.⁵

V eni izmed sob je bil strupen mraz, ker v njej niso mogli zakuriti peči, manjkali sta ji dve pečnici. Franc Kranjc, drugače zidar, se je ponudil, da ju bo vzdal. Prosil je Petra Štucina iz Trebenč, naj mu poišče malo gline ali vsaj blata pod kakim strešnim kapom. Štucin se je kmalu vrnil s kepo ilovice in Kranjc se je lotil dela. Kmalu sta bili pečnici na svojem mestu in v peči je veselo zaplapolal ogenj.⁶

Marijan Malc je po zajtrku odšel spat v prvo nadstropje. V sobi se je hudo kadilo, vendar je bil preveč zaspan in utrujen, da bi ga to preveč motilo, povrh pa je spal na tleh, kjer ni bilo dima. V isti sobi je ležal tudi Walter Ernst, v nekem kotu pa Ivan Brezec-Rok. Ta je imel pri sebi »zbrojevko«, ki jo je zaplenil Nemcem na Malenskem vrhu. Hudo je bil ponosen nanjo — zaradi nje je odklonil dolžnost četnega komandirja, ki mu je bila ponujena, ko ga je brigadni štab po boju pri Poljanah pohvalil. Počutil se je tudi premladega za takšno odgovornost. Peklilo ga je še nekaj: k partizanom je odšel spomladi 1942 in v mladostni nepremišljenosti je kasneje zagrešil za partizanske pojme hud prekršek, ko je ponoči v neki vasi iz čebelnjaka pobral satje. Kmalu so ga izsledili in ga aretirali. Bal se je smrtne kazni, zato je neke noči izkoristil priložnost in ušel stražarju. Nato se je nekaj časa skrival pred partizani, pa tudi pred belogardisti in Italijani. Nazadnje so ga belogardisti ujeli in ga izročili Italijanom, znašel se je v ljubljanskih zaporih. Ob italijanski kapitulaciji so ječarji zapornike izpustili. Tedaj so nekateri sojetniki Brezca prepričali, naj se vrne k partizanom, češ da je njegov prekršek nemara že pozabljen, sicer pa tudi ni tako hud, da bi ga zaradi njega lahko ustrelil. Poslušal jih je in odšel z njimi v Polhograjske Dolomite, kjer se je pridružil Dolomitskemu odredu.⁷

Okoli 10. ure je Alojz Zupanc-Blažek, ki je pred kratkim poleg kurirske, začel opravljati tudi obveščevalno službo, dobil ukaz, naj gre na Gorjuše, se tam sestane z aktivisti in dobi od njih podatke o razmerah v postojankah v dolini. Imel je smučke, toda vezi so bile pokvarjene. Medtem ko jih je popravljaj, je čakal tudi na kosilo, v štabu so namreč pekli svinjsko pečenko. To je trajalo precej dolgo in preden je bila jed pripravljena, je že počil prvi strel.⁸

Franc Lovko je po zajtrku legel v eno izmed sob v pritličju hotela. Kot pomočnik mitraljezca je nosil rezervno strelivo za mitraljez v lesenem italijanskem zabojčku z oprtniki. Zdaj ga je uporabil za zglavje.⁹

Prav tako sta spala v pritličju, stisnjena drug k drugemu pod isto odejo, Anton Koblar iz Raven in Peter Ravnik-Tiček iz Bistrice v Bohinju.¹⁰

Janez Bučan iz Vižmarij pri Ljubljani pa je šel raje ležat na sonce. Poiskal si je desko, jo naslonil ob steno na južni strani hotela pod strešnim kapom, in nanjo legel. Na soncu ga ni zeblo.¹¹

Franc Laharnar, ki je bil kot Jerebov spremljevalec pri štabu, je dopoldne stikal po Vrhunčevi vili. V kleti je zapazil oba prašiča, ki so ju prinesli zjutraj partizani s Češnjice, več hlebcev sira, odeje, dežo zaseke in nekaj drobnjarij. Dvakrat je odšel tudi v hotel, nazadnje okoli enajstih. Videl je, da večina partizanov spi, vsepovsod se je sušila premočena obleka in obutev. Nato mu je Dren izročil pismo in mu ukazal, naj ga odnese na Gorjuše v hišo, kjer je bil z njim zjutraj 13. decembra. Vzel je puško in torbo ter se odpravil na pot. Prišel je komaj sto metrov daleč, ko je počil prvi strel.¹²

Med tistimi, ki so morali paziti na Walterja Ernsta, je bil tudi Franc Gale. Spominja se, da je bil Ernst sprva zvezan, pozneje pa so ga rešili vezi. Proti poldnevu je tudi on zaspal, kakor vsi drugi. Čevljev ni sezul, pač pa je slekel bluzo in pulover, ker sta bila premočena.¹³

Janez Ambrožič-Marko je zajtrkoval z Antonom Koblarjem na hloilih pred »Lovčevim hotelom«. S polnimi usti je Koblar pripovedoval, da je vselej, kadar se je pri partizanih med jedjo grel na soncu, moral kasneje bežati. Tisti, ki so slišali njegovo pripovedovanje, so se mu naglas smejali. Po jedi Ambrožič ni legel, temveč je odšel na krajši sprehod okoli hotela, da bi občudoval lepoto zim-

skega dne. Sicer še ni bil tako utrujen kot drugi, saj je bil partizan šele en dan in eno noč. Drugi, ki so imeli za seboj mesece napornih pohodov in prečutih noči, so za spanje izkoristili vsak hipec, zbudili so se v hipu, če je bilo treba.

Ambrožič si je očistil kratke vojaške škornje, ki jih je prinesel s seboj iz »Državne delovne službe«. Potem je zagledal Milico Bole-Mileno, ki ponoči ni bila na Češnjici, temveč je na Goreljku kurila peči. Vprašala je Ambrožiča, če je »nov«, ker ga še ne pozna. Nato sta si šla skupaj ogledovat okolico. Ambrožič je bil sicer doma z Bohinjske Bele, toda Goreljka ni poznal, slišal pa je že marsikaj o nemškem načinu bojevanja. Vedel je tudi, da so pri nenadnih nemških napadih večkrat padli prav novinci, ker niso poznali krajev in niso imeli izkušenj, kako in kam naj se umikajo.

Ambrožič in Boletova sta zavila proti vili zahodno od hotela, nato pa proti kapelici. Ambrožič je imel lep gasilski pas in Boletova ga je začela nagovarjati, da bi ga zamenjal z njenim, toda nista se pogodila. Nato je Boletova odšla nazaj proti hotelu, da bi naložila na ogenj, ker se je bala, da bo ugasnil. Predložila je Ambrožiču, naj gre z njo, sprotoma pa mu je pripovedovala, kako se je rešila ob nemškem napadu na njen bataljon na Prtovču.¹⁴

Takoj po zajtrku je četni komandir poklical Franca Kranjca in mu ukazal, naj gre spet na stražo. Zamenjal bo stražarja na poti proti Koprivniku, da bo fant lahko pozajtrkoval, saj bi mu sicer morali nesti jed na stražarsko mesto. Kranjc je šel in ga zamenjal. Spet je ugotovil, kako slabo je postavljena straža, saj je videl lahko le v zrak v goste krošnje smrek. Zato je stopil nekaj korakov proč. Ni bil še dolgo na straži, ko sta z volom in sanmi pripeljala proti njemu, oziroma iz smeri od »Lovčevega hotela« proti Koprivniku, neki moški in ženska drva. To sta bila Jože Sodja s Koprivnika in Marija Sodja, žena Vinka Sodje z

Gorjuš. Ko so partizani požgali »Šport hotel«, se je preselila na Koprivnik. Sredi zime ji je zmanjkalo drv in spomnila se je, da jih ima še nekaj nedaleč od »Šport hotela«. Prosila je Jožeta Sodjo, da bi šel z volom in sanmi ponje. Na pot sta odšla zjutraj 15. decembra, peljala sani mimo »Lovčevega hotela« in se tam zapletla v kratek pogovor s partizani. Te je predvsem zanimalo, kdo sta in kam sta namenjena, pa tudi, po kaj gresta. Povedala sta in pustili so ju dalje; naložila sta drva, in se odpravila nazaj, spet mimo »Lovčevega hotela«. Tudi s Kranjcem sta se zapletla v kratek pogovor, nato pa sta odpeljala dalje.¹⁵

Že okoli desetih so v štabu začeli razpravljati o poteku akcije na Češnjici, oziroma o raznih nepravilnostih, ki so se tam dogajale. Nekateri partizani so nastopali preveč ostro, ko so jemali hrano, drugi so iskali klobase in suho meso ter se prepirali z lastniki. Tudi Dren je predolgo ostal v vasi, zaradi česar so ga drugi morali čakati in se je kolona vse preveč razvlekla. Nekateri so nato sami pekli in greli klobase pri ognju, ko so čistili orožje. Zato je štab nazadnje sklenil, da se je o vsem tem treba pogovoriti s četnimi poveljstvi. Ukazali so kurirju, naj jih skliče, da bodo ob dvanajstih vsi v štabu. Kmalu so začeli prihajati; opremo so pustili v »Lovčevem hotelu«, s seboj so imeli le orožje.

Ko so se vsi zbrali, je najprej spregovoril komandant Dren. Komisar Ribič je bil sicer navzoč, toda govoril ni. Zaradi spora glede nastanitve na Goreljku so bili odnosi med njim in drugimi člani štaba ter četnimi poveljstvi precej hladni.¹⁶

Točno ob dvanajstih so se menjali tudi četni dežurni. Vinko Kušar je dežurstvo oddal vodniku 2. voda Francu Avguštinu iz Reteč. Nato se je sezul, da bi prebul nogavice.¹⁷

Med novinci, ki so jih tisto noč mobilizirali na Češnjici, je bil tudi Janez Mikelj, ki je prav 15. decembra praznoval svoj enainštirideseti rojstni dan. Podobno kot drugi mobiliziranci podnevi ni mogel spati kljub prečuti noči in naporom. Bil je tudi pod vplivom vrste doživetij, slovesa od domačih in poti v negotovost. Upiralo se mu je, da bi legel na tla, med telesa, ki so zaudarjala po znoju, mokroti in umazaniji, kjer je najbrž kar mrgolelo uši. Zato je raje postopal okoli hotela in pomagal kuriti v kuhinji.¹⁸

Komaj sta Jože in Marija Sodja s sanmi odpeljala kakih sto korakov od Kranjca proti Koprivniku, je ta zaslišal iz tiste smeri glasno govorjenje. Zaradi razdalje pa ni razločil, ali je govorica nemška ali slovenska, oziroma sploh ni pomislil, da bi bili lahko tam Nemci. Videl jih ni, slepila ga je snežna belina, pa tudi v letih je že bil.

Pomislil je, da sta se Jože in Marija Sodja morda na ozki gazi srečala s kakim voznikom, ki je pripeljal z nasprotni strani. Zdaj se noben noče umakniti drugemu, voznika se prepirata, ker nočeta zapeljati v globok sneg, iz katerega je težko potegniti sani, zlasti če so težko naložene, kot so bile tiste, ki jih je pravkar videl peljati mimo.

Zato je sklenil posredovati, predvsem pomiriti oba voznika, in jima pomagati, da bi se izognila drug drugemu. Stopil je v smer, od koder je slišal govorjenje. Zagledal je skupino neznanih vojakov, ki so imeli vsi na nogah enake, kratke škornje, eden izmed njih pa je držal v rokah razgrnjen zemljevid in je nanj gledal. Šele tedaj mu je šinilo v glavo, da so pred njim Nemci. Nagonsko je pomeril s puško proti njim in sprožil. Vojaki so planili narazen in zakričali: »Banditen!«

Drugič Kranjc ni več utegnili ustreliti, ker je že proti njemu zadrdralo več brzostrelk in mitraljezov, vmes pa so sekali streli iz pušk. Začutil je rahel sunek, pozneje je šele ugotovil, da so mu prestrelili plašč. Tedaj je že na vso

Kraj, kjer je stal partizanski stražar ob nemškem napadu

moč tekel po gazi nazaj proti hotelu, in ko je smuknil okoli ovinka, Nemci niso več za njim streljali. Pred hotelom je zagledal gručo partizanov, ki so gledali proti Koprivniku in očitno ugibali, zakaj nedaleč stran tako poka in drdra. Kranjc je tekel mimo njih, mahal z rokami in vpil: »Nemci! Nemci!« Sprva se ni nihče zganil, tako so bili presenečeni, najbrž tudi niso verjeli, da bi jim Nemci prišli že tako blizu in ob tem času.

Kranjc je imel opremo v prvem nadstropju, pa je pomislil, da bi šel ponjo. Potem se je spomnil, da bodo najbrž partizani planili po stopnicah v pritličje, torej njemu nasproti, nastala bo gneča, lahko ga celo pomendrajo. Zato je sklenil opremo pustiti tam, kjer je, in oditi proti štabu, kamor je že videl teči nekatere.¹⁹

Jože in Marija Sodja sta se sredi Nemcev znašla popolnoma nepričakovano, ne da bi jih bila prej opazila ali slišala. Ukazali so jima, naj obstaneta, nato pa je stopil

proti njima neki oficir. Ta je Marijo Sodjo poznal, pa tudi ona njega, še iz časov, ko sta bila z možem v »Šport hotelu«. Ta oficir je služboval na Bledu in je prejšnje čase večkrat prišel na Pokljuko na pogon za partizani ali na izlet, obiskal je tudi »Šport hotel«, kjer mu je Marija stregla podobno kot drugim gostom.

Oficir je Mariji celo podal roko in jo začel spraševati po možu. Odgovorila mu je, da leži doma bolan. Medtem je videla iti mimo dolgo kolono vojakov. Jože Sodja, ki je vedel, da je blizu bataljon partizanov, je takoj zaslutil, da se bo vsak čas razvnel srdit spopad, krogle bodo letele na vse strani, lahko ju kaj zadene. Zato je udaril po volu, da bi bil kar se da hitro daleč od tod na varnem.²⁰

Janez Bučan je še vedno ležal na deski pred hotelom in se grel, ko je počil prvi strel. Nehote je pogledal na zapestno uro, bilo je točno pol enih.²¹ Takoj za prvim strelom je zaslišal Nemce, ki so kričali, da so »banditi tukaj«. Kot ubežnik iz nemške vojske je namreč razumel njihov jezik. Planil je na noge in v hotel ter začel buditi tovariše. Mnogi so bili bosi, sezuli so se bili kljub prepovedi. Zunaj pa je nekdo na ves glas kričal: »Zbor od hotela do štaba!«²²

Takrat ko je začelo pokati, je mitraljezec dregnil Franceta Lovka pod rebra. Ta se je zbudil in vprašal, kaj je, toda mitraljezec mu ni odgovoril, le proti vratom je skočil. Lovko mu je sledil. Zunaj je videl mitraljezca, ki je že držal mitraljez v rokah, pripravljen za streljanje. Takoj zatem pa sta se za vedno razšla.²³

Podobno je doživel začetek napada Anton Koblar. Ob prvih strelah je pomislil, da se je morda spet komu nehote sprožila puška, kot se je zgodilo zjutraj, zato je kar še ležal. Šele ko je zunaj začelo drdrati in ko je nekdo omenil možnost, da so napadeni, je planil na noge, brž zvil odejo in jo stlačil v nahrbtnik. Nato je pobral s tal plašč, ki mu ga je pred kratkim prinesel brat, pa ga je takoj spet spustil

in skočil k vratom, da bi bil kar najhitreje zunaj. Iz hotela je prišel skozi severna vrata in se začel vzpenjati proti gozdu. Malo je postal in zagledal Petra Ravnika-Tička, ki je stal med vrati, obrnjenimi proti jugu. Tedaj je mimo njega skočil na prosto Jože Rozman-Kostja. Ravnik je stekel za njim. Oba sta planila okoli vogala in se obrnila proti severu, okoli njiju so že sikali rafali. Koblar je Ravniku zakričal, naj se skloni, slišal je tudi nekoga na ves glas kričati: »Francka! Francka!«²⁴

Nekako tako kot večina drugih se spominja začetka napada tudi Justina Dijak, ki je spala kot partizanka 1. čete v prvem nadstropju. Ležala je oblečena na golih tleh, ker ni dobila ne sena ne slame, da bi si postlala. Zbudila se je šele, ko je začelo pokati, in zagledala tovariše, kako streljajo skozi okna na Nemce.²⁵

Ob prvem strelu je Kušar sedel na eni izmed postelj v prvem nadstropju, na eno nogo obut in na drugo bos. Pogledal je skozi okno in videl teči mimo Kranjca, slišal ga je tudi vpiti, da so tu Nemci. Brž je nataknil čevljev, stopil na hodnik in pogledal skozi okno. Nemci so se že bližali hotelu.²⁶

Kmalu po odhodu četnih poveljstev na sestanek je Janeza Ambrožiča zažejalo, pa je vprašal Milico Bole-Mileno, kje bi se lahko napil vode. Napotila ga je v klet, in ko je stopal po stopnicah, je zunaj že pokalo. Tudi on je sprva pomislil, da se je morda komu po nesreči sprožila brzo-strelka ali pa da je kdo streljal na gamsa, srno ali srnjaka, čeprav je bilo to strogo prepovedano. V taborišču namreč sploh niso smeli streljati, ker bi ga sicer sovražnik lahko odkril, saj se strel sliši veliko dlje kot petje ali glasba. Tedaj so nekateri partizani, med njimi zlasti ponoči mobilizirani novinci s Češnjice, že drveli po stopnicah iz prvega nadstropja v pritličje, nato pa skozi vrata na prosto. V kleti je bilo poleg okna korito za pomivanje posode,

ob njem pa je stal eden izmed kuharjev. Bluzo je imel pod pazduho, v roki pa kuhalnico, videti je bil prestrašen in je brž švignil po stopnicah iz kleti v pritličje, Ambrožič pa še vedno ni niti pomislil, da bi mogli biti napadeni, zato se je sklonil in nastavljal usta pod pipo, jo odprl in začel piti. Tedaj pa je skozi okno v klet že usekal rafal, krogle so se odbijale od betonskih sten. Ambrožič se je nagonsko vrgel na tla, nato pa po stopnicah splazil v pritličje. Tam je videl, kako vsi drvijo iz prvega nadstropja — nekateri so preskakovali po več stopnic hkrati, bila je nepopisna zmešnjava, saj so eni iskali obleko, drugi obutev, spet drugi orožje in strelivo. Kljub temu je sklenil iti po nahrbtnik v prvo nadstropje, nekako se je zrinil skozi gnečo. Zgoraj je zagledal tovariše iz svojega voda, kako se naglo obuvajo, prek njih je planil k svojemu ležišču, kjer je pobral nahrbtnik, ga prijel za oprtnice in odnesel nazaj proti vratom. Tam je skozi okno zagledal Nemce pred hotelom, zato je odrinil vrata in stopil med podboje, da bi imel kritje. Že je namreč proti njemu zdrdral rafal iz brzostrelke. Nahrbtnik je ostal za vrati, ko jih je odrinil, ni jih več utegnil popolnoma odpreti in priti do njega, zato ga je sklenil pustiti kar tam. Potem je pobral puško, ki jo je nekdo pustil; prej namreč ni bil oborožen, ker je bil dejansko še novinec, v bataljonu pa niso imeli rezervnega orožja.

S puško v rokah je planil po stopnicah nazaj v pritličje. Tam je zagledal Deso²⁷ in Franceta Lovka. Vprašal ju je, kaj čakata in odvrnila sta mu, da so Nemci čisto blizu, pred hotelom, in da se ne da več priti ven. Kljub temu je Ambrožič nemudoma skočil skozi severna vrata ter zunaj takoj padel v sneg. Zagledal je Nemce — bili so komaj kakih deset metrov stran, razvrščeni v strelski vrsti. Najbrž so bili presenečeni tudi oni, zato niso takoj užgali proti Ambrožiču. Tedaj sta za Ambrožičem skočila na prosto še Desa in Lovko, nato pa mitraljezec, čigar pomočnik

je bil Lovko. V gozd so prišli srečno. Takrat se je dvignil iz snega še Ambrožič in se v skokih bližal gozdu. Že med prvimi drevesi mu je svinčenka zbila z glave kapo, da je odletela precej daleč proč.²⁸

Alojz Kermavnar, ki se je pozno ponoči vrnil iz zasede, se je po prihodu na Goreljek sezul in zaspal. V polsnu je slišal tovariše, ki so zjutraj prišli s Češnjice, spal je dalje, zbudil se je malo pred prvimi streli. Tedaj je videl Jožeta Mrharja iz Laz pri Rakeku — ta je spal obut in oblečen — kako je skočil iz hotela. Bil je Kermavnarjev bratranec. On, Kermavnar, pa je izgubil dragocene trenutke z obuvanjem. Obul se je šele, ko je zunaj zaslišal rafal brzostrelke. Pogledal je skozi okno v smeri proti Koprivniku. Sredi goličave so tekli trije ljudje proti hotelu, za pasovi so imeli okrogle pločevinaste škatle za plinske maske, na glavah pa čelade. Zato je sklepal, da so Nemci, kar skozi šipo je z dolgo italijansko puško pomeril proti njim, začel streljati, in kmalu so vsi trije obležali v snegu. Zdaj so ga tovariši začeli oštevati, češ da je postrelil partizane, pa jim je dokazoval, da so bili tisti trije Nemci, saj partizani nimajo ne čelad ne plinskih mask. Kak meter nad podom pa so svinčenke že na gosto luknjale lesene stene hotela.²⁹

Jože Kovšca je prav tako spal v prvem nadstropju. Že med prvim rafalom, ki je preluknjal stene, je dobil strel skozi prsi in pleče, ni bilo hujšega, le desnice ni več čutil, zato je oddal mitraljez tovarišu. Ta je stekel iz hotela in takoj padel.³⁰

Tudi Stanislav Rupnik, vodnik v 3. četi, je najprej zaslišal več strellov. Ni jim posvetil posebne pozornosti, saj je bila vojna in je kar naprej kje pokalo. Bil je prepričan, da so okoli Goreljka straže, zasede in patrolje ter da bodo partizane iz »Lovčevega hotela« že poklicali na pomoč, če jih bodo kje potrebovali. Potem pa je nenadoma zagledal

skozi okno nekaj partizanov, kako tečejo iz hotela proti štabu, nekateri brez orožja. Šele tedaj je zaslutil, da je zadeva resnejša, kot si je prvotno mislil. Sklenil je poiskati četrtega komandirja, da bi ga vprašal, kaj se dogaja, toda ni ga našel, zvedel je le, da je na nekem sestanku v štabu. Medtem je po sobah zavladala precejšnja zmešnjava, krogle so luknjale stene, bilo je že nekaj mrtvih in ranjenih, preostali so iskali zatočišče v kleti, za betonskimi stenami.³¹

Milica Bole-Milena je pomagala v kuhinji kuhati kosilo. Nenadoma je zagledala kurirja, ko je stopil v kuhinjo in pograbil puško, prislonjeno k steni. Zaradi zaprtega prostora, govorjenja in ker je bila zatopljena v delo, ni slišala streljanja. Kurir je zakričal: »Milena! Nemci!« — ter skočil iz kuhinje proti vratom. Boletova pa je začela buditi partizane, ki so si postlali kar v kuhinji. Z njimi vred je stekla iz hotela.³²

Toplota, utrujenost in poln želodec so uspavali tudi Marijana Malca. Preslišal je streljanje, pa tudi hrušč in trušč, ko so prvi partizani drveli po stopnicah in skozi vrata na prosto. Prebudil ga je šele močan pok nekje čisto blizu. Ves zmeden je vprašal, kaj je. Jože Kovšca pa ga je ozmerjal z norcem, češ mar ne vidi. Tedaj je bil Kovšca že ranjen, držal se je za prsi, kri mu je tekla. Ves omotičen od spanja je Malc stopil k oknu in zagledal Nemce že pred hotelom — njihov oficir je podil vojake bliže. Nemudoma je Malc pograbil bombo in jo vrgel proti njim, nato pa še drugo. Rafal iz brzostrelke ga je zadel v uho in mu oprasnil lobanjo, zato se je odmaknil od okna. Videl je tudi Ivana Brezca-Roka in še dva druga mitraljezca, ki so skozi okna streljali proti Nemcem.³³

Slučajno se je ob začetku napada znašel na Goreljku tudi Franc Grm. V bataljon je prišel, da bi odnesel pošto. Na Goreljek je pripešačil po gazi, koder je zjutraj hodil bataljon, ko se je vračal s Češnjice. Na več krajih je videl

raztresen fižol ali ješprenj. V štabni prostor je stopil, ko so tam pravkar začeli s sestankom; veleli so mu, naj počaka zunaj, da bodo končali. Bilo mu je dolgčas, zato je sklenil iti v »Lovčev hotel«. Vedel je, da je v bataljonu nekaj njegovih znancev iz Bohinja, med njimi bratranec Ivan Dobravec; sklenil jih je poiskati in se z njimi pogovoriti.

Bil je v hotelu, ko je zapokalo. Brž ko mu je postalo jasno, da zadeva postaja resna, je skupaj z nekaterimi drugimi planil skozi vrata na severni strani in stekel proti gozdu. Med begom se je enkrat samkrat obrnil, da bi videl, kaj se dogaja okoli hotela, kjer je vedno huje pokalo in drdralo. Videl je Dobravca, kako teče za njim in kako ga je zadelo, da je takoj padel v sneg in obležal.³⁴

Komaj je Gale dobro zaspal, že so jih napadli in planil je na noge. Suknjiča in puloverja ni več našel, končno pa se zanju ni več zmenil, saj mu je bilo ob vsem, kar je videl in slišal, kmalu pošteno vroče. Zmeda je bila tolikšna, da so nekateri, ki so spali sezuti, stekli ven kar bosi ali pa so v naglici natikali na noge čevlje različnih parov, pa tudi po dva leva ali desna.

Zagledal je Walterja Ernsta, ki je stekel po stopnicah iz prvega nadstropja v pritličje. Tam je zgrabil mitraljez, ki ga je nekdo pustil prislonjenega k steni. Zdaj je Gale mislil, da bo Ernst začel kot Nemec streljati po partizanih v notranjščini hotela — še vedno ga je imel za vrinjenca, ki so ga poslali nacisti, da bi vohunil in škodoval partizanom. Toda Ernst je začel streljati skozi okno po Nemcih, dokler je imel kaj nabojev v okviru. Potem ga je skušal znova napolniti, pa ga ni znal, ker ni imel še opraviti z italijansko »bređo«. Kako se napolni okvir, mu je nato pokazal Franc Puntar.³⁵

Janez Mikelj je bil ob začetku napada v pritličju skupaj z drugimi štirimi sovaščani s Češnjice. Takoj po prvih

streljanih je pomislil, da so napadeni, hitro se je povzpel v prvo nadstropje po nahrbtnik, se vrnil, nato pa planil skozi vrata na severni strani iz poslopja. Nemci so streljali še poredko in neurejeno, zato je brez posebnih težav dosegel gozd, kjer se je zbralo vseh pet novincev s Češnjice. Čedalje huje je pokalo in nihče se ni zmenil zanje, zato so sklenili oditi proč. Odločili so se za pot na Zajamnike — na tej planini bodo nemara srečali aktiviste, ki jim bodo povedali, kaj naj naredijo. Predvsem so upali, da jim bodo dovolili iti nazaj domov, saj so bili partizanski privrženci in že precej v letih. Goreljek so obšli po zahodni strani, nato so zavili proti Rudnemu polju.³⁶

Podobno kot partizani v »Lovčevem hotelu«, so bili tudi presenečeni v štabu. Tone Urbas je tedaj jedel v kuhinji in se takoj zavedel, da so napadeni.

Udeleženci sestanka so strele sicer slišali, toda ko je nastalo kratkotrajno zatišje, je Dren sestanek nadaljeval. Omenil je možnost, da je spet kdo streljal zaradi objestnosti ali ker se mu je orožje samo sprožilo, kot se je nekomu sinoči in nekomu davi. Tedaj pa je znova zapokalo. V sobo je planil Urbas in zakričal: »Švabi!« Takoj zatem je usekal rafal po zastekleni steni verande, drobcu stekla in trske so se usuli po tleh. Tone Beton-Bojan je najprej skočil v kuhinjo, nato pa iz hiše, da bi se vrnil k svoji četi v hotelu. Ribič pa je dejal, da je najbrž prišla na Goreljek kaka manjša nemška patrulja, ki jo bodo zlahka zapodili, če bodo le dovolj odločni. Toda kmalu so spoznali, da napadalcev ni malo, saj se je sneg kar prašil od svinčenk, pokalo pa je po vsem robu gozda na vzhodu Goreljka. Tudi Beton se je zdaj vrnil s poti proti hotelu ter se pridružil štabu in četnim poveljstvom, ki so se umikali izpred Vrhunčeve vile v gozd za njo. Zadnja je videl odhajati Urbasa in Drena, slednji je bil obut kar na boso nogo, vezalke pa je imel nezavezane. Šele ko so se ustavili glob-

Tone Beton-Bojan, fotografiran v začetku novembra 1943 v Davči

lje v gozdu, si jih je zavezal na nekem štoru. Med umikom je Ribič streljal nazaj z brzostrelko, ki jo je imel kar na ramenu.³⁷

Tudi Franc Laharnar je sprva mislil, da spet kdo strelja zaradi objestnosti ali ker se mu je orožje sprožilo po nerodnosti. Obstal je na poti med Vrhunčevo vilo in »Lovčevim hotelom« ter poslušal, in ker se pokanje ni ponovilo, nadaljeval pot. Toda že po nekaj korakih je zagledal Franca Kranjca, ki je tekel po gazi proti njemu in vpil: »Nemci! Nemci!« Ni ga počakal, takoj se je obrnil in stekel nazaj proti Vrhunčevi vili, spotoma pa je vpil prav tako kot Kranjc: »Nemci! Nemci!« Ves zasopljen je pritekel pred vilo; tam je videl, kako je nekdo pritekel na prag in od tam izstrelil iz brzostrelke rafal. Kar mimo njega je planil skozi vrata v poslopje in brž poiskal nahrbtnik. Na prosto je odšel med zadnjimi in v popolni zmešnjavi. Večina tistih, ki so se znašli ob napadu v štabu, se je umikala med navzkrižnim streljanjem, vpitjem in iskanjem kritja. Prav streljanje in vpitje pa je sovražnika opozorilo na to, da je del partizanov ostal zunaj obroča, zato je proti vili začel močno streljati. Zdaj so člani štaba in drugi okoli njih pomislili, da je težišče napada usmerjeno nanje, kar bi bilo tudi povsem razumljivo. Nastala je še večja zmeda. Ustavili so se precej daleč, od koder so imeli pregled nad okolico. Zagledali so štiri partizane, ki so tekli pod hudim obstreljevanjem iz hotela za njimi. Kričali so jim, da bi vedeli, kje je štab, in kmalu so pritekli k njim. Takoj zatem so videli teči še dva, toda eden je kmalu padel. Močno je pokalo, vmes so se slišale eksplozivne krogle. Končno so se vsi zbrali na neki jasi malo više v gozdu.³⁸

Tudi Jereb se spominja, da je ob napadu skupaj z Laharnarjem med zadnjimi zapustil Vrhunčevo vilo. Sam je kmalu zaostal, ker zaradi noge ni mogel tako hitro za dru-

gimi. Poklical je Drena; ta se je nato z nekaj partizani vrnil ponj.³⁹

Na tisti jasi se je zbralo kakih 25 do 30 partizanov, ki pa so bili slabo oboroženi — imeli so le nekaj brzostrelk in puške, mitraljeza nobenega, streliva bolj malo. Od daleč so lahko le opazovali, kaj se godi okoli hotela. Po snegu je ležalo vse več trupel mrtvih partizanov. Črne človeške sence so skakale skozi vrata, napravile po nekaj opotekajočih se korakov po snegu, nato se je sneg okoli njih od svinčenk kar zaprašil, sence so se sesedle in obležale. Skozi okna hotela pa so švigali plamenčki iz partizanskih pušk in mitraljezov: torej se bataljon še upira.

Ne morejo se prebiti, je kljuvalo v možganih vsem, ki so gledali ta krvavi prizor. Člani štaba so si očitali, da so zagrešili hudo in neodpušljivo napako, ko niso okrepili zavarovanja, čeprav so jim aktivisti s Sušnikom na čelu zatrjevali, da je v dolini vse mirno in da so na Goreljku zaradi visokega snega in neprehodnih poti popolnoma varni. Dren je vpričo Urbasa obtoževal Ribiča, češ saj je pri-povedoval, da je postavil straže in poslal patrolje ter da zato lahko mirno spiyo. Toda niti za enega niti za drugega ni bilo opravičila. Kako bo le Dren stopil pred matere, ki so mu zaupale sinove in hčere? Saj je najbolj odgovoren za vojaške zadeve, komandant je, ki mora skrbeti, da so straže, zasede in patrolje vedno na svojih mestih.⁴⁰

OPOMBE

- ¹ Izjavi Ivana Ribiča-Stojana in Toneta Betona-Bojana.
- ² Izjava Vinka Kušarja.
- ³ Izjava Marijana Malca.
- ⁴ Izjava Vinka Kušarja.
- ⁵ Izjave Janeza Ambrožiča-Marka, Vinka Kušarja, Stanislava Rupnika, Marijana Malca in Janeza Bučana.
- ⁶ Izjava Franca Kranjca.
- ⁷ Izjava Marijana Malca. Podatki o Ivanu Brezcu-Roku so iz pisma Marije Brezec, poročene Sedlar,, Ivanove sestre, ter iz izjav Frančiške Troha. Brezec se je tudi kasneje hrabro bojeval, ostal je v 3. bataljonu Prešernove brigade in z njim odšel 31. januarja 1944 na Koroško. Tam je postal po vključitvi 3. bataljona Prešernove brigade v Zapadno-koroški odred prve dni marca namestnik komandirja 1. čete 1. bataljona. Aprila je napredoval za komandirja čete. Padel je 8. maja 1944 v Košutnici na Koroškem. O Brezčevi usodi govori tudi kronika Zapadno-koroškega odreda, ki so jo ponatisnili v Vestniku koroških partizanov, letnik 5, št. 1, strani 21 do 31.
- ⁸ Pismo Alojza Zupanca-Blažka.
- ⁹ Izjava Franca Lovka.
- ¹⁰ Izjava Antona Koblarja-Zajca.
- ¹¹ Izjava Janeza Bučana.
- ¹² Izjava Franca Laharnarja.
- ¹³ Izjava Franca Galeta.
- ¹⁴ Izjava Janeza Ambrožiča-Marka.
- ¹⁵ Izjava Franca Kranjca in Marije Sodja, drugič poročene Jekler.
- ¹⁶ Izjava Ivana Ribiča-Stojana.
- ¹⁷ Izjava Vinka Kušarja.
- ¹⁸ Izjava Janeza Miklja.
- ¹⁹ Izjava Franca Kranjca.
- ²⁰ Izjava Marije Sodje, drugič poročene Jekler.
- ²¹ Poleg Janeza Bučana je ob prvih streljih pogledal na uro tudi Tone Urbas. Oba trdita, da so jih Nemci napadli točno pol enih. Isto trdi Ludvik Kuhar, ki je bil tedaj na Koprivniku. Tudi do tja se je razločno slišal najprej en sam strel, nato pa več rafalov iz mitraljeza in brzostrelk. Tone Beton-Bojan se prav tako spominja, kako so takrat ugotavljali, da je prvi strel počil o pol enih. Janez Ambrožič pa trdi, da se je spopad začel kakih 10 do 15 mi-

nut po odhodu članov četnih poveljstev v štab, torej med 12.10 in 12.15. Toda tistih, ki trdijo, da se je začel napad ob 12.30 in ne prej, je več. Morda Ambrožič ni imel naravnane ure ali pa se mu je zdelo, da je od odhoda članov četnih poveljstev v štab preteklo manj časa, kot ga je v resnici.

²² Izjava Janeza Bučana. Ta je prepričan, da je kričal: »Zbor od hotela do štaba!« kak slovenski izdajalec, ki je bil z Nemci, da bi tako spravil kar se da več partizanov iz kritja v hotelu pred nemške mitraljeze. Takšnega ukaza se spominja tudi Franc Puntar. Lahko da je kričal tudi kdo izmed partizanskih poveljnikov ali dežurni, da bi spravil ljudi iz hotela in jih zbral za odpor.

²³ Izjava Franceta Lovka.

²⁴ Izjava Antona Koblarja.

²⁵ Izjava Justine Dijak, poročene Bunderla.

²⁶ Izjava Vinka Kušarja.

²⁷ Njenega priimka ni bilo mogoče ugotoviti, prav tako ni znano, ali je vojno preživela ali ne. Doma je bila iz Bosne, verjetno s Kozare, kjer so jo med ofenzivo leta 1942 zajeli Nemci in jo podobno kot mnogo drugih odpeljali v eno izmed taborišč na Hrvaškem, od tam pa na prisilno delo v Nemčijo ali Avstrijo. Leta 1943 ji je uspelo tako kot mnogim drugim od tam pobegniti, prišla je na Gorenjsko in se pridružila partizanom. Boj na Goreljku je preživela, nato je z novim 3. bataljonom Prešernove brigade 31. januarja 1944 odšla na Koroško; tam je bila v 1. bataljonu Zapadno-koroškega odreda. Kot njegova pripadnica je tudi na eni izmed redkih fotografij te enote, natisnjeni tudi v tej knjigi.

²⁸ Izjava Janeza Ambrožiča-Marka.

²⁹ Izjava Alojza Kermavnarja.

³⁰ Izjava Jožeta Kovšce.

³¹ Izjava Stanislava Rupnika.

³² Izjava Milice Bole-Milene, poročene Šibenik.

³³ Izjava Marijana Malca.

³⁴ Izjava Franca Grma.

³⁵ Izjave Franca Galeta, Marijana Malca in Franca Puntarja. Puntar in Malc trdita, da je bil Ernst zvezan do začetka napada, Tone Urbas in Gale pa to zanikata.

³⁶ Izjava Janeza Miklja.

³⁷ Izjave Toneta Betona-Bojana, Branka Ahčina, Toneta Urbasa in Ivana Ribiča-Stojana.

³⁸ Izjava Franca Laharnarja.

³⁹ Izjava Stanislava Jereba-Slavka od 12. avgusta 1980.

⁴⁰ Izjava Toneta Urbasa. Franc Laharnar v svoji pismini izjavi meni, da se je zbralo na jasi kakih 15 do 20 partizanov. Vendar je bolj verjetna številka 25 do 30. V treh četah je bilo 12 članov četnih poveljstev, članov bataljonskega štaba skupaj z Urbasom, ki je bil nerazporejen, je bilo najmanj 6, navzoča sta bila tudi dva člana brigadnega štaba z dvema kurirjema, torej najmanj štirje, kar je vsega skupaj 22. Poleg tega so se jim pridružili tudi nekateri partizani, ki so se rešili iz hotela po prvih streljih.

BOJ NA ŽIVLJENJE IN SMRT

Kaj se je dogajalo v hotelu, ko so bili tam partizani že popolnoma obkoljeni, in je v njih vedno bolj usihalo upanje, da se bodo prebili in rešili, vedo povedati le redki preživeli. Po boju na Goreljku je trajala vojna še celih sedemnajst mesecev in partizani so imeli nove, številne žrtve. Izmed tistih, ki so se rešili iz hotela, jih je nekaj odšlo 31. januarja 1944 na Koroško, kjer so ostali do konca vojne. Kot je znano, je bil tam sovražnikov pritisk vse do zadnjih dni vojne zelo hud, zato je padlo razmeroma precejšnje število partizanov, med njimi tudi nekaj udeležencev boja na Goreljku 15. decembra 1943. Posamezniki pa so pomrli po vojni.

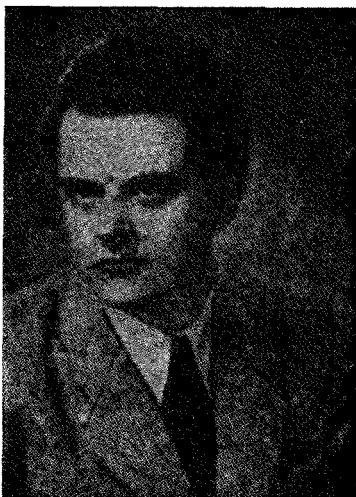
Alojz Kermavnar pripoveduje:

»Od prvega rafala, ki je prerešetal lesene stene, ni bil še nihče ranjen. Toda kaj kmalu so začeli sekati z vseh strani. Zdaj smo se skušali rešiti v pritličje, kjer bi imeli za zidanim vogalom pri štedilniku vsaj zasilno kritje. Po stopnicah, koder smo se spuščali v pritličje, so že ležali prvi ranjeni in padli. Eden izmed njih je imel odprto lobanjo, možgani so ležali raztreseni po stopnicah, na njih mi je celo spodrsnilo. Kljub hudemu streljanju nas je velika večina le srečno prispela v pritličje, nekateri so se nato umaknili v klet, med njimi tudi jaz. Skozi okna smo gledali, kako se nam bližajo Nemci z ročnimi bombami. Posameznim se je posrečilo zagnati bombe skozi okna v

notranjost. Nekatere so jih posebno prisebni partizani zmetali nazaj, preden so eksplodirale. Tudi mi smo metali bombe na Nemce, imeli smo večidel italijanske, ki so padale na mehko v sneg in jih je zato malo eksplodiralo. Potem smo opazili, kako so se Nemci zaradi silovitega odpora umaknili izpred hotela v kritja. Tedaj so posamezniki skušali priti skozi vrata na prosto, toda vsi so padli že med podboji ali nekaj korakov stran. Zdaj smo spoznali, da smo tesno obkoljeni od velikega števila dobro oboroženih in izurjenih sovražnikovih vojakov. Upanje, da se bomo prebili, nam je vse bolj plahnelo. V kratkem premoru med dvema napadoma smo — kolikor smo imeli časa in možnosti — začeli razpravljati, kaj naj naredimo.

Enim je še vedno tlelo v srcih rahlo upanje, da bo za nas v zadnjem hipu prišla rešitev od zunaj, češ saj smo na Pokljuki, v partizanskem kraljestvu. Nemci v teh razsežnih gozdovih in globokem snegu ne morejo dolgo zdržati obleganja. Vsakdo, ki je bil kdaj kot partizan v tako hudem položaju, se morda spominja, kako je do zadnjega verjel v rešitev. Tako so tudi nekateri med nami mislili, da se bodo Nemci zvečer morda le umaknili, mogoče pa že prej, ko jih bodo naši napadli od zadaj. Zato moramo Nemce kar najdlje držati daleč od hotela, vztrajati je treba za trdnimi zidovi. Saj je v hotelu vseeno bolje kot na planem v snegu, kjer ni prav nobenega kritja in kjer vsakdo takoj pade pod navzkrižnimi rafali mitraljezov. Zaradi tega bi bili tudi vsi obupni poskusi posameznikov, da bi se rešili, nespametni in škodljivi.

Drugi, veliko številnejši, so zahtevali, naj se ostanki bataljona takoj prebijejo, neglede na žrtve. Na le-te je najbolj vplival splošno znani partizanski strah pred zaprtim prostorom, ki se jim je zasidral v zavest spričo dveletnih izkušenj v bojevanju z Nemci in Italijani. Zmeraj, kadar so se partizani znašli obkoljeni v zaprtem prostoru, po-

slopju ali podzemski votlini, se je spopad zanje končal s hudimi žrtvami, neredko tudi s smrtjo ali zajetjem vseh.

Hkrati so posamezniki predlagali, naj bi se branili do teme, nato pa bi se — če se sovražnik ne bi umaknil ali če nam ne bi pomagali tovariši iz drugih enot — prebili s silo in neglede na žrtve. Upali so, da v temi sovražnik ne bo mogel več tako natančno streljati v okna in vrata ter na vse tiste, ki bi se prebijali v gozd. Tudi ti so se opirali na partizanske izkušnje, ko so se večkrat bojevali do večera, nato pa so se v varstvu teme prebili ali izmuznili iz sovražnikovega obroča.

Nekaj pa je bilo tudi takšnih, ki so povsem obupali nad vsem, celo nad lastnim življenjem. Tudi ti so se opirali na partizansko izročilo prejšnjih let, po katerem se partizan nikakor ne sme pustiti ujeti živ, saj ga v tem primeru sovražniki mučijo, zasramujejo, skušajo iz njega narediti izdajalca, nazadnje pa ga ponavadi vseeno usmrtiljo. Posebno stari partizani so se ujetništva bali bolj kot smrti.

Zato so predlagali, naj bi se potuhnili in nehali streljati, spustili Nemce v hotel ali vsaj v neposredno bližino, nato pa vžgali ves eksploziv, kar so ga imeli. V tem primeru bi sicer vsi umrli, toda skupaj s precejšnjim številom Nemcev. Drago bi prodali svoja življenja in še dolgo bi se govorilo o junaštvu 3. bataljona Prešernove brigade...

Seveda ni nihče ves čas vztrajal pri enem izmed teh načrtov. Število pristašev tega ali onega se je neprestano spreminjalo glede na malenkostne spremembe položaja. Tudi časa smo imeli malo, morali smo paziti na vsak naboj in na sovražnika, ki smo ga slutili komaj dobrih deset metrov stran.

Končno so tudi Nemci spoznali, da se partizani v hotelu ne bomo zlepa vdali. Izgube, ki so jih imeli takoj na začetku, so jih prepričale, da nismo strahopetna in neorganizirana tolpa, kot je trdila njihova propaganda, ampak vztrajni in pogumni ljudje, preizkušeni v mnogih bojih in dovolj izurjeni. Predvsem pa, da sploh ne mislimo na vdajo, čeprav smo tesno obkoljeni in nam trda prede.

Zato je nenadoma zabobnel minomet, mine so začele padati na gosto, trgale so tramove in deske nad nami. Tisti, ki so vztrajali v pritličju, so se morali zateči pod železo-betonsko ploščo nad kletjo. Streha pa se dolgo ni hotela vžgati, saj je bilo na njej precej snega. Toda v kleti nas je bilo vse manj celih, število ranjenih in mrtvih je vztrajno naraščalo. Potem je minomet utihnil in nekdo nam je od zunaj po slovensko začel klicati, naj se vdamo, pridemo ven in nehamo streljati. Glas je obljubljal, da se v tem primeru nikomur ne bo zgodilo nič hudega. Na vdajo seveda nismo niti pomislili in takoj so skozi okna zapokale naše puške in mitraljezi kot odgovor pogajalcu.

Toda počasi je postajalo v kleti vse bolj nevzdržno. Začel nas je dušiti jedek smrad, oči so se mi začele močno solziti, grlo pa mi je bilo kot zadržneno. Tistim, ki smo

bili še živi, ni preostalo drugo, ko da se prebijemo iz kleti na zrak ali pa se zadušimo in zgorimo. Menda sem skočil ven v drugi skupini in jo ubral proti 'Šport hotelu'. Nekateri naši so tekli po gazi, drugi proti nekemu seniku, kjer je bil že Stanislav Rupnik s tremi partizani, spet drugi pa proti Koprivniku. Toda nihče ni prišel daleč, pokosili so jih navzkrižni rafali. Posamezniki so tekli mimo Rupnika proti grebenu v smeri 'Šport hotela', kamor je že prej skušal priti Rupnik, toda tam so jih pričakovali Nemci in vse potolkli. Nekaj se jih je skušalo skriti v bližnjem seniku, zarili so se v seno. Toda Nemci so kmalu senik zažgali z minami ali zažigalnimi izstrelki in nihče se ni rešil iz plamenov.

Sam sem pritekel na neko vzpetino, tedaj so po meni udarili z vseh strani. V tej stiski sem legel, položil predse nahrbtnik in se začel zadenjski plaziti proti gozdu. Toda tam so bili Nemci v zasedi, prišel sem jim čisto blizu, ne da bi me bili opazili. Zbal sem se, da me ne bi ujeli, zato sem pripravil defenzivno ročno bombo, ki sem jo ves čas hranil za najhujše. Že sem slišal Nemce med seboj šepetati, zato sem potegnil iz vžigalnika varovalko. Ko sem čakal, kaj bo, me je nenadoma od zadaj zadelo v levo peto, krogla mi je izstopila nad gležnjem. Tako me je zbolelo, da sem pomislil na konec. Že čez nekaj hipov pa sem ugotovil, da le ni tako hudo, in se znova začel bati, da me ne bi ujeli. Zato sem sklenil bombo prihraniti zase.

Bil sem popolnoma onemogel, upehan in obupan nad vsem, bilo mi je že čisto vseeno, če bom umrl. Potem sem sklenil, da bom pred smrtjo ubil še kakega Nemca, pomeril sem s puško proti njim, pa se ni sprožila. Najbrž sta bila cev in zaklep od pogostnega streljanja preveč vroča, vrh tega sem vlačil puško po snegu, kovina se je razkalila in se je zaradi tega zagozdil zapirac. Zato sem puško porinil v sneg, da je ne bi dobili Nemci, pod prsi pa sem si položil

bombo. Držal sem za vzmet vžigalnika — če bi se mi približali Nemci, bi jo samo spustil ter pogнал sebe in nje v zrak.

Med tem čakanjem na smrt sem opazil, kako je nekaj naših prišlo iz kleti »Lovčevega hotela«. Bili so čisto omamljeni od dima in vročine, najbrž tudi opečeni in ranjeni. Nemci so jih postavili k zidu in pokosili z brzostrelkami. Potem sem zagledal nemško patruljo, ki je preiskovala okolico hotela. Kmalu sem zaslišal krike ranjencev. Klali so jih z bajoneti na puškah, prebadali so jim predvsem prsi in trebuhe. Nekaterim pa so razbijali lobanje s puškinimi kopiti. Opazil sem tudi nekoga, ki je hodil od enega ranjenca k drugemu in vsakogar ustrelil od blizu s pištolo v glavo.

Nazadnje sem začutil, da se patrulja bliža tudi meni. Spustil sem vzmet vžigalnika bombe in čakal konca, toda bomba pod menoj ni eksplodirala. Preteklo je nekaj neskončno dolgih trenutkov, potajil sem se in ležal popolnoma negibno. Od bombnih drobcev, ki so me zadeli še v hotelu, pa tudi od rane na nogi sem bil ves krvav in povrhu še mehurjast od opeklin; bržkone je bilo videti vse skupaj huje, kot je bilo v resnici. Vsakdo, tudi Nemec bi pomislil, da so rane smrtnе, zato sem začel upati na rešitev. Bombo sem zadnji hip porinil v sneg, da je ne bi opazili Nemci, se je ustrašili in me natančneje preiskali. Že so bili pri meni, vojak me je s puškinim kopitom trikrat obrnil s hrbta na trebuh in nazaj, da bi ugotovil, če sem še živ. Nazadnje me je še udaril s kopitom po temenu, toda ne prehudo, potem se je oddaljil.

Še vedno sem slutil sovražnike vsepovsod okoli sebe, zato sem tiho ležal in napeto opazoval, kaj se dogaja. Hotel je gorel in strelivo v njem je po malem pokalo vso noč. Zaradi tega sem mislil, da streljajo naši, ki se torej še vedno branijo, kar pomeni, da tudi Nemci še ne bodo odšli.

Hudo me je začelo zebsti, a si nisem upal niti ganiti. Nazadnje sem bil že ves trd od mraza. Šele proti jutru, ko sem sklepal, da so Nemci vseeno že odšli, sem se počasi in previdno začel plaziti proč. Vleklo me je proti Koprivniku ali Gorjušam, da bi prišel k ljudem, ki bi mi pomagali. Vstati nisem mogel, saj sem imel eno nogo močno poškodovano od strela, obe pa od mraza čisto trdi in negibni. Med bojem sem si ob razbeljeni cevi mitraljeza opeknel dlani, čez noč pa so mi povrh še zmrznile, tako da mi tudi roke niso več služile.

Spominjam se, kako me je dajal ponoči spanec; z močno voljo sem se premagal, da nisem zaspal — če bi bil to sploh sen, ne pa omedlevica. Počutil sem se, kot bi me hotela tema pogoltniti, vse je plesalo okoli mene . . .

Ko se je zdanilo, me rane sploh niso več skelele, tudi ozeblina in opekline ne, še zeblo me ni več. Le ves sem se tresel, nazadnje tako močno, da me je kar privzdigovalo. Spet sem se spomnil očetovega pripovedovanja, kako vsakdo, ki zaspi v snegu, tudi zmrzne, če ga slučajno prej kdo ne najde in reši. Tedaj sem se ustrašil, da mi ne bi roke in noge zmrznile in bi mi jih morali odrezati, ker bi drugače umrl. Vse življenje bi ostal pohabljenec najhujše vrste. Zatrdno sem pričakoval, da bodo prišli partizani in preiskali bojišče ter poiskali preživele ter orožje. Če bom ležal negiben kje v kakem zakotju, me ne bodo našli, sem sklepal, zato moram proč, pa tudi razgibati se moram.

Potegnil sem spet puško iz snega in sklenil pogledati, če bom morda našel še kakega živega tovariša. V dvojce bi nama bilo laže . . .

Po vseh štirih sem se plazil nazaj proti hotelu, vsepovsod sem videl le kupe mrličev, mnogi so bili vsi razrezani in prebodeni. Da bi s klicanjem koga opozoril nase, pa nisem imel moči. Pri enem izmed mrtvih sem našel puško, ki je bila videti še uporabna, zato sem mu pustil

svojo, pokvarjeno. Čez nekaj časa pa sem se spomnil, da bi lahko obe puški uporabil kot bergle, zato sem se vrnil k mrliču, kjer sem pustil svojo, jo pobral in se znova začel plaziti proč. Dolgo se nisem mogel postaviti pokonci...

Najprej sem si otrdele prste dolgo ribal s snegom, da sem jih lahko razgibal in prijel puško. Potem sem se po več brezuspešnih poskusih le dvignil in se oprl na obe puški. Z višine sem tedaj med mrtvimi partizani opazil tudi nekaj Nemcev. Ustrašil sem se: gotovo se bodo Nemci po svoje mrtve vrnili in me našli, če hitro ne izginem. Ubral sem jo po poti, koder je del bataljona zvečer 14. decembra prišel s Koprivnika na Goreljek, za njim pa proti jutru prejšnjega dne jaz in oba moja tovariša iz zasede. Gaz je bila vsa krvava, najbrž so Nemci po njej vlačili svoje ranjence. Čez nekaj časa pa sem se zbal, da ne bi srečal kake nemške patrulje, zato sem zavil z gazi v celec. Bilo je toliko snega, da nisem mogel stopati pokonci, spet sem se moral spustiti na vse štiri. Kolen kmalu nisem več čutil, zmrznila so mi, nič me ni bolelo, ko sem z njih med plazenjem odrgnil kožo in meso vse do kosti. Šele ko sem se zaradi naporov nekoliko ogrel, so me začela skeleti. Pogledal sem jih in se zgrozil. Povrh vseh drugih ran, opeklin in ozeblin imam zdaj še globoke odrgnine...

Tako med bojem kot tudi med umikom iz hotela — še potem ne, ko sem se plazil po snegu — se nisem ločil od nahrbtnika. Zdaj mi je to prišlo zelo prav, morda mi je celo rešilo življenje. Snel sem si ga namreč z ramen, vzal iz njega spodnje hlače in srajco ter si iz njiju napravil obveze za na kolena. Medtem so mi spet moči tako pošle, da sem za nekaj časa obležal. Prav tedaj je vzhajalo sonce. Čez nekaj časa sem si spet opomogel in se začel plaziti dalje. Takrat je bilo sonce že precej visoko...

Nazadnje sem se sklenil vrniti na pot, pa naj bo, kar hoče. Tam imam več upanja, da me najdejo partizani ali

Še sedemnajst let po napadu na 3. bataljon Prešernove brigade so se poznali sledovi krogel na bližnji smreki, neme priče srditosti spopada

civilisti kot v hosti, sem pomislil. Če pa me najdejo Nemci, me bodo ubili, če pa ostanem vstran od poti v snegu, bom zmrznil...

Tako sem se vrnil na gaz. Malo dalje sem našel nemško menažko s pokrovom in jo odprl: v njej je bilo nekaj slanine, klobasa, sir in marmelada. Ob pogledu na te dobrote sem v hipu začutil hudo lakoto, takoj bi jih pojedel, pa sem se ustrašil, da so morda zastrupljene. Toda lakota mi je v hipu zatrla takšne pomisleke, hipoma sem pogoltnil vse, kar je bilo v menažki. Kaj kmalu sem začutil, kako se mi hitro vračajo moči, plazil sem se veliko hitreje in z manjšim naporom.

Tedaj sem pred seboj zagledal neke svisli. Pred njimi je bil v sneg zataknjen rdeče-belo obarvan drog, kakršne uporabljajo zemljemerci pri merjenju in označevanju raz-

nih važnejših točk ter merilci minometov za usmerjanje streljanja. Po tem drogu sem začel sklepati, da so bili tu pred kratkim še nekakšni ljudje. Če so bili, se morda tudi kmalu vrnejo, sem pomislil. Do takrat pa se lahko skrijem v seniku, tam bom na suhem in mraz me ne bo umoril.

Odprl sem vrata senika in osupnil. Ves prostor je bil poln mrtvih Nemcev, ležali so drug na drugem. Bili so oblečeni, le orožja niso imeli. Naglo sem se odmaknil in se brž oddaljil od senika, saj sem računal, da se bodo Nemci kmalu vrnili po padle.

Zagledal sem neki drugi senik nedaleč proč. Pod napuščem sem našel lestev. Spodaj je bil senik prazen, zgoraj pa so bile deske in na njih seno. Zlezal sem v notranjost, na tleh našel kos žice in z njo odznatraj zavezal vrata, konca žice pa zvil. Nato sem lestev pristavil k odprtini v stropu in po njej zlezal na seno, lestev pa potegnil za seboj. Naposled sem se zaril v seno in kmalu mi je postalo toplo, le ozeblina so me začele neznosno boleti.

Kmalu sem zaslišal Nemce, ki so prišli po mrtve. Ni jih bila treba dolgo čakati niti pri seniku, kjer sem bil. Bržkone so ugotovili, da je zaprt z zvito žico in da ga nihče ni odpiral; lestve niso našli, ker je bila skrita pri meni na senu, zato so odšli. Nekaj senikov so zažgali; ne vem, zakaj sem imel takšno srečo, da niso še tistega, v katerem sem tičal.

Poslušal sem jih, kako kričijo in kolnejo, nazadnje se je vse pomirilo. Dremal sem in skušal misliti na kaj drugega kot na svojo nesrečo. Začela me je mučiti huda žeja, nisem mogel več zdržati. Z roko sem predril streho iz trhljih skodel, zajel prgišče snega in si z njim ovlažil ustnice. Takoj zatem pa sem zaradi bolečin in izčrpanosti omedlel.

Ne vem, ali je bilo to še istega ali naslednjega dne: še napol v omedlevici sem blizu senika zaslišal ženski glas, ki me je klical: 'Tovariš!' Sprva si nisem upal dati glasu

od sebe, bal sem se, da me kaka ženska, dogovorjena z belogardisti ali Nemci, skuša zvabiti iz skrivališča. Potem sem pomislil, da v teh krajih belogardistov sploh ni in da so ljudje na naši strani. Oglasil sem se in spustil lestev na tla. Takoj zatem se je k meni povzpela Ivanka Stare-Tanja s Koprivnika. Povedala mi je, da so prejšnjega dne imeli na Koprivniku zaupen sestanek, na katerem so jim aktivisti naročili, naj gredo na Goreljek in tam začno iskati morebitne preživele ranjence, ki se skrivajo po gozdu in bodo vsi pomrli od mraza in izčrpanosti, če jih ne najdejo. Tudi ona je šla na slepo srečo v gozd. Blizu svisli, ki sem se vanje zatekel, je zagledala krvave sledove, po njih je sklepala, da sem v njih, in me začela klicati. S seboj je imela vroč čaj in nekaj hrane; za silo sem se okrepčal, nato pa me je zapustila, rekla je, da gre na Koprivnik po sani in pomoč. Med čakanjem na njeno vrnitev sem se znova onesvestil.

Zbudil sem se v neki hiši na Koprivniku, že obvezan, preoblečen in umit. Kasneje sem zvedel, da je to bilo pri Vršičnekovih. Od tam so me skupno z Brankom Brelihom in Jožetom Kovšco s sanmi odpeljali v stajo na Vršiču pri Koprivniku, ki je bila last kmeta Dobravca s Češnjice. Pozneje se je iz nje razvila ,ambulanta E preko 4 g', v kateri sem se zaradi rane, dobljene 15. decembra 1943, ozeblin, opeklin in odrgnin zdravil prav do konca vojne.«¹

Jože Kovšca pripoveduje:

»Takoj na začetku napada sem bil ranjen skozi prsi in pleča, zato sem oddal mitraljez drugemu, saj tak nika-kor nisem mogel streljati. Pač pa sem z zdravo roko metal bombe na Nemce pred hotelom. Pobiral sem jih z ležišč, kjer so jih pustili tisti, ki so že padli ali se umaknili v pritličje in klet ali ušli še o pravem času. Potem sem dobil od Antona Krajca puško in začel streljati. Prvo nadstropje je bilo zaradi preglednosti ugodno za obrambo, saj se je

Jože Kovšca

iz njega videlo čez kupe snega pred hotelom. Prav od tam smo zavrtili prvi nemški naskok. Toda že so začele prebojne svinčenke rešetati lesene stene, kot bi bile iz lepenke, medtem ko nam eksplozivne, s katerimi so Nemci streljali ob začetku napada, niso mogle kaj dosti škodovati. Razletavale so se namreč na zunanji strani, takoj ko so zadele ob les.

Kmalu se nas je nabralo okoli dvajset ranjenih in tudi mrtvih. Huje ranjene so tovariši sproti spuščali po polžasto zavitih stopnicah v pritličje in od tam v klet, laže ranjeni so odhajali sami. Bolničarkam so hitro pošle vse zaloge obvez, zato so začele stikati po nahrbtnikih za svežim perilom, trgale so ga in z njim obvezovale ranjence. Kmalu je prišlo na vrsto že umazano perilo, nato pa je vsega zmanjkalo. Vlekli smo obleko in perilo z mrtvih, pa podlogo suknjičev, ranjenci so si pomagali s tem, kar so imeli na sebi ...

Tudi jaz sem se umaknil v klet, kjer so me za silo obvezali. Znova sem prijel za mitraljez, streljal sem skozi okno. Nenadoma je pod njim na zunanji strani treščila mina ali ročna bomba in puh mi je vrgel mitraljez nazaj v klet. Tedaj sem spet oddal mitraljez nekomu drugemu. Ta je stopil k vratom, da bi od tam streljal na napadalce, toda ko je skušal priti ven, je padel. Tako sem spet, že drugič, dobil nazaj mitraljez. Streljal sem nekaj časa izpred vrat, in tedaj sem bil drugič ranjen, v usta sem dobil kos lesa od manevrskega naboja. Name je streljal Nemec, ki se je skrival med temelji hiše. To hišo so začeli zidati pred vojno severno od hotela, nato pa so gradnjo zaradi vojnih razmer opustili, kot sem zvedel kasneje.

Omamljen od udarca in ves krvav sem se stisnil v kot in nekaj časa lovil sapo. Zagledal me je Walter Ernst in me začel oštevati, češ da zdaj ni časa misliti nase — kolikor sem ga lahko razumel, saj nemško nisem znal. To ali nekaj podobnega mi je poskusil povedati s kretnjami. Postalo me je sram, da mi Nemec, ki smo ga imeli zastraženega, očita premajhen pogum in prizadevnost, obrisal sem si kri z obraza, pobral neko puško in začel spet streljati skozi okno. Kmalu sem z enim samim strelom zadel kar dva Nemca, ko sta vlekla ranjenca v kritje.

Potem so nam nad glavami začele treskati mine, po eksplozijah sodeč, tiste najtežje. Železobetonski strop je začel pokati, bilo je čedalje huje. Posebno nas je dušil dim, zlasti pa plini, nastali po eksplozijah iz trotilovih polnitev min, hud je bil tudi apneni in cementni prah. Vnel se je še naš eksploziv, ki smo ga prinesli s seboj za miniranje. Plin, ki se je pri tem razvijal, je bil še posebno ogabnega vonja. Pravi čudež je bil, da ni bilo kje blizu kakega vžigalnika, ali da nista kaka svinčenka ali mina zadela tega eksploziva — vsi bi zleteli v zrak. Nemci so

nam, kot sem slišal, metali dimne bombe, morda tudi kake dušljivce ali solzilce.

Nazadnje je postalo v kleti nevzdržno in sklenili smo, da moramo nemudoma in za vsako ceno ven, ker bi se drugače podušili ali živi zgoreli. Tudi jaz sem se splazil skozi vrata. Zunaj sem tik ob zidu opazil skladovnico metrskih polen, zrinil sem se v presledek med njo in zidom, takoj nato pa se je z goreče strehe name usul sneg, ki mu je sledila še žerjavica. Vse skupaj me je pokrilo kot nekakšen pokrov. Bal sem se, da me ne bi živega ujeli, zato sem držal puško s cevjo pod brado, pripravljeno na strel.

Tedaj sem slišal, kako nekateri naši, ki so znali nemško, kričijo Nemcem, da se vdajajo. Potem so prišli iz hotela, toda vse so takoj pobili; menda jih je bilo pet ali šest.

Počasi je hrup pojenjal, postalo je vse tiho, le včasih je počil še kak osamljen strel ali zdrdral kratek rafal. Tudi stemnilo se je, le plameni so osvetljevali okolico. Nenadoma sem zaslišal nekakšno grgranje. Ugibal sem, kaj naj bi to pomenilo, pomislil sem, da je morda nemški stražar. Če je sam, ga bom ustrelil in hitro skočil v temo . . .

S puško, pripravljeno za strel, sem se splazil izza drv in se začel razgledovati po okolici. Vsepovsod so ležali mrličii. Končno sem ugotovil, kdo je grgral. Eden naših je streljal na Nemce skozi straniščno okno, dokler je ni dobil v prsi; padel je med straniščno školjko in steno ter se tam zagozdil. Iz rane mu je drla kri in mu zalivala grlo in dokler je še dihal, jo je grgral. Na videz sem ga poznal in si mislil, kakšno čudno naključje, da je umrl takole prav v stranišču.

Našel sem tudi nekoga, ki ga je zadela dumdumka ali eksplozivna krogla v hrbet, izstopila pa na prsih. Iz prsnega koša so mu štrlela rebra, pljuča so kar vrele skozi rano.

Zgrožen nad vsem, kar sem preživel, videl in slišal, sem po gazi počasi odšel proti neki staji ali seniku v bližini hotela. Taval sem tam okoli — kje vse sem hodil, se ne spominjam več. V nekem seniku sem našel kakih sedem ali osem mrtvih Nemcev. Tedaj sem se zbal hoditi po goličavi, zato sem zavil po neki gazi proti hosti. Srečal sem dva partizana iz našega bataljona, poznal sem ju le na videz, saj smo bili le kratek čas skupaj. Prosil sem ju, naj mi pomagata, ker sem ranjen, obljubila sta mi in svetovala, naj se kje skrijem. Medtem da pojdeta po pomoč, po ljudi, da me bodo nesli, ali po kake sani. Res sem se skril pod neko smreko in ju čakal, toda zaman. Zaradi bolečin, mraza, izgube krvi in vsega drugega sem bil na koncu moči. Pod gostimi vejami smreke sem poiskal majhno kopnino, legel in brž zaspal. Kmalu sem se zbudil in se počutil močnejšega. Sklenil sem, da partizanov, ki sta mi obljubila pomoč, ne bom več čakal in da bom sam odšel proti Koprivniku.

Dva dni in dve noči sem tako taval po Pokljuki, v snegu in hudem mrazu, ne da bi srečal živo bitje. Vse bolj se me je polasčal obup. Bil sem že čisto iz sebe, ko sem zaslišal, kako nekje precej daleč nekdo poka z bičem. Takoj sem sklepal, da je to lahko le domačin, saj Nemci po Pokljuki nikakor ne bi vozili s sanmi, če pa bi, ne bi pokali z biči. Zato sem hitro stopil v tisto stran in kmalu zagledal starejšega moža na saneh z vpreženim konjem. Povedal mi je, da je s Koprivnika, in me vzel s seboj. Spotoma mi je pripovedoval, da so se z aktivisti dogovorili, da bodo iskali preživele ranjene partizane in pri tem pokali z biči.«²

Pričevanje Vinka Kušarja:

»Nekateri partizani so v hotelu še spali, ko so bili Nemci že čisto blizu, pri smrečicah, ki so tedaj tam rasle. Začel sem kričati, da bi jih spravil na noge. Toča eksplo-

živnih svinčenk je sekala po stenah in oknih, toda razletavale so se na zunanji strani, ne da bi nam povzročile žrtve. Toda hitro so Nemci ugotovili, da je njihovo obstreljevanje neučinkovito, in začeli streljati s prebojnimi krogli.

Vedel sem dobro, da v hotelu ni nikogar izmed bataljonskega štaba ali četnih poveljstev — vsi so bili na sestanku — in da smo zatorej pri partizanih od poveljniškega osebja le vodniki in politični delegati. Zato smo tako rekoč v hipu prevzeli poveljstvo. Spominjam se Svolšaka, Avgušтина in Ostermana, poleg njih pa še nekaterih, ki so nemudoma ukrenili vse potrebno, predvsem vzpostavili disciplino. Hitro smo se začeli zavedati, da gre tokrat zares in da nas bodo vse pobili ali zajeli, če se nemudoma ne prebijemo.

Najprej smo uredili obrambo. Prej so posamezniki predvsem na lastno pobudo streljali skozi okna ali metali bombe, ko so videli čisto blizu Nemce. Zatem smo poskusili s prvim izpadom. Ni se posrečil in ostala nam je edina možnost, da se branimo do zadnjega naboja.

V eni izmed sob v prvem nadstropju je bil tudi merilec lahkega italijanskega minometa, doma iz Trsta ali okolice. Ko je videl, da smo tesno obkoljeni, in ko so se začeli okoli njega kopičiti mrtvi in ranjeni, je čisto obupal in začel klicati ženo in otroke. Toda ko je videl druge, tudi čisto mlade fante in novince, ki so bili prvič v boju, pa so kljub temu hrabro gledali smrti v oči, se je zbral in pomiril. Skupaj z drugimi se je umaknil v klet. Tam mu je nekdo predlagal, naj poseže v boj z minometom. Na oknih so bili železni križi, zaradi katerih ni mogel streljati po položni krivulji, po strmi pa ni smel zaradi stropa. Zato smo z nekim polenom porinili križe narazen, merilec pa je postavil minomet na veliko mizo in začel streljati skozi odprtino na Nemce pred hotelom. Izstrelil je vse mine, kar smo jih imeli, potem pa je moral minomet umolkneti.

Ves čas smo napeto tuhtali, kako bi se rešili. Skozi vrata nisi mogel, ker so jih imeli na muhi nemški mitraljezci, vsak, ki je to poskušal, je takoj padel. Zato nas je nekaj skočilo skozi okno nad vhodom. Padel sem na tla na odkidanem prostoru pod nadstreškom in poskusil preplezati kup snega, ki me je ločil od gozda. Toda opazili so me Nemci in divje užgali po meni. Četudi bi srečno prišel na drugo stran, bi tam zanesljivo padel, saj bi bil za Nemce kot tarča na strelišču. Če pa bi imel prav neverjetno srečo in bi ostal živ, bi me spet zanesljivo zadeli kasneje, ko bi moral gaziti celec proti gozdu. Sicer je tja držala gaz, toda Nemci so predvideli možnost, da se bomo po njej skušali reševati, zato so jo po vsej dolžini obstreljevali z mitraljezom. Na obeh straneh pa so bili razporejeni še njihovi strelci s puškami. Spoznal sem, da ne morem nikamor, ker povsod preži name neizogibna smrt, zato sem se splazil nazaj v hotel, da bi sodeloval pri obrambi.

Za eno izmed partizank — morda je bila to Minka Sodja — pa je bil skok skozi okno nad vhodom usoden. Zadelo jo je najbrž še v zraku, ko je padala proti tlom. Vstala je sicer še, napravila korak ali dva, potem pa se je sesedla . . .

Skozi tisto okno so kmalu začele na stopnišče leteti krogle. Neki ranjenci, ki so se iz prvega nadstropja umikali v pritličje in klet, so bili tamkaj znova ranjeni ali ubiti. Čeprav je bila v kleti že huda gneča, smo bili tam za debelimi betonskimi zidovi le varni pred krogli, ščitili so nas tudi visoki kupi snega, prek katerih nismo mogli ne mi ne Nemci. Le videli nismo zaradi njih nikamor razen v zrak ter na ozek pas med zidovi in temi kupi. Nekateri naši so ostali tudi v pritličju in streljali iz za zidanega vogala pri štedilniku.

Na tem ozkem pasu ,ozemlja brez gospodarja', tik pod nekim oknom, sta ležala dva mrtva Nemca, bržkone izmed

tistih, ki so takoj na začetku boja prodrli do hotela, nato pa so se zaradi našega odločnega odpora morali umakniti. Pri sebi sta imela dve brzostrelki; najbrž sta bila esesovska policista. Dolgo smo ju opazovali, brzostrelka je takrat pomenila nekaj posebnega, naravnost neprekosljivo orožje za obrambo in napad, pri partizanih so jo imeli le redki. Zapleniti brzostrelko in jo obdržati je zatorej pomenilo veliko čast. Čeprav nam je trda predla in nam je vse bolj usihalo upanje, da se bomo rešili, so nekateri vendarle sklenili polastiti se obeh brzostrelk. Skozi okna do njih zaradi železnih križev niso mogli, kdor pa bi stopil skozi vrata, bi padel. Nazadnje si je eden izmed nas domislil, da bi ju morda lahko potegnili bliže in segli ponju skozi okno. Nekdo je pobrskal po kotih, našel dve stari, oskubljeni metli, zvezal ročaja s kosom žice in s tako sestavljeno preкло skušal privleči brzostrelki bliže. Toda prekla je bila za spoznanje prekratka... Spričo novih dogodkov, čedalje hujše stiske in vsega drugega smo nato opustili misel na brzostrelki.

Na hotel so začele deževati mine, nad nami je začelo goreti, nato so Nemci znova naskočili, skozi okna pa so zapeli naši mitraljezi. Nemški kriki med naskokom so se mešali s klicanjem naših in njihovih ranjencev, psovali smo se med seboj.

Spominjam se oficirja, ki je izza nekega vogala klical svojim vojakom ‚Vorwärts‘ pa psovke, ‚Windische Hunde!‘, ki so jo pogosto slišali še naši očetje med prvo svetovno vojno. Slišati je bilo tudi ‚verfluchte Banditen!‘, kar je pomenilo za nas pohvalo.

Jaz, Svolšak in Grašič smo pred nekaj meseci prišli iz nemške vojske in smo razumeli tako povelja kot psovke. Zato smo lahko vedno sproti ugotavljali, kaj Nemci nameravajo. Tudi Walter Ernst je vse razumel, ni pa znal

slovensko, zato nam je z rokami kazal, kaj govorijo Nemci zunaj.

Kmalu smo ugotovili, kje je poveljujoči oficir, zato smo ga vzeli na muho. Dolgo smo prežali nanj in se trudili, da bi ga zadeli, ko bo pogledal izza vogala, toda vedno smo bili ali pre zgodnji ali pre pozni. Streljali smo vsi naenkrat, naše krogle so krušile omet na tistem vogalu. Tako blizu smo si bili, da sem po epoletah lahko videl, da je tisti oficir nadporočnik.³

Mlad politični delegat, doma nekje na Štajerskem,⁴ je bil sprva zelo pogumen. Bodril je druge in neutrudno streljal, ko pa je padel njegov najboljši prijatelj, je nenadoma izgubil vso voljo do življenja. Obsedel je v nekem kotu, kamor niso letele svinčenke, si pokrnil obraz z rokami, nič več ni hotel ne videti ne slišati in nihče ga ni mogel spraviti iz te otopelosti. Odsotno je strmel predse in čakal, kdaj bo zadelo še njega.

Mrličev in ranjencev je bilo vedno več. Kakor hitro je pri kakem oknu kdo padel, je njegov prostor zasedel kdo drug, včasih celo ranjenec. Da bi pokazali sovražniku svojo revolucionarno zavest in prezir, smo tudi peli. Spominjam se znane ‚Ajmo, junaki, v borbo nad gestapo...‘ Žal nas je bilo tedaj še malo sposobnih za petje, pa še mi smo bili povsem hripavi, davila nas je tesnoba, dušil dim in peklila žeja. Peli smo bolj zase kot za svet, ki se je za nas končal onkraj zidu, kamor so nepretrgoma svrkale krogle in drobci min ali bomb. Ko smo odpeli, smo nadaljevali z ‚Internacionalo‘. Walter Ernst se nam je pridružil mrmraje, tudi Italijani⁵ so jo peli v svojem jeziku. Spet smo se počutili močnejše in streljali smo s podvojeno vnemo. Pese, ki s tako preprostimi besedami govori o stoletnem boju delavcev vsega sveta za svobodo in pravico, nam je pomenila več kot še tako zanosen in navdušujoč govor. Izražala je vse tisto, zaradi česar smo šli od doma k par-

tizanom. Če bi nas poslušal kdo od zunaj, bi najbrž pomislil, da prihaja pesem iz grobnice, polne hropečih ranjencev, napol zadušenih ljudi in mrličev.

V vročični omami boja nismo utegnili gledati na uro, če jo je kdo imel. Le po tem, da je bilo vse bolj temačno, smo sklepali, da se bliža večer.

Spominjam se, da so se nekateri, ko se je vse podiralo, skušali skriti v dimnik, pa se je sesul nanje. Tedaj smo ugotovili, da moramo ven, saj je nad nami gorelo, dim nas je dušil. Nad nami so živi goreli in kričali ranjenci. Tudi jaz sem si dejal, da moram ven, saj je bolje umreti od krogle, kot pa živ zgoreti ali se zadušiti. Če ostanemo, se ne bo rešil nihče, če udarimo vsi naenkrat skozi vrata, pa se bo morda le kdo . . .

Eni so skakali skozi vrata, drugi so se splazili ven, tam so potem kot krti rili po visokem snegu. Jaz sem ostal v kleti skoraj do zadnjega, z menoj sta bila razen drugih, kot se spominjam, Franc Puntar in Franc Šijanec. Betonska plošča nad nami je pokala in se drobila, vsa je bila razbeljena, zlasti potem, ko se je nanjo sesula vsa stavba iz lesa, ki ga je ogenj že spremenil v velik kup žerjavice. Samo dvoje oken je bilo še prostih in pa vrata.

Kar nas je še ostalo, smo se poslovili drug od drugega kot pred smrtjo; zaobljubili smo se, da se ne bomo pustili ujeti, če pa kljub temu koga to le doleti, ne sme ničesar povedati. Potem smo planili skozi vrata proti severni strani. Z obeh strani so takoj na nas planili Nemci, ki so tedaj že prišli tik pred ostanke hotela. Razvnel se je boj s puškinimi kopiti in pestmi . . .

Vse več jih je bilo okoli mene in nikamor več nisem mogel. Tistim, ki so prvi skočili na prosto, je morda še uspelo ubežati, meni pa ne več. Nemci so me nekajkrat s puškinimi kopiti zbili po tleh, pa sem se vsakič hitro spet pobral. Tudi sam sem tolkel na vse strani in jih nekaj spra-

vil na tla. Streljati nisem mogel, čeprav sem imel puško v rokah. Končno sem se nekako le izvil iz klobčiča teles in prišel kakih deset ali petnajst korakov proč od vrat, tam pa me je nekdo z vso silo udaril s puško čez hrbet. Odletel sem po tleh, kot sem bil dolg in širok, čeprav sem se ujel na roke. Znašel sem se med tremi mrtvimi partizani, brž zlezel pod spodnjega in se zaril globoko v sneg. Tam sem otipal smrekove veje in se z rokami potegnil bliže k njim. Nenadoma sem začutil pred obrazom praznino, še malo sem kopal in prilezel v nekakšen šotor. Sneg se je nakopičil na vejah in zasul smrečico, da se ni videla izpod njega, spodaj pa je ostala praznina. Potegnil sem za seboj še noge in obmiroval. Kasneje sem ugotovil, da je bila ta smrečica del žive meje okoli hotela.

Ležal sem na trebuhu, puško z odpeto varovalko sem držal s cevjo pod brado, trdno odločen, da se raje sam ustrelim, kot bi se pustil ujeti. Kmalu sem zaslišal ukaz, naj Nemci poberejo svoje mrtve in ranjene. Pri hotelu se je vse pomirilo, slišal pa sem korake okoli sebe. Nemec je raportiral sturmführerju, kar je pomenilo, da je pri napadu poveljeval neki esesovec ali gestapovec.

Slišal sem, kako se Nemci zbirajo na poti, ki drži proti 'Šport hotelu'. Menda je bilo okoli osemnajste ure, nisem si še upal ven. Sklepam, da sem ostal pod smrečico nekako do dvajsetih, nato sem zlezel na prosto, Nemcev ni bilo nikjer več. Najprej sem se ogledal. Eno hlačnico sem imel prestreljeno šestkrat, drugo enajstkrat ali dvanajstkrat. Ranjen pa nisem bil, le malo sem bil opraskan od drobcev mine, ki je padla pod oknom, ob katerem sem stal med bojem. Počasi sem odšel proti gorečim svislim, da bi se malo pogrel in našel koga izmed naših. Kmalu sem slišal, da me nekdo kliče po imenu in me prosi za pomoč. Hitro sem ga našel in ga zvlekel k ognju. Počasi se nas je zbralo več, sam sem zvlekel skupaj najmanj pet ranjenih in jih

obvezal s kosi srajce. Spomnim se enega izmed njih, ki mu je kri kar drla iz rane na nogi, prav tako pa tudi Ivana Košenine iz Studenčic pri Medvodah.

Z ranjenci sem ostal morda kako uro. Potem sem povsem slučajno, da bi nekaj poiskal, odšel malo proč. Tedaj sem zaslišal glasne korake po snegu in se skril v luknjo pod zasneženimi vejami neke smreke. Po govorici sem ugotovil, da so Nemci, ki so se vrnili, kdove zakaj. Še preden sem odšel proč, sem prosil ranjence, naj nikar ne povedo, da sem živ in da sem blizu, če bi se Nemci vrnili, kot bi vedel, kaj se bo zgodilo. Iz skrivališča sem nato poslušal, kako jih sprašujejo, koliko nas je bilo v hotelu in kdo je bil komandant bataljona, toda ranjenci so molčali. Dva so potem ustrelili, kar sklepam po tem, da sem slišal dva posamična strela iz pištole, druge pa so žive zmetali v plamene gorečega senika. Nemci niso ostali dolgo pri njih, spet so odšli proti 'Šport hotelu'.

Znova sem precej dolgo čakal v skrivališču, da se je vse pomirilo. Ura je bila že okoli triindvajsete, ko sem se odločil stopiti ven. Sklenil sem, da pojdem kar se da dlje od tega nesrečnega kraja, kjer sem v nekaj urah doživel tolikšne grozote in izgubil številne tovariše. Namenil sem se proti 'Šport hotelu' in tam zavil na cesto, ki drži proti Gorjam. Toda kmalu sem nad cesto zagledal nemškega stražarja, obstal sem in ga izza smreke nekaj časa opazoval. Kaj kmalu sem ugotovil, da ni sam, da je v bližini tudi številna zaseda. Mesec je svetil, bilo je vse bolj mraz. Sneg, ki ga je čez dan ogrelo sonce, da se je začel topiti in mehčati, je spet zmrznil, tako da je je držal srenj. Lahko sem hodil po njem, ne da bi se mi udiralo. Opazoval sem, kako so stražarja zamenjali, zaradi mesečine se nisem mogel niti premakniti, ker sem se bal, da me bo opazil. Šele ko je mesec zašel, sem se počasi obrnil in odšel nazaj. Kljub temu me je stražar zaslišal, ustrelil za mano in izstrelil

svetilno raketo. Toda srečno sem dosegel neki rob in se nato spustil v dolinico.

Zjutraj sem se znašel v mladem smrečju in se tam skril v neko luknjo. Tu sem ves prepaden sedel do srede dopoldneva. Pri sebi sem imel puško in 12 nabojev, le to mi je ostalo, mislil sem na smrt, vedno bolj žalostne misli so me obhajale. Izgubil sem upanje, da bom še kdaj prišel do ljudi, saj Pokljuke nisem poznal. Vedel sem le to, da drži čeznjo cesta, toda tam so najbrž še vedno Nemci, sem sklepal. Šele okoli poldne se mi je vrnilo nekaj volje do življenja. Splezal sem na neko vzpetino, da bi se razgledal po okolici, in se laže odločil, kam pojdem. Nekje v daljavi sem zagledal vas, ne vem, katero, in se napotil na tisto stran. Nekako ob štirinajstih ali petnajstih sem se znašel blizu Goreljka, toda na drugi strani, ne na tisti, po kateri smo prišli tja zjutraj 15. decembra. Še vedno se je kadilo s pogorišč. Zdaj sem vedel, kje sem, toda na plano si nisem upal, bal sem se, da so Nemci še vedno tam. Tako me je ujela noč, ki sem jo prespal v nekem seniku. Zjutraj sem šele začutil, da sem močno ozebel v noge in ušesa.

Ko se je popolnoma zdanilo, sem jo ubral naravnost skozi gozd in nenadoma naletel na partizanskega stražarja. Ta je mislil, da sem Nemec, in je le malo manjkalo, da bi me ustrelil. Čeprav je bil dan, me je pustil stati v snegu najmanj četrte ure, dokler niso prišli drugi pogledat, kdo sem. Pri tistih partizanih sem naletel na nekega oficirja, ki me je temeljito in dolgo spraševal, iz katere enote sem in kdo. Dolgo mi niso hoteli verjeti, da sem bil resnično do zadnjega v hotelu in da sem se tako srečno rešil. Končno sem dobil jesti, zvečer pa so me poslali v Podjelje. Tam sem se srečal z načelnikom našega brigadnega štaba Jerebom, ki sem mu moral spet na dolgo in široko pripovedovati, kako je bilo v hotelu. Od njega sem zvedel nekaj novic, med drugim, da se je štab rešil in da so vsi, ki so ostali

živi, že odšli na Jelovico. Noč med 17. in 18. decembrom sem nato prespal v Podjelju; od domačinov sem dobil nov pulover in nogavice.«⁶

Janez Bučan se spominja dogodkov takole:

»Kakor hitro je zapokalo in sem zaslišal kričati Nemce, sem takoj vedel, kaj se dogaja. Planil sem v hotel in začel buditi fante, mnogi so bili bosi in le napol oblečeni, skakali so na noge in se hiteli oblačiti ter obuvati. Zunaj je medtem čedalje huje pokalo. Nemški mitraljezec je najprej vzel na muho vrata. K njim je skočil moj znanec Peter Grašič, s katerim sva bila skupaj ušla iz nemške vojske; nosil je italijansko 'breda' ter začel streljati proti Nemcem. Ti so prihajali vedno bliže. Toda hitro je padel, za njegov mitraljez pa je prijel Walter Ernst. Ni znal ravnati z njim, zato so mu morali drugi polniti okvire, sam je le stiskal petelina. Medtem so se nam Nemci že toliko približali, da smo nanje skozi okna metali ročne bombe, oni pa na nas. Nekaj bomb, ki so jih vrgli prezgodaj, sem pobral in jih zmetal nazaj.

Prvi napad smo zavrnili in Nemci so se umaknili na rob gozda, nastalo je kratkotrajno zatišje. To sem izkoristil in planil skozi vrata na prosto, tam pa sem se potuhnil v sneg med mladim smrečjem. Nemci so me opazili in začeli streljati proti meni, da se je sneg kar prašil. Zato sem se odplazil proč in nazadnje prišel v kritje. Tedaj sem pogledal spet na uro, bilo je 12,45.«⁷

Stanislav Rupnik pripoveduje:

»Med umikom preživelih iz prvega nadstropja sem ukazal dvema partizanoma iz svojega voda, ki sta bila po narodnosti Italijana, naj skozi okno zlezeta pred vrata hotela. Ubogala sta me, nato sem za njima spustil po isti poti še mitraljez. Tam je bilo namreč odlično kritje, ležala sta tik pred zidom in streljala. Žal so ju kmalu opazili in užgali po njima. Svinčenke so deževale ob zid in krušile

omet, cepile trske iz lesenih delov. Kmalu sta imela polne oči smetja, da nista ničesar več videla, zato sta se spet vrnila skozi okno v notranjost hotela.

Boj se je nato nadaljeval, vrstili so se nemški naskoki, vmes so po hotelu treskale mine. Nazadnje je postalo v kleti nevzdržno in odločili smo se, da pojdemo za vsako ceno ven, nato pa bomo nadaljevali obrambo iz kritij na planem. Jaz in neki vodnik, doma iz Planine pri Rakeku,⁸ sva pod zaščito mitraljeza, s katerim je streljal eden izmed partizanov mojega voda, spravila nekaj fantov h kakih 50 metrov oddaljenemu seniku. Vsakič sta se med rafalom mitraljeza pognala skozi vrata po dva partizana, tekla kakih deset korakov in se nato vrgla v sneg. Kdor je zamudil pravi trenutek, prepozno padel v sneg ali se dvignil pre zgodaj in preveč, je bil zadet. Nekateri so že omahovali, ali bi tvegali ali ne, ko so ugotovili, da sem jaz še vedno

v hotelu. Zato sem ukazal mitraljezcu, naj spusti dolg rafal, se pognal skozi vrata ter padel v sneg. Za menoj jih je tako prišlo ven še nekaj, ko pa sta dva padla že med podboji vrat, drugi niso več poskušali.

Zatem smo kot krti rili skozi sneg, naš cilj je bil manjši greben kakih 50 metrov stran, kjer bi imeli boljši razgled in kritje. Toda kmalu smo ugotovili, da so tudi tam Nemci, morali smo se vrniti k tistemu seniku. Mitraljeza nismo imeli s seboj nobenega, zato smo streljali le s puškami. Nazadnje smo se spomnili, da bi nam morda koristilo, če bi senik zažgali, saj bi se kadilo in bi dim napravil okoli nas in hotela nekakšno dimno zaveso. Nemci v tem primeru ne bi mogli natančno meriti in bi se naši lažje prebijali. Toda seno se ni hotelo vneti, le tlelo je, ker je bilo vlažno od snega. Ko je končno streha le pregorela, se je usul na ogenj sneg in ga pogasil.

Zato na umik od tega senika nismo mogli več računati, saj bi pri tem imeli zaradi visokega snega preveč težav, zlasti ker je stal sredi goličave. Nemočni smo opazovali, kako tovariši iz kleti hotela še vedno zavračajo nemške naskoke in kako treskajo po poslopju mine. Končno smo videli, da so naši vdrli skozi vrata, večina jih je tekla mimo nas proti tistemu grebenu, kamor smo mi hoteli že prej, pa nismo mogli, ker so bili tam Nemci, kar smo na našo srečo opazili še o pravem času. Žal pa tega niso vedeli naši tovariši, med njimi mnogi že ranjeni. Dosegli so greben, toda tam so jih pokosili Nemci.

Tako smo ostali sami. Sklepali smo, da bodo zdaj napadli še nas pri seniku. Jaz, Franc Puntar in še neki partizan, doma nekje na Notranjskem, smo se sklenili potuhniti, kot da smo mrtvi. Ležali smo za nekim drevesom. Z rokami in čevlji sem kopal po snegu, da bi se zaril vanj kar se da globlje. Nazadnje sem se prikopal do zmrzle zemlje ... Medtem so se nam že približali Nemci na kakih

15 do 20 korakov in začeli streljati proti nam z vsem orožjem. Zariti v sneg smo čakali, kdaj nas bo zadelo do smrti. Mene je usekala krogla v levo roko nad zapestjem, druga pod komolcem, Puntarja pa v levo dlan. Nazadnje so nehali streljati, najbrž so mislili, da so nas vse pobili. Niso se zmenili za nas, mi pa smo še vedno ležali negibni kot mrlič. Skrivaj smo opazovali Nemce, kako so se spustili k hotelu, spotoma obrnili nekaj trupel ter zmetali več bomb v klet. Nekateri so potem tudi šli noter, toda brž so se od tam vrnili in se začeli zbirati za odhod. Potem so se oddaljili in tudi mi trije smo se malo dvignili iz snega, da bi bolje videli, kaj se dogaja. Ob hotelu smo zagledali dva človeka in ko sta prišla bliže, smo ugotovili, da sta partizana. Eden je bil Franc Modic iz Gorenjega Logatca, drugi pa neki dezertar iz nemške vojske, doma iz Žirov ali okolice. Ta nam je pripovedoval, da se je rešil tako, da je splezal na neko smreko.

Medtem so se Nemci zbrali kakih 150 metrov od nas; pobrali so svoje ranjence in mrliče ter se začeli odpravljati na pot. Mi smo se še bolj približali seniku, ki smo ga zažgali, padlim smo vzeli tudi nekaj streliva. Seno je še vedno tlelo.

Nato se nam je približal še Franc Nagode iz Gorenjega Logatca, ranjen v glavo. Pred tem je nepremično ležal v snegu, zato smo ga imeli za mrtvega. Modicu sem ukazal, naj ga odpelje čim dlje proč, pokazal sem mu tudi smer.

Slišali smo, da nas kličejo ranjenci, ki so ležali med mrtvimi, zato smo vsi, kar nas je bilo sposobnih, sklenili, da jih bomo spravili kam na varno. Vedeli smo za sani, ki so bile spravljene pri nekem seniku, in se odpravili ponje. Z njimi smo nameravali ranjence zvoziti najprej k ognju, ker bi jih pri svetlobi lažje obvezali in tudi pogreli. Tedaj pa je v tlečem senu senika, pri katerem smo se zadrževali, začelo pokati. Vnelo se je strelivo, ki ga je imel pri sebi

eden naših, ko je ostal mrtev ali ranjen v ognju. Takoj smo uganili, za kaj gre, zato se nismo vznemirjali. Toda pokanje so zaslišali tudi Nemci, ki še niso bili daleč. Najbrž so sklepali, da je kaka skupina partizanov še živa in sposobna za boj, zato so se vrnili. Seveda smo se jim skrili in prenehali zbirati ranjence.

Nazadnje smo sklenili oditi na Koprivnik; do tja smo gazil celec, ker si po gazi nismo upali. Malo je manjkalo, da bi omagali, zato nam nazadnje ni preostalo nič drugega, kot da vseeno poiščemo gaz in se odpravimo po njej. Končno smo prišli na Koprivnik. Tam je ranjene neka ženska obvezala.«⁹

Tudi pričevanje Justine Dijak je napeto:

»Potem ko so posledice presenečenja pojenjale, smo se začeli zavedati, da se moramo hitro prebiti ali pa bomo vsi popadali. Toda upanja smo imeli vedno manj, saj je padel vsakdo, ki se je le pokazal skozi vrata. Nemci so tolkli proti nam z navzkrižnimi rafali, vrata so bila kmalu podobna rešetu. Nekdo jih je narahlo sunil, pa so se sesula...

Bila sem v prvem nadstropju, polegli smo po tleh. Tod je bilo že več mrtvih in ranjenih. Hitela sem jih obvezovati, najmanj trem sem utegnila pomagati, zadnji je bil ranjen v glavo. Tedaj je skozi okno priletela zažigalna bomba, vnel se je pod in nihče ga ni utegnil gasiti, nakar sem se skupaj z drugimi umaknila v pritličje.

Med dvema nemškima naskokoma je nastalo kratko zatišje. Pomislila sem, da je zdaj priložnost za rešitev, in skočila skozi vrata. Za menoj sta planila še dva in oba takoj padla. Mene je zadel strel skozi stegno, na srečo je ostala kost cela, odneslo mi je samo kos mesa. Padla sem v sneg in obležala, kot bi bila mrtva, čez nekaj časa pa sem se počasi začela plaziti proti gozdu v smeri 'Šport hotela'. Vsepovsod sem videla ležati naše in nemške ranjence

in padle, cenim, da jih je bilo nekaj desetin. Zdelo se mi je, da lezem že neskončno dolgo, saj sem se premikala zelo počasi, sicer bi me bili opazili Nemci in ugotovili, da sem še živa. Nazadnje pa sem omagala in obmirovala. Medtem se je začelo mračiti in boj je počasi pojenjaval.

Nenadoma se mi je približal neki nemški vojak. Naradila sem se mrtvo. Brnil me je, nato pa mi je snel verižico z vratu in prstan z roke. Odšel je in spet sem ostala sama, dolgo se nisem upala niti ganiti. Kasneje, ko se nisem več tako bala, pa se skorajda nisem mogla premakniti, ostala sem kar tam in čakala, kaj bo, oziroma, da kdo pride in me reši.

Ponoči se je k meni priplazil Branko Brelih. Klical je, če je še kdo kje živ, in oglasila sem se mu. Bil je ranjen v bok in dvakrat v roko. Pomagal mi je in nato sva se skupaj plazila proti Mežnarjevim svislim, ki so bile kakih 50 metrov od hotela. Po neki deski sva splezala v notranjost, kjer sva nato drug drugega obvezala z deli perila.

V svislih sva preživela noč. Zjutraj sva zaslišala Nemce, ki so prišli po svoje padle, kot sem kasneje zvedela. Kmalu so odšli in tedaj sva zlezla ven. Počasi sva šla v smeri proti Koprivniku in na poti srečala gručo vaščanov.

Vrnila sem se domov in se zdravila v domači oskrbi. Potem ko sem okrevala, sem ostala v Bohinju kot aktivistka, saj za operativno enoto nisem bila več sposobna. Breliha pa so s Koprivnika spravili v bolnišnico.«¹⁰

Marijan Malc je izpovedal:

»Nemci so bili pred hotelom, skozi okna smo streljali nanje. Tedaj je prišel med nas neki desetar, doma iz Planine pri Rakeku,¹¹ ki je bil, kot se spominjam, dežurni v eni izmed čet. Brž sva se dogovorila, da je treba nemudoma kaj ukreniti, ker bomo drugače vsi mrtvi. Najprej sva se sklenila pogovoriti s člani Zveze komunistične mladine Jugoslavije, ki so bili skoraj brez izjeme zelo pogumni fantje. Tudi zdaj so najbolj neustrašno streljali skozi okna skoraj brez kritja. Glavo je izgubila le ena izmed partizank — kot se spominjam, so ostale v hotelu le tri. Neka druga, ki je bila že dolgo partizanka, pa se je zelo izkazala. Neutrudno je obvezovala ranjence, pomagala ji je Justina Dijak. Tisto, ki jo je zgrabil strah, smo poslali v stranišče — tam je bila za zidovi na varnem — da je drugi ne bi slišali vpiti in jokati.

Krogle so vedno huje rešetale stene, najbolj grozljivo je bilo na stopnicah. Nemci so bili že čisto blizu, zbalii smo se, da ne bi vdrli v hotel. Toda uspelo nam jih je zavriniti z rafali mitraljezov in ročnimi bombami. Spominjam se, da se je zadnji umaknil v pritličje tisti Tržačan z lahkim minometom.

Potem so Nemci začeli hotel obstreljevati z minami, les se je brž vnel, vsak trenutek nam je bilo huje. Sklenili smo se prebiti takoj in za vsako ceno. Sodeloval sem pri

izbiranju fantov, ki naj bi šli ven prvi, drugim za zgled. Sestavili smo tri trojke, v vsaki je bil po en mitraljezec, vsi pa člani Zveze komunistične mladine Jugoslavije. Nikogar nismo silili, sklicevali smo se le na njihovo zavest in na to, da se je treba izkazati z lastnim zgledom. Vse tri trojke naj bi se prebile iz hotela, zunaj zasedle primerna kritja in od tam ščitile umik drugim.

Zavedali smo se tudi, da imajo tovariši iz bataljonskega štaba in pripadniki četnih poveljstev, ki so bili na sestanku in so se zaradi tega znašli ob napadu zunaj obroča, le brzostrelke in puške, mitraljeza pa nobenega. Prav zaradi tega smo sklenili vse mitraljeze spraviti iz hotela, da bi lahko z njimi ščitili prebijanje od zunaj.

Prvi trije, ki so skočili skozi vrata, so takoj padli, prav tako tudi naslednji trije. Le tretji trojki se je posrečilo priti nekaj metrov daleč. Tam pa je padel mitraljezec Anton Kržišnik z Unca pri Rakeku, za njim je zadelo tudi njegovega pomočnika. Le tretjega pripadnika trojke smo videli, da se je prikopal do prvih smrek, nakar je izginil v gozdu. Zdaj je bilo treba rešiti Kržišnikov mitraljez in znova poskusiti srečo. Le še štirje člani Zveze komunistične mladine Jugoslavije smo ostali sposobni za boj...

Tedaj sem sklenil, da pojdem ven tudi jaz. Našel sem nekoga, ki je bil pripravljen poskusiti srečo skupaj z menoj in že sva stopila k vratom. Predno sem skočil skoznje, sem predse vrgel odejo, da bi preslepil nemškega mitraljezca. Uspelo mi je, divje je užgal po njej, misleč, da je kak partizan. Medtem ko se je Nemec dajal z odejo, sem srečno prišel na prosto in do Kržišnika. Padel sem nanj, bil je še topel, na glavi je imel veliko rano. Zgrabil sem njegov mitraljez, pa me je zadelo — že drugič v tem boju — tokrat v hrbet. Če ne bi imel na sebi debelega površnika in odeje, bi jo bil najbrž pošteno skupil.

Spet sem planil na noge in stekel v hrib, mitraljez pa sem vlekel za seboj. Srečno sem prišel do prvih smrek, dalje po gozdu ni bilo več posebno nevarno. Takrat je moralo biti že precej pozno popoldne, saj je bilo čedalje bolj temačno.

Kmalu sem naletel na skupino partizanov, spoznal sem člane štaba in četnih poveljstev. Moj mitraljez je pograbil komandir Tone Beton. Od vsega prestanega sem bil ves iz sebe. Za silo so me obvezali in me spravili globlje v gozd, kjer sem se kmalu onesvestil.

Zavedel sem se na nekem seniku — če se prav spominjam, nedaleč od Gorjuš. Tam nas je bilo kakih osem ali devet. Lahko sem hodil in zato sem s tovariši zvečer 15. decembra odšel čez Savo na Jelovico. Spominjam se nekega tovariša, ki je dobil živčni zlom, ko je slišal, da so mu Nemci ubili dekle kar doma v postelji. Štab ga je sklenil poslati v bolnišnico, in jaz naj bi ga bil tja pospremil, pa sem odklonil, raje sem ostal v brigadi.

Na Jelovici se spominjam neke planine nedaleč od Babjega zoba, kjer smo ostali več dni, da bi se zbrali. Tam smo praznovali tudi božič. Krtina mi je ob tej priložnosti čestital, ker sem na Goreljku edini rešil mitraljez; kot priznanje mi je podaril škatlo cigaret. Seveda sem jih delil s tovariši, obesili smo jih kar na božično drevesce.

Boj na Goreljku je zame pomenil enega najhujših doživetij pri partizanih, rešitev iz hotela pa je bila prav čudežna. Da bi si vse to zapomnil, sem si na pas vrezal datum ,15. 12. 1943' in število preživelih iz bataljona — petinštirideset.«¹²

Franc Puntar opisuje boj v hotelu takole:

»Bil sem pomočnik mitraljezca Ivana Brezca-Roka. Prvi nemški naskok smo zavrnil s streljanjem in rafali skozi okna. Andrej Sedevčič je streljal s stopnic, Nemci so ga tam opazili in z vseh strani užgali po njem, saj jih je

dobro tolkel. Kmalu je dobil strel v glavo. Nekdo ga je za noge potegnil v notranjost hotela, odnesli so ga v klet, kjer je kmalu izdihnil.

Brezec je streljal skozi okno, obrnjeno proti jugu. Spominjam se, da sva opazila Nemce, ko so postavljali v smrečicah minomet. Nemudoma je Brezec pomeril proti njim, pritisnil na petelina in pokosil vso posadko. Takoj je skočila k minometu nova skupina Nemcev, da bi ga umaknila na varno ter pobrala ranjene in mrtve, toda Brezec jih je spet vse postrelil. Potem je minomet stal nekaj časa čisto sam v snegu: Nemce je minila želja, da bi se mu še približali.

Brezec je streljal tako hitro, da se je cev njegovega mitraljeza močno segrela. Imela sva rezervno, brž sva prvo zamenjala in počakala, da se je za silo ohladila. Tako sva potem vse pogosteje menjavala obe cevi. Tudi les moje

puške se je smodil ob razbeljeni cevi, saj sem ves čas streljal, kolikor hitro sem mogel.

Nazadnje so Nemci ugotovili, od kod strelja Brezec. Na okno, ki ga je branil, so namerili vse orožje na tisti strani, železni križi so se pod svinčenkami kar drobili, na zunanji strani pa so pod oknom treskale mine ali ročne bombe. Najbrž so imeli še en minomet kje dlje in v boljšem kritju kot tistega, ki je stal zapuščen pri smrečicah. Ena izmed min je padla tik pod okno, kjer sem stregel Brezcu in streljal. Strašno je treščilo, puh naju je z Brezecem zabrisal od stene kot žogi, nekaj časa sva čisto motoglava lovila sapo. Tedaj sem ugotovil, da mi kri zaliva oko in da polzi čez lice, pomislil sem, da me je zadelo, začel sem se tipati, da bi našel rano. Nazadnje sem jo našel, bila je nad levim očesom. Ranil me je drobec mine. Tedaj mi je Brezec ponudil umazano brisačo, da sem z njo ustavil krvavitev. Čez nekaj časa je dejal, da je mislil, kako je z menoj že konec, ko me je videl krvavega po vsem obrazu.

Takšno silovito obstreljevanje najinega okna je pomenilo, da se Nemci pripravljajo na nov naskok. Res so se nam približali, ko so nehali metati mine. Znova je zapel Brezčev mitraljez in jih precej pokosil, niso si upali bliže. Zato so znova usekali po nama z minami, pa tudi mitraljeze so namerili v najino okno. Eksplozivne krogle so začele sekati v notranjost in se razletavati na nasprotni steni. Ranjenci so stokali, po tleh je bilo že vse polno krvi, stali smo kar v sluzastih kalužah. Od jedkega smodnikovega dima nas je čedalje bolj dušilo. Vtem je Brezec prislonil svoj mitraljez k steni in šel gledat, kako je pri drugem oknu oziroma zunaj in kje bi se dalo priti ven. Začel se je nov nemški naskok, še bolj srdit kot vsi prejšnji, in spet je bilo treba streljati, kolikor se je dalo.

Opazoval sem Walterja Ernsta, ki se je skupaj z nami umaknil iz prvega nadstropja v klet. Pograbil je ‚bredó‘,

ki je stala prislonjena ob steno, in začel z njo streljati. Izpraznil je okvir, znova ga ni znal napolniti. Pokazal sem mu, kako to gre, in spet je lahko streljal. Tudi kasneje sem mu večkrat pomagal, kadar se je pri mitraljezu kaj zataknilo. Nekaj časa sva streljala skozi isto okno, on z mitraljezom, jaz s puško.

Čedalje bolj slabo smo odgovarjali na nemško streljanje. Ernst je po vrsti jemal v roke naše mitraljeze in streljal z njimi, dokler se drug za drugim niso pokvarili. Dobro se je zavedal, kaj ga čaka, če ga ujamejo. Če mu je prvič uspelo pobegniti iz zavora, bi drugič vsekakor bolj pazili nanj, predvsem pa mu ne bi niti najmanj prizanašali, gotovo bi ga hudo mučili kot izdajalca, nazadnje pa obesili. Zato je neutrudno streljal na vse, kar se je premikalo. Ne-

Franc Puntar maja 1945 v Celovcu

nadoma ga je zadelo v roko pri komolcu. Krvavel pa skoraj ni, sam se je obvezal s trakom, ki ga je odtrgal s srajce. Kmalu je spet prijel za mitraljez, zdaj ga ni mogel niti polniti več, pomagali smo mu drugi, on je samo streljal. Spominjam se tudi, kako so pri mitraljezih zaradi gostega streljanja pokale vzvratne vzmeti. Jemali smo jih iz drugih mitraljezov, ki so imeli pokvarjeno kaj drugega ali so ostali brez mitraljezcev.

Kmalu je Ernsta zadelo drugič, eksplozivna krogla ali dumdumka mu je posnela lobanjo pri ušesu, oblila ga je kri, toda še vedno je streljal. Počasi pa je le omagal, se opotekel, padel vznak in obležal, le še hropel je . . .¹³

Nazadnje je v kleti postalo nevdržno, nad nami je gorelo, mine so drobile betonsko ploščo nad našimi glavami, zaradi dima in neznosne vročine nismo mogli več dihati. Odločil sem se, da grem ven, pa naj bo, kar hoče, četudi me tam ubijejo. Uspelo mi je priti skozi vrata, zunaj se je že mračilo in srečno sem se priplazil do nekega senika. Od tam sem se premikal v skokih proti gozdu, nenadoma pa me je spet zadelo. Dobil sem kroglo v levo dlan, od udarca mi je roko kar zasukalo, padel sem v sneg in ves krvav obležal negiben. Le to sem še slišal, da še vedno pokajo pri hotelu posamični strelji.

Toda kmalu sem se spet ovedel in dvignil glavo. Okoli hotela je ležalo nekaj naših ranjencev, ki so klicali na pomoč, opazoval sem tudi nekega našega tovariša, ki je hodil ondod sem in tja ter jih spravljal k seniku. Poskusil sem vstati, uspelo mi je, pa sem še jaz odšel tja. Medtem ko sem se opotekal v tisto smer, sem zagledal mrtvega Antona Krajca. Ležal je z razparanim trebuhom, videl sem njegova čreva.

Zbralo se nas je kakih osem in sklenili smo iti nemudoma kar se da dlje proč. Ubrali smo jo proti najvišji vzpetini, kar smo jih zapazili. Medtem ko smo se ji pri-

bliževali, smo se ves čas bali, da so tudi tam Nemci in da nas bodo spustili bliže, potem pa z vso silo užgali na nas. Toda Nemcev ni bilo tam in povzpeli smo se na vrh, od tod pa smo se spustili proti Koprivniku. Pri neki hiši smo potrkali in odprli so nam. Ženske so nas gledale, kot bi bili prikazni z onega sveta, tako smo bili krvavi in zdelani — redko kdo od nas ni bil ranjen ali opečen ali oboje.

Potem so prišli po nas aktivisti, odpeljali so nas na kurirsko postajo, ki je bila nedaleč stran. S kurirji smo nato odšli na Jelovico in tam v neki koči našli tudi druge preživele iz našega bataljona. Petnajst dni kasneje so me sprejeli v Zvezo komunistične mladine Jugoslavije, kar je bilo priznanje za to, da sem bil skoraj do konca v hotelu.¹⁴

Franc Gale je za las ušel usodi ranjencev, ki so jih našli in pobili nemški vojaki, ko so se že rešili iz gorečega hotela. Teh dogodkov se spominja takole:

»Ko sem se zbudil — komaj sem bil zaspal — sem bil priča kratke, hude zmede, potem pa smo se uredili in začeli streljati na napadalce. V hotelu sem ostal skoraj do zadnjega, že proti večeru pa sem skočil na prosto in se potuhnil v snegu. Ernst je bil tudi že zunaj, tam ga je zadelo v glavo, da je padel in obležal mrtev. Takoj zatem se je podrl strop v hotelu in nekaj naših je zasulo.

Tako sem ležal in čakal, kaj bo. V bližini sem zagledal nekaj mrtvih partizanov, splazil sem se k njim in se zrinil mednje, nato pa dva ali tri potegnil nase, da sem bil pod njimi. Kljub temu so me našli Nemci in eden je celo stopil čez moje noge, nato pa me je z bajonetom dregnil pod rebra, toda ne pregloboko. Premagal sem bolečine in obmiroval. Nemec pa očitno ni bil čisto prepričan, da sem mrtev, zato mi je pomeril v glavo in ustrelil. Zgrešil je najbrž zaradi tega, ker je streljal od blizu, krogla mi je le oprasnila glavo. Seveda se tudi zdaj nisem niti zganil in Nemec je bil zadovoljen.

Franc Gale maja 1941

Toda najhujše me je šele čakalo. Nenadoma so spet prišli do mene, eden me je že zgrabil za noge in me začel vleči proti gorečemu seniku. Zaslutil sem, da me nameravajo vreči v žerjavico in plamene. Kar otrpnil sem, ni mi prišlo na um nič pametnega, tedaj pa je nenadoma v bližini spet zapokalo. Kot sem kasneje zvedel, je začelo goreti v seniku strelivo enega izmed naših, ki je bil tam skrit. Nemci so se ustrašili, da so jih napadli kaki drugi partizani, ki so prišli na pomoč 3. bataljonu Prešernove brigade, ali pa, da je še ostala živa kaka skupina naših. Spustili so me spet v sneg in skočili proč. Tako sem se izognil strašne smrti.

Ves krvav in brez bluze sem pozno ponoči prišel na Koprivnik k nekemu kmetu — spominjam se, da se je tam

po domače reklo ‚pri Poskokarju‘. Umil sem se, tudi obvezali so me, nato pa sem čisto sam odšel za ostanki bataljona na Jelovico, saj sem poti dokaj dobro poznal.«¹⁵

Branko Brelih je 14. junija 1944 pisal pismo bratu Milošu; v njem opisuje tudi boj na Goreljku 15. decembra 1943:

»... Z menoj je šlo bolj slabo. Decembra meseca sem šel z bataljonom na Pokljuko v neki športni hotel, drugi dan so nas obkolili (200) Švabi. Po peturni borbi smo morali radi strupenega plina ven. Mislim, da je bil iperit, ker mi je po rokah vso kožo razjedel, kamor me je poškrupil. Pri jurišu iz hotela sem bil trikrat ranjen. Enkrat par milimetrov od hrbtenice pa do boka z dum-dum. Z eno dum-dum sem bil ranjen v desno laket, enkrat pa z navadno v desni komolec. Tak sem tri dni ležal v snegu predno so me dobili tovariši. Tri tedne ni bilo videti, da bom ozdravel, in tudi za roko sem mislil, da se bo posušila. No pa se je obrnilo na boljše. Roka je malo nerodna, pa kakor pravi

Branko Brelih, fotografiran spomladi 1942, malo preden so ga aretirali in poslali v internacijo

zdravnik, se bo z operacijo pozdravila. Zato tudi tako grdo pišem. Držal sem se pa kar dobro. V bataljonu sem bil vedno mitraljezec. Tisti dan sem tako streljal, da so se mi vsi prsti na rokah radi opeklin olupili. V bolnici sem bil pet mesecev, ker pa nisem sposoben več za dolge marše, sem zdaj v zaledni vojski...¹⁶

Poleg izjav udeležencev boja na Goreljku je tudi nekaj spominskih pričevanj o tem dogodku, ki so jih povedali ali napisali drugi, opirajo pa se na lastna opažanja ali na izjave partizanov 3. bataljona Prešernove brigade, ki so kasneje padli ali pomrli. Pozneje, zlasti prve mesece po tem boju, so se nekdanji pripadniki tega bataljona ob vsakem srečanju pogovarjali o njem in si veliko zapomnili. Seveda pa je pri tem treba upoštevati, da so to pričevanja »iz druge roke« ter zategadelj niso tako neposredna in natančna.

Naj navedem nekatere izjave!

Ludvik Kuhar, tedaj pripadnik VOS v Bohinju:

»Zvečer 14. decembra sem kot pripadnik VOS odšel z bataljonom v akcijo na Češnjici. Nazaj grede sem skupaj z Alojzom Ravnikom spremljal Janka Stareta, ki smo ga mobilizirali, sumili pa smo ga, da ima zveze z Nemci. Na Gorjušah sva ga z Ravnikom na kratko zaslišala. Nisva mogla ugotoviti, ali so obtožbe resnične ali ne, zato sva ga poslala mobilizacijskemu vođu Gorenjskega odreda. Midva sva nato odšla na Koprivnik. Pri Korošiču sva kosila, nato pa sva se namenila na Goreljek k bataljonu. Niti sto metrov nisva prišla daleč, ko sva na Goreljku zaslišala strel iz puške, nato pa je zadrdralo in zapokalo iz mitraljezov in brzostrelk. Brž sva se umaknila v hosto, saj sva sklepala, da bodo Nemci prišli tudi na Koprivnik, če so že na Goreljek. Nekaj časa sva tam čakala, kaj bo. Na Goreljku je pokalo vedno bolj, nazadnje so se oglasili tudi minometi. Sodim, da je streljanje utihnilo nekako ob 16.30.

Kmalu zatem so se zatekli na Koprivnik nekateri partizani, ki so se rešili iz hotela, ker ob začetku napada niso spali. Pripovedovali so, da so jih obkolili in da se bataljon srdito brani.

Zvečer, že potem, ko je boj utihnil, sem odšel na sedež našega poverjenišтва na planini Vogar. Tja je prišlo nekaj partizanov, ki so se rešili. Spominjam se Petra Ravnika-Tička. Spričo dogodkov, zlasti pa smrti mnogih tovarišev, je bil tako presunjen, da ni mogel niti govoriti. K nam je prišel tudi načelnik štaba brigade Jereb, da bi poizvedel, kaj se je sploh zgodilo.

Naslednjega dne, 16. decembra, nas je šlo nekaj pogledat na Goreljek, da bi videli, če je še kdo živ in če je res, kar so nam pripovedovali. Z nami je šel tudi sekretar rajonskega komiteja Valentin Sušnik-Gaber. Na Goreljku bi bili skoraj trčili ob Nemce, ki so prišli tja po svoje mrtve, kot smo kasneje zvedeli. Potuhnili smo se v gozdu in počakali, da so odšli, nato pa smo se spustili k pogoriščem hotela in senikov. V naglici smo pregledali okolico in pobrali nekaj orožja, streliva ter opreme, pa tudi hrane; še marsikaj je bilo tam okoli, toda zasuto s snegom in razmetano. Na pogoriščih je še tlelo, ranjenca pa nismo našli nobenega.

Kasneje mi je Jakob Kravanja pripovedoval nekaj podrobnosti. Trdil je, da so Nemci trikrat naskočili hotel in šele nato začeli metati mine. Vedel je tudi povedati, da so se mitraljezi kvarili zaradi pregostega streljanja in kako je stregel Walterju Ernstu, ko je streljal. Dalje, kako so posamezniki razpravljali, da bi bilo najbolje, če bi se vdali, saj so v brezupnem položaju. Toda Ernst jih je svaril, naj ne verjamejo obljubam in naj se raje bojujejo, ker bi jih, če dvignejo roke, nazadnje vseeno pobili.

Kravanja je pripovedoval, da je odšel iz kleti med zadnjimi. Pred vrati mu je padel na hrbet goreč tram in ga

omamil, da je obležal brez zavesti. Čez nekaj časa se je osvestil in ugotovil, da v hotelu ni nikogar več, zato je vstal in počasi odšel proti gozdu. Nemci so ga opazili in začeli nanj streljati, nakar se je vrgel v sneg in obmiroval. Kmalu je zagledal nekoga v nemški uniformi, kako hodi od enega ranjenca ali mrliča k drugemu in vsakogar od blizu ustrelil s pištolo v glavo. Ta vojak je prišel tudi h Kravanji in mu pomeril v glavo, tedaj pa mu je zmanjkalo nabojev v okviru. Medtem ko ga je polnil, pa je pozabil, da Kravanje še ni ustrelil, stopil je čezenj in ustrelil nekoga drugega v bližini.

Počasi se je v njegovi bližini vse pomirilo, sklepal je, da so Nemci odšli, zato se je odplazil proč. Ranjen ni bil, le pretres možganov od padca trama je dobil, pa napol zadušen je bil od dima in vročine, bolela ga je tudi roka. Ko je namreč ležal v snegu je nanjo z vso silo stopil neki Nemec.«¹⁷

Marija Sedlar, rojena Brezec:

»Skupaj z bratom sva z Dolomitskim odredom prišla v Prešernovo brigado. Tam so naju ločili, on je šel v 3. bataljon, jaz pa v drugega. Bili smo na Jamniku, ko smo zvedeli za hude žrtve 3. bataljona na Pokljuki, vest nas je hudo pretresla. Kasneje so prišli preživeli k štabu brigade, iz njih in težke čete so ustanovili novi 3. bataljon. Mene so se udeleženci boja na Pokljuki izogibali, kasneje sem zvedela, zakaj. Bili so prepričani, da je med padlimi tudi moj brat, pa si mi tega niso upali odkrito povedati . . .

Kmalu po novem letu pa sem nenadoma dobila bratovo pismo. Kasneje sem ga nekje izgubila ali uničila, a se vsebine le spominjam. Pisal mi je tudi o boju na Goreljku 15. decembra 1943.

V pismu je trdil, da je bil ranjen v peto in da bo pa kmalu spet sposoben za boj ter da se bo vrnil v svoj bataljon. Prosil me je, naj to sporočim štabu, da ne bodo

mislili, da je padel. Našli da so ga aktivisti, ga obvezali, nahranili in preoblekli, dobil je novo obleko in celo gojzerice. Zelo je zadovoljen, ker so Bohinjci tako zavedni in tako strežejo partizanom. Nazadnje se je zanimal, če mi je mati kaj pisala, prosil me je, naj ji sporočim, da je živ, sicer bi jo utegnilo preveč skrbeti zanj.«

Kmalu potem, ko je sestra prejela pismo, jo je Ivan obiskal. Na rokavu je imel našitke vodnika. Sestra mu je čestitala k povišanju, brat pa ji je užaljeno odgovoril, da se je to zgodilo zaradi tega, ker je na Goreljku zapravil svoj mitraljez. Nato ji je pripovedoval podrobnosti iz boja 15. decembra 1943.

Utrujeni so po visokem snegu prišli na Goreljek ter poglobili v hotelu k počitku. Poveljstva čet so odšla na sestanek v neko bližnjo kočo. Nihče ni slutil nevarnosti, zato so imeli le enega stražarja — tega pa so Nemci presenetili in zaklali. V hotelu so se partizani zbudili, ko so bili že obkoljeni. Stene so bile lesene in zato ni bilo za njimi nobene kritja. Sklenili so se prebiti. Tovariše sta krila Brezec in Rafelj, sijajen fant, ki mu je podajal strelivo. Toda Nemcev je bilo preveč in le redki partizani so se rešili. Precej jim je koristilo, da se je štab znašel in Nemce od zunaj napadel v hrbet.

Brezec je tako streljal, da se je nazadnje cev njegovega mitraljeza preveč ogrela in skrivila. Zdaj je poiskal neko puško in poklical Raflja, da bi skupaj poskusila srečo. S stene je vzel bataljonsko zastavo, si jo stisnil pod bluzo in skočil skozi vrata. Zunaj ga je zadel v peto strel, padel je v sneg in se potuhnil, kot bi bil mrtev. Boj je ponehaval, Nemci so začeli pobijati ranjence. Ves trd je Brezec čakal, kaj bo. Nemci so mislili, da je resnično mrtev, zato so ga pustili pri miru. Ko se je stemnilo, je zaslišal klicanje. Oglasil se je in tovariši so ga spravili na varno.«¹⁸

Mati pokojnega Franca Nagodeta iz Gorenjega Logatca je 1960 izpovedala:

»Potem ko je sin po rani, zadobljeni 15. decembra 1943 na Pokljuki, okreval, se je vrnil v okolico domačega kraja. Tedaj sva se sestala in poleg drugega mi je pripovedoval, kako je bil ranjen. Nepremično je ležal v snegu na hrbtu. Da je živ, je ugotovil šele vodnik Stanislav Rupnik. Naročil je Francu Modicu iz Gorenjega Logatca, sinovemu prijatelju, naj poskrbi zanj. Modic je sina nato odnesel precej daleč proč, ga spravil v neko pastirsko kočo in ga za silo obvezal. V koči sta našla tudi nekaj hrane in posode, zato sta tam ostala več dni. Kasneje pa so poslali sina v neko bolnišnico.

Ranjen je bil iz brzostrelke, ena krogla ga je oprasnila po levem sencu, druga pa je skozi desno prodrla skozi lice in obtičala pod brado na desni strani vratu.«¹⁹

Jože Čop-Iztok:

»Potem ko sem zvedel, da je bataljon kljub mojim opozorilom na Goreljku, sem bil kot na trnih, niti zaspati nisem mogel, vsak hip sem pričakoval, da jih bodo napadli. In res, začelo se je sredi dneva. Najprej so na Koprivnik pribežali neki drvarji, ki so v gozdovih okoli Goreljka sekali les. Ustrašili so se, da jih Nemci ne bi našli in jih šteli za partizane. Pripovedovali so, kako se z Goreljka sliši med streljanjem tudi glasno kričanje, niso pa vedeli povedati, kdo kriči, ali Nemci ali partizani.

Zvečer 15. decembra so tovariši našli v snegu Jakoba Kravanjo in ga prinesli k ognju, da bi videli, ali je živ ali mrtev. Bil je ves krvav, toda od drugih. Ni mogel verjeti, da je še živ, tovariše ji imel za hudiče, ki ga hočejo vreči v ogenj, prepričan je bil, da je že na 'onem svetu'. Ves čas, ko so ga obvezovali, se jim je skušal izmuzniti in uiti. Komaj so ga prepričali, da je še živ in da je na Pokljuki.

Kravanja je bil pred tem že dvakrat v begunjskih zaporih, a mu niso mogli ničesar dokazati in so ga nazadnje izpustili. Po boju na Goreljku je ostal v Bohinju, da bi si opomogel. Toda blizu doma so ga ujeli Nemci in ga vnovič odpeljali v Begunje. Spet mu niso mogli ničesar dokazati, trdil je, da so ga partizani nasilno odpeljali in da jim je ušel, potem pa se je skrival tako pred njimi kot pred Nemci, ker se je bal obojih. Zdaj so ga poslali Nemci na prisilno delo nekam na Koroško, od koder je spet pobegnil in se vrnil v Bohinj. Tam so ga partizani znova mobilizirali, čeprav je bil še vedno popolnoma izčrpan, bolehen in očitno neprimeren za operativne enote, saj se je od 25. aprila do srede maja celo moral zaradi vsega tega zdraviti v ,ambulantni E preko 9 g'. Ko so ga od tam odpustili, je Valentin Sušnik-Gaber dosegel, da so ga kljub slabemu zdravstvenemu stanju poslali v neko brigado. Leta 1948 je Kravanja umrl za jetiko, njegova bolezen je bila vsekakor posledica trpljenja med vojno, zlasti pa vsega, kar je prestal na Goreljku.«²⁰

Klemen Rabič:

»Ko smo zaslišali na Goreljku streljanje, smo takoj zasedli obrambne položaje okoli našega nastanišča nedaleč od Gorjuš. Bilo nas je tedaj v mobilizacijskem vođu 17, imeli smo poleg pušk tudi dva mitraljeza. Trojko sem poslal v patruljo proti Goreljku. Ves čas smo ostali v strogi pripravljenosti, saj smo računali z možnostjo, da bodo Nemci z Goreljka udarili tudi proti nam, kar pa se ni zgodilo. Dne 16. decembra sem šel tudi jaz skupaj z drugimi na Goreljek pogledat, kako je tam.«²¹

Tone Urbas:

»Franc Puntar mi je kasneje, že na Koroškem pripovedoval, kako se je en sam partizan skušal vdati in si tako rešiti življenje. Potem ko so izgubili vsakršno upanje, da bi se prebili, je nataknil na puškino cev bel robec in ga

pomolil skozi okno. Res so Nemci za hip prenehali streljati in ta partizan je pomislil, da ga čakajo. Prevalil se je na okno, da bi prišel ven, tedaj pa so Nemci užgali po njem. Mrtev je zdrsnil nazaj k nam.«²²

V »Partizanskem dnevniku« od 13. januarja 1944, torej slab mesec po dogodku, je neznan dopisnik napisal, kar je slišal od Branka Breliha. Zato to pričevanje pomeni posreden vir, medtem ko je zgoraj navedeni odlomek iz Brelihovega pisma neposreden.

V tem članku piše:

»Dolge štiri ure traja borba na življenje in smrt. Ob štirih popoldan Nemci prenehajo s streljanjem. Naši se še nadejajo, da se Nemci umikajo s svojih položajev. Brelih takoj izrabi to priliko in se v družbi petih tovarišev požene iz stavbe na prosto. Nemci odpro nanj močan ogenj iz mitraljezov in pušk. Brelih kmalu začuti silen udarec v roko, tako da mora izpustiti mitraljez in brez njega nadaljevati pot. Komaj napravi par korakov, ga zadene strel v bok. Kri ga je močno zalivala in le težko se je pomikal naprej. Jurišal je mimo mrtvih in živih Nemcev. Kar zagleda pred seboj nemškega vojaka, ki umirajoč pošilja k vragu Hitlerja, vojno in menda tudi ‚bandite‘. Vojak pokliče našega tovariša in ga prosi, naj mu vzame iz nahrbtnika čutaro z žganjem in naj mu da piti. Naš tovariš, ki ima marsikatero za ušesi, res vzame vojaku čutaro, rekoč: ‚Spil bom pa jaz!‘ ‚Pa spi, hudič!‘ zamomlja Švaba. Brelih pa urno seka dalje s polno čutaro žganja v roki.«²³

O tem dogodku sta slišala pripovedovati tudi Tone Urbas in Jože Čop-Iztok. Nemec je menda o Brelihu mislil, da je njegov sobojevnik. Žganje je potem Brelihu pomagalo, da v hudem mrazu ni omagal in zmrznil. Ko se je plazil dalje, je pri nekem padlem Nemcu našel puško, mu jo vzel in jo zakopal v sneg, da je ne bi našli, ko bi iskali

padlega. Sklenil je, da se bo kasneje vrnil ponjo ali pa povedal zanjo komu drugemu.²⁴

Tedaj, ko se je Dren s skupinico partizanov vrnil po Jereba, mu je ta ukazal, naj zbere vse partizane, kar jih je ostalo, in naj poskuša z njimi napasti Nemce okoli hotela v hrbet, da bi obkoljenim pomagal prebiti se na prostost. Jereba so nato odpeljali proč, Dren pa je začel zbirati preživele. To je trajalo precej dolgo, saj so bili precej razkropljeni.²⁵

Kmalu je tudi ugotovil, da jih je veliko premalo in da so slabo oboroženi. Zato se je sklenil obrniti po pomoč h Koroški četi, ki je bila pičla dva kilometra daleč na planini Jelje. Zaradi globokega snega bi kurir to pot v najboljšem primeru prehodil v tri četrt ure, tako dolgo bi četa hodila tudi nazaj, povrh pa bi nekaj časa izgubila s pripravami na pohod in zbiranjem. Ribič je poslal po četo svojega kurirja, ki je bil enkrat že ponoči na Jelju. Toda ta se je vrnil že o mraku in izjavil, da se je Koroška četa umaknila, češ da ima prepoved spuščati se v spopade, razen če bi bila sama napadena.²⁶

Že tedaj ko je kurir odhajal, se je štab zavedal, da ne more čakati na prihod Koroške čete in da mora sam in nemudoma organizirati udar Nemcem v hrbet. Če ne bodo dosegli nič drugega, jih bodo zmotili, da ne bodo mogli več tako natančno streljati na branilce hotela . . .

Po kratkem posvetu so se uvrstili v kolono, poslali naprej predstražo in se počasi začeli spuščati proti hotelu. Gazili so globok sneg, ker so hoteli Nemce presenetiti, in so se zato izogibali gazi. Med približevanjem cilju so slišali kričanje in pokanje, kar je pomenilo, da se bataljon še vedno srdito upira. Na čelu je hodil Tone Mivšek, ko pa se je upehal, ga je prostovoljno zamenjal Stane Zabukovec-Milan. Prišli so na ravnico in tudi gozd se je razredčil, vedeli so, da se že bližajo goličavi okoli hotela. Nenadoma

se je opotekel proti njim raztrgan, krvav in ves osmojen človek, droban fant, ki je z največjimi napori z eno roko vlekel za seboj po snegu mitraljez. Spoznali so Marijana Malca, ki se je pravkar srečno prebil iz hotela. Ko je zagledal partizane, se je zgrudil in izpustil mitraljez. Malca sta prestregla Tone Beton-Bojan, četni komandir, in njegov namestnik Slavko Kušlan.

Tako so imeli mitraljez, ne pa nabojev, razen nekaj malega, kolikor jih je ostalo v okviru.²⁷ Morali so jih zbirati pri tistih, ki so imeli italijanske puške, in jih vlagati posamič. Malca so potegnili globlje v goščo, ga tam obvezali in mu pomagali, da si je opomogel.²⁸

Takrat pa je izza neke smreke tenko počilo. Stane Zabukovec-Milan, sekretar Zveze komunistične mladine Jugoslavije v bataljonu, ki je še vedno gazil sneg prvi, se je brez besed sesedel. Partizani so popadali po tleh in začeli oprezati, kje je Nemec, ki je ustrelil Zabukovca, toda zaman. Lahko da ga je zadela zablodela svinčenka po naključju, bolj verjetno pa je nanj ustrelil nemški stražar, ki je imel nalogo paziti, da ne bi bili oblegovalci hotela presenečeni s hrbtne strani. Zagledal je partizane, ustrelil in ušel, ker jih je bilo preveč...

Zato so partizani čez nekaj časa spet vstali in se pomikali dalje, toda le nekaj deset metrov in že so zagledali Nemce, ki so jim prihajali nasproti v strelski vrsti, očitno pripravljeni za boj. Vsekakor je sovražnik vedel, da ga nameravajo člani štaba in četna poveljstva napasti v hrbet.

Partizani so spet legli v sneg, Kušlan pa je z Malčevim mitraljezom usekal po Nemcih. Drugi so mu pomagali s puškami in brzostrelkami. Toda bilo jih je veliko manj kot Nemcev in tudi streliva so imeli zelo malo. Več nemških mitraljezov je začelo škropiti po partizanih z dolgimi rafali, tako da se je kar prašil sneg okoli kratke kolone, zagrebene v snegu, kjer ni bilo nobenega kritja. V svojih

temnih oblekah so se partizani počutili kot žive tarče na strelišču, povrh pa je bilo pobočje položno nagnjeno.

Prvega je zadelo Kušlana ob mitraljezu, saj so Nemci najprej usmerili vse orožje nanj, ker so po plamenčkih, švigajočih iz ustja cevi zlahka ugotovili, kje je. Tovariši so ga potegnili v kritje, toda takoj so videli, da je z njim konec. Nekaj je še zašepetal in izdihnil.²⁹

Takoj zatem je bil ranjen Vinko Knific v kolk. Partizani so opazili, da se jim s strani bliža še ena skupina Nemcev, ki so takoj užgali po njih. Pod navzkrižnim obstreljevanjem niso mogli zdržati, zato so se začeli plaziti nazaj, Knifica so vlekli za seboj. Brez novih žrtev so se srečno umaknili globlje v gozd in v breg, tedaj pa so začele padati okoli njih še mine. Sneg je sicer dušil njihove vznbuhe in precej omejil učinkovitost njihovih drobcov, po snegu so se poznali le sajasti krogi, toda ena je padla tik ob Jožetu Gostiši. Eksplozija ga je vrgla po tleh in ga skoraj slekla. Tovariši so Gostišo postavili spet na noge, ugotovili so tudi, da ni ranjen, toda bil je ves omotičen in neprisoben. Kmalu se mu je začelo blesti, neprestano je spraševal, kje je njegova oprema. Eksplozija mu je namreč odtrgala s hrbta nahrbtnik, ga raztrgala in razmetala stvari daleč naokoli. Nazadnje je Gostiša začel deliti tovarišem po eno vžigalico.³⁰

Z umikom je dejansko propadel prvi poskus štaba in četnih poveljstev, da bi pomagali obkoljenim partizanom v hotelu. Imeli so dva mrtva, enega ranjenega in enega, ki je bil onesposobljen zaradi pretresa možganov. Neuspeh je bil tudi povod, da je tudi komandant Dren dokončno obupal nad seboj in bataljonom. Že prej ves iz sebe zaradi zavesti, da je kriv presenečenja, si je zdaj, prepričan, da bodo vsi do zadnjega padli, začel puliti brke, vpiti in groziti, da se bo ustrelil, za kar je bil tudi trdno odločen. To-

variši so mu s silo odvzeli orožje in ga poslali proč s spremstvom.³¹

Tako je nazadnje ostalo najbliže hotelu, v katerem so se partizani še vedno žilavo branili, poleg Ribiča dvanajst do petnajst partizanov. Z njimi je Ribič znova sklenil pomagati obkoljenim tovarišem, zdaj iz zahodne smeri. Upal je, da bo medtem morda prišla na pomoč še Koroška četa. Ta je bila južno od Goreljka in bi glede na razpored Nemcev najlaže posredovala z zahodne strani. Hkrati je tudi računal da se bodo partizani iz hotela najlaže prebili proti zahodu, saj je glavnina Nemcev napadala z vzhodne strani.

Skupina se je odpravila na pot in spet je morala gaziti po visokem snegu, kar je bilo sila zamudno in naporno. Nazadnje so le prišli na kraj, od koder so imeli dokaj dober razgled na okolico hotela, kjer se je boj nadaljeval. Toda tedaj so pred seboj zagledali nemške smučarje v belih maskirnih pajacih, bližali so se jim v široki črti, razdeljeni v več manjših skupin. Takoj so se spopadli z njimi. Nemci so imeli dosti brzostrelk in streliva in veliko več jih je bilo kot partizanov. Zato se je moral Ribič tudi tokrat umakniti.

Toda še zdaj ni popolnoma opustil vseh načrtov o pomoči obkoljenim v hotelu. Povzpeli so se na neki hrib, še vedno so upali, da jim pride pomagat Koroška četa. Od tam so nato še enkrat od daleč užgali proti Nemcem okoli hotela, takoj zatem pa so opazili, kako na gosto padajo nanj nemške mine in da se pod njihovimi eksplozijami stavba kar drobi. Zdaj je Ribiča in druge preblisnilo spoznanje, da to pomeni konec odpora v hotelu, saj česa takega ne more nihče vzdržati.

Mračilo se je že in zarja je pozlatila nebo nad Črno prstjo. Bilo je že zelo mrz, ko so spet prišli na neki hrib. Od tam so opazovali kako se je hotel vnel, slišali so tudi,

da še vedno poka, in videli na snegu vse polno črnih pik. To so bili mrtvi in ranjeni partizani . . .

Nazadnje je Ribič zvedel, da Koroške čete ne bo. Posvetoval se je s tovariši, kaj zdaj; ugotovili so, da ne morejo ničesar več ne napraviti in ne popraviti. Streljanje pri hotelu je pojenjalo, slišali so le kak posamičen pok, kar je pomenilo, da so partizani vsi mrtvi ali zajeti. Siliti v več sto dobro oboroženih Nemcev bi pomenilo nekoristno tveganje oziroma zanesljiv samomor. Zakaj bi pri toliko mrtvih, ki so padli v hotelu in okoli njega, žrtvovali brez koristi tudi sebe? Sicer pa so bili skoraj brez streliva. Ribič je imeli le še en okvir za brzostrelko, za vsak primer . . .³²

Prepolni žalostnih misli ob spominu na mrtve tovariše in z zavestjo krivde, da so ostali živi, so Ribič in tovariši nazadnje odšli proti Koprivniku. Obšli so Goreljek in na njegovi vzhodni strani prišli na gaz, ki jo je napravila nemška kolona, ko je prihajala z Bohinjske Bele. Preko-račili so jo in zavili proti Koprivniku. Tam so našli nekaj preživelih, ki so bili sposobni za hojo, pa tudi več ranjen-cev. Nazadnje so se odpravili na Vogar pri Podjeljah, kjer so počakali na kurirje. Ti so jih še tisto noč odpeljali na Jelovico.³³

Franc Laharnar se je po prvem neuspelem poskusu, da bi pomagali obkoljenim tovarišem v hotelu, vrnil v hrib, kjer je skupaj s štirimi drugimi partizani ostal pri Jerebu. Čez nekaj časa jih je še nekaj prišlo po gazi za njimi. Nato so odšli na Vogar. Čakali so več ur, potem pa so jih odpeljali na Jelovico.³⁴

Z Vogarja so odpeljali tudi Jereba, h Grošljevim v Podjelje in ga spravili v skrivališče v luknji pod kozolcem. Vhod so pokrili z deskami in prstjo. Tu je čez dva dni sprejel tudi Kušarja, ki mu je pripovedoval, kako je bilo zadnje ure v hotelu.³⁵

Janez Ambrožič-Marko se je prav tako udeležil prvega poskusa, da bi udarili Nemcem v hrbet in tako pomagali obkoljenim v hotelu. Ko je poskus spodletel, se je ločil od štaba in četnih poveljstev. S partizankama Deso in Milico Bole-Mileno ter nekim Slavkom je odšel proti Mrzlemu studentu. Od daleč so skozi presledek v gozdu za hip videli dogorevajoči »Lovčev hotel«, ko tam ni več pokalo. Napotili so se v vas Slamniki, saj je Ambrožič kot domačin dobro poznal pot in ljudi. Tam so se oglasili pri zanesljivi družini, iz katere sta bila dva sinova pri kurirjih. K njim so prišli malo pred polnočjo. Pri tisti hiši so jih izdatno pogostili. Ambrožič jih je prosil, naj sporočijo njegovim domačim, da je živ. Poslali naj bi mu tudi nov nahrbtnik, nekaj perila in odejo, saj je vso opremo pustil v »Lovčevem hotelu«.

Prenočili so v seniku, ki je bil last te družine, zjutraj pa so poiskali kurirsko postajo nad Slamniki. Tam so ostali še nekaj dni, dokler niso dobili ukaza, naj gredo v svojo brigado.³⁵

OPOMBE

- ¹ Izjava Alojza Kermavnarja, pismene pripombe k vsebini knjige »V ognju in snegu« od 11. junija 1980.
- ² Izjava Jožeta Kovšce.
- ³ Vendar je trojica Svolšak—Kušar—Grašič nadporočnika le ranila, in sicer v vrat. Za posledicami je 24. decembra 1943 umrl v celovski bolnišnici. Z Goreljka so ga takoj potem, ko je bil ranjen, odnesli na Bohinjsko Belo. Tam so ga zjutraj 16. decembra spravili na jutranji vlak proti Jesenicam. Julka Svetina, natakarica v oficirski menzi na Bohinjski Beli, je morala oprati in zlikati njegovo uniformo, ki so jo zatem poslali v Celovec, da bi ga v njej pokopali. Pisal se je Franz Siegger, star je bil nekaj manj kot 30 let, v 6. šolski in nadomestni bateriji »metalcev megle« pa je odgovarjal za celotno urjenje novincev (izjava Julke Svetinove).
- ⁴ Anton Bernard, kar je bilo ugotovljeno med zbiranjem podatkov za knjigo »V ognju in snegu« leta 1960.
- ⁵ V bataljonu so bili tudi Italijani, nekdanji vojaki, ki so po italijanski kapitulaciji ostali pri partizanih. Po nekaterih podatkih so bili trije. Ni znano, ali so boj na Goreljku preživeli vsi ali ne. Eden izmed njih je 31. januarja 1944 z novim 3. bataljonom Prešernove brigade odšel na Koroško in bil tam še spomladi 1944 v 1. bataljonu Zapadno-koroškega odreda. Najdemo ga tudi na znani fotografiji tega bataljona, ki so jo posneli marca 1944.
- ⁶ Izjava Vinka Kušarja.
- ⁷ Izjava Janeza Bučana.
- ⁸ Alojz Kermavnar trdi, da je bil to Lojze Lovrenčič.
- ⁹ Izjava Stanislava Rupnika.
- ¹⁰ Izjava Justine Dijak, poročena Bunderla.
- ¹¹ Po mnenju Alojza Kermavnarja je bil to Alojz Ozbič.
- ¹² Izjava Marijana Malca.
- ¹³ Primerjaj izjavo Franca Galeta, ki trdi, da je Ernst skupaj z drugimi nazadnje planil iz gorečega hotela in takoj zatem padel že na robu gozda. Tudi poročilo namestnika divizijskega političnega komisarja od 10. januarja 1944 (arhiv CK ZKS, mapa 7405) govori o tem, da se je Ernst rešil iz hotela in padel pri poskusu preboja. Do razlike med izjavami Galeta in Puntarja, oziroma trditvi v omenjenem poročilu, je lahko prišlo, ker se je morda

Ernst po ranitvi opomogel ali pa se je, čeprav onemogel, z zadnjimi močmi splazil za tovariši, ko so skakali skozi vrata na prosto. Možno je tudi, da je zunaj spet omagal ter v snegu izkrevavel ali zmrznil.

¹⁴ Pisma in izjava Franca Puntarja.

¹⁵ Izjava Franca Galeta.

¹⁶ Pismo Branka Breliha, ki ga hrani njegov brat Miloš. Primerjaj izjavo Justine Divjak, poročene Bunderla. Brelih gotovo ni ležal v snegu tri dni, kot trdi, saj bi bil zanesljivo zmrznil. Zakaj je to napisal, ni znano, morda se je pred bratom hotel postaviti, lahko pa tudi, da se mu je začelo blesti in ni več vedel, kako dolgo je vse skupaj trajalo, preden so ga spravili na Koprivnik in od tam v bolnišnico. Franc Sodja-Gašper pravi, da so Justino Dijak in nekega 22 let starega partizana, vsekakor Breliha, ki je bil z njo ves čas skupaj, našli že 16. decembra v nekem seniku.

O tem, da so Nemci med bojem uporabljali strupene pline, govori razen Breliha tudi Kermavnar. Kovšca pa trdi, da jih je v kleti dušil smrad gorečega razstreliva, ki so ga prinesli na Pokljuko in imeli v pritličju. Brelihovo ugibanje o uporabi iperita lahko zanesljivo ovržemo, saj ni znano, da bi ga bili Nemci kdaj uporabili med drugo svetovno vojno. Razen tega iperit škropijo iz letal ali s tempiranimi granatami, ljudje v zaprtih prostorih so pred njim varni. Možno je sicer tudi, da so Nemci uporabljali na Goreljku dušiljivec ali solzivec, podobno kot so ga že prej v nekaterih drugih bojih. Vsekakor pa bo izjava Kovšce najbližje resnici in ji zaradi tega lahko verjamemo. Rane na roki je Brelih morda dobil tudi od žerjavice, oziroma mu je kožo razjedla kislina, sestavni del razstreliva »plastic«. Ta se je sproščala pri gorenju, v klet pa jo je spirala voda, ko se je topil sneg s strehe. Vsekakor pa je bil pravi čudež, da razstrelivo ni eksplodiralo, ampak da je zgorelo. Dovolj bi bil le en sam vžigalnik, ki bi ga zajel ogenj in bi bil zadosti blizu. Res so minerji razstrelivo in vžigalnike hranili ločeno, toda marsikdaj to ni bilo mogoče ali pa kdo ustreznih navodil ni jemal zadosti resno. Poleg tega bi lahko razstrelivo eksplodiralo tudi ob udarcu svinčenke, posebno eksplozivne, oziroma kake mine.

¹⁷ Izjava Ludvika Kuharja.

¹⁸ Pismo Marije Brezec, poročene Sedlar. V njenih podatkih je sicer nekaj netočnosti, pa je kljub temu zanimivo in zato vredno omembe. Do razlike v njenih izjavah in pričevanjih drugih je lahko prišlo, ker je preteklo od dogodkov do 1960, ko je pisala pismo, že 17 let. Možno je tudi, da brat, ko ji je pisal, ni vedel za razne okoliščine, ki so vplivale na potek boja 15. decembra 1943. Tako bataljon ni imel enega, ampak dva stražarja; eden izmed njiju, Franc Kranjc, je streljal in s tem opozoril tovariše na nevarnost. Tudi glede reševanja zastave trdijo drugi drugače. Kdo je bil Rafelj, ki ga omenja Marija Brezec, ni bilo mogoče ugotoviti, morda je imel Brezec v mislih Puntarja, ki je bil njegov pomočnik pri mitraljevcu. Sicer pa Marija Brezec trdi, da je bil Rafelj plavolas fant, doma nekje iz okolice Sodražice ali

iz same Sodražice. Po boju na Goreljku je ostal v bataljonu in 31. januarja 1944 odšel z njim na Koroško. Ne ve pa, če je preživel vojno.

¹⁹ Izjava matere pokojnega Franca Nagodeta leta 1960. Primerjaj izjavo Stanislava Rupnika.

²⁰ Izjava Jožeta Čopa-Iztoka in Alojza Kermavrnarja: »Ambulanta E preko 9 g«, Ljubljana 1975.

²¹ Izjava Klemeneta Rabiča.

²² Izjava Toneta Urbasa.

²³ »Partizanski dnevnik« od 13. januarja 1944 v arhivu IZDG (brez popravkov).

²⁴ Izjavi Toneta Urbasa in Jožeta Čopa-Iztoka. Delno se zgodbe o čutari z žganjem spominja tudi Stanislav Jereb-Slavko, ki je govoril z Brelihnikom nekaj dni kasneje, ko je že ležal v skrivališču pri Grošljevih v Podjeljah.

²⁵ Pismena izjava Stanislava Jereba-Slavka od 12. avgusta 1980.

²⁶ Izjava Ivana Ribiča-Stojana. Koroški četi je bilo res ukazano, naj se ne spušta v boje, saj je imela nalogo priti polnoštevilna na Koroško. Toda v izjemnih primerih kot je bil nemški napad na 3. bataljon Prešernove brigade, bi lahko pomagala, da bi preprečila tako hude izgube. Zakaj četa ni posegla v boj, pa je še ena razlaga. Po izjavi Janeza Ambrožiča-Marka — njemu pa je to povedal Tone Repež — je 14. decembra, pred odhodom 3. bataljona in Koroške čete na akcijo v Češnjico, komisar Koroške čete vprašal Ribiča, kam pojdejo po akciji. Tedaj naj bi mu bil Ribič odgovoril, da tega še sam ne ve. Kasneje, ko so nadrejeni ugotavljali, zakaj četa ni posredovala, se je baje poveljstvo Koroške čete branilo, da ni vedelo, kje je bataljon. Italijanski mitraljez tipa »breda«, kakršnih jih je bilo v 3. bataljonu Prešernove brigade 10, je imel nabojnik za 30 nabojev, enakih, kot so jih uporabljali za italijanske puške, le da so bili naboji za mitraljez v posebnem pločevinastem okviru, po 30 v vsakem. Mitraljezec je okvir porinil v nabojnik, nato pa ga je potegnil nazaj ter zavrgel. Naboji so se v nabojniku zagozdili, nakar je mitraljezec zaprl še nabojnik. S tem je bil mitraljez nared za streljanje. Če ni bilo okvirov s 30 naboji, so si partizani pomagali tudi tako, da so pobirali naboj iz okvirov za puške. V vsakem jih je bilo po šest. Nato so vsakega posebej vložili v nabojnik mitraljeza, kar je bilo precej zamudno.

²⁷ Izjavi Toneta Betona-Bojana in Toneta Mivška, glej tudi izjavo Marijana Malca (Poglavje »Boj na življenje in smrt«, opomba št. 12).

²⁸ Izjave Toneta Mivška, Branka Ahčina in Janeza Ambrožiča-Marka. Po njihovih izjavah naj bi bil Kušlan ranjen v glavo in je umirajoč prosil, naj mu vzamejo prstan in ga pošljejo ženi. Tovariši so komaj spravili prstan z njegovega otrdelega prsta. Po izjavi Alojza Kermavrnarja, ki je bil pred vojno Kušlanov sošolec, je ta pred tem nosil italijansko brzostrelko. Sam Kermavrnar pri Kušlanovi smrti ni bil navzoč, o njej pa mu je pripovedoval v bolnišnici Srečko Židanek. Po njegovem pripovedovanju je rafal iz nemškega mitraljeza odsekal Kušlanu roko v ramenu, tako

da je hitro izkrvavel. Kušlan ni bil poročen, zato ni mogel prositi, naj mu snamejo prstan in ga pošljejo ženi. Morda so tovariši šepet napačno razumeli, lahko pa tudi, da je imel Kušlan tik pred smrtjo že kake privide. Franc Laharnar pa trdi, da je bil Kušlan hudo ranjen v trebuh, spominja se tudi lepega zlatega pečatnega prstana na njegovi roki.

³⁰ Izjave Janeza Ambrožiča-Marka, Franca Lovka, Franca Meleta in Toneta Mivška. Jože Gostiša je zaradi pretresa možganov med umikom delal tovarišem hude težave, saj je na ves glas kričal, ko bi morali biti zaradi bližine Nemcev najbolj tiho. Tudi ko so ga spravili v bolnišnico, se ni pomiril. Za bolnišnico je pomenil hudo nevarnost, saj bi jo s kričanjem utegnil razkriti, niso pa mu mogli pomagati. V okolici njegovega domačega kraja ni razen svojcev nihče vedel, da je bil partizan, zato so ga nazadnje tovariši spravili k sorodnikom, nato pa so ga ti odpeljali v Ljubljano. V tamkajšnji bolnišnici je kmalu okreval, se vrnil domov in spet odšel k partizanom. Franc Laharnar je celo slišal, da so ga v bolnišnici zaradi razgrajanja morali ustreliti, da bi tako preprečili njeno razkritje.

³¹ Izjavi Ivana Ribiča-Stojana in Branka Ahčina.

³² Izjave Ivana Ribiča-Stojana, Janeza Ambrožiča-Marka in Branka Ahčina.

³³ Izjave Branka Ahčina, Franca Meleta in Marijana Malca.

³⁴ Pismena izjava Franca Laharnarja.

³⁵ Pismena izjava Stanislava Jereba-Slavka od 12. avgusta 1980.

³⁶ Izjava Janeza Ambrožiča-Marka.

NAKLJUČJE ALI POSLEDICA IZDAJSTVA

Za popolnejše razumevanje poteka boja na Goreljku 15. decembra 1943 so doživetja posameznikov, kakor so zapisana v prehodnih poglavjih, zelo slikovita ponazoritev dogajanja. Ob njih pa vseeno velja omeniti še splošna dognanja, ki pridemo do njih na podlagi sklepanja ob upoštevanju partizanske in sovražnikove taktike. Prav tako velja opisati tudi potek napada, gledanega s sovražnikove strani. Žal o tem ni ohranjenih nikakršnih pisanih dokumentov, saj je 6. šolska in dopolnilna baterija »metalcev megle«, ki je sodelovala v akciji, leta 1944 odšla nekam v Nemčijo, kjer jo je dohitel konec vojne in je tam tudi bržkone ostal njen arhiv. Prav tako za zdaj še ni znan noben pripadnik te enote, ki se je udeležil napada in bi lahko kaj povedal o njegovem poteku. Podobno ni nobenih podatkov v arhivu 19. esesovskega policijskega polka, katerega 2. bataljon oziroma njegov del se je bržkone udeležil napada.

Kot že rečeno, je bila 6. šolska in dopolnilna »baterija metalcev megle« nastanjena v vojašnici na Bohinjski Beli. Število moštva v njej je močno in pogosto nihalo, včasih je imela kar blizu 800 mož. Po podatkih naše obveščevalne službe je bilo v njej dne 2. novembra 1944 kar 500 rekrutov, 250 starih vojakov ter 7 oficirjev in 47 podoficirjev. Poleg pušk so imeli tedaj še 23 brzostrelk, 12 mitraljezov ter 39 različnih minometov, predvsem raketnih, med njimi

tudi večcevne.¹ Poglavitna naloga te enote je bila izuriti zadostno število strežnega osebja za raketne minomete, naziv »baterija metalcev megle« pa je bil bolj ali manj njeno tajno ime. Tudi decembra 1943 je ta enota štela približno enako število vojakov, morda le nekaj manj, oborožitev pa je bila skoraj zanesljivo povsem enaka, saj so izurjene vojake pošiljali v operativne enote oborožene le s puškami, včasih pa celo brez njih.

V nemški nacistični vojski je med drugo svetovno vojno glede urjenja vojakov, podoficirjev in oficirjev, nato pa glede njihovega razporejanja, veljal dokaj ustaljen red, skoraj enak tistemu iz avstro-ogrske vojske med prvo svetovno vojno.

Potem ko so mladega fanta poklicali k vojakom, so ga najprej poslali v šolsko enoto. Ta je spadala pod poveljstvo kake operativne enote, nastanjena pa je bila seveda v globokem zaledju, neredko v mestu, kjer je v mirnem času ta operativna enota imela svojo stalno garnizijo. Medtem ko je bila le-ta kje na bojišču, v njegovem neposrednem zaledju ali na zasedenem ozemlju, je njen zaledni del s posameznimi odseki štaba, skladišči, arhivi in drugim podobnim aparatom imel na skrbi šolske ter dopolnilne enote.

Vpoklicani obveznik je v mirnem času, pa tudi v prvih vojnih letih preživel v šolski enoti 6 mesecev. V drugi polovici vojne, ko je nemška vojska imela že velikanske izgube, so čas urjenja skrajšali, nazadnje celo na tri mesece.

Mladi vojaki so opravili program urjenja po določenem načrtu, nato pa so jih premestili v dopolnilno enoto. Tam so čakali, kdaj pridejo na vrsto, da jih pošljejo na bojišče kot izmeno za tiste, ki so bili tam že dlje časa, oziroma kot nadomestilo za izgube. Čakanje je poveljstvo izkoristilo za dopolnilno urjenje, včasih pa tudi za razne bojne naloge, zlasti za boj proti partizanom. Zgodilo se je seveda,

da so novinca takoj po končanem urjenju poslali na bojišče, včasih pa je na to čakal dolge mesece. Navadno so bile šolske enote ločene od dopolnilnih, kar pa ne velja za baterijo na Bohinjski Beli.

V dopolnilnih enotah je bilo namreč med pravkar izurjenimi novinci tudi ustrezno število starih, izkušenih vojakov, podoficirjev in oficirjev. To so bili ranjenci, ki so bili nesposobni za službo na bojišču ali pa so čakali na popolno okrevanje, in takšni, ki so bili zelo dolgo na bojišču ter je dopolnilna enota zanje pomenila nekakšen napol dopust. S svojimi izkušnjami so lahko tudi precej pomagali pri dodatnem urjenju novincev.

Povsem drugo so bili esesovski policijski polki, kakršen je bil tudi 19. To so bile operativne enote, posebej izurjene za boj proti partizanom in odporniškim gibanjem, med moštvom je bilo precej mobiliziranih orožnikov in policistov, druge pa so izbirali po strožjih merilih kot za redno in esesovsko vojsko. Razen zelo redkih izjem so bili pripadniki teh enot navdušeni nacisti.

Decembra 1943 je bil štab 2. bataljona 19. esesovskega polka v Lescah, 5. četa in vod težkih minometov na Brezjah, 6. četa v Trziču in 7. na Jesenicah. V »dvornih garažah« na Bledu pa je bila razmeščena policijska šola za dresuro psov.²

V okvir urjenja novincev v 6. šolski in dopolnilni »bateriji metalcev megle« je spadal tudi pohod v bojnem redu, da so se tako novinci utrjevali in privajali naporom ter hkrati pridobivali izkušnje. Poveljstvo je prirejalo takšne pohode predvsem na Pokljuko, ki je bila zanje manj nevarna, saj tam navadno ni bilo večjih partizanskih enot, temveč le aktivisti, kurirji in pripadniki VOS. Med temi pa je bilo splošno znano, da Nemci z Bohinjske Bele večkrat pridejo prav na Goreljek, zaradi česar so se ga raje izogibali.³

O takšnem pohodu so se že 13. decembra dogovarjali oficirji 6. šolske in dopolnilne baterije »metalcev megle« v oficirski jedilnici, pred seboj pa so imeli zemljevid Pokljuke. Slišala jih je natakarka Julka Svetina, ki je bila tam v službi po nalogu partizanske obveščevalne službe. Oficirji so razpravljali, ali bi bilo bolje iti na Pokljuko po cesti čez Gorje ali pa z Bohinjske Bele čez Zajamo. Pohod naj bi izvedli čez dva dni, to je 15. decembra.

O tem, kar je slišala, je Svetinova nemudoma obvestila nadrejeno zvezo; podatek je zvečer 13. decembra sprejel kurir in ga odnesel na Pokljuko.⁴

Lahko da je poveljstvo 6. šolske in dopolnilne baterije »metalcev megle« res pripravljalo le redni pohod novincev v skladu z učnim načrtom in da ni vedelo, da bodo tokrat na Goreljku partizani. Najbrž mu je nadrejeno poveljstvo to sporočilo šele zadnji hip pred pohodom oziroma pozno ponoči med 14. in 15. decembrom. Tako je bila tajnost naloge več kot zajamčena.

Če niso od kakenga drugega svojega vohuna zvedeli prej, kam pojde bataljon s Koprivnika, so to zvedeli od Janeza Stergarja zvečer 14. decembra. Sicer so imeli potem le še nekaj ur časa za podrobnejše priprave za napad, toda to je na tako kratkih razdaljah zadostovalo. Iz moštva 6. šolske in dopolnilne baterije »metalcev megle« so morali izbrati udarne skupine, sestavljene iz starih in izkušenih vojakov, jim izdati dovolj ustreznega streliva, prav tako pa določiti tudi posadke minometov. Razen tega so morali pohodno enoto baterije okrepiti z esesovskimi policisti, zlasti smučarji, ki so imeli zadosti izkušenj v boju proti partizanom.

Posamezni viri navajajo, da se je udeležilo napada na 3. bataljon Prešernove brigade 200 (Branko Brelih) do 800 sovražnikovih vojakov. Najverjetnejša številka pa je nekje v sredini, to je okoli 400—500, kot je poročal štab Pre-

šernove brigade štabu divizije 22. decembra 1943. Seveda nihče ni mogel natančno ugotoviti, koliko izmed teh je pripadalo 6. šolski in dopolnilni bateriji »metalcev megle« in koliko esesovski policiji. Vsekakor pa smemo sklepati, da so bili esesovci v manjšini. Po nekaterih izjavah se je akcije udeležilo tudi moštvo policijske šole za dresuro psov, ki pa ga je bilo premalo, zato so pobrali še nekaj policistov iz bližnjih postojank, zlasti iz Lesc, z Bleda in z Jesenic. Smučarji so pripadali bržkone policijski planinski lovski četi »Alpenland«, ki je bila začasno ustanovljena iz najboljših smučarjev iz vsega 19. esesovskega policijskega polka.

Posiljanje novincev v boj proti partizanom, čeprav le za obrambo zaporne črte, pa kaže, kako velike težave so imeli takrat Nemci zaradi pomanjkanja vojakov. Še posebej, ker so jih — nekateri med njimi so bili nedvomno izbrani za zahtevnejše urjenje ob raketnih minometih, drugi pa že izurjeni stari vojaki — poslali v boj kot navadne pešake. Janez Ambrožič-Marko se celo spominja govoric, ki jih je slišal kmalu po napadu, da se je poveljnik baterije dolgo upiral poslati svoje vojake nad partizane, češ da je boj proti njim naloga policije, ne pa redne vojske. Šele na izrecno zahtevo nadrejenih se je uklonil.⁵

V največji tišini in še v trdi temi je kolona krenila iz vojašnice na Bohinjski Beli naravnost proti Goreljku. Ali so bili tedaj tam tudi policisti, ni znano, lahko da so prišli z Bleda na Bohinjsko Belo že zvečer ali ponoči, lahko pa tudi zjutraj z vlakom, nakar so odšli za kolono 6. šolske in dopolnile baterije »metalcev megle« po gazi in jo dohiteli.⁶

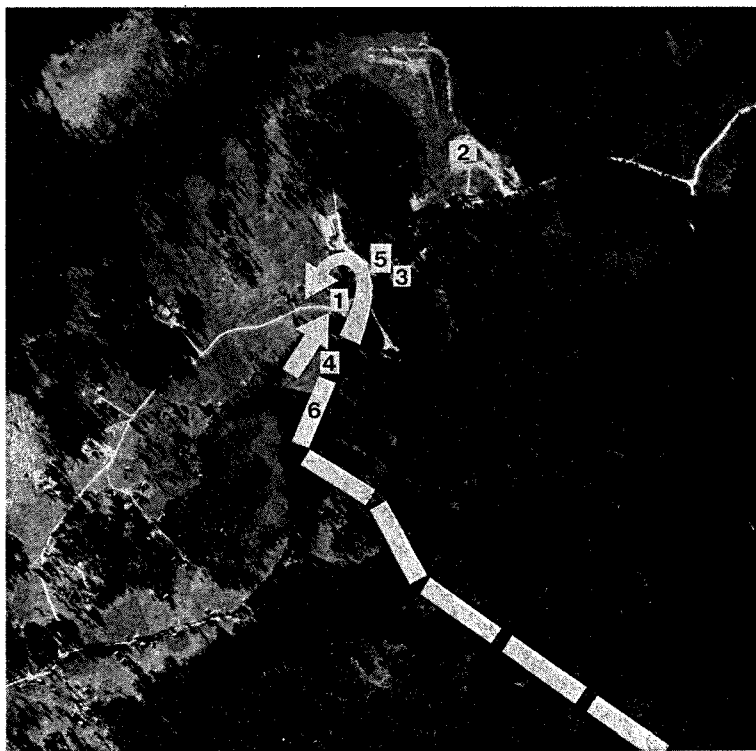
Čeprav je kolono vodil Janez Stergar, ki je kot domačin dobro poznal pot, saj je večkrat prišel z Gorjuš na železniško postajo na Bohinjski Beli, so oficirji uporabljali zemljevide in kompase, kar kaže ravna smer pohoda. Brž-

kone so tako tudi nadzirali Stergarja, če jih vodi prav, saj mu niso mogli povsem zaupati, V zasneženem gozdu bi se lahko nehote izgubil, saj sneg zabriše marsikatero značilnost, po kateri se je mogoče ravnati pri izbiri smeri. Da so uporabljali kompase, pa se da sklepati tudi po tem, da so prišli na pot med Goreljkom in Koprivnikom kak kilometer južneje od »Lovčevega hotela«. Takšna napaka se rada pripeti tudi v uporabi kompasa izkušenim ljudem, zlasti če pogosto ne nadzirajo smeri pohoda po vidnih orientirih, kar je v gozdu posebno težavno. Morda tudi niso upoštevali sprememb v odklonu igle na kompasu, ki jim je vzrok gibanje zemeljskega magnetnega tečaja. Te razlike se spreminjajo po posameznih krajih skozi razdobje več let, so pa različno velike tudi po raznih območjih, med seboj bolj oddaljenih.

Če bi kolona namreč prišla naravnost in točno na Goreljek, bi se neopažena pojavila nekje med »Lovčevim hotelom« in Vrhunčevo vilo, tam, kjer ni bilo nobenega stražarja. Nemci bi prišli prav pred hotel, in tedaj bi bil izid boja za partizane gotovo še slabši, kot je bil sicer.

Tako pa je prednja straža nemške kolone naletela na Franca Kranjca, in še to zaradi tega, ker se je samovoljno premaknil s stražarskega mesta. Če bi bil ostal tam, kamor so ga bili postavili, bi ga Nemci obšli, ne da bi jih opazil, pa tudi oni njega najbrž ne bi oziroma bi ga zajeli ali usmrtili s hladnim orožjem. Tudi v tem primeru bi bilo presenečenje za partizane še hujše.

Kranjčevo ravnanje — že ko se je samovoljno premestil — lahko ocenimo kot veliko iznajdljivost, eno izmed pomembnih in zelo koristnih partizanskih lastnosti. Drugače se namreč stražar po pravilih vseh vojska sam ne sme premeščati. Ko je ustrelil na Nemce in ko so ti začeli nanj streljati, bi sicer — prav tako po pravilih vseh vojska — moral ostati na svojem mestu, toda v tem primeru bi

Letalski posnetek Goreljka na Pokljuki (Geodetski zavod SR Slovenije, fotografirano ob 14. uri dne 18. septembra 1957). Sever je zgoraj. Dobro vidne poti, ki je speljana od »Lovčevega hotela« proti Koprivniku, oziroma jugozahodu, decembra 1943 še ni bilo, pač pa je bila slabše vidna po gozdu v smeri proti jugu, nakar je zavila čez planjavo proti jugozahodu. Nemška kolona se Goreljku ni približala točno po azimutu z Bohinjske Bele (270 stopinj), ker se je izogibala odprtih predelov in težje dostopnih višin, nekaj časa pa je hodila tudi po cesti Mrzli studenec—Koprivnik. Številke od 1 do 6 pomenijo: 1 — »Lovčev hotel«, 2 — »Šport hotel«, 3 — »Vrhunčeva vila« (štab bataljona), 4 — stražarsko mesto, na katerem je stal Franc Kranjc ob začetku napada, 5 — stražarsko mesto, kjer je stražar padel, 6 — smer pohoda nemške kolone in napada. (Soglasje RSLO SRS št. 45/191 od 22. 12. 1980.)

brez vsakršne koristi žrtvoval lastno življenje. Očitno je bilo, da samo s puško in brez kritja množice Nemcev ne bi mogel zadržati dlje, kot jih je.

S Kranjčevim strelom se je začel boj, udarne skupine napadalcev so nemudoma na vso moč pohitele proti »Lovčevemu hotelu«. Take naglice so bili vsekakor zmožni le stari, izkušeni in izbrani vojaki, kot so bili deloma v vrstah 6. šolske in dopolnilne »baterije metalcev megle« in esesovski policisti. Takoj ko so udarne skupine dosegle rob hoste, so od tam začele z mitraljezi obstreljevati zlasti vrata na južni strani, ena ali več skupin pa je hitela v polkrogu dalje, da bi prišla na pobočje severno od hotela. To ji je tudi uspelo, čeprav z zakasnitvijo; od tam je nato začela obstreljevati severna vrata. S tem je bil hotel tesno obkoljen. Napadalci so zdaj lahko razporedili na manj važne odseke obkolutvenega obroča še rekrute. Opazovali so, kako partizani v neredu zapuščajo hotel ter padajo pod njihovimi rafali in streli, zato so sklepali, da so zatrli njihov odpor. Zdaj je poveljstvo zaukazalo naskok, da bi uničili zadnje branilce ali polovili zaostale. Toda ko so se Nemci približali hotelu, so po srditem partizanskem odporu in občutnih izgubah spoznali svojo zmoto oziroma, da je bil njihov naskok prenačilen, morali so se umakniti na rob hoste.

Šele tedaj je nemško poveljstvo sklenilo uporabiti tudi minomet,⁷ ki so ga prinesli s seboj za primer, če bi se partizani trdovratno branili iz stavbe. Toda partizanski mitraljezi so pobili ali ranili njegovo posadko, minomet je nekaj časa celo ostal v dosegu njihovih rafalov, kar je povzročilo pri njegovi uporabi precejšnjo zamudo. Nazadnje so ga le spravili v kritje, takoj zatem pa so ga bili prisiljeni izkoristiti za zavrnitev napada bataljonskega štaba in četnih poveljstev na nemško zaledje. A tudi srdito obstreljevanje hotela z minami ni zatrlo partizanskega od-

pora, kar se je izkazalo pri drugem naskoku. Zato so Nemci ponovili obstreljevanje z minami ter nazadnje le-seno poslopje zažgali. Šele tedaj — potem ko so zadnji branilci ali padli ali se prebili na prosto, po štirih urah boja, torej nekako okoli 16.30 — so Nemci prišli do hotela, pobili nekaj ujetnikov in ranjencev ter pobrali orožje, kolikor so ga našli. Svoje mrliče so spravili v bližnji senik z namenom, da se vrnejo ponje naslednjega dne, kar so tudi storili.

Potem ko so se Nemci zbrali, so odšli prek Mrzlega studenca po cesti proti Zatrniku in nato čez Gorje na Bled. To smer so izbrali nedvomno zaradi ranjencev, ki so jih nosili s seboj. Močnejša skupina se jih je še enkrat vrnila k hotelu, ker je bilo slišati pokanje gorečega streliva v bližnjem seniku; nemško poveljstvo je bilo prepričano, da se upira še kaka skupina partizanov. Umik proti Gorjam je varovala zaseda na Mrzlem studencu, kar dokazuje, da so se Nemci bali, da ne bi partizani udarili za njimi.

Vsekakor pa se je Nemcem močno mudilo v dolino, saj za prenočevanje na Pokljuki niso imeli primerne opreme, povrh pa so se bali še nočnega partizanskega napada. Tudi streliva jim je bržkone ostalo bolj malo.

Različni so podatki o številu žrtev med Nemci. Poročilo štaba Prešernove brigade z dne 22. decembra govori o 20 do 25 mrtvih in 80 ranjenih, naknadno poročilo obveščevalne točke v Bohinju z dne 6. januarja 1944 pa celo o 74 mrtvih, med katerimi naj bi bili tudi trije oficirji; eden izmed njih, po stopnji major, je baje umrl za posledicami ran v jeseniški bolnišnici. Julka Svetina pravi, kako ji je 16. decembra neki vojak z Bohinjske Bele pripovedoval, da je padlo na Pokljuki 6 rekrutov. Poročilo namestnika divizijskega političnega komisarja z dne 10. januarja 1944 pa spet govori, da je padlo 70 Nemcev, med njimi trije oficirji.

Štab VII. SKUP. "Franceta Prešernova"
Na položaju 22./XII. 1943.

Štev. 548

Predmet: poročilo III. bataljona.

Štabu XXVI. divizije "Triglavske"

Dne 21./XII. 1943. ob 17. uri je prišel III. bat. v sestav brigade. Člani štaba III. bat. niso dovolili štabu brigade in podali poročilo, katerega vsebina je:

Dne 14. t.m. zvečer smo bili v Zaprivniku, del bat. je bil na rekvizijske akcije v Osnovici pri Pehlaču. Ostali del bataljona pa je napravil prekid v letoviški vili na GORELKI (Pokljuka). Dne 15. t.m. zjutraj se je vrnila tudi ostali del bat. na Goralko. Postavili smo dva strážnaka: enega na postaji v bližini komandni kritična ura radi rekvizicije. V tem času pa odda strážnik dva strelja, kakor pride in obvesti štab bataljona, da se bližajo Nemci. Štab bataljona in ostale komande ne so takoj napetili k mestu, ki je bilo v rokah več 100 m mine, ki je utrjeno radi našega preboda poizkusa. V tem času pa se so Nemci zavzeli položaje okoli kosa in vnela se je borba, katere je trajala 5 ur.

Nemci so oklenili tritret kroga okoli koš, kakor je ostal del naše posadke pod stalnim križnjim ognjem. Vseled časom je bil umak iz koš nemogoč. Ostali, ki so jim je preprečilo prebiti se iz tega kroga in se pridružili štabu bat. in komandam ost so napravili juris na Nemce, da bi rešili obkoljena tovarila, kar jim pa ni uspelo, radi premočnega strojniškega ognja, s strani Nemcev. Tako obkoljenim tovarilom ni preostalo drugega, kot voditi borbo do zadnjega metka, kar so tudi storili. Nemci so se obkoljena tovarila trokut jurisali, ker pa je naša zmagovita municija se je Nemcem preprečilo prebiti se do koš, ker pa je bilo iz se nekaj ranjenecov. Ostali so se delno prebili, delna pa padli.

Nemci so napadli z jatkino 200 met. s seboj so imeli 100 met in terke kapače ter mitraljeze ki so jih tudi uporabili.

Naše izgube so sestavljale: 30 do 40 artilj., 11 ranjenih, katere so Nemci ujeli in odpeljali s seboj. Poleg tega so tudi 11 poginulih. Izgube v sestavljeni so slededol: 1 lahki bataljon, 10 lahkih "Bred", 53 pušk, 62 lahkih min za bacet, nekaj eksplozivov, dva kuhinjska ognjena in polovica asfalta sprema.

Sevražnik, je imel 20 - 25 artilj in 80 tankovnih. Dan pred napadom je demantiral partizan KAMIN iz III. bataljona, ki je bil sedeljen III. bataljonu na vodica.

Podrobneje vam bomo poročali naknadno. Načelnik štaba brigade tov. SLAVKO pri tem napiše da ni bil navzoč, ker je obšel in se zdravi iz večne na istem terenu. Isto tako so nahajali v Osnovici nahajali politkomisar III. bataljona tov. SROGAN, katere je obšel na poti v brigado.

Briljantno delovanje tovar. in glavočehinastega terena.

Čast fašizmu - zvečedo narodni

V.D. politkomisarske :

V.D. komandanta :

Spornik

Kotnik

Poročilo štaba Prešernove brigade štabu 26. divizije (kasneje 31.) o boju na Pokljuki dne 15. decembra 1943. Original je v arhivu IZDG, fascikel 280/I-4-1

Tudi preživeli udeleženci boja na Goreljku si o številu padlih in ranjenih Nemcev niso enotni. Ludvik Knafelj z Bohinjske Bele je po izjavi Janeza Ambrožiča-Marka letemu malo kasneje pripovedoval, da so Nemci 16. decembra pripeljali na železniško postajo Bohinjska Bela 70 krst. Čez dva ali tri dni pa naj bi jih od tam z vlakom poslali v Nemčijo. Alojz Kermavnar, ki je videl mrtve Nemce v seniku, je leta 1960 ocenil prostor, na katerem so ležali, na 5-krat tri do štiri metre. Po tem lahko izračunamo, da je tam ležalo od 20 do 30 trupel, kar pa je seveda le približno. Jože Kovšca, ki je prav tako videl mrtve v tistem seniku, pa spet govori o sedmih ali osmih padlih Nemcih. Znano je tudi, da so enega mrtvega Nemca našli šele spomladi precej daleč od hotela.

Poročilo Varnostno-obveščevalne službe trdi, da je padlo 18 Nemcev. To naj bi ugotovili po sledih v snegu. Tam, kjer je ležal kak mrtev Nemec, je namreč potem, ko so ga odnesli, ostala v snegu okrvavljena luknja.

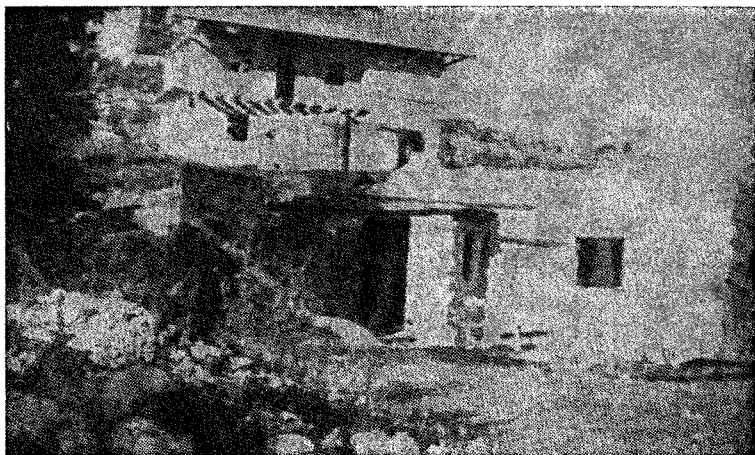
Vsekakor je 75 ali 74 padlih, kolikor naj bi jih bilo po poročilih obveščevalne točke Bohinj in namestnika divizijskega političnega komisarja, precej pretiran podatek. Bolj verjetno je bilo padlih toliko, kolikor jih navaja poročilo štaba brigade, namreč 20 do 25, oziroma 18, kot trdi poročilo VOS, ali med 20 in 30 glede na velikost prostora, kjer so ležali po Kermavnarjevi izjavi. V tem primeru so imeli Nemci tudi kakih 50 ranjenih, kar lahko spet le domnevamo glede na število mrtvih.

Tudi podatek o šestih mrtvih rekrutih, ki je zanj zvedela Svetinova, ne zanika drugih, zgoraj naštetih domnev o številu padlih. Drugi padli bi bili lahko iz vrst starih vojakov 6. šolske in dopolnilne baterije »metalcev megle« oziroma esesovskih policistov, saj so bili ti ves čas boja v prvih vrstah in zato veliko bolj izpostavljeni partizanskim krogam.

Tolikšno število ranjenih, ki so jih morali v dolino zvečine nositi, nam tudi pojasnjuje ukrepanje poveljstva akcije. Za prenašanje 50 ranjencev je namreč potrebnih najmanj 400 ljudi. Udeležencev akcije je bilo, kot smo že sklepali, najverjetneje okoli 500, in če od tega števila odštejemo 50 ranjenih in 25 mrtvih, jih ostane 425, torej le 25 več, kot je bilo nosačev ranjencev najnujnejše potrebno. To je razmeroma malo, zlasti če upoštevamo, da so se Nemci bali nočnega partizanskega napada, oziroma zasledovanja in so zaradi tega uporabili precej vojakov za zavarovanje. Tako nam postane razumljivo, zakaj so kljub strogemu ukazu, da ne smejo puščati na bojišču mrtvih, na Goreljku ta ukaz le prekršili; tam so jih sicer pustili čez noč. To je razumljivo, saj so še ranjence komaj spravili v dolino...

Nemških poročil o izgubah in o poteku boja ni še nihče našel, lahko da tudi niso ohranjena. Zato nam preostajajo edinole partizanska poročila in pa domneve oziroma izjave udeležencev. Čeprav so velikokrat pretirane, vseeno lahko trdimo, da so imeli Nemci 15. decembra 1943 na Goreljku precej žrtev. Za to je še en dokaz: molk sovražnikove propagande, ki je vsak uspeh praviloma na široko raztrobila in glede števila padlih partizanov skoraj vselej močno pretiravala. Le o boju na Goreljku ne najdemo nobene propagandne listine ne podatka, tudi list »Karawankenbotte« ga je popolnoma prezrl. Povrh so Nemci postrelili prav vseh devet ujetnikov z Goreljka, kar lahko štejejo za posledico jeze in maščevalnosti po tej Pirovi zmagi.⁸

Če še enkrat pretehtamo vse okoliščine, v katerih se je znašel 3. bataljon Prešernove brigade ob nemškem napadu 15. decembra 1943, znova pridemo do spoznanja, da so vse delovale Nemcem v prid.

Ruševine Lovčevega hotela takoj po vojni

Goreljek je bil zaradi svoje lege res neprimeren za obrambo, okoliški gozdovi so dajali kritje bližajočemu se napadalcu, visok sneg pa je oviral premike na obeh straneh, vendar je bolj škodoval branilcem, zaradi njihove številčne šibkosti in slabše oborožitve ter opreme.

Z akcijo na Češnjici je bataljon pridobil razmeroma malo hrane in novincev, pač pa so bili zaradi nje partizani znova hudo utrujeni in zaspani, povrh pa še premočeni od dežja. Takšni seveda niso mogli tako vestno stražiti in patroljirati kot bi sicer.

Z zahtevami, naj bataljon zapusti vas, ker bi jo sicer utegnili Nemci požgati, ljudi pa pregnati, pa tudi z govoricami o prihodu sovražnikovih okrepitev, je Sušniku uspelo spraviti bataljon na Goreljek. Prav tako je tudi prepričal štab, da bodo tamkaj popolnoma varni, češ da zaradi snega Nemci ne morejo po stranskih poteh. Zjutraj 15. decembra pa je štab spet dobil sporočilo, da Nemci niso ukrenili ničesar oziroma, da je v postojankah vse mirno,

kar je pomenilo še dodatno prepričevanje o popolni varnosti.

Povrh je štab tik pred napadom sklical četna poveljstva na posvet; tako je bil bataljon dejansko brez vodstva. Tedaj se je spet uveljavila partizanska iznajdljivost, saj so poveljstvo na lastno pobudo prevzeli vodniki, hitro zatrli med partizani vsakršno paniko ter organizirali obrambo. Tako so preprečili smrt ali zajetje celotnega dela bataljona, ki se je ob nemškem napadu znašel obkoljen v hotelu.

Na zavarovanje je vplivala velika pomanjkljivost takratnega načina poveljevanja v naši vojski. Vsi štirje člani ožjega štaba so bili namreč pri tem enakopravni, kar je večkrat pripeljalo do nesporazumov, nasprotujočih si povelj in celo sporov. V partizanskih razmerah je bila enakopravnost članov štaba pri poveljevanju razumljiva, ne pa več takrat, ko je partizanska vojska prerasla že v redno. O tem, kako je bilo na Goreljku, je namestnik divizijskega političnega komisarja zapisal:

»Zjutraj je prišel bataljon in je komisar povedal komandantu, da so straže v redu. Kakor pravi sam komisar, da se ni več utikal v zavarovanje, ker da je bila to od sedaj naloga komandanta. Komandant pa je mislil, da je za zavarovanje poskrbel komisar in tako niso poslali patrolo. Cel štab bataljona pa posebej meče krivdo na op. oficirja, da je on povedal, da so samo straže zadostno zavarovanje...«⁹

Hude izgube 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljku so seveda spodbodle vse, ki so nasprotovali, da bi se bataljon s Koprivnika preselil tja. Začeli so iskati pobudnike te usodne odločitve in kmalu prišli do Sušnika, ki se je zanjo najbolj zavzemal. To pa je že skorajda pomenilo obtožbo sodelovanja s sovražnikom. Pri tem je bilo najbolj vztrajno poverjeništvo VOS bohinjskega rajona, ki je takrat Gabra že sumilo, da sodeluje s sovražnikom. Prav

tako je tudi med pripadniki 3. bataljona Prešernove brigade, ki so preživeli nemški napad, vladalo mnenje, da so žrtev krivi »terenci«.

O tem piše namestnik divizijskega političnega komisarja:

»Interesantno je, da krivdo za presenečenje tega bataljona Partijci, kakor tudi vsi partizani (s katerimi sem imel kritično uro), ne mečejo na štab bataljona, ampak na terence, kateri so svetovali, da je teren varen, zaradi tega sta politkomisar in operativni oficir Brigade postavila samo dve straži . . .«¹⁰

Razumljivo je, da je Sušnik, ki je tedaj že bržkone slutil, da mu ne zaupajo več popolnoma, skušal sprati s sebe vsakršno krivdo. Dne 16. decembra, ko si je šel skupaj z drugimi ogledat bojišče, je poiskal nekaj manevrskih nabojev, jih prinesel na Koprivnik in jih tam začel razkazovati, predvsem pripadnikom VOS. Že takrat je zatrjeval, da so Nemci partizane na Goreljku presenetili, ker so bili pijani in so imeli prešibko zavarovanje. V naslednjih dneh je šel še dlje, pri tem pa se je skliceval na podatke nekakšne lastne obveščevalne službe.

Po njih naj bi bili rekruti z Bohinjske Bele, ko so bili na rednem pohodu v okviru urjenja, povsem slučajno nalleteli na Goreljku na partizanskega stražarja, planili za njim in začeli obstreljevati hotelska vrata. Nato da so poslali po bojno strelivo in minomet na Bohinjsko Belo. Šele potem so bataljon tako na tesno obkolili, da se ni mogel prebiti. Pred tem bi se bil lahko, če bi imel sposobno vodstvo, toda to se je oddaljilo od moštva in tičalo v bližnji vili. Lahko bi bilo tudi pomagalo obkoljenemu bataljonu, pa ga je pustilo na cedilu.¹¹

Ni znano, ali so Nemci vedeli, da Julka Svetina sodeluje s partizansko obveščevalno službo; morda so in so jo v tem primeru uporabljali za pošiljanje neresničnih

vesti. Lahko pa je tudi kak vojak, ki ni bil zadosti razgledan, povedal kaj takšnega, kar je mislil, da je resnično. Tako se Svetinova spominja, da ji je nekdo pripovedoval nekaj dni po boju na Goreljku, kako so Nemci prišli tja v gosti megli in da bi bili zgrešili cilj, če ne bi naleteli na partizanskega stražarja. Ta je proti njim ustrelil in zbežal, s tem pa jim je tudi pokazal pot do hotela, kjer so spali drugi. Boj, ki se je nato vnel, pa da je bil pravi pekel...¹²

Kljub nasprotnim izjavam bi bila možnost, ki jo je zastopal Sušnik, lahko tudi verjetna, če ji ne bi nasprotovali izračuni in posamezne podrobnosti.

Predvsem ne bi Nemci poleg rekrutov poslali na Poljuko še esesovske policije in zlasti ne smučarjev, če bi šlo samo za redni pohod v okviru urjenja. Posebno ne, ker se je policija malo pred tem vrnila s Pohorja po večdnevni akciji v hudem mrazu in visokem snegu, vsekakor sila utrujena.

Nadalje sta zelo zgovorni naglica in odločnost Nemcev na začetku napada, ko so takoj po prvih streljih nemudoma planili na rob hoste, užgali od tam zlasti po vratih na južni strani, nato pa obkolili hotel še s severne strani. Posebne skupine vojakov — nikakor ne rekrutov — so bile temeljito seznanjene s svojimi nalogami, predvsem pa je poveljstvo dobro poznalo ves kraj in tudi razporeditev prostorov v hotelu.

Nadalje dokazuje založenost vojakov s strelivom, da je bilo vse vnaprej pripravljeno. V štiriurnem boju so zlasti mitraljezci postrelili precejšnje število nabojev — pri posameznih mitraljeških gnezdih so partizani po boju našli cele kupe praznih tulcev, zlasti pa pri temeljih nedograjene počitniške vile severno od »Lovčevega hotela«, odkoder so Nemci obstreljevali severno stran hotela in vrata. V tisto smer se je skušalo tudi prebijati največ partizanov.¹³

Čisto nemogoče je, da bi bili Nemci kasneje, že po začetku boja, poslali po dodatno strelivo in minomet. Če upoštevamo, da se je boj začel ob 12.30 in da je bil hotel obkoljen, prvi nemški naskok pa zavrnen vsaj ob 13. uri, morda tudi malo kasneje, bi nemško poveljstvo šele tedaj lahko sklenilo zahtevati minomete in dodatno strelivo. To bi zmoglo le prek radijskega oddajnika. Do Bohinjske Bele je 8,5 km zračne črte, višinske razlike pa okoli 800 metrov. Sicer je do Goreljka držala gaz, ki jo je naredila kolona, toda pot je bila kljub temu zelo slaba. Po ravnem in po kopnem bi pešec to razdaljo lahko premeril v pičlih dveh urah, navkreber in po snegu pa bi potreboval vsaj dvakrat toliko, to je štiri ure. K temu času moramo prišteti še priprave kot iskanje streliva, sedlanje mul, izbiranje in zbiranje posadk ter njihovo pripravljanje. Torej bi lahko minomet dobili na Goreljek v najboljšem primeru šele okoli 17.30, ko je bilo tam že temno in bi zanj težko našli cilj. Toda, kot je znano, so Nemci začeli postavljati minomet na strelni položaj vsaj ob 14. uri, morda že malo prej, pa so jim partizanski mitraljezci pobili posadko, zaradi česar se je obstreljevanje hotela z minami začelo šele okoli 15. ure.

Nadalje poročilo VOS govori o devetih balah sena, ki da so ga nosile mule. Prav to pove, da so Nemci že zjutraj, ko so odhajali z Bohinjske Bele, računali, da bodo ostali na pohodu do večera. Vmes pa bi morali mule nakrmiti, ker bi drugače omagale.¹⁴

Vse to dokazuje, da je bila nemška akcija izpeljana po temeljitem načrtu, ki ga je moralo njeno poveljstvo narediti precej prej, nikakor pa ne že po streljih na partizanskega stražarja. Za takšen načrt pa je potrebovalo natančne podatke svoje obveščevalne službe, ki jih je lahko dobilo le od vrinjencev med partizani ali aktivisti.

OPOMBE

- ¹ Pregled sovražnikovih enot na območju 9. korpusa z dne 2. novembra 1944 v fasciklu 295 a/V-A-2 v arhivu IZDG po poročilu obveščevalne točke »Plus-minus«.
- ² Zbornik dokumentov, 6. del, 6. knjiga, dokument 140.
- ³ Izjava Janka Heberleta.
- ⁴ Izjava Julke Svetine.
- ⁵ Izjava Janeza Ambrožiča-Marka.
- ⁶ Julka Svetina je tudi tega dne prišla v službo že navsezgodaj, okoli šeste ure zjutraj, vendar je kolona odšla na pot že prej. Poročilo VOS govori o okrepitvah, ki so jih dobili Nemci na Goreljku že po začetku spopada. Bržkone se to nanaša na policiste, ki so odšli z Bohinjske Bele v tem primeru okoli devetih do desetih.
- ⁷ Poročilo pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske« z dne 27. decembra 1943 (arhiv RSNZ, A392930) govori o enem samem minometu in enem težkem mitraljezu, ki so ga Nemci prinesli s seboj. Takšen nemški težki mitraljez (MG-42 ali MG-44) je bil dejansko enak kot ročni, s kakršnim so bile oborožene nemške desetine, oziroma »šarec«, le da je imel težje stojalo na štirih nogah.
Izmed udeležencev boja v hotelu le Puntar dopušča možnost, da so Nemci imeli še en minomet. Lahko tudi da so tistega, ki je ostal pri smrečicah, prestavili hitreje, kot domneva Puntar. Prav tako je tudi mogoče, da so streljali na branilce v hotelu z lahki minometi ali trombloni, teh so imeli Nemci v pehotni oborožitvi razmeroma dosti. Strelec je nataknil na puškino cev poseben lijak, vstavil vanj tromblonsko bombo, nekaj močnejšo in večjo od ročne, v nabojnik je potisnil okvir nabojev brez kroglj.
Hotel je bil razmeroma majhen cilj, zato so z enim samim minometom Nemci dosegli veliko gostoto ognja. Povprečno izurjena posadka namreč lahko iz minometa kalibra 80 mm, kakršne so imeli Nemci, izstrelili po 6 min na minuto.
- ⁸ Izjave Julke Svetine, Jožeta Kovšce, Janeza Ambrožiča-Marka in Alojza Kermavnarja, poročilo namestnika političnega komisarja 31. divizije CK KPS z dne 10. januarja 1944 (arhiv CK ZKS, mapa 7405), poročilo štaba Prešernove brigade štabu 26. divizije z dne

22. decembra 1943 (arhiv IZDG, fascikel 280/II-b), poročilo pokrajinske komisije VOS za Gorenjsko obveščevalnemu odseku štaba 3. operativne cone »Alpske« 27. decembra 1943 (arhiv RSNZ, mapa A392930), poročilo obveščevalne točke Bohinj 6. januarja 1944 (arhiv IZDG, fascikel 280/A-IV-1).

Pirova zmaga: po epirskem kralju Piru (vladal je od leta 306 do 272 pred našim štetjem). Pri Herakleji leta 280 in pri Ausculu 279 je za ceno strahovitih žrtev premagal Rimljane. Ko so ga prilizovalci po teh dveh zmagah slavili, jim je odgovoril: »Še ena takšna zmaga in konec nas je.« Po tem njegovem izreku je kasneje nastal pojem »Pirova zmaga«. Ta pomeni zmago, do katere je prišla ena izmed bojujočih se strani za ceno velikih žrtev, nesorazmernih s koristmi.

⁹ Poročilo pokrajinske komisije VOS za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske« z dne 27. decembra 1943 (arhiv RSNZ, mapa A392930) in poročilo namestnika divizijskega komisarja CK KPS 10. januarja 1944 (arhiv CK ZKS, mapa 7405). Odlomek iz slednjega je brez popravkov.

¹⁰ Poročilo namestnika divizijskega političnega komisarja CK KPS 10. januarja 1944 (arhiv CK ZKS, mapa 7405). Odlomek je brez popravkov.

¹¹ Izjavi Jožeta Čopa-Iztoka in Franca Sodje-Gašperja.

¹² Izjava Julke Svetina.

¹³ Izjavi Vinka Kušarja in Ludvika Kuharja.

¹⁴ Specialka v merilu 1 : 50 000, izdaja Geografskega inštituta JLA iz 1956, poročilo pokrajinske komisije VOS za Gorenjsko obveščevalnemu odseku 3. operativne cone »Alpske« z dne 27. decembra 1943 (arhiv RSNZ, mapa A392930) in poročilo štaba Prešernove brigade štabu 26. divizije 22. decembra 1943 (arhiv IZDG, fascikel 280/II-b). V njem piše, da so Nemci imeli s seboj 100 mul, kar je očitna pomota. Pisec poročila je bržkone dodal številki 10 odvečno ničlo.

IZGUBE 3. BATALJONA PREŠERNOVE BRIGADE NA GORELJKU

Kaj vse je bilo videti na bojišču, vedo povedati nekateri posamezniki. Tako je Franc Dijak, Frtunčev s Koprivnika, leta 1960 izpovedal:

»S partizani sem šel na Goreljek gledat že 16. decembra. Izposodil sem si konja. Če bi me zasačili Nemci, bi se izgovarjal, da sem prišel po seno ali drva.

Ko smo prišli na Goreljek, smo videli okoli hotela vse polno mrtvih partizanov. Skupaj z drugimi sem pobiral puške, strelivo, nahrbtnike in hrano. Našel sem tudi nemško kapo. Med mrtvimi sem poznal Minko Sodjo, Marico Dijak in Jožeta Rozmana-Kostjo iz Bistrice v Bohinju. Mrtvi so bili zvečine ustreljeni od zadaj v glavo iz neposredne bližine. Trije so ležali že precej daleč proti 'Šport hotelu', dva pa so našli šele spomladi 1944, ko je v Jesprenovem gozdu skopnel sneg.

Vse uporabno orožje in strelivo sem naložil na sani in odpeljal, nato pa izročil partizanom. Nazaj grede se mi je splašil konj in prevrnil sani, ki so me precej poškodovale po glavi.«¹

Marija Sodja je 1980 povedala:

»Tudi jaz sem šla dopoldne 16. decembra znova na Goreljek. Z menoj je bil oskrbnik Vrhunčeve vile Jože Jekler, ki ga je skrbelo, če je bila njemu zaupana vila med bojem požgana ali poškodovana, jaz pa sem imela v njej še

nekaj svojih reči. Potem ko so partizani 3. maja požgali ‚Šport hotel‘, sem namreč stvari spravila v vilo.

Okoli ‚Lovčevega hotela‘ je bilo vse polno trupel partizanov, zametenih s snegom. Posebno se spominjam enega izmed njih, ki je mrtev klečal.

Z Jeklerjem sva ugotovila, da v Vrhunčevo vilo Nemcev sploh ni bilo, bila je le odprta. Vse kar je bilo v njej, je ostalo nedotaknjeno, le nekaj šip je bilo razbitih od strellov.

Nazadnje sva odšla proti Koprivniku. Tik za nama so prišli na Goreljek tudi Nemci, zgrešili smo se samo za nekaj minut.«²

Franc Sodja-Gašper pravi:

»Na Goreljek sem prišel 16. decembra skupaj s sodelavci iz VOS in Sušnikom. Iz ruševin se je še vedno kadilo. Vsepovsod so ležala trupla padlih, največ jih je bilo med vrati. Spominjam se tudi dveh ali celo treh padlih partizank. Na gazi proti ‚Šport hotelu‘ so mrtvi ležali eden zraven drugega, nekako v vrsti, vsak je bil od blizu ustreljen v glavo. Ogledali smo si bojišče, nato pa smo se vrnili. Na poti proti Koprivniku smo iz nekega senika zaslišali tiho stokanje, zato smo šli gledat, kaj je tam. Našli smo mladega partizana, ranjenega skozi pljuča. Po narečju sodeč, je bil doma nekje s Primorskega. V seniku je bila tudi Justina Dijak. Oba smo spravili na Koprivnik.«³

Naslednjega dne je na Goreljek odšel mobilizacijski vod, da bi skopal tam dovolj veliko jamo za toliko mrtvih. Pogrebci so našli pripraven kraj na Vratih, kakih 500 metrov od ruševin hotela. Zemlja je bila zmrznjena, zato je bilo kopanje naporno in zamudno. Šele 18. decembra je bilo v jami toliko prostora, da so lahko začeli s pokopom. Na Koprivniku so partizani mobilizacijskega voda naročili trem kmetom, naj pridejo z voli in sanmi na Goreljek, da

bodo zvozili trupla k jami. Toda prišla sta le dva, Anton Korošec-Vršičnek in Janez Jekler-Vorh.

Trupla so bila vsa zasrežena in popolnoma zmrznjena, deloma tudi zametena. Partizani so mrtvim pobrali osebne dokumente, fotografije in razne zapiske ter vse skupaj spravili v vrečo. Marsikaj pa je šlo s trupli v grob, saj je Sušnik strogo prepovedal, da bi kdo od pogrebcev kaj vzel.

Grobišče padlih partizanov 3. bataljona Prešernove in Gradnikove brigade nedaleč od nekdanjega »Lovčevega hotela« (fototeka Zavoda za spomeniško varstvo v Kranju)

Najbolj grozljiv pa je bil pokop delov trupel, ki so jih pobrali tik ob hotelu.«⁴

O tem, kako je potekal pogreb padlih, sta zlasti pomembni pričevanji dveh očitvidcev. Vinko Kušar opisuje dogodke takole:

»Zjutraj 18. decembra sem s Koprivnika odšel na Goreljek, da bi še enkrat videl kraj, kjer sem doživel tako strašne ure, in ugotovil, kdo vse je padel. Prišel sem na cilj; tam je več mobilizirancev še kopalo jamo, pomagalo jim je nekaj deklet. Nato sta voznika začela voziti k jami trupla. Skleпам, da so jih kakih 30, drugi so ostali v ruševinah in zgoreli. Neki mobiliziranec je mrtve zlagal v jamo. Ugotovil sem, da so bili mnogi ustreljeni iz neposredne bližine v glavo, o čemer so pričale ožganine in neizgorel smodnik okoli ran. Sam sem položil v jamo Franca Avgušтина iz Reteč in Petra Grašiča iz Strahinj, ker sem ju osebno dobro poznal. Dal sem ju na konec jame, da bi laže našel njune posmrtnе ostanke, če bi ju kdaj po vojni domači hoteli prekopati.

Po snegu je bilo tudi nekaj krvavih sledi, ki so držale proč od hotela. Naredili so jih ranjenci, ki so se plazili. Eni so nazadnje omagali, druge pa so Nemci našli in nato pobili. Med vrati hotela je ležalo truplo brez nog in spodnjega dela trebuha, vse to je zgorelo. V stranišču so ležali trije. Tudi treh padlih partizank se spominjam.«⁵

Drugi takšni očitvidец je Ludvik Kuhar, ki je izpovedal:

»Bil sem na Goreljku, ko so pokopavali padle 3. bataljona Prešernove brigade. Mnogi so bili od zadaj ustreljeni v glavo, drugim so Nemci razbili lobanje s puškinimi kopiti ali kar s koli, ki jih je bilo tam okoli dovolj. Tisti, ki so obležali blizu hotela, so bili napol pečeni ali ožgani. V ruševinah oziroma na pogorišču je bilo med osmojenimi

tramovi in pepelom vse polno ostankov trupel. Vmes so ležale neeksplodirane bombe in mine, zato se ni upal nihče ničesar dotakniti. Okoli hotela pa je v snegu ležalo vse polno neeksplodiranih, toda za vžig pripravljenih italijanskih ročnih bomb. Očitno so jih med bojem zmetali tja partizani, pa se niso razpočile, ker so padle na mehko. Neki deček, ki je prišel na Goreljek gledat pokop, je stopil na eno izmed njih. Eksplodirala je in ga ranila.«⁶

Koliko je torej 15. decembra 1943 na Goreljku padlo partizanov?

Glede tega je nekaj ohranjenih poročil, kot tudi več izjav posameznikov, ki se opirajo predvsem na cenoitve. Toda kolikor je poročil, oziroma očitidcev, toliko je tudi različnih podatkov o številu žrtev. Kot vzrok vsega tega je treba upoštevati predvsem časovno odmaknjenost, saj je preteklo precej let, preden so zgodovinarji začeli zbirati podrobnosti o tem boju in številu padlih.

Vrhu tega so takrat partizanske enote, zlasti v predelih, ki so bili sovražnikovi premoči tako izpostavljeni kot Gorenjska, imele dokaj neurejeno administracijo, saj so bile brez varnega zaledja, pisarji pa so pogosto pogrešali mir za delo in pripomočke. Marsikaj, kar je bilo zapisanega, so morali skriti ali uničiti, veliko tega je zaplenil sovražnik ter nato pustil propasti. Marsičesa, kar so skrili partizani, pa nihče nikoli ni iskal ne našel. Če je kdo kaj našel, je bilo zaradi vlage skoraj ali povsem neuporabno.

Tretji bataljon Prešernove brigade je vsekakor imel kake sezname, bržkone po četah in po vodih. Toda med bojem 15. decembra 1943 jih je bilo večina uničenih ali so se kasneje porazgubili.

Med ohranjenimi pisanimi poročili naj omenimo štiri:

Štab Prešernove brigade dne 22. decembra omenja 30 do 40 padlih, enajst ujetih in enajst pogrešanih. Izgubljenih da je bilo 10 mitraljezov, en lahki minomet in 53 pušk.

Namestnik divizijskega političnega komisarja piše 10. januarja 1944, da je padlo 40 partizanov, med njimi 9 članov KPS.

Pokrajinska komisija VOS za Gorenjsko poroča o 33 padlih, ki so jih našli in pokopali. Število zgorelih v ruševinah ceni na 10 do 15; navaja tudi, da so rešili dva mitraljeza, kar pa je vsekakor pomota.

Komandant varnostne policije in varnostne službe za Spodnjo Štajersko, sturmbannführer Vogt, zatrjuje 23. decembra 1943 v poročilu vodji Štajerske domovinske zveze oberführerju Steindlu, da je enota »metalcev megle« na Pokljuki pobila 46 partizanov, 10 pa jih je ujela. Pri tem da je zaplenila tudi precej orožja.

Razlike v podatkih zahtevajo dodatno razlago. Prvi trije dokumenti se glede števila mrtvih bistveno ne razlikujejo, vsekakor se nanašajo na podatke pogrebcev, ki so trupla pokopavali in šteli. Domneva o enajstih pogrešanih v poročilu štaba brigade se očitno nanaša na ujete. Če primerjamo podatke v poročilu VOS, opazimo nebi-stveno razliko. Toda oba, tako brigadni štab kot pokrajinska komisija VOS, sta poročala preveč v rožnati luči, saj je bilo število zgorelih in zasutih trupel dejansko precej večje.

Nemško poročilo se glede števila padlih partizanov, ki so jih našli na bojišču, zlasti podatka v poročilu namestnika divizijskega političnega komisarja, razmeroma malo razlikuje, le za 6. Prav tako pa ne zajema zgorelih in zasutih v ruševinah. Do te razlike je morda prišlo, ker so Nemci nekaj trupel ali ranjencev zmetali v ogenj potem ko so jih že prešteli.⁷

Izjave očividcev se med seboj še bolj razlikujejo.

Ludvik Kuhar trdi, da je padlo kakšnih 100 partizanov, rešilo pa se jih je okoli 30, Franc Dijak-Frtunčev meni, da jih je padlo 80, Franc Sodja-Gašper navaja število 70 do

80, Janez Ambrožič-Marko 83, Tone Urbas pa pravi, da so jih 34 pokopali na Goreljku, vsega skupaj pa je bilo 80 padlih in ujetih. Janez Bučan spet pravi, da so pokopali 54 do 56 trupel.

Trije očitvidci utemeljujejo svoje izjave z različnimi okoliščinami in podrobnostmi, ki se jih spominjajo.

Stanislav Rupnik pravi, da je imel bataljon zjutraj 15. decembra 150 do 155 partizanov in partizank, od tega 15 novincev, mobiliziranih v noči na 15. december. Izmed teh naj bi se jih do konca decembra zbralo na Jelovici 55. Toda partizanov je bilo v bataljonu dejansko manj . . .

Klemen Rabič se spominja pogovora z Drenom na Vogarju zvečer 15. decembra. Ta mu je potožil, da je imel zjutraj v bataljonu 120 partizanov in partizank, zdaj pa jih je ostalo le še 34. Ta podatek o številu preživelih je vsekakor preveč črnogled, saj jih je do konca meseca prišlo še nekaj za bataljonom na Jelovico.

Justina Dijak je prepričana, da je dopoldne razdelila v hotelu 82 zajtrkov, in zatrjuje, da so se rešili le trije partizani. Tako je izračunala, da je padlo 79 partizanov in partizank. Dejansko pa je bilo v hotelu pri zajtrku več partizanov in partizank, tudi prebilo se jih je več kot le trije, vrhu tega so jih Nemci 9 ujeli in odpeljali.

Podatek o številu padlih, vzet iz njenega pričevanja, je zapisan tudi na spominski plošči na ruševinah »Lovčevega hotela« ter na skupnem grobu na vzpetini severno od ruševin. Tja so namreč po vojni prinesli posmrtno ostanke padlih, pokopanih prvotno na Vratih, ko so tudi razkopali ruševine. Tam so našli nekaj ostankov okostij. Toda med pokopanimi v sedanjem grobu niso le pripadniki 3. bataljona Prešernove brigade, temveč še nekateri drugi. Zato so nekaj let po postavitvi spomenika, kjer je prvotno pisalo, da je tam pokopanih 79 padlih iz 3. bataljona Prešernove brigade, dopisali še podatek o sedmih partizanih Gradni-

kove brigade, Ti so padli 18. in 27. maja 1944 na Goreljku in v okolici, zlasti v smeri proti Rudnemu polju. Če so torej ob prekopu šteli okostja in jih našli 79, jih je le 72 pripadalo partizanom 3. bataljona Prešernove brigade.⁸

Ob tolikšnih razlikah glede števila padlih seveda nihče ne more dokazati, da ima ravno on prav. Zato se moramo zateči k izračunu. Pri tem se lahko opremo na posameznike, katerih izjave so zanesljivo verodostojne.

Začnemo naj s številom partizanov in partizank, ko je bataljon odšel iz Robidnice, to je 8. decembra. Po izjavi Branka Ahčina je štel 123 pripadnikov, po trditvah Franca Laharnarja pa 118. Poleg tega so šli z bataljonom še načelnik brigadnega štaba in operativni oficir, vsak s svojim spremljevalcem, torej štirje, ki niso zajeti v to število. Vsi so tudi preživeli boj na Goreljku.

Iz izjav posameznikov je znano, da sta se med pohodom na Jelovici bataljonu pridružila še dva partizana, ki sta se iz Bohinja vračala v Prešernovo brigado, pa ju je Dren vzel s seboj. Devet jih je vodnik mobilizacijskega voda Klemen Rabič poslal v bataljon 14. decembra na Koprivniku. Razen tega je tega dne prišel v bataljon še Walter Ernst, Angela Robičeva pa je odšla proti Jesenicam. Ponoči med 14. in 15. decembrom je bataljon na Češnjici mobiliziral še pet novincev.

Če upoštevamo Ahčinovo in Laharnarjevo izjavo glede števila partizanov v bataljonu ob odhodu iz Robidnice kot enakovredni, obema številoma pa prištejemo vse, ki so se v bataljon vključili do jutra 15. decembra, oziroma odštejemo Robičevo, je bilo torej v bataljonu ob nemškem napadu 134 do 139 partizanov in partizank.

Od tega števila jih je po spominih Marijana Malca prišlo na Jelovico do konca decembra 45. To številko si je dobro zapomnil, ker si jo je za spomin vrezal v usnjeni vojaški pas. V kriminalistiki veljajo takšne in podobne

Spomenik na grobišču padlih partizanov 3. bataljona Prešernove in Gradnikove brigade. Po črkah se jasno vidi, da so napis »in 7 borcev Gradnikove brigade« vklesali kasneje kot prvi del (fototeka Zavoda za spomeniško varstvo v Kranju)

izjave zaradi podrobnosti, ki se jih očividec spominja, za nesporne, zato tudi Malcu lahko verjamemo brez zadržka. Devet partizanov so Nemci ujeli, kar je zapisano v begunjski jetniški knjigi, devet jih je ostalo v bohinjski partizanski bolnišnici, kar piše v poročilu Varnostno-obveščevalne službe. Pet novincev, mobiliziranih v noči na 15. december, pa se je vrnilo domov.

Če vse te podatke seštejemo, ugotovimo, da je boj na Goreljku preživel 68 partizanov in partizank.

Zdaj lahko to število odštejemo od 139, oziroma 134, kolikor jih je bilo zjutraj 15. decembra v bataljonu. Tako dobimo verjetno število padlih: 66 do 71. Slednje se le za osem razlikuje od podatka Justine Dijak, ki trdi, da je na Goreljku padlo 79 partizanov 3. bataljona Prešernove brigade, in pa od števila, zapisanega na spomeniku.⁹

Med preživele je v tem primeru všteti tudi devet ujetih, ki so doživeli usodo svojih tovarišev po mučenju in zasramovanju nekaj kasneje. Omeniti je treba poročilo Prešernove brigade z dne 22. decembra 1943, ki govori o enajstih ujetih, in nemško z dne 23. decembra, ki jih omenja 10. Najdba dveh mrtvih partizanov spomladi 1944 v Ješprenovem gozdu nam daje podlago za domnevo, da sta bila ujeta tako kot drugih devet, pa so ju že tam ustrelili, ker sta se uprla, skušala zbežati ali pa nista mogla hoditi. Število ujetih po nemškem poročilu, namreč 10, pa je lahko posledica napake ali pa so najprej ustrelili enega, nato pa še drugega, ki je še zapisan kot ujetnik.

Ujetnike so bržkone še ponoči ali proti jutru 16. decembra pripeljali na Bled. Od tam so jih poslali naravnost v Begunje ali pa prek Radovljice, kjer je bil sedež gestapovske izpostave, pristojne za Pokljuko. Iz jetniške knjige je znano, da so jih pripeljali v Begunje 16. decembra. Do 31. decembra, ko so jih skupaj s šestnajstimi sotrpini odpeljali na morišče, so bili bržkone zaprti v »bunkerjih«, ločeni od drugih jetnikov. Zaradi tega ni bilo mogoče najti kakega njihovega sojetnika, ki bi morebiti od njih slišal kako razlago o boju. Prav tako pa si tudi lahko mislimo, da so nacisti skušali preprečiti vsakršne stike med ujetniki iz 3. bataljona Prešernove brigade in drugimi zaporniki, ker bi bili radi obdržali v tajnosti, o čem so jih zasliševali.

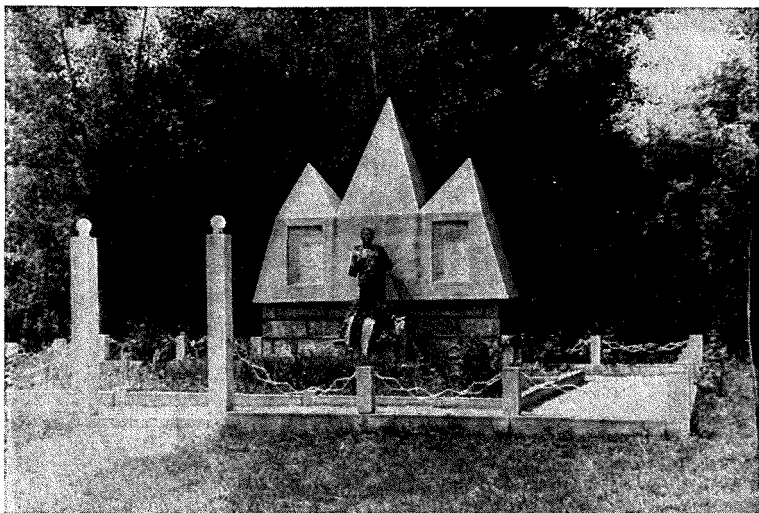
partizanov. Izbrali so jih v Begunjah, med njimi je bilo vseh devet ujetnikov s Pokljuke.

S tovarnjaki so na smrt obsojene odpeljali v Medno in tam začeli iskati pripraven kraj za ustrelitev, ki pa ga niso mogli najti, zaradi česar so se sklenili vrniti. Spotoma so opazili z glavne ceste v Medvodah gramozno jamo na Svetju, se ustavili, zastražili okolico, ukazali obsojencem, naj se izkrcajo, nato pa so jih postrelili in se odpeljali.¹⁰

Pet mobilizirancev, ki so bili partizani ob napadu na bataljon šele nekaj ur, je računalo, da Nemci še ne vedo zanje. Kljub temu niso takoj odšli domov, ampak so se z Goreljka napotili na Uskovnico. Upali so, da bodo tam našli aktiviste, jih povprašali, kako je doma, in jih nato prosili za dovoljenje, da se vrnejo.

Na Uskovnici so ostali tri dni, nato pa so odšli na Češnjico. Spotoma so na Jeljah srečali nekega Italijana in Čedomira Terzića, ki sta se rešila iz hotela. Pripovedovala sta jim, kako je bilo tam med bojem. Naravnost v vas si niso še upali, ustavili so se pri Vorarju, ki je najbližja hiša od gozda sem. Tam so jih ujeli Nemci, jih odgnali v Srednjo vas in zaslišali. Vseh pet se je izgovarjalo, da so jih partizani nasilno odpeljali s seboj in da so ob prvi priložnosti, med nemškim napadom pobegnili od njih. Janeza Miklja in Jožeta Markeža so iz Srednje vasi poslali na gestapo v Radovljico na dodatno zaslišanje, Janeza Stareta, Valentina Smukavca in Janeza Arha pa so odgnali na prisilno delo v Beljak. Miklja in Markeža so iz Radovljice kmalu izpustili in sta se vrnila domov. Stare in Smukavec pa sta iz Beljaka pobegnila, se vrnila domov in se tam pridružila partizanom.¹¹

V nekaterih spominskih zapisih, govorih in deloma tudi v sestavkih, katerih pisci so pri tem imeli ambicije zgodovinarjev, včasih naletimo na trditve, da je bil 3. bataljon Prešernove brigade 15. decembra 1943 na Goreljk

Spomenik petindvajsetim ustreljenim v gramozni jami pri Svetju pri Medvodah. Med njimi je bilo tudi devet partizanov 3. bataljona Prešernove brigade, ujetih na Goreljku na Pokljuki 15. decembra 1943.

uničen. Toda takšne trditve ne zdržijo kritike v luči vojaške vede.

Predvsem je treba poudariti, da je v večini primerov prišlo do takšnih pretiravanj pod vplivom opisovanja usode Pohorskega bataljona, ki je bil resnično uničen, saj so vsi njegovi pripadniki, ki so se znašli v nemškem obroču, padli, le enega so ujeli in ga kasneje ustrelili.

Iz 3. bataljona Prešernove brigade pa se je vseeno rešilo 33 oziroma 34 odstotkov njegovih pripadnikov, če vzamemo za podlago izračun kot najbolj verjeten. V ta odstotek pa sploh niso zajeti ranjenci, ki so se razen posameznikov vsi vrnili v bojne enote.

Zaradi tega bataljona ne moremo šteti za uničenega, pač pa lahko trdimo, da je imel zelo hude izgube. Vrhu

tega je ohranil razen nekaj izjem vsa četna poveljstva, tako da so bile potrebne le okrepitve in bataljon je bil znova sposoben za boj.

Razen tega v skoraj vseh armadah še zdaj velja, da je uničena samo tista enota, ki je izgubila zastavo. V Rdeči armadi na primer so enoto, ki je izgubila zastavo, brez milosti ukinili, četudi je bila polnoštevilna ali je imela malenkostne izgube. Če pa je zastavo rešila, pa so jo obnovili ne glede na to, ali je boj kdo preživel ali ne.

Zatorej tudi spričo tega, da je rešil zastavo, 3. bataljona Prešernove brigade ne moremo imeti za uničeno enoto...

OPOMBE

- ¹ Izjava Franca Dijaka-Frtunčevega leta 1960.
- ² Izjava Marije Sodje, drugič poročena Jekler. Jože Jekler je zvedel takoj po vrnitvi na Koprivnik, da so bili Nemci na Goreljku, ko je bil tam s Sodjevo. Ustrašil se je, če so ga skrivaj opazovali, zato je takoj odšel v gozd drvarit, da ne bi bil doma, ko bi prišli ponj. Čez nekaj dni sta Marija Sodja in Jože Sodja, ki je z njo šel 15. decembra po drva k »Šport hotelu«, prejela pozivnici, naj se zglasita na orožniški postaji na Nomenju. Ko sta drugo jutro šla tja, so ju pridržali in ju zastražena poslali v Radovljico na gestapo. Tam so hoteli od Sodjeve predvsem zvedeti, kaj se je pogovarjala s partizanskim stražarjem na poti proti Koprivniku tik pred bojem. Isto so spraševali tudi Jožeta Sodjo. Od koga in kako so zvedeli, da sta se sploh menila s stražarjem, Sodjeva nikoli ni zvedela, morda so ju sami videli. Marija Sodja in Jože Sodja sta se skrivaj dogovorila, kako se bosta zagovarjala. Trdila sta, da sta s stražarjem spregovorila le nekaj besed o vremenu in raznih vsakdanjostih. Oba so kmalu po novem letu brez pojasnila izpustili, nakar sta se vrnila na Koprivnik.
- ³ Izjava Franca Sodje-Gašperja. Vendar partizan, ki so ga našli skupaj z Justino Dijak, ni bil ranjen skozi pljuča, marveč skozi roko in v hrbet. To je bil Branko Brelj, ki je bil po rodu res iz Cerknega, toda živel je že več let v Ljubljani.
- ⁴ Izjave Ludvika Kuharja, Franca Sodje-Gašperja in Franca Dijaka-Frtunčevega.
- ⁵ Izjava Vinka Kušarja.
- ⁶ Izjava Ludvika Kuharja.
- ⁷ Poročilo štaba Prešernove brigade štabu 26. divizije dne 22. decembra 1943 (arhiv IZDG, fascikel 280 (II-b), poročilo pokrajinske komisije VOS za Gorenjsko obveščevalnemu odseku štaba 3. operativne cone »Alpske« z dne 27. decembra 1943 (arhiv RSNZ, mapa A392930), poročilo namestnika divizijskega političnega komisarja CK KPS 10. januarja 1944) arhiv CK ZKS, mapa 7405), Zbornik dokumentov, 6. del, 9. knjiga, dokument 204.
- ⁸ Izjave Ludvika Kuharja, Franca Dijaka-Frtunčevega, Franca Sodje-Gašperja, Janeza Ambrožiča-Marka, Toneta Urbasa, Janeza Bučana, Stanislava Rupnika, Klemeneta Rabiča, Justine Dijak, poročene Bunderla, Mile Pavlin: Jeseniško-bohinjski odred, Ljubljana 1970, strani 34–35.

- ⁹ Izjave Branka Ahčina, Franca Laharnarja, Klemena Rabiča, Janeza Ambrožiča-Marka, Ludvika Kuharja, Justine Dijak, poročene Bunderla, Marijana Malca, Janeza Miklja in Angele Robič
- ¹⁰ Knjiga jetnikov v Begunjah (Oddelek NOB Gorenjskega muzeja v Kranju), izjava Jožeta Šijanča.
- ¹¹ Izjava Janeza Miklja.

PREOSNOVA IN NADALJNJA USODA

3. BATALJONA PREŠERNOVE BRIGADE

Utrujena od boja na Goreljku in celonočnega pohoda z Vogarja na Jelovico, se je večina preživelih proti jutru 16. decembra nastanila v Orožnovi koči, čez nekaj dni pa je odšla v gozdarske in pastirske koče na Rovtarici. Tja je ostanek bataljona klical brigadni štab, ki je bil tam nastanjen. Na Rovtarici je ostanek 3. bataljona ostal vse do 12. januarja 1944.

Skupno nastanišče brigadnega štaba in ostankov bataljona je omogočalo članom štaba vsakdanje dajanje nasvetov podrejenim in neposredno ukrepanje. V tem primeru pa je šlo še za enoto, ki je imela hude izgube in je bila zaradi tega potrebna vsakršni pomoči, predvsem moralne.

V tem času je bataljonski štab iz vseh preživelih namesto treh organiziral le eno četo. Postopoma se je ta krepiła z novinci, vrnilo se je še nekaj preživelih z Goreljka, ki so se po bitki razkropili in izgubili zvezo z bataljonom.¹

V ugotavljanje vzrokov za tako hude izgube na Goreljku se je vmešal še divizijski štab. Brigado in ostanke 3. bataljona sta obiskala divizijski politični komisar Ciril Keržič-Metod in njegov namestnik Branko Karapandža-Matjažek. Slednji je opisal svoje ugotovitve in ustrezne ukrepe v precej razsežnem poročilu, ki je ohranjeno. Najprej je sklical vse člane KPS v bataljonu na sestanek, nato se je pogovarjal še s posamezniki, nazadnje pa se je udeležil še njihove »kritične ure«.

V poročilu je grajal brigadni štab, ker ta takoj ni ukrepal proti bataljonskemu, marveč je čakal, da bi to namesto njega uredil divizijski. Člane bataljonskega štaba so odstavili in jih postavili pred brigadno sodišče, ki naj bi jim sodilo zaradi malomarnega zavarovanja na Goreljku.

Še istega dne, 6. januarja, je prišlo do preosnove 3. bataljona. Brigadni štab mu je dodelil kot okrepitev dotedanjo brigadno četo težkega orožja in imenoval nov štab. Komandant bataljona je postal prejšnji komandir čete težkega orožja Mirko Malnarič, njegov namestnik pa nekaj dni kasneje Drago Majstorović. Za komisarja je bil postavljen Karel Pohleven-Drago, prej brigadni sekretar Zveze komunistične mladine Jugoslavije, za njegovega namestnika pa Franc Mele, pred tem namestnik komisarja čete v 3. bataljonu.²

Oba divizijska funkcionarja sta ob preosnovi bataljona dala polno priznanje obkoljenim partizanom v »Lovčevem hotelu«, ki so se 15. decembra bojevali nadvse junaško in zadali sovražniku občutne izgube. Keržič je o tem govoril 13. januarja pred zborom bataljona, Karapandža pa je v takšnem duhu poročal Centralnemu komiteju KPS. Tudi poimenovanje zastave po Svolsaku in ukaz, naj vanjo všijejo datum boja na Goreljku, sta za bataljon pomenila veliko priznanje. Zato je treba opisati, kako je bilo s to zastavo.³

Že ko so 16. decembra prišli na Goreljek pripadniki poverjenišтва Varnostno-obveščevalne službe bohinjskega rajona ter sekretar rajonskega komiteja KPS Valentin Sušnik-Gaber, so našli kakih 50 metrov od »Lovčevega hotela« truplo padlega partizana. Izpod bluze mu je gledal kos zastave, ki jo je imel zvito na životu. Odnegli so jo s seboj in jo shranili.

Kdo je bil padli partizan, ki so ga pustili ležati na kraju, kjer je padel, niso vedeli, ker ga niso poznali. Doma

so bili povečini iz Bohinja in so poznali v bataljonu le rojake, ne pa drugih.⁴

S tem, ko niso takoj ugotovili, kdo je bil padli, ki je rešil zastavo, so povzročili kasnejše nejasnosti v zvezi s tem. Pozneje pa je vse večja časovna odmaknjenost povzročala nove zaplete.

Tako je bil Tone Urbas prepričan, da je zastavo rešil Stane Zabukovec-Milan, bataljonski sekretar Zveze komunistične mladine Jugoslavije. Toda Zabukovec je padel med prvim poskusom, da bi oblegovalce napadli v hrbet in tako pomagali obkoljenim. Zabukovec tudi ni bil v hotelu, pač pa pri štabu, medtem ko je bila zastava pri moštvu. Zatorej lahko možnost, da bi bil zastavo rešil prav Zabukovec, zanesljivo zanikamo.⁵

Po izjavi Marije Brezec je zastavo rešil njen brat Ivan Rok, ki da ji je o tem pisal nekaj kasneje. Toda Ivan Brezec je ostal živ, medtem ko so zastavo našli pri padlem.⁶

Branko Brelih, ki je očitno nekemu dopisniku »Partizanskega dnevnika« priporočeval o obrambi hotela, je bil spet prepričan, da je zastavo rešil četni obveščevalec Tone Svolšak. Toda tega so Nemci ujeli in ustrelili 31. decembra pri Svetju, in če bi imel zastavo pri sebi, bi jo bili Nemci zaplenili.⁷

Tudi Vinko Kušar se spominja pripovedovanja nekaterih tovarišev neposredno po boju na Goreljku, da je zastavo rešil Svolšak. Že tedaj je Kušar takšno možnost zanikal in dejal, da je bil padli partizan z zastavo pod bluzo Valentin Osterman z Laz pri Rakeku. Do zamenjave med njim in Svolšakom naj bi bilo prišlo, ker sta si bila po postavi precej podobna, oba sta bila bolj čokata.⁸

Tudi samega poteka reševanje zastave se Kušar spominja, njegova pripoved pa se v glavnih črtah povsem ujema z Brezčevo po spominu njegove sestre Marije, kot tudi s člankom »Prešernovci« v »Partizanskem dnevniku«.

Pred napadom so imeli zastavo razvito na hodniku v prvem nadstropju, toda ko so jih napadli, jo je nekdo prinesel v klet. Tam je visela med obrambo, nato pa jo je eden izmed partizanov stisnil pod bluzo in skočil skozi vrata na prosto.

Članek »Prešernovci« opisuje reševanje zastave takole:

»Na steni visi partizanska zastava. Svolšak Tone se ozre vanjo, spomni se dne, ko je pod to zastavo polagal prisego. Spomni se tudi, da je prisegel, da se bo boril za čast zastave, pa čeprav bi ga to stalo življenje. Ko se ozre vanjo, jo zadene rafal, da zafrfota po zraku in svinčenke preluknjajo njeno sredino. ‚Zastava ne sme priti Švabom v roke, moram jo rešiti‘, kuje načrte tovariš Svolšak.

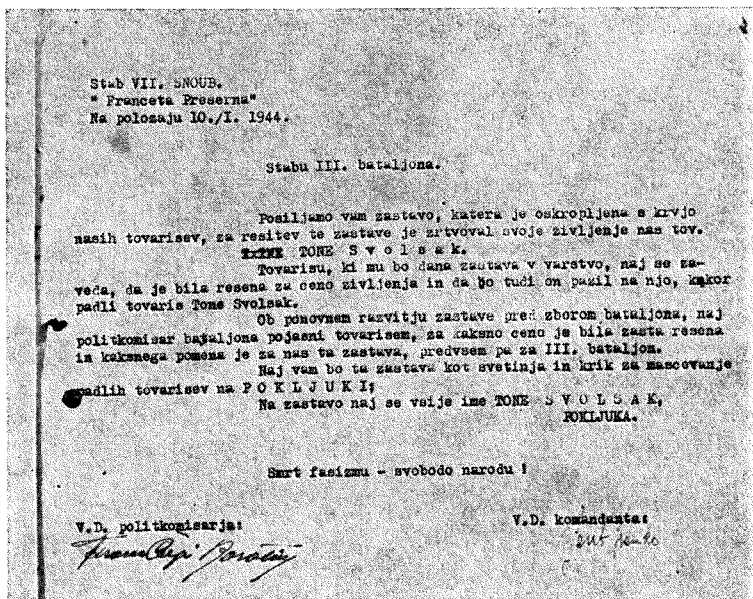
Urno se dvigne, se previdno premakne in že je pri zastavi. Hitro jo sname, toda takoj začuti, kakor bi ga nekdo hotel potegniti za seboj. Rafal je zopet zadel zastavo, košček blaga odleti z nje. Naš tovariš se spusti na tla, urno zvije zastavo in jo spravi v žep. Kmalu padejo v hotel težke mine. Tovariši jurišajo iz stavbe, oblaki dima jih zakrivajo pred sovražnikom. Tovariš Svolšak juriša, v žepu pa tišči zastavo. Previdno se premika naprej, naenkrat začuti v prsih močan pritisk bolečine in kri ga zalije, da izgubi zavest. Še par trenutkov in tovariš Tone postane negiben za vedno. Roka pa mu objema partizansko zastavo.«⁹

Franc Mele trdi, da je zastavo rešil neki partizan, doma iz Logatca, ki da je ostal živ.¹⁰

Kot se spominja Tone Urbas, je štab 3. bataljona v sporazumu s štabom Prešernove brigade poslal nekaj dni po prihodu preživelih na Jelovico na Pokljuko močnejšo patruljo. Ta naj bi pobrala orožje in strelivo, ki so ga našli pogrebci pri padlih, ter odpeljala nekatere tam zaostale partizane. Dne 27. decembra 1943 je mobilizacijski vod

Gorenjskega odreda izročil patrulji večino zbranega orožja in streliva ter najdeno zastavo, ki naj bi jo bil rešil Svolšak. Patrulja se je nato vrnila čez Savo in 3. januarja prišla v štab brigade, kjer je poročala o opravljeni nalogi, zastavi in njenem domnevnem rešitelju.

Zato je štab Prešernove brigade 10. januarja izdal ukaz, naj na zastavo všiljejo ime »Tone Svolšak« in jo svečano znova razvijejo pred preživelimi iz 3. bataljona oziroma novim 3. bataljonom. Ob tej priložnosti naj bi bataljonski politični komisar govoril o Svolšakovem juna-

Ukaz štaba Prešernove brigade štabu 3. bataljona glede ravnanja z zastavo, ki jo je rešil neznani partizan, ne pa Tone Svolšak, kar je bilo ugotovljeno šele po ustrelitvi petindvajsetih oseb na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943. Original je v arhivu IZDG, fasci-
kel 280/I-4-1

štvu in kakšnega pomena je zastava za vsako vojsko, tudi za partizansko.¹¹

Toda kmalu se je razvedelo, da so Nemci Svolšaka ujeli in ustrelili in da zato ni mogel rešiti zastave, marveč je to napravil nekdo drug. Zaradi tega nanjo niso všili njegovega imena in priimka, pač pa le »15. december 1943«.

Potem ko je 31. januarja 1944 bataljon odšel na Koroško, je vzel zastavo s seboj. Spomladi 1944 so jo Nemci zaplenili v nahrbtniku padlega četnega komisarja, ko so v Bodentalu zajeli 22 partizanov. Ujetnike so odgnali v dolino, prvi je moral na prekli nositi razvito zastavo. Urbas je ta spreved opazoval z daljnogledom z nekega hriba. Kaj je bilo z zastavo kasneje, ni bilo mogoče ugotoviti, bržkone so jo Nemci uničili.¹²

Tako nam preostaja le domneva, da je zastavo rešil Osterman.

Poleg tega je še ena možnost, ki je prav tako verjetna, ki pa ne zanika junaštva neznanega padlega partizana.

Marijan Malc namreč trdi, da so imeli v bataljonu kar dve zastavi, obe zelo preprosti in brez vsakršnih okrasov. Eno so prinesli s seboj partizani prejšnjega 2. bataljona Dolomitskega odreda, ko so jih vključili v Prešernovo brigado in jih pustili povečini skupaj v 3. bataljonu. Druga pa je bila v prejšnjem 3. bataljonu Prešernove brigade.

Pred zajtrkom 15. decembra so imeli zbor in pozdrav zastavi, razobešeni pod nadstreškom »Lovčevega hotela«. Katera je bila le-ta, ne ve zanesljivo. Dalje meni, da si je prav Brezec pred prebojem ovil zastavo prejšnjega 2. bataljona Dolomitskega odreda okoli pasu in jo rešil.¹³

Bržkone je Mele mislil prav na Brezca, ko je trdil, da je zastavo rešil nekdo iz Logatca. Saj Logatec ni daleč od Begunj, od koder je bil Brezec doma.

Vsekakor pa je veljala za zastavo 3. bataljona, na katero so všili datum boja na Goreljku, tista, ki so jo našli pri padlem partizanu. Kje je ostala druga, pa ni znano.

Po tej preosnovi je bil komandir 1. čete Tone Beton-Bojan, njegov namestnik Vinko Kušar, politični komisar Vinko Knific in njegova namestnica Danica Mrak. Komandir 2. čete je bil Anton Mivšek, njegov namestnik Ivan Brezec-Rok, politični komisar Bojan Ožbolt in njegov namestnik Anton Koblar-Zajc.

Po teh podatkih lahko ugotovimo, da so razen Meleta prišli vsi člani novega bataljonskega štaba od drugod. Pri četnih poveljstvih pa je ostalo pretežno vse po starem, saj so Beton, Mivšek, Ožbolt in Mrakova ostali na enakih dolžnostih kot so jih imeli 15. decembra. Napredovali pa so Kušar, Brezec, Knific in Koblar, najbolj Brezec, ki je bil prej mitraljezec. Tudi takšna razporeditev pomeni priznanje junaštvu bataljona na Goreljku.¹⁴

Kmalu po preosnovi 3. bataljona Prešernove brigade se je začel napad treh brigad 31. divizije na Železnike in Selca. Za neposredni napad na obe postojanki, ki se je začel 22. januarja 1944 zvečer, je bila določena Prešernova brigada. Gradnikova in Vojkova sta tedaj blokirali okoliške postojanke. Prvi bataljon Prešernove je napadel Selca, 2. in 4. pa Železnike skupaj z dvaindvajsetimi pripadniki 3. bataljona. Kot je znano, napad ni uspel in 23. januarja so se partizani umaknili.¹⁵

Naslednje dni je bil 3. bataljon na Planini pri Cerknem. Iz njega so poklicali več starejših in bokehnejših partizanov ter mu dodelili nekaj boljšega orožja. Potem je bataljon obiskal korpusni komandant in seznanil štab z novo nalogo, pohodom na Koroško, kjer naj bi se kot njegov 1. bataljon vključil v Zapadno-koroški odred.

Do odhoda je ostal le še kratek čas. Malnariča je zamenjal kot komandant Karel Pohleven-Drago, namesto

njega je postal politični komisar Polde Pernuš-Igor. Ob odhodu 31. januarja je bilo v bataljonu 53 partizanov in 2 partizanki, oboroženi pa so bili z 58 puškami in 5 mitraljezi.

Pot je vodila bataljon skoraj po istih krajih kot med 8. in 13. decembrom 1943 — zato še zdaj pogosto posamezniki zamenjujejo dogodke med obema pohodoma — le da februarja 1944 bataljon ni odšel z Bitenjske planine naravnost čez Savo in na Gorjuše, temveč med Bistrico in Nemškim rovtom na severno pobočje Črne prsti. Čez Savo je prešel pri Brodu, nato pa jo je ubral čez Senožeta v Zgornjo dolino in na Koprivnik, od tam pa prek Pokljuke v dolino Radovne in na Mežakljo. Od tod se je spustil v dolino ter se mimo Jesenic pretihotapil na Golico. V dolini Suhe je nato 26. februarja dobil zvezo s štabom Zapadno-koroškega odreda.¹⁶

Z odhodom dotedanjega 3. bataljona na Koroško je ostala Prešernova brigada brez 3. bataljona, toda ne dolgo. Že 9. februarja so ga namreč ponovno ustanovili iz 1. čete 2. bataljona in 3. čete 4. bataljona. Takoj zatem ga je štab poslal na zahodno obrobje Jelovice, od koder se je večkrat spustil v Bohinj in tam nabral precej novincev.

Bataljonski komandant je postal Anton Rozman-Dren. Brigadno sodišče, ki je razsojalo o njegovi krivdi za hude izgube na Goreljku, je ugotovilo, da je zagrešil veliko malomarnost, ko ni poskrbel za učinkovito zavarovanje. Toda vseskozi je bil zelo pogumen in kot komandant sposoben. Smrt toliko partizanov ga je hudo prizadela. Zato ga je brigadni štab sklenil znova imenovati za bataljonskega komandanta, v novem 3. bataljonu.¹⁷

Ob tem velja pojasniti tudi usodo drugih članov štaba, ki so jih prav tako kot Drena odstavili in postavili pred brigadno sodišče.

April 1944, Sinji vrh nad Bistrico v Rožu na Koroškem, skupina partizanov 1. bataljona Zapadno-koroškega odreda. Na sliki je več udeležencev boja na Goreljku 15. decembra 1943. Na skrajni levi strani z nemško čepico je Tone Beton-Bojan, prvi zraven njega v isti vrsti Tone Urbas, drugi Jože Mrhar. Drugi z desne proti levi, ki stoji v prvi vrsti, v italijanski bluzi in z ročno bombo, obešeno na torbico za naboje, je eden izmed Italijanov, ki so se udeležili boja na Goreljku. Partizanka (brez kape, kleči med prvo in drugo vrsto) je Desa, doma odnekod iz Bosne, prav tako udeleženka boja na Goreljku.

Medtem ko se je ostanek bataljona vračal s Pokljuke, je bataljonski komisar Ivan Ribič-Stojan dokončno hudo zbolel za vnetjem ledvičnih čašic in sečevodov. Izgubil je zavest in so ga morali celo nositi po globokem snegu, po prihodu k brigadnemu štabu pa so ga poslali v bolnišnico. Tam je ostal kakih štirinajst dni. Ko je bil na toplem in je lahko miroval, je dokaj hitro okreval, pomagala mu je tudi dietna prehrana, kakršne v bataljonu ni bilo. Potem ko se je vrnil v brigado, pa so ga odstavili in poslali pred sodišče.¹⁸

Obtožence so najprej zaslišali, kot tudi vse druge, ki so kaj vedeli o dogodkih. Pri tem so upoštevali še poročilo pokrajinske komisije VOS za Gorenjsko. Več kot očitno je bilo, da je bilo zavarovanje 15. decembra hudo pomanjkljivo, prav tako pa, da je štab vse preveč verjel zatrdjanju aktivistov o popolni varnosti. Komisar in komandant sta se izgovarjala drug na drugega, vsi člani štaba pa na operativnega oficirja. Priprli so tudi bataljonskega dežurnega Danico Mrak, odgovorno za zavarovanje v noči s 14. na 15. december in čez dan 15. decembra. Po nekaj dneh so jo izpustili, ker so ugotovili, da je postopala v skladu z navodili in se ravnala po možnostih.¹⁹

Boris Šober se ni znašel pred sodiščem, ker je bil 24. decembra 1943 v Kropi hudo ranjen. Več mesecev se je zdravil po bolnišnicah, nato pa še dolgo ni bil sposoben za službo v operativnih enotah in so ga zato dodelili korpusnemu štabu. Medtem so pristojni na obtožbo pozabili in šele po vojni je Šober zvedel, da je bil v preiskavi in kaznovan s strogim ukorom.²⁰

Prav tako ni odgovarjal pred sodiščem načelnik štaba Jereb, ker je zbolel in ostal v Bohinju. Glede njega so mislili, da so ga poslali v skrivališče že popoldne 14. decembra, kakor so nameravali prvotno. Zato je tudi brigadni štab 22. decembra poročal divizijskemu, da ob napadu na bataljon Jereb ni bil navzoč.²¹

Obtoženi so bili med preiskavo nekaj časa zastraženi, čeprav so imeli orožje. Hoteli so jim ga pobrati, pa so se temu uprli in dosegli, da so ga lahko zadržali. Med nekim premikom so se pri nenadnem nemškem vdoru na osvobojeno ozemlje znašli skupaj s petimi ujetimi belogardisti in jim na lastno pobudo preprečili beg.

Sodišče je upoštevalo, da so obtoženci zelo prizadeti zaradi smrti tovarišev in da so jih poskusili rešiti, kar jim ni uspelo, ker je bil sovražnik premočan in ker so bili slabo

Prešern

0/32-12

S O D B A !

V IMENU SLOVENSKE NARODNE OBLASTI

Brigadno vojaško sodišče VII SNOUB "Franceta Prešerna" je pod predsedstvom tov. Delhar Alfonsa (umr.), tov. Prešelj Janka (Staneta) in tov. Mastarova Adolfa (Janena) kot članov sodišča, tov. Kera Marjana kot tožilca in v odsotnosti tožilstva na obtožbo tožilca z dne 27.II.1944 na ustni javni razpravi

Z A S L O Ž I L O :

Obtoženci **B i b i š s t o j a n**, sin Avgusta in Ivanka, rojen 23.I.1919 v Ljubljani, prištejen v Ljubljano, rim.kat., Slovenec, poročen, student, bivajec v Ljubljani, politkomisar bataljona,
B e r t o n c e l j J a n e s, sin Matevka in Franciska Pagan, rojen 9.III.1915 v Osočah, prištejen v Kalce pri Rudniku, rim.kat., Slovenec, samak, ključavničar, iz Kalce, namestnik politkomisarskega bataljona,
K e s m a n A n t o n, sin Nikolaja in Marijete Ravnik, rojen 29.XII.1915 v Kamenjah, prištejen v Bohinjsko Bistrico, rim.kat., Slovenec, samak, čevljar, iz Bohinjske Bistrice, komandant bataljona in
A h a d i a n F r a n k o, sin Franca in Jarica Babek, rojen 7.VIII.1921 v Ljubljani, prištejen v Ljubljano, rim.kat., Slovenec, samak, gojenec gimnazije o vojne akademije, iz Ljubljane, namestnik komandanta bataljona
S o k r i v i, da niso izvršili dne 15.XII.1943 na Poljudski naredbi staba brigade stv. 432 z dne 8.XII.1943 v tem, da bi poslali manjše patrle na osiguranje terena, s tem pa se skrivili kaznjivo dejanje po odloku DOOF o vojaških kaznivih dejanjih ter se obsojilo

O b s o b d i j e

na kazneni **u k o r a**.

O b r a s l o ž i t e v !

Obtoženci kaznjivo dejanje priznavajo.

Kaznjivo dejanje obtožencev spada pod odlok DOOF o vojaških kaznivih dejanjih pod čl. 7/IV Pravilnik DOOF z dne 16.X.1943.

Sodišče je prisodilo obtožencem tako mile kazni radi tega, ker se je prepisalo, da bi tudi patrle, se bi bile poslale na osiguranje terena, sile tako, ali pa sploh ne odkrile sovražnikovega prihoda, ker je bil logot izdan in se prišlo sovražnikove kolone po gozdu kar po celam in se niso drzale nikake poti ter se izognile vsaki nasilji. Kaznovalo jih je sodišče radi tega, ker niso v vsem izpolnili naredbi staba brigade.

Brigadno vojaško sodišče
VII SNOUB "Franceta Prešerna"
Na položaju, dne 28.II.1944

Predsednik sodišča
Plan "

Sodba brigadnega sodišča Prešernove brigade štabu 3. bataljona od 28. februarja 1944. Original hrani Janez Bertoncely-Matevž.

oboroženi. Vrhu tega niso bili še dolgo člani bataljonskega štaba in so zaradi tega imeli premalo izkušenj.

Obravnavo je vodil brigadni tožilec Alfonz Dolhar. Preživeli obtoženci trdijo, da se ne morejo pritoževati nad njegovim postopkom, z njimi je bil vljuden in je spoštoval njihovo osebnost.²²

Končna razsodba je znana iz življenjepisov članov štaba v poglavju »Pohod na Pokljuko«. Z njo je mlado partizansko sodstvo dokazalo svojo človečnost, kar je bilo glede na razmere in ustaljeno prakso v nekaterih tujih vojskah naravnost občudovanja vredno.

Končno razsodbo je brigadno sodišče izreklo šele 27. februarja 1944, naslednjega dne je tudi pisмено objavilo sklep o kazni. V tem sodišču so bili kot predsednik Alfonz Dolhar in člana Janko Prezelj-Stane ter Adolf Kosterov-Janez, medtem ko je obtožbo zastopal Marijan Kern.

Če je 6. januarja brigadni štab kaznoval z disciplinsko kaznijo, strogim ukorom, komandanta Drena, njegovega namestnika Ahčina in namestnika komisarja Bertoncija, medtem ko je imel Ribiča za največjega krivca in ga je zato postavil pred brigadno sodišče, so zdaj vsi obtoženci dobili le ukore. Sojenje pa je bilo javno in ustno, obtoženci niso bili navzoči, sodba pa izrečena v skladu z odlokom Izvršnega odbora OF o vojaških kaznivih dejanjih iz člena 7/IV Pravilnika BOVS, sprejetega 16. oktobra 1943.

Iz obrazložitve je videti, zakaj se je sodišče odločilo za tako milo kazen. Taborišče da je bilo namreč izdano, sovražnik je skrivaj prišel po gozdu in po celem snegu. Če-tudi bi štab poslal iz nastanišča patrulje, bi te najbrž sploh ne odkrile Nemcev ali pa zelo težko.²³

OPOMBE

- ¹ Poročili štaba Prešernove brigade (arhiv IZDG, fascikel 280/II-B in 280/III-3/a).
- ² Poročilo štaba Prešernove brigade (arhiv IZDG, fascikel 280/IV-5), seznam vodilnega kadra Prešernove brigade po »Političnem dnevniku« (Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, stran 255), poročilo štaba Prešernove brigade (arhiv IZDG, fascikel 280/III-3/a).
- ³ Poročilo namestnika divizijskega komisarja CK KPS od 10. januarja 1944 (arhiv CK ZKS, mapa 7405), poročilo štaba Prešernove brigade (arhiv IZDG, fascikel 280/I-4-1).
- ⁴ Izjava Franca Sodje-Gašperja.
- ⁵ Izjava Toneta Urbasa.
- ⁶ Marija Brezec, poročena Sedlar, v pismu.
- ⁷ »Partizanski dnevnik« od 13. januarja 1944, arhiv IZDG.
- ⁸ Izjava Vinka Kušarja.
- ⁹ »Partizanski dnevnik« od 13. januarja 1944, arhiv IZDG. Odlošek je povsem brez popravkov.
- ¹⁰ Izjava Franca Meleta.
- ¹¹ Izjava Toneta Urbasa in ukaz štaba Prešernove brigade od 10. januarja 1944 (arhiv IZDG, fascikel 280/I-4-1).
- ¹² Izjava Toneta Urbasa.
- ¹³ Pismo Marijana Malca od 23. marca 1980.
- ¹⁴ Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, stran 255 (odlošek iz »Političnega dnevnika« Prešernove brigade).
- ¹⁵ Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, strani 219–228.
- ¹⁶ Karel Pohleven-Drago: Pohod na Koroško decembra 1943 (revija Borec, letnik 1959, strani 568–572) in poročilo štaba Prešernove brigade (arhiv IZDG, fascikel 280/III-3/a).
- ¹⁷ Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica 1967, strani 256 in 266–270, poročilo štaba Prešernove brigade (arhiv IZDG, fascikel 280/IV-5).
- ¹⁸ Izjava Ivana Ribiča-Stojana.
- ¹⁹ Izjava Danice Mrak, poročene Bem in Gala.
- ²⁰ Izjava Borisa Šobra, ukaz štaba Prešernove brigade od 6. januarja 1944 (arhiv IZDG, fascikel 280/IV-5).
- ²¹ Poročilo štaba Prešernove brigade štabu 26. divizije 22. decembra 1943 (arhiv IZDG, fascikel 280/I-4-1).

- ²² Izjavi Ivana Ribiča-Stojana in Branka Ahčina. Zapisniki zaslišanj niso ohranjeni ali pa jih še niso našli.
- ²³ Sodba brigadnega sodišča Prešernove brigade 28. februarja 1944, prepis je last Janeza Bertoncija-Matevža.

IZDAJSTVU NA SLEDI

Tako kot vselej, kadar je sovražnik partizane prese-netil, so tudi po boju na Goreljku začeli partizani pa tudi člani štabov in VOS razmišljati o možnosti izdaje. Vse pre-več je bilo okoli tega dogodka nepojasnjenih podrobnosti in raznih malenkosti. Sama zase vsaka izmed njih ne bi pomenila ničesar, lahko bi bila čisto naključna, toda vse podrobnosti skupaj so bile že skoraj povsem zanesljiva podlaga za preiskavo. Povrh so se še začele širiti govorice, ki so črnile štab bataljona in partizane. Sprožili so jih ljudje iz najbližje okolice sekretarja Sušnika in on sam. Torej on, ki si je najbolj prizadeval, da bi se bataljon na-stanil na Goreljku . . .

Obtožbe zoper »terence«, ki da so jih spravili s Ko-privnika na Goreljek, kjer so jih nepričakovano napadli Nemci, je bilo razločno slišati tudi med preživelimi, ko so se nastanili pri brigadnem štabu.¹

Toda aktivisti s sekretarjem Sušnikom so bili pred-stavniki OF in KPS v Bohinju. Med njimi bi sicer utegnili biti tudi kak izdajalec, kot bi ga lahko našli celo med par-tizani v kaki enoti. To še nikakor seveda ne more biti razlog za posploševanje in obdolžitve aktivistov, da so-delujejo s sovražnikom na škodo operativnih enot, kot je bil 3. bataljon Prešernove brigade. Zlasti pa ni bilo moč obdolžiti partijskih funkcionarjev, kakršen je bil Sušnik, ki je bil povrh tega še eden izmed redkih preživelih par-

tizanov iz prvih dni osvobodilne vojne in socialistične revolucije. Morda so bili res aktivisti malo preveč previdni in jih je prehudo skrbelo za Koprivnik, zato so pretiravali z zahtevo, naj bataljona zapusti vas, kar pa spet nikakor ne pomeni zavestnega sodelovanja s sovražnikom . . .

Zaradi vsega naštetega ni dolgo nihče ničesar ukrenil, da bi preiskali ozadje Sušnikovih zahtev po odhodu bataljona na Goreljek. Zlasti pa ne štabi, ki so se povrh še zavedali, da kljub možni izdaji ne bi bilo prišlo do presenečenja, če bi imel bataljon na Goreljku ustrezno zavarovanje.

Drugače pa so mislili člani rajonskega poverjenišтва VOS za Bohinj, zlasti pa načelnik Jože Čop-Iztok. Že 16. decembra, takoj potem, ko so se pripadniki poverjenišтва na lastne oči prepričali, kako hude izgube je imel bataljon na Goreljku, je prišlo med Sušnikom in Čopom do ostrih očitkov. Čop je očital Sušniku, da je spravil partizane na Goreljek pred nemške mitraljeze, padale so ostre besede, do kakega ukrepa pa ni prišlo ne z ene ne z druge strani.

Varnostno-obveščevalna služba je začela v Bohinju z delom pozno spomladi 1943. Prej so njene naloge opravljali obveščevalci partizanskih enot in aktivisti poleg drugih svojih opravil. Kajpak niso imeli kakih izkušenj in potrebnega znanja, pa tudi po ustanovitvi poverjenišтва so si ga njegovi pripadniki šele postopoma pridobivali.

Marsikaj se je zgodilo v Bohinju, kar je bilo povsem ali deloma nepojasnjeno. Padlo je sicer nekaj vaških ovađuhov, ki jih ni bilo posebno težko razkrinkati. Toda z njihovo odstranitvijo so partizani porezali le manj pomembne tipalke krajevnih orožniških postaj. Povsem nepojasnjeni so ostali nemški napadi na partizane 8. avgusta 1941 nad Nomenjem in več izdaj decembra 1941. Aretacija Tomaža Godca je ostala pojasnjena le deloma. Prav tako se

tudi ni vedelo skoraj nič o krivcih kasnejših aretacij posameznih aktivistov in skupin pristašev OF. Vse je kazalo, da nekje tiči zelo prekanjen izdajalec, o katerem nihče niti najmanj ne sumi, da je povezan s sovražnikom.

Nazadnje pa še napad na 3. bataljon Prešernove brigade na Goreljku, ki je zahteval tako številne žrtve in je pomenil enega najhujših partizanskih neuspehov na Gorenjskem . . .

Sum, da gre tudi v tem primeru za dejanje enega in istega izdajalca, je narekoval poverjeništvu VOS temeljitost v preiskavi. Najprej so si ogledali sled nemške kolone na poti proti Goreljku. Držala je naravnost, dosegla pot z Goreljka na Koprivniku, nato pa je zavila proti severu oziroma proti »Lovčevemu hotelu«. To je pomenilo, da so Nemci nameravali priti tja, za kar so vsekakor imeli trden razlog. Vedeli so namreč, da je tam bataljon, ki ga bodo napadli. Torej je gola laž, kar je govoril in skušal dokazati Sušnik: da so Nemci popolnoma slučajno naleteli na partizane, jih presenetili in obkolili ter šele nato poslali po minomet in strelivo. Toda zakaj naj bi Sušnik širil takšne govorice?

Kaj kmalu se je tudi zvedelo, da med napadalci niso bili samo rekruti z Bohinjske Bele, temveč tudi esesovska policija, in da so imeli s seboj minomet, že ko so se bližali Goreljku.

Ob vsem tem so spet vzplamteli dvomi, ki so se že dolgo razraščali v mislih mnogih Bohinjcev glede Sušnikove privrženosti Osvobodilni fronti. Izhajali so še iz tistih dni, ko se je ta kot nekdanji vneti pristaš klerikalne »Slovenske ljudske stranke« in član njenih »fantovskih odsekov«, nekakšne strankarske milice, poleti 1941 pridružil OF. Posamezniki so se spraševali, kako naj bi se Sušnik kar naenkrat iz vnetega sovražnika vsega naprednega, zlasti komunistov, spremenil v prav tako vnetega pristaša. Pre-

cej je bilo sicer tedaj takšnih, ki so šele ob klavrnem pro-
padu kraljevine Jugoslavije in njene vojske spoznali, kako
so jih voditelji meščanskih strank vodili za nos, toda ven-
dar... Po drugi strani pa je bila OF tako množična, da
je z veseljem sprejemala takšne spreobrnjence, če si le
niso kdaj prej umazali vesti z ovajanjem.

Pa leto 1942, najtežje za OF na Gorenjskem in tudi
za Bohinj? Takrat je Sušnik pretrgal vse zveze s partizani
in se več mesecev sam skrival po Bohinju, namesto da bi
jih poiskal in se bojeval skupaj z njimi...

In še Sušnikova nedosledna ozkost in zaprtost, zaradi
katere poverjenišтво VOS ni imelo z njim nikoli pristrčnih
stikov. Saj so že jeseni 1943 poročali vodstvu, da Sušnik
hodi svojo pot in organizira po Bohinju nekakšno svojo
»stranko«...

Potem pa še vse premalo pojasnjena smrt Ažmana
in zajetje Zupana, nazadnje še Godca... Vsepovsod
in vsakič je bil Sušnik nekje zraven, toda vedno se je tik
pred dokončnim razpletom umaknil in ostal neprizadet,
nihče mu ni mogel ničesar očitati, vedno je imel izgovore,
ki so bili verjetni.

Vrh tega je bila pripadnikom VOS še predobro v spo-
minu »zadeva Janez Iskra«. Človeka s tem imenom in pri-
imkom so namreč dober mesec po boju na Goreljku do-
končno razkrili kot gestapovskega vrinjenca v OF.

Doma je bil z Jereke, živel pa je v Srednji vasi, ka-
mor se je bil priženil. Nato se je zaposlil v jeseniški žele-
zarni, na delo se je vozil z vlakom. Kljub vojni, ko je ve-
čina ljudi stradala, je začel leta 1942 kopičiti v Srednji
vasi opeko, kamenje in les, da bi si sezidal hišo.

Spomladi 1942 so Nemci Iskro kot mnoge druge Bo-
hinjce zaprli zaradi sodelovanja v pripravah na vstajo de-
cembra 1941. Čez nekaj tednov so ga izpustili. Trdil je, da
mu niso mogli ničesar dokazati. Izpustili so tudi mnoge

druge in zato Iskra ni bil nikomur sumljiv. Sicer pa je vedel veliko povedati o trpljenju po zaporih in je sam takoj začel iskati zvezo s partizani. Kmalu jo je našel, izkazal se je za zvestega sodelavca, z Jesenic je prinesel mnogo reči, za katere so ga prosili partizani. Kmalu je postal eden izmed vodilnih članov OF v Zgornji dolini in Sušnik ga je spomladi 1943 sprejel v KP, nato pa je kaj kmalu postal član rajonskega komiteja.

V nacistični Nemčiji je primanjkovalo delovne sile, zato so veljali zelo strogi predpisi glede bolniškega staleža. Zdravniki so delavce gonili na delo brez usmiljenja, četudi so se komaj premikali. Iskra pa je bil leta 1943 poleti dolgo doma, čeprav je bil popolnoma zdrav, zdravniki so mu podaljševali stalež iz tedna v teden.

Ta čudna dobrohotnost nemških zdravnikov in pa zbiranje gradbenega materiala za hišo sta končno med pripadniki VOS vzbudili sum, da z Iskro ni vse tako, kot bi moralo biti. Eden ga je o tem odkrito vprašal. Iskra se je izgovarjal na svojo zvitost in zveze, toda povsem opravičiti se ni mogel. V strahu, da so ga vosovci razkrili, je tvegala še zadnje, da bi odvrnil sum od sebe: Pritožil se je Sušniku zoper VOS. Kmalu zatem je Sušnik sklical sestanek poverjenišтва VOS v gozdu med Podjeljami, saj je spadalo v njegovo pristojnost. Ostro jim je zameril, češ da sumijo sodelovanja s sovražnikom najboljše ljudi, kot je Iskra, ki je zaradi tega odklonil vsakršno nadaljnje sodelovanje.

Pripadniki VOS niso imeli glede Iskre nobenih dokazov, zato so se morali ukloniti Sušniku. To pa jih je peklo in sklenili so podrobneje ugotoviti, kaj počne Iskra, zlasti med svojimi pogostnimi potovanji na Bled in Jesenice.

Nenadoma pa so Nemci v Bohinju pozaprli vse člane rajonskega komiteja KPS, ki so živeli doma kot »legalci«. Med drugimi so 16. septembra 1943 aretirali Antona Sodjo s Češnjice, Valentina Mencingerja s Savice in Gabrijela

Erlaha iz Srednje vasi. Iskra, ki je bil tudi član tega komiteja, je ostal na prostosti, zato je postal članom VOS še bolj sumljiv. Iskro so odpeljali od doma in ga zasliševali, a Sušnik se je zanj postavil, zato so ga nazadnje spet morali izpustiti.

Zakaj je nacistična policija pozaprila člane rajonskega komiteja, potem ko je postal Iskra vosovcem sumljiv? To si razlagamo lahko z ustaljenim ravnanjem gestapa v takšnih primerih. Ko so iz Iskre izcedili vse, kar je vedel, in ga uporabili za vabo, so ga brez usmiljenja sklenili žrtvovati, da bi nekdo dobil na njegov račun sloves neomajnega bojevnika proti sovražnikovim vrinjencem.

Ko so bili člani rajonskega komiteja v zaporu, pa nacisti spet niso predvideli vseh možnosti za nepričakovane zaplete. Tako se je zgodilo, da je žena Antona Sodje večkrat obiskala zaprtega moža z izgovorom, da mora urediti poslovanje kmetijske zadruga, katere poslovodja je bil. Nekoč, ko za to ni dobila dovoljenja, je podkupila paznike z maslom in cigaretami.

Sodja je bil ves obvezan in marogast od pretepanja, poslovil se je od žene, saj je vedel, da ga bodo ustrelili. Mimogrede je povedal, da je Iskra zaprt, da je tudi on po mučenju ves obvezan in da hodi od enega do drugega ter jih nagovarja, naj vse priznajo, saj si bodo s tem skrajšali muke, preden jih bodo postrelili.

Žena ga je poslušala vsa zaprepadena, saj je vedela, da je Iskra ves čas lepo doma, razen kadar je kje na potovanju. Ko se je vrnila domov, je vse, kar je slišala od moža, sporočila vosovcem. Zdaj ni bilo o Iskri nobenega dvoma več.

Vosovci so ga zvalili 21. januarja 1944 na sestanek, ga prijeli in začeli zasliševati. Kmalu je priznal vohunstvo za nacistе, povedal je tudi imena dvanajstih podrejenih mu ovaduhov. Med drugim je imel nalogo prepričati kar

največ bohinjskih vodilnih aktivistov, naj bi prišli na sestanek v neki dolinici med Jereko in Podjeljami, kjer bi jih Nemci polovili. Zagovarjal se je, da Sušnik ve za njegove zveze. Dne 26. januarja 1944 so Iskro usmrtili, 15. januarja so padle pod nemškimi strelji njegove žrtve, Sodja, Mencinger, Erlah in Jelenc s Češnjice, 24. januarja pa še Vinko Arh in Franc Sodja.²

Obtožba zoper Sušnika, ki jo je med zaslišanjem izpovedal Janez Iskra, še ni zadoščala za njegovo aretacijo, saj bi se ta lahko zagovarjal, da je Iskra pač lagal ali da so ga pripadniki VOS prisilili k takšni izjavi. Povrh je bil Sušnik sekretar rajonskega komiteja KPS, ki ga niso smeli brez ustreznega sklepa okrožnega ali pokrajinskega komiteja niti zaslišati, kaj šele aretirati. Zato je VOS lahko le sklenila, da se bo začela s Sušnikom ukvarjati še temeljiteje kot dotlej, predvsem pa iskati nove, številnejše in tehtnejše dokaze o njegovi povezavi s sovražnikom. Medtem je pripadnikom VOS tudi prišlo na ušesa, da so Sušnika Nemci poleti 1942 prijeli in da je bil nekaj tednov v zaporu, potem pa da so ga izpustili. Vendar niso o tem imeli nobenih trdnih dokazov, sam Sušnik pa je o tem molčal, kar je bilo povsem razumljivo. Če bi priznal, da je bil ujet kot partizan, potem pa izpuščen, bi to pomenilo že trden dokaz za obtožbo o sodelovanju s sovražnikom.

Dne 14. aprila je VOS aretiral Janeza Stergarja z Gorjuš, starega 17 let. Pripadnika poverjenišтва sta prišla v Stergarjevo hišo, da bi dobila jesti, tedaj pa se je fant hudo prestrašil. Takoj, ne da bi ga kdo kaj vprašal, se je začel zagovarjati, da ni nikogar izdal. Oba vosovca sta prisluhnila, saj so na poverjeništvu že dolgo sumili, da je vsa družina Stergarjevih povezana z Nemci in da izdaja. Vse preveč so se zanimali za sovaščane, hči je služila pri orožnikih na Nomenju in predobro jim je šlo. Med drugim so spraševali po vasi, kje se zdravi Justina Dijak ...

Oba vosovca sta hitro ukrepala: aretirala sta Janeza Stergarja in ga odpeljala na sedež poverjenišтва. Spotoma sta ga spraševala, zakaj se je tako prestrašil, ko sta prišla v hišo, in zakaj se je zagovarjal, da ni nikogar izdal, saj ga česa takega nista spraševala. Po krajšem obotavljanju je fant začel priznavati, kaj vse je izdal. Nazadnje je omenil tudi 3. bataljon Prešernove na Goreljkū . . .

Na sedežu poverjenišтва so Janeza Stergarja temeljito zaslišali. Moral je pokazati, po kateri poti je pripeljal Nemce na Goreljek. Povedal je, da je dobil od njih pištolo, ogrnili so ga v vojaški plašč in mu dali kapo na glavo. Streljal je ranjence, med drugim je ubil Jožeta Rozmana-Kostjo iz Bistrice, katerega je opazil, ko se je ranjen plazil pod neko smreko. Pred smrtjo ga je Rozman s sklenjenimi rokami prosil, naj mu prizanese. Za izdajo in sodelovanje pri poboju ranjencev je Janez Stergar prejel 150 mark.

Kmalu je Janez Stergar povedal še za izdajalsko delo drugih članov družine, za katero so prejemale od Nemcev manjše nagrade v denarju in raznih potrebščinah. Vsi, kar so jih partizani dosegli, so bili nato aretirani in po zaslišanju obsojeni na smrt. Janez si je sodil sam že 20. aprila. Tako dolgo se je z glavo zaletaval v zid, da mu je nazadnje počila lobanja, zaradi česar je umrl.³

Razkritje Janeza Stergarja pa je Sušniku precej koristilo, saj je od njega odvrnilo sum, da je glavni krivec poboja 3. bataljona Prešernove brigade.

Ta korist je bila zanj tolikšna, da se poznavalcem gestapovske taktike sama po sebi poraja možna razlaga, da so bili režiserji Stergarjevega čudnega obnašanja, ki mu je sledilo razkritje, nacisti. Vsekakor je zanje pomenil veliko manj kakor Sušnik, ki je bil sekretar rajonskega komiteja. Stergar tudi ni mogel vedeti za Sušnikovo delovanje, Sušnik pa morda je za Stergarjevo.

Tako so se med Stergarjevimi zaslišanji vosovci spet spomnili, da je 14. decembra zvečer odšel na Nomenj k sestri s partizansko propustnico. Da so mu jo izdali, je zanj jamčil Sušnik.

Komaj teden dni po Stergarjevi smrti so pripadniki VOS aretirali Martina Torkarja iz Bistrice v Bohinju, ki je bil obtožen, da je organizator domobranstva. Začeli so ga zasliševati in ko je odgovarjal na vprašanja, je izrekel hude obtožbe na Sušnikov račun. Med drugim tudi to, da so ga voditelji obeh nekdanjih jugoslovanskih meščanskih strank iz Bohinja že leta 1941 določili za vrinjenca v OF in da je kot tak sokriv smrti Jožefa Ažmana ter zajetja Zupana 8. avgusta 1941. Kasneje pa je sodeloval z Godcem samo zato, da bo ugotovil, s kom vse ima ta zveze. Nemci so te ljudi začeli nadzorovati in so prek njih prišli na sled Tomažu Godcu. Prav tako je Torkar dolžil Sušnika, da je ukazal ustreliti dva človeka samo zaradi tega, ker sta vedela za njegovo dejavnost proti OF in partizanom.⁴

Prav kmalu zatem so se Nemci nenadoma pojavili v neposredni bližini »ambulante E preko 4 g«. Naleteli pa so na nekega kurirja in začeli nanj streljati. Ranjence in bolnike je osebje nato v največji naglici preneslo drugam, kjer so bili varni.

Nekdo je omenil možnost, da so Nemci za bolnišnico vedeli in da je niso napadli zato, ker jih je zmotil tisti kurir. Začela se je preiskava, kdo vse je vedel zanjo. Nazadnje so ugotovili, da jo je Sušnik obiskal 19. aprila, govoril z ranjenci in bolniki, predaval o političnem in vojaškem položaju po svetu in pri nas, nato pa sprejel v KP tri ranjence ter ustanovil celico. Ob tej priložnosti je na dolgo in široko govoril o junaštvu 3. bataljona Prešernove na Goreljku ter naročil, naj pišejo kroniko o delovanju bolnišnice.

Toda zakaj naj bi Nemci čakali z napadom celih 15 dni, če jim jo je izdal resnično Sušnik in če niso povsem slučajno prišli v njeno bližino? Prav lahko da so s tem skušali odvrniti z njega vsak sum . . .⁵

Nazadnje so Sušnika v prvi polovici maja poklicali na pokrajinski komite KPS za Gorenjsko, da bi tamkaj ugotovili, če so vztrajne obtožbe zoper njega resnične ali ne. Kako se je zagovarjal, ni znano, dokumentov o tem ni, toda konec maja se je znašel v 3. bataljonu Prešernove kot navaden partizan. To se je zgodilo po sestanku komiteja, ki sta se ga udeležila razen članov še Sušnik in Čop. Tudi le-ta je bil odstavljen s položaja in premeščen iz VOS na delo v neko tiskarno. Sušniku je uspelo prepričati člane komiteja, da ni sodeloval s sovražnikom, dokazali so mu le vrsto napak, Čopa pa so dolžili rovarjenja proti aktivnostom in prekoračenja pooblastil.⁶

V 3. bataljonu Prešernove brigade so uvrstili Sušnika v 1. četo, nato pa v vod, ki mu je poveljeval Tone Svetina. Takoj zatem je Dren poklical Svetino na pogovor; navzoč je bil tudi politični komisar bataljona.

Tedaj je Svetina od Drena dobil nalogo, naj Sušnika temeljito opazuje, naj ga niti za hip ne spusti izpred oči, ker je zanesljivo gestapovski agent. Mora ga opazovati celo ponoči, zlasti pa paziti, da se ne bo oddaljil iz nastanišča.

Pogovor sta Dren in Svetina nato nadaljevala med krajšim sprehodom v gozd. Spet je Dren trdil, da je Sušnik zanesljivo gestapovec, žal pa za to nima trdnih dokazov. Nato mu je pripovedoval, kako je Sušnik spraval 14. decembra 1943 bataljon v »Lovčev hotel«, kjer je naslednjega dne večina partizanov padla. Če bi bili ostali na Koprivniku, kot bi radi, se kaj takega ne bi bilo zgodilo. Nadalje je izrazil, kako se mu še vedno ponoči pogosto sanja, da Nemci pobijajo njegove fante.

Omenil je tudi Svetini, da so Sušnika odstavili s položaja rajonskega sekretarja in da se nikakor ne more navediti, zakaj so ga poslali prav k njemu v 3. bataljon Prešernove brigade, katerega je nekoč že pogubil. Zaradi tega da je bolje, če ga kdo hitro ubije, da bataljona tudi drugič ne bo spravil v še večjo nesrečo.

Nazadnje je Dren predlagal Svetini, naj izkoristi kak nočni spopad in Sušnika skrivaj ustrelji v hrbet. Zdaj ga je Svetina vprašal, ali se mudi, in Dren je odgovoril, da ni potrebno preveč tvegati in da je bolje, če počaka na kako resnično ustrezno priložnost.

Svetina se je nato vrnil k svojemu vođu, Sušnika pa je vestno opazoval in poslušal, kaj govori. Kmalu je ugotovil, da je s tovariši zelo prijazen. Prav nič se ni obnašal kot nekateri drugi podobni ljudje, ki so bili prej na visokih položajih in partizani od 1941. Zaradi tega je počasi vedno bolj dvomil o upravičenosti Drenovih obtožb na Sušnikov račun. Pomislil je večkrat, da gre med njima za kake stare družinske razprtije, saj sta si bila Sušnik in Dren v sorodstvu, in kakršne so posebno v Bohinju precej vsakdanje. Povrh je vedel, da že delujejo vojaška sodišča, ki sodijo krivcem, če so na razpolago kaki dokazi. Zato je odlašal z izpolnitvijo Drenovega ukaza o ustrelitvi Sušnika.

Medtem je Dren na raznih sestankih neprestano nastopal zoper Sušnika in njegovo navzočnost v bataljonu. To je počel vse do svoje smrti 19. junija 1944.⁷

Končno so Sušnika poklicali v brigadni štab, premiščen je bil v Kosovelovo brigado, torej celo iz 31. v 30. divizijo. Postal je četni komisar, kot tak je dočakal konec vojne, nekaj mesecev kasneje pa so ga demobilizirali.

Razlogi za to, da so Sušnika premestili v Kosovelovo brigado, pa niso samo v Drenovih nasprotovanjih in Sušnikovi bojazni, da bo dobil strel v hrbet, pač pa tudi v nečem drugem. Medtem ko je bil Sušnik v 3. bataljonu

nedaleč od Bohinja, je pisal več pisem svojim privržencem, ki so potem organizirali zbiranje podpisov zoper pripadnike poverjenišтва VOS. V posameznih pismih je celo močno udrihal čez posamezne vodilne člane OF in pripadnike štabov partizanskih enot. Seveda se je nazadnje za takšno njegovo dejavnost razvedelo in sklenili so ga utišati. Premestitev Sušnika daleč proč od Bohinja je bila sicer le polovična rešitev, zalegla pa je le, vsaj začasno.

Leta 1949 so Sušnika vnovič zaprli in ga obtožili izdajstva. Toda iz preiskovalnega zapora je na drzen način pobegnil, se nekaj časa skrival po Bohinju, nato pa odšel proti italijanski meji. Uspelo mu je priti čeznjo, nazadnje se je znašel v Kanadi, kjer je postal jetniški paznik v Torontu.⁸

Tako ni moglo biti do konca pojasnjeno, kaj je resnično bil, čeprav lahko po celotnem poteku njegovih dejanj in njihovih posledic sklepamo, da ni bil čisto nedolžen.

OPOMBE

- ¹ Zasledimo ga tudi v ohranjenih dokumentih kot je ukaz o kazni članov štaba bataljona (arhiv IZDG, fascikel 280/IV-5), kjer je navedeno:

»...zaradi tega, ker so se kot člani štaba bataljona dali zapejljati od terenskih delavcev in se niso kot člani štaba bataljona sami prepričali o pravilnem zavarovanju kantonmana...«

Nadalje v poročilu namestnika divizijskega komisarja (arhiv CK ZKS, mapa 7405), kjer piše:

»...Interesantno je, da krivdo za presenečenje tega bataljona Partijci, kakor tudi vsi partizani (s katerimi sem imel kritično uro), ne mečejo na štab bataljona, ampak na terence, kateri so svetovali, da je teren varen, radi tega sta politkomisar in operativni oficir Brigade postavila samo dve straži...« Oba odlomka sta brez vsakršnih popravkov.

- ² Izjave Vinka Kušarja, Klemena Rabiča, Branka Ahčina, Ivana Vovka-Živana, Franca Sodje-Gašperja, Ludvika Kuharja in Jožeta Čopa-Iztoka, Mile Pavlin: Razplet na Pokljuki (Borec 1961, strani 73—74), knjiga jetnikov iz Begunj v oddelku NOB Gorenjskega muzeja v Kranju.

- ³ Izjave Ivana Vovka-Živana, Ludvika Kuharja in Franca Sodje-Gašperja. Glede okoliščin, v katerih je Stergar vodil Nemce na Goreljek, je dokaj razširjeno mnenje, da je posipal po poti, po kateri je pripeljal s Koprivnika skupaj z drugimi opremo za partizane, rdečo živinsko sol. Posamezniki se celo spominjajo, kako so videli po snegu rdeče lise. Ena izmed izjav govori tudi o tem, da je sol potresel Stergarjev oče. Ta naj bi bil sledil voznikom, da bi vedel, kako daleč lahko Nemci hodiijo brez bojazni, da bi naleteli na partizanskega stražarja.

Toda malo je verjetno, da bi kdo od Stergarjevih resnično po poti posipal sol, saj so kot domačini poznali vsak grm. Vrh tega je tudi Janez Stergar pripeljal Nemce po drugi poti. Bržkone se je sol le stresla kakemu vozniku ali pa so rdeče sledi napravili Nemci iz neznanega razloga in z neznanim namenom.

- ⁴ Izjavi Ivana Vovka-Živana in Jožeta Čopa-Iztoka.

- ⁵ Alojz Kermavnar: »Ambulanta E preko 4g«, Ljubljana 1975, strani 49—53, izjava Ludvika Kuharja.

- ⁶ Izjava Jožeta Čopa-Iztoka.

- ⁷ Izjava Toneta Svetine.

- ⁸ Izjavi Jožeta Čopa-Iztoka in Franca Sodje-Gašperja.

SEZNAM UDELEŽENCEV BOJA NA GORELJKU
NA POKLJUKI, 15. DECEMBRA 1943

Ahčin Branko, namestnik komandanta bataljona, rojen 7. avgusta 1921 v Ljubljani, pred vojno gojenec pomorske vojne akademije, po vojni uslužbenec, zdaj upokojenec v Ljubljani.¹

Ambrožič Janez-Marko, partizan, rojen 16. oktobra 1926 na Bohinjski Beli, po vojni uslužbenec, zdaj živi na Jesenicah.²

Arh Janez, partizan, doma s Češnjice v Bohinju.³

Avguštin Franc, rojen 1923 v Retečah, občina Škofja Loka, vodnik 2. voda 1. čete, padel 15. decembra 1943.⁴

Benedičič Karel, rojen 4. novembra 1907 v Železnikih, krovec, padel 15. decembra 1943.⁵

Bernard Anton-Vojo, rojen 25. avgusta 1923 v Poljčanah, občina Slovenska Bistrica, trgovski pomočnik, nazadnje živel v Bresternici pri Mariboru, politdelegat. Padel 15. decembra 1943.⁶

Bertoncelj Janez-Matevž, namestnik komisarja bataljona, rojen 9. marca 1915 v Otočah, občina Radovljica, ključavničar, po vojni ključavničarski mojster, zdaj upokojenec v Lescah.⁷

Beton Tone-Bojan, rojen 27. aprila 1924 v Cerkljah, občina Kranj, kmečki delavec, po vojni oficir JLA, nato uslužbenec, komandir 1. čete, zdaj živi kot upokojenec v Kranju.⁸

- Bole Milica-Milena**, poročena Šibenik, partizanka, rojena 24. aprila 1924 v Ljubljani, frizerka, po vojni oficir JLA. Zdaj živi kot upokojenka v Ljubljani.⁹
- Brelj Branko**, mitraljezec, rojen 14. oktobra 1925 v Ljubljani, dijak. Ujet junija 1944 na Šentviški gori kot komisar delavske čete, ustreljen od domobrancev v Poljubinu v tolminski občini 30. junija 1944.¹⁰
- Brezec Ivan-Rok**, mitraljezec, rojen 1. marca 1927 v Begunjah pri Cerknici, kmečki delavec. Padel 8. maja 1944 v Košutnici na Koroškem kot četni komandir v 1. bataljonu Zapadno-koroškega odreda.¹¹
- Brus Franc**, rojen 15. septembra 1922 v Logatcu, padel 15. decembra 1943.¹²
- Bučan Janez**, rojen 26. decembra 1923 v Vižmarjih pri Ljubljani, kmečki delavec, po vojni kmet, zdaj živi v Vižmarjih pri Ljubljani.¹³
- Cerkovnik Anton**, desetar, rojen 18. julija 1919 na Kamnjah v Bohinju, kmečki delavec. Ujet 15. decembra 1943, ustreljen na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943.¹⁴
- Demšar Ignac**, rojen 27. julija 1922 v Lenartu, občina Kranj, dninar, padel 15. decembra 1943.¹⁵
- Demšar Leopold**, rojen 15. novembra 1920 na Lenartu, občina Kranj, čevljarški pomočnik, padel 15. decembra 1943.¹⁶
- Dijak Justina**, poročena Bunderla, bolničarka, rojena 25. julija 1925 na Koprivniku, občina Radovljica, zdaj gospodinja, živi v Zgornjih Gorjah pri Bledu.¹⁷
- Dijak Marica**, partizanka, rojena 19. marca 1924 na Koprivniku, občina Radovljica, kmečka delavka, padla 15. decembra 1943.¹⁸
- Dobravec Ivan**, partizan, po poklicu mesar, padel 15. decembra 1943.¹⁹

- Dolinšek Anton**, partizan, rojen 24. avgusta 1926 v Podgori (?), ujet 15. decembra 1943, ustreljen na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943.²⁰
- Ernst Walter-Herman**, partizan, rojen 24. avgusta 1912 v Bochumu, Westfalia, ZR Nemčija, padel 15. decembra 1943.²¹
- Gostiša Jože**, partizan, rojen 31. marca 1926 v Ljubljani, kmečki delavec, doma iz Kalc pri Logatcu. Padel 24. februarja 1944 na Črnem vrhu nad Idrijo.²²
- Grašič Peter**, rojen 23. julija 1923 v Strahinju, občina Kranj, padel 15. decembra 1943.²³
- Grm Franc**, rojen 3. oktobra 1919 v Srednji vasi v Bohinju, vajenec, sektorski sekretar Zveze slovenske mladine za Zgornjo dolino v Bohinju, zdaj avtomehanik v Ljubljani.²⁴
- Istenič Jernej**, rojen 19. aprila 1919 v Logatcu, padel 15. decembra 1943.²⁵
- Jereb Stanislav-Slavko**, načelnik štaba Prešernove brigade, rojen 19. septembra 1919 v Lazcu, občina Idrija, pred vojno delavec, po vojni aktivni oficir. Zdaj polkovnik v pokoju, živi v Ljubljani.²⁶
- Kermavnar Alojz**, partizan, rojen 21. julija 1920 na Lazah pri Rakeku. Po vojni uslužbenec, zdaj upokojenec v Idriji.²⁷
- Knific Vinko**, politdelegat, rojen 13. januarja 1923 na Rakovniku pri Medvodah, dijak. Padel kot četni komisar avgusta 1944 na Svinji na Koroškem.²⁸
- Koblar Anton-Zajc**, partizan, rojen 8. decembra 1916 na Ravnah v Bohinju, kmet, zdaj živi v domači vasi.²⁹
- Kofol Viktor**, partizan, rojen 20. aprila 1919 na Ravnah (?), ujet 15. decembra 1943, ustreljen 31. decembra 1943 na Svetju pri Medvodah.³⁰
- Košenina Ivan**, rojen v Studenčicah pri Medvodah, padel 15. decembra 1943.³¹

- Kovšca Jože**, partizan, rojen 17. januarja 1923 v Postojni, zdaj živi kot upokojenec v Cerknici.³²
- Koželj Franc**, rojen 20. maja 1923 v Šmarci pri Kamniku, padel 15. decembra 1943.³³
- Krajc Anton**, rojen 6. maja 1920 na Rakeku, padel 15. decembra 1943.³⁴
- Kranjc Franc**, partizan, rojen 3. decembra 1898 v Gorjah pri Cerknem, zidar. Zdaj živi v domači vasi kot upokojenec.³⁵
- Kravanja Jakob**, partizan, rojen 29. julija 1923 v Poljah v Bohinju, voznik. Umrl 29. februarja 1948.³⁶
- Kržišnik Anton** z Unca pri Rakeku, živel prav tam, partizan, padel 15. decembra 1943.³⁷
- Kušar Vinko**, vodnik voda v 1. četi, rojen 5. novembra 1923 v Retečah, občina Škofja Loka, knjigovez. Zdaj živi kot upokojenec v Medvodah.³⁸
- Kušlan Slavko**, namestnik komandirja čete, aktivni podoficir jugoslovanske kraljevske vojske, rojen 9. novembra 1919 v Trstu. Padel 15. decembra 1943.³⁹
- Laharnar Franc**, kurir štaba brigade in spremljevalec načelnika štaba, rojen 26. januarja 1929 na Ponikvah, občina Tolmin. Po vojni uslužbenec, zdaj upokojenec, živi v Ljubljani.⁴⁰
- Ledrar Marijan**, mitraljezec, rojen 6. avgusta 1923 na Jesenicah, brivec. Umrl zaradi ranitve prejšnjega dne 16. decembra 1943 v okolici Koprivnika.⁴¹
- Lovko Franc**, partizan, rojen 1. novembra 1924 na Dolenjem Jezeru pri Cerknici, kjer zdaj živi.⁴²
- Lovrenčič Lojze**, rojen 1902 v Planini pri Rakeku, padel 15. decembra 1943.⁴³
- Malc Marijan**, politdelegat, sicer dijak, rojen 31. julija 1926 na Rakeku, zdaj profesor, živi v Kopru.⁴⁴
- Maraš Ciril**, rojen leta 1926 na Grahovem ob Bači, padel 15. decembra 1943.⁴⁵

- Markež Jože**, rojen 16. decembra 1900 v Češnjici v Bohinju, kmet, umrl 25. novembra 1956.⁴⁶
- Mavri Jože**, partizan, rojen 15. junija 1917 v Gorjah pri Cerknem, padel 15. decembra 1943.⁴⁷
- Mele Franc**, namestnik komisarja čete, rojen 3. decembra 1902 v Cerknici, delavec. Zdaj upokojenec v Cerknici.⁴⁸
- Mikelj Janez**, rojen 15. decembra 1902 na Češnjici v Bohinju, kjer je živel tudi po vojni.⁴⁹
- Mivšek Anton**, komandir 3. čete, rojen 1. oktobra 1908 v Gorenjem Logatcu. Leta 1962 je zaradi posledic vojne umrl v Mariboru.⁵⁰
- Mivšek Stanislav**, rojen 11. novembra 1922 v Žibršah pri Logatcu. Ujet 15. decembra 1943, ustreljen na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943.⁵¹
- Modic Franc**, doma iz Gorenjega Logatca. Kasneje dezertiral iz NOV in postal domobranec, po osvoboditvi pogrešan.⁵²
- Mrak Danica**, poročena Bem in nato Gala, namestnik komisarja čete, študentka, rojena 17. aprila 1922, doma iz Logatca, zdaj zdravnica-specialistka v Ljubljani.⁵³
- Mrhar Jože**, namestnik komandirja 1. čete, rojen 8. decembra 1921 v Lazah pri Rakeku. Padel na Koroškem 10. junija 1944.⁵⁴
- Musec Andrej**, desetar, rojen 13. februarja 1921 v Martinj hribu, občina Logatec, železniški kurjač. Padel 15. decembra 1943.⁵⁵
- Nagode Franc**, partizan, rojen 31. avgusta 1923 v Gorenjem Logatcu. Padel 21. septembra 1944 na Žirovskem vrhu kot intendant v Dolomitskem odredu.⁵⁶
- Novak Ivan**, partizan, rojen 26. decembra 1908 v Ljubljani, vodovodni instalater. Umrl na Jesenicah 24. januarja 1944 zaradi posledic ranitve, izčrpanosti in ozeblin. Tja se je zatekel po nemškem napadu na skrivališče ranjencev na Mežaklji, kjer se je zdravil.⁵⁷

- Novinc Janez**, partizan, rojen 15. maja 1913 v Škofji Loki, avtomehanik in šofer. Padel 15. decembra 1943.⁵⁸
- Okorn Anton**, rojen 13. junija 1904 na Kokrici, občina Kranj. Ujet 15. decembra 1943, ustreljen na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943.⁵⁹
- Osterman Valentin**, bataljonski orožar in vodnik voda. Rojen 1920 v Lazah pri Rakeku, padel 15. decembra 1943.⁶⁰
- Ozbič Alojz**, rojen 1925 v Planini pri Rakeku, padel 15. decembra 1943.⁶¹
- Ožbolt Bojan**, četni komisar, rojen 19. avgusta 1923 v Logatcu, zdaj živi v Novi Gorici.⁶²
- Potočnik Jakob**, rojen 11. junija 1915 na Lenartu, občina Kranj, mizarski pomočnik, padel 15. decembra 1943.⁶³
- Primožič Anton**, rojen 11. maja 1923 v Železnikih, delavec, bataljonski kurir. Padel 15. decembra 1943.⁶⁴
- Puntar Franc**, partizan, rojen 2. julija 1925 na Uncu pri Rakeku. Zdaj živi istotam kot upokojeni oficir JLA.⁶⁵
- Ravnik Albin**, rojen 22. marca 1920 na Ravnah v Bohinju, ključavničar, padel 15. decembra 1943.⁶⁶
- Ravnik Peter-Tiček**, partizan, rojen 5. junija 1914 v Bistrici v Bohinju, brivec, zdaj živi prav tam.⁶⁷
- Ribič Ivan-Stojan**, bataljonski komisar, rojen 23. januarja 1920 v Ljubljani, študent. Zdaj režiser in pisatelj, živi na Bledu.⁶⁸
- Rotenhajzer Jože**, rojen 18. marca 1896 v Planini pri Rakeku, politdelegat. Po vojni je živel v domačem kraju.⁶⁹
- Rozman Anton-Dren**, bataljonski komandant, rojen 29. decembra 1915 na Kamnjah v Bohinju, padel 19. junija 1944 na Jelovici.⁷⁰
- Rozman Jože-Kostja**, rojen 2. marca 1924 v Bistrici v Bohinju, ključavničar, padel 15. decembra 1943.⁷¹

- Rupar Janez**, rojen 1902 v Logu nad Škofjo Loko, po poklicu kmet, padel 15. decembra 1943.⁷²
- Rupnik Stanislav**, rojen 19. februarja 1912 v Trstu, mizarški pomočnik, vodnik voda. Po vojni je živel v Bovcu, 1971 kot upokojeni uslužbenec milice umrl v prometni nesreči.⁷³
- Rupnik Stanislav**, desetar, rojen 5. novembra 1921 v Blekovi vasi, občina Logatec. Padel 15. decembra 1943.⁷⁴
- Sedevčič Andrej**, partizan, rojen 16. avgusta 1911 na Uncu pri Rakeku, padel 15. decembra 1943.⁷⁵
- Smukavec Valentin**, rojen 13. decembra 1915 na Češnjici v Bohinju, železniški čuvaj. Po vojni je ostal v domačem kraju.⁷⁶
- Sodja Minka**, partizanka, rojena 16. januarja 1925 v Jereki v Bohinju, kmečka delavka, padla 15. decembra 1943.⁷⁷
- Stare Janez**, rojen 6. februarja 1914 na Češnjici v Bohinju. Po vojni ostal v domačem kraju.⁷⁸
- Stražišar Rudolf**, doma na Uncu pri Rakeku, padel 15. decembra 1943.⁷⁹
- Svolšak Anton**, vodnik voda, rojen 7. junija 1923 na Suhi pri Škofji Loki. Ujet 15. decembra 1943, ustreljen na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943.⁸⁰
- Šijanec Franc**, rojen 22. novembra 1919 v Medvodah. Ujet 15. decembra 1943, ustreljen 31. decembra 1943 na Svetju pri Medvodah.⁸¹
- Škvarča Mihael**, rojen 11. septembra 1903 v Cerknem. Ujet 15. decembra 1943, ustreljen na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943.⁸²
- Šober Boris**, operativni oficir Prešernove brigade, aktivni oficir kraljevske jugoslovanske vojske. Zdaj živi kot upokojeni oficir JLA v Zagrebu.⁸³

Štucin Peter iz Trebenč pri Cerknem. Kasneje je poskušal dezertirati iz NOV k domobrancem, pri tem je bil zasaden in kaznovan s smrtno kaznijo.⁸⁴

Terzić Čedomir, rojen 13. februarja 1922 v Banjanah v Črni gori, študent. Ni znano, če je preživel vojno, oziroma, kje živi.⁸⁵

Urbas Anton, komisar 2. čete, rojen 1. marca 1912 v Ivanjem selu pri Rakeku. Po vojni uslužbenec, živel je v Trbovljah, kjer je tudi umrl.⁸⁶

Vrabec Franc, rojen 13. avgusta 1891 v Pliskovici, občina Sežana, pred odhodom k partizanom je živel na Rakeku. Padel 1. marca 1944 na Koroškem.⁸⁷

Zabukovec Stane, bataljonski sekretar Zveze komunistične mladine Jugoslavije, rojen 14. decembra 1924 v Lipсенju, občina Cerknica, delavec. Padel 15. decembra 1943.⁸⁸

Zavec Jakob, rojen 29. avgusta 1920 v Srednji Bistrici, občina Lendava, trgovski pomočnik, pred odhodom k partizanom je živel v Ljubljani. Padel 15. decembra 1943.⁸⁹

Zupanc Alojz-Blažek, bataljonski kurir in obveščevalec, doma z Lancovega v radovljiški občini. Zdaj aktivni oficir JLA, živi v Zagrebu.⁹⁰

Zupančič Stanislav, rojen 25. aprila 1921 v Dolenjem Logatcu. Ujet 15. decembra 1943, ustreljen na Svetju pri Medvodah 31. decembra 1943.⁹¹

Židanek Feliks-Srečko, rojen 7. januarja 1924 v Vipavi, politični delegat voda, dijak, živel pred vstopom v NOV v Lazah pri Rakeku. Kot ranjenec ujet poleti 1944 na Koroškem, izginil v enem nemških taborišč.⁹²

Gale Franc, partizan, rojen 20. novembra 1919 v Tatincu, občina Kranj, pekovski pomočnik, po vojni miličnik, zdaj upokojenec v Ljubljani.⁹³

Dombi Aleksander iz Kočevja.⁹⁴

OPOMBE

- ¹ Lastna izjava, izjavi Toneta Betona-Bojana, Antona Koblarja in drugih, ukaz o kazni štaba 3. bataljona in obsodba.
- ² Lastna izjava, izjavi Justine Bunderla in Milice Šibenik.
- ³ Pismo Izidorja Stresa.
- ⁴ Izjava Vinka Kušarja, življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- ⁵ Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- ⁶ Izjava Iva Bernarda, brata pokojnega Antona Bernarda-Voja.
- ⁷ Lastna izjava, ukaz o kazni štaba 3. bataljona in obsodba.
- ⁸ Lastna izjava, izjava Franca Meleta, Danice Mrak in Antona Koblarja.
- ⁹ Lastna izjava, izjavi Janeza Ambrožiča, Franca Meleta.
- ¹⁰ Izjave Franca Puntarja, Franca Meleta, Justine Bunderla, Toneta Betona kot tudi »Partizanski dnevnik št. 11 od 13. januarja 1944, Alojz Kermavnar: Ambulanta E preko 4 g«, Ljubljana 1975.
- ¹¹ Pisma Franca Puntarja in Marije Brezec, poročene Sedlar, izjava Franca Meleta.
- ¹² Gradivo za izdajo spomenic družinam padlih v NOV pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960), matična knjiga pri občinski skupščini Logatec.
- ¹³ Lastna izjava, izjava Vinka Kušarja.
- ¹⁴ Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960), izjavi Franca Meleta in Janeza Bertonclja-Matevža, knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- ¹⁵ Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- ¹⁶ Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- ¹⁷ Lastna izjava, izjava Franca Dijaka.
- ¹⁸ Izjavi Antona Koblarja in Franca Dijaka, knjiga umrlih na matičnem uradu v Bistrici v Bohinju.
- ¹⁹ Izjavi Janeza Bertonclja-Matevža in Antona Koblarja, knjiga umrlih na matičnem uradu v Bistrici v Bohinju.
- ²⁰ Knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- ²¹ Izjave Vinka Kušarja, Ludvika Kuharja, Marijana Malca, Alojza Kermavnarja, Jožeta Kovšce in še nekaterih, knjiga umrlih na matičnem uradu v Bistrici v Bohinju, Poročilo namestnika komisarja 31. divizije CK KPS.
- ²² Izjavi Franca Meleta in Toneta Betona, invalidski predmet št. 8690 pri okrajnem ljudskem odboru Ljubljana (1960).

- ²³ Izjava Vinka Kušarja, življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- ²⁴ Lastna izjava.
- ²⁵ Knjiga umrlih na matičnem uradu v Logatcu, gradivo za izdajo spomenic družinam padlih v NOV pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960) in izjava Franca Meleta.
- ²⁶ Lastna izjava, izjava Franca Laharnarja.
- ²⁷ Lastna izjava, knjiga »Ambulanta E preko 4 g«.
- ²⁸ Izjava Vinka Kušarja, Franca Meleta in Toneta Betona, invalidski predmet št. 8476 pri okrajnem ljudskem odboru Ljubljana (1960).
- ²⁹ Lastna izjava, izjavi Janeza Ambrožiča in Franca Meleta.
- ³⁰ Knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- ³¹ Izjava Vinka Kušarja.
- ³² Izjava Alojza Kermavnarja in lastna izjava.
- ³³ Izjava Vinka Kušarja, gradivo za izdajo spomenic družinam padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960).
- ³⁴ Izjave Franca Puntarja, Jožeta Kovšce, Franca Meleta in Alojza Kermavnarja, gradivo za izdajo spomenic družinam padlih v NOV pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960)
- ³⁵ Pismo Slavka Bizjaka, lastna izjava, izjava Marijana Malca.
- ³⁶ Izjave Justine Bunderla, Ludvika Kuharja, Jožeta Čopa-Iztoka, Janeza Bertoneclja-Matevža in Antona Koblarja, knjiga umrlih na matičnem uradu v Bistrici v Bohinju.
- ³⁷ Izjavi Franca Puntarja in Marijana Malca.
- ³⁸ Izjava Franca Meleta in lastna izjava.
- ³⁹ Izjavi Alojza Kermavnarja in Jožeta Kovšce, invalidski predmet št. 9671 pri okrajnem ljudskem odboru Ljubljana (1960).
- ⁴⁰ Lastna izjava, izjava Stanislava Jereba-Slavka.
- ⁴¹ Izjavi Franca Urha in Janeza Ambrožiča.
- ⁴² Lastna izjava, izjava Jožeta Kovšce.
- ⁴³ Izjavi Franca Meleta in Marijana Malca. Mele je iz njegove legitimacije iztrgal fotografijo, ko so našli truplo, in jo kasneje poslal pokojnikovi vdovi.
- ⁴⁴ Izjava Franca Puntarja, lastna izjava.
- ⁴⁵ Življenjepisi padlih borcev v tolminskem muzeju.
- ⁴⁶ Izjava Janeza Miklja.
- ⁴⁷ Izjava Franca Kranjca, invalidski predmet št. 5627 pri okrajnem ljudskem odboru Nova Gorica (1960).
- ⁴⁸ Izjava Jožeta Kovšce, lastna izjava.
- ⁴⁹ Lastna izjava.
- ⁵⁰ Lastna izjava, izjave Franca Puntarja, Marijana Malca, Jožeta Kovšce in Stanislava Rupnika.
- ⁵¹ Knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- ⁵² Poročilo štaba Prešernove brigade št. 78 od 14. januarja 1944, arhiv IZDG, fascikel 280/IV, izjava matere pokojnega Franca Nagodeta.
- ⁵³ Izjave Marijana Malca, Toneta Betona, Ivana Ribiča-Stojana in lastna izjava.

- 54 Izjavi Toneta Betona in Alojza Kermavnarja, gradivo za izdajo spomenic družinam padlih v NOV pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960).
- 55 Izjava Franca Meleta, knjiga umrlih pri matičnem uradu v Logatcu.
- 56 Izjave pokojnikove matere (1960), Franca Meleta, Jožeta Kovšče in Vinka Kušarja, knjiga umrlih pri matičnem uradu v Logatcu.
- 57 Invalidski predmet pri okrajnem ljudskem odboru Ljubljana (1960), izjave Franca Meleta, Janeza Ambrožiča ter pokojnikovih brata in sestre.
- 58 Izjavi Franca Meleta in Antona Koblarja, življenjepisi padlih pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- 59 Izjavi Vinka Kušarja in Franca Meleta, knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- 60 Izjave Franca Meleta, Vinka Kušarja in Alojza Kermavnarja.
- 61 Izjavi Franca Meleta in Jožeta Kovšče.
- 62 Izjavi Toneta Betona in Jožeta Čopa-Iztoka, lastna izjava.
- 63 Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- 64 Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- 65 Izjave Marijana Malca, Stanislava Rupnika, Franca Meleta, lastna izjava.
- 66 Izjava Antona Koblarja, knjiga umrlih na matičnem uradu v Bistrici v Bohinju.
- 67 Izjave Ludvika Kuharja, Franca Meleta, Antona Koblarja, lastna izjava.
- 68 Izjave Janeza Ambrožiča, Franca Meleta, Branka Ahčina, Janeza Bertoncija-Matevža, ukaz o kazni štaba 3. bataljona in obsodba.
- 69 Izjava Alojza Kermavnarja, lastna izjava.
- 70 Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960) kot tudi številne izjave in razni dokumenti.
- 71 Izjave Ludvika Kuharja, Franca Meleta in Antona Koblarja, knjiga umrlih na matičnem uradu v Bistrici v Bohinju.
- 72 Življenjepisi padlih borcev pri okrajnem odboru ZB Kranj (1960).
- 73 Lastna izjava.
- 74 Gradivo za izdajo spomenic družinam padlih v NOV pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960), knjiga umrlih na matičnem uradu v Logatcu.
- 75 Izjave Franca Puntarja, Vinka Kušarja, Marijana Malca, Franca Meleta in Jožeta Kovšče.
- 76 Izjava Janeza Miklja.
- 77 Izjavi Janeza Bertoncija-Matevža in Justine Bunderla, knjiga umrlih na matičnem uradu v Bistrici v Bohinju.
- 78 Izjava Janeza Miklja.
- 79 Izjavi Franca Puntarja in Franca Meleta.
- 80 Izjava Vinka Kušarja, knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- 81 Izjavi Franca Meleta in pokojnikovega brata, knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- 82 Knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- 83 Lastna izjava, ukaz o kazni štaba 3. bataljona in operativnega oficirja brigade, izjava Alojza Zupanca-Blažka.

- ⁸⁴ Izjava Franca Kranjca.
- ⁸⁵ Izjave Karla Leskovca, Jožeta Kovšce, Branka Ahčina, Antona Koblarja in Rada Jakina, poročilo PK VOS za Gorenjsko od 27. decembra 1943, kartoteka članstva KPS, arhiv CK ZKS, mapa 7405.
- ⁸⁶ Izjavi Franca Meleta in Franca Puntarja, lastna izjava.
- ⁸⁷ Izjavi Toneta Betona in Franca Meleta, gradivo za izdajo spomenic družinam padlih v NOV pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960).
- ⁸⁸ Invalidski predmet pri okrajnem ljudskem odboru Ljubljana (1960), izjavi Toneta Betona in Franca Meleta.
- ⁸⁹ Invalidski predmet št. 2317 pri okrajnem ljudskem odboru Ljubljana (1960), gradivo za izdajo spomenic družinam padlih pri okrajnem odboru ZB Ljubljana (1960).
- ⁹⁰ Lastna izjava, izjava Borisa Šobra.
- ⁹¹ Knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju.
- ⁹² Pismo Alojza Kermavnarja, knjiga »Ambulanta E preko 4 g«, invalidski predmet št. 59/A-800/62 na občinski skupščini v Idriji.
- ⁹³ Lastna izjava, izjava Alojza Kermavnarja.
- ⁹⁴ Pismo Jožeta Kreseta iz Kočevja (10. januar 1979). Krese in Dombi sta bila skupaj v italijanski internaciji, po italijanski kapitulaciji pa sta se skupaj prebila do Ljubljane in od tam odšla k partizanom v Dolomitski odred. Po njegovi ukinitvi je bil Dombi odrejen v 3. bataljon Prešernove. Kmalu po boju na Goreljku 15. decembra 1943 je komandant Dren srečal Kreseta in mu povedal, da je Dombi tedaj padel. Dombi je bil član KPS, razen njega so padli v osvobodilni vojni in socialistični revoluciji še dva brata in oče. Podatki o Aleksandru Dombiju so prispeli šele med tiskom knjige, zato so vnešeni naknadno in niso upoštevani v stvarnem kazalu.

PRILOGE

Prepis članka neznanega pisca iz »Partizanskega dnevnika«, 31. januar 1944 (arhiv IZDG). Zaradi slabega tiska je preslikanje nemogoče.

PREŠERNOVCI

V zadnji borbi na Pokljuki je tov. Brejlih* Branko, mitraljezec iz 1. čete III. bataljona doživel sledeči dogodek:

Ob dvanajstih Nemci nenadoma napadejo naš III. bataljon. Tovariš Brejlih* Branko se takoj znajde, pograbi svoj puškomitraljez, zavzame v hotelu zasilen zaklon in že siplje smrtonosni ogenj na napadajočega sovražnika. Pričel se je krvavi ples. Našemu tov. švigajo mimo glave sovražnikove krogle, toda kljub temu ostane na svojem mestu. Njegovo bistro oko venomer opazuje sovražnika in kmalu opazi v daljavi kakih sto metrov tri Nemce, ki postavljajo težak minomet. Hitro pritisne na petelin pri mitraljezu, dobro pomeri in že poje njegov mitraljez svojo mrtvaško pesem. Na kraju, kjer so še pred kratkim Nemci postavljali minomet, se valjajo v krvi vsi trije Nemci. Našim niso več nevarni.

Dolge štiri ure traja borba na življenje in smrt. Ob štirih popoldan Nemci prenehajo s streljanjem. Naši se že nadejajo, da se Nemci umikajo iz svojih položajev. Brejlih* Branko takoj izrabí to priliko in se v družbi petih tovarišev požene iz stavbe na prosto. Nemci takoj odpro nanj močan ogenj iz mitraljezov in pušk. Brejlih* kmalu začuti silen udarec v roko, tako, da mora izpustiti mitraljez in brez njega nadaljevati pot. Komaj napravi par korakov, ga zopet zadene strel v bok. Kri ga je močno zalivala in le težko se je pomikal naprej. Jurišal je mimo mrtvih in živih Nemcev. Kar zagleda pred seboj nemškega vojaka, ki umirajoč pošilja k vragu Hitlerja, vojno in menda tudi »bandite«. Vojak pokliče našega tovariša in ga prosi, da naj mu vzame iz nahrbtnika ču-

* Pravilno Brelih.

taro z žganjem in naj mu da piti. Naš tovariš, ki ima marsikatero za ušesi, res vzame vojaku čutaro rekoč: »Spil bom pa jaz«. »Pa spi hudič«, zamomlja Švaba. Brelih pa urno seka dalje s polno čutaro žganja v roki.

Svalšak Tone,** četni obveščevalec III. bataljona strelja v hotelu »Lovec« na Švabe, ki jurišajo z vseh strani. Njegovo oko budno pazi da ne prezre nobenega napadalca, ki sili naprej, ampak podira enega za drugim. Stene hotela so preluknjane, toča krogel šviga mimo glave našega tovariša. Na steni visi partizanska zastava. Svalšak** Tone se ozre vanjo, spomni se dne, ko je pred to zastavo polagal prisego. Spomni se tudi, da je prisegel, da se bo boril za čast zastave, pa čeprav bi ga to stalo življenje. Ko tako zre vanjo, jo zadene rafal, da zafrfota po zraku in svinčenke preluknjajo njeno sredino. »Zastava ne sme priti Švabom v roke, moram jo rešiti«, kuje načrt tovariš Svalšak.**

Urno se dvigne, se previdno premakne in že je pri zastavi. Hitro jo sname, toda takoj začuti, kakor, da bi ga nekdo hotel potegniti za seboj. Rafal je zopet zadel zastavo, košček blaga odleti od nje. Naš tovariš se spusti na tla, urno zviže zastavo in jo spravi v žep. Kmalu padejo v hotel težke mine. Tovariši jurišajo iz stavbe, oblaki dima jih zakrivajo pred sovražnikom. Tudi tovariš Svalšak** juriša, v žepu pa tišči zastavo. Previdno se premika naprej, naenkrat začuti v prsih močan pritisk bolečine in kri ga zalije, da izgubi zavest. Še par trenotkov in tovariš Tone postane negiben za vedno. Roka pa mu objema partizansko zastavo.

** Pravilno Svolšak. Tudi podatek, da je Svolšak rešil zastavo, ne drži (glej razlago v ustreznem poglavju).

Prepis odlomka iz poročila Pokrajinske komisije Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko obveščevalnemu odseku štaba 3. operativne cone, napisanega 27. decembra 1943 (Pošiljatelj še ni vedel, da je bila 3. operativna cona ukinjena in ustanovljen 9. korpus, kar se je zgodilo 22. decembra). Poročilo je v arhivu RSNZ v mapi A392930. Zaradi slabega tiska ga ni bilo mogoče preslikati.

»Danes vam tudi pošljamo kratek izveček poročila (dobesedno), ki smo ga prejeli od našega rajonskega poverjenika iz Bohinja ... 13. 12. 43 ponoči je prišel na Koprivnik 3. bataljon VII. U. B. Fr. Prešerna. Komandant bataljona je tovariš Dren (Rozman Anton), politkomisar pa tovariš Stojan. V štabu sta bila tudi operativni oficir in še nekdo, ki so ga vsi nazivali »načelnik«. Bataljon se je usidral v šoli, okoli in okoli pa so postavili zasede. Četa oz. vod (okoli 45 mož), ki je namenjen na Koroško, se je istočasno nastanil na Gorjušah. Ljudi so spuščali v dolino samo s propustnicami. Seveda hrane v teh dveh vaseh ni bilo pripravljene, zlasti še, ker se je nahajala tu od 6. 12. partija tov. Kostje (12 tov.), od 11. 12. pa še vod, ki je namenjen na Koroško.

14. 12. 43. Iz pripovedovanja ljudi se je dalo poznati, da so se vedli novi tovariši — vsaj nekateri — preveč komodno. Niso si mogli predstavljati, da so prišli iz zasedenega ozemlja na ozemlje, ki je po Nemcih okupirano. Spočetka je bila nameravana akcija na Sv. Janez. Toda ko so prišli v Jereko (torej med pohodom) so se premislili in naredili prehranjevalno akcijo v Češnjici. Rekli so, da so za Sv. Janez prepozni ... Akcije v Češnjici se je udeležilo 90 tov. iz bataljona, 20 od koroškega

voda, mobilizacijski vod, nekaj terencev in varnostniki. Istočasno ko so šli drugi v akcijo, se je ostali del bataljona umaknil na Gorelek. Nastanili so se v Lovčevi vili, štab pa v neki drugi vili, ki je v bližini. Koroški vod se je premaknil na Jele že prejšnji dan in je bil od Lovčeve vile oddaljen kake pol ure.

15. 12. 43. Akcija v Češnjici se je vršila do četrte ure zjutraj. Okoli druge ure popoldan so se na Gorelku nenadoma pojavili Nemci. Prišli so z Boh. Bele čez jamo na Gorelek. Namenjeni so bili naravnost do Lovca. S seboj so imeli mule, ki so nosile — kakor se ve — 1 bacač in 1 težek mitraljez in 9 bal sena. Bataljon je imel postavljena samo dva stražarja, enega v smeri Koprivnik, drugega proti mrzlemu studentu. Stala sta zelo blizu Lovca. Ko je eden zapazil Nemce, je ustrelil. Tovariši v Lovcu so mislili, da se zopet nekdo igra z orožjem, zlasti še, ko je prejšnji večer nekdo streljal z avtomatično pištolo in ker je nekdo tudi zjutraj ustrelil. Šele nemške krogle, ki so letele skozi okna so jih opozorile. Vodilne osebe so bile vse v štabu v sosedni vili. Štab se je ob napadu na Lovca umaknil, dočim so tovariši v Lovcu čakali na njihovo pomoč. Med tovariši pri Lovcu je bila velika zmeda. Najbolj iniciativen je bil edino vodnik in namestnik politkomisarja mislim, da tovariš Čedo. Sklenili so, da se umaknejo iz vile. Vodnik je šel naprej, toda ko ni nobeden hotel za njim se je umaknil v Lovca. Tudi pri drugem poiskusu ni hotel nobeden iz vile. Tovariši v vili so odbili dva nemška napada, pri tretjem pa so Nemci začeli razbijati vilo s plinskimi bombami iz minobacača. Tovariši so bili prisiljeni po triurni borbi vilo zapustiti. Med tem so Nemci že dobili pojačanje in so postavili zasede krog in krog. Sedaj so Nemci želi, kakor ob največji žetvi.

Kako to, da se je štab ponašal tako vojvodsko in ni nudil pomoči svojim tovarišem? Kako to, da so tovariše prepustili usodi brez kake komande? Zakaj ni prišla na pomoč koroška četa, ko je imela vendar časa v izobilju — saj so Nemci dobili pojačanje celo iz Boh. Bele? Zakaj se je vedel štab tako brezskrbno in ni poskrbel za večjo varnost tovarišev? Zakaj se niso postavile močne straže in poslale izvidnice? Čemu je operativni oficir tako ošab-

no zavrnil nekega našega tovariša, ki ga je opominjal, da naj bodo na Gorelku previdni? Zakaj ni tovariš Dren poslušal Orlova, ki mu je svetoval, da naj naredijo akcijo ter se presedla na Jelovco? Čemu ga je zavrnil: »Mi nismo navajeni ležati pod smrekami!«

Do sedaj ugotovljeni rezultat: Dobljenih je 33 mrtvih, med nje pa niso šteli oni, ki so zgoreli v vili. Ranjenci računajo, da jih mora biti v vili še 10—15. Od enajstih mitraljezov in enega bacača, ki ga je imel bataljon, sta ostala še dva mitraljeza. Tudi pušk se je zelo veliko pogubilo. Ranjencev je devet. Nemci so pobrali jugoslovanske bombe, pištole in kar je bilo družega boljšega orožja. Vsak mrtev je še enkrat ustreljen s pištolo v glavo. Iz podrtije, ki je še ostala po Lovčevi vili se je opazilo ožgane in raztrgane ude ter tri požgane lahke Brede. Nemcev je padlo približno isto število, samo okoli vile jih je ležalo 18.

Stvar naj se torej preišče in krivce kaznuje, ne le zaradi padlih tovarišev, ampak tudi zaradi tega, ker so dali ljudem tako slab zgled v disciplini, oz. tovarštvu in — kar je najvažnejše — uničili so moralo med ljudmi! Vsi smo pričakovali, da se bo s prihodom bataljona dvignila pa so je v enem tednu vrgli na tla. To bo zelo škodilo naši mobilizaciji. Priporoča se torej, da naj vojska kljub temu, da prihaja z osvobojenega ozemlja dela vse z največjo molčečnostjo, kajti dejanja se izkažejo v delu, ne pa v ponašanju, besedičenju in ošabnosti . . . Istok.

Tako nam poroča obveščevalec Istok o dogodkih iz bohinjskega kota.«

Odlomek iz poročila Branka Karapandže-Matjažka, namestnika političnega komisarja 31. divizije, Centralnemu komiteju KPS, ki se nanaša na boj 3. bataljona Prešernove brigade 15. decembra 1943 na Goreljku. Original v arhivu CK ZKS, mapa 7405.

V III. bataljonu VII. u. B. sem imel sestanek Partijcev v bataljonu, s katerimi sem analiziral borbo na Pokljuki in poiskal vzroke presenečenja tega bataljona.

V tej borbi naši so pobili 70 Nemcev in 3 oficirje, padlo je pa naših 40 tovarišev. Od teh je 9 Partijcev, kateri so pokazali, da so bili vredni člani Kom. partije. Ko so videli, da so obkoljeni z vseh strani in da jim več ni izhoda so se do poslednjega borili vsklikujoči tov. Titu in tov. Stalinu. Samo en primer, kateri nazorno prikazuje junaštvo in predanost Partiji in Osvobodilni borbi:

Mitraljezec, težko ranjen v desno ramo, ponovno vzame mitraljez in prislonjen na levo ramo strelja še dve uri, dokler ne pade smrtno zadet. Vkljub velikim našim žrtvam, borbena morala se ni zmanjšala. Povečalo se je sovraštvo in želja po maščevanju za izgubljene tovariše. Borci, kateri so doživeli te kritične trenutke, kot bi izgubili strah za življenje, ko so videli, kako so najboljši tovariši pogumno šli v sigurno smrt. Najboljši dokaz zato je, da primera dezertacij ni bilo.

Primer junaštva tega bataljona, obenem je dokaz popolnega oportunizma bataljonskih in brigadnih birojev, katere veliko več teh tovarišev — padlih bolševikov, niso pritegnili v Partijo ali SKOJ, češ, da še niso »zreli«. Od partijcev so se samo rešili četni in bataljonski funk-

cionarji, kateri so ob začetku napada imeli sestanek v drugem poslopju. V borbi se je junaško boril tudi Nemec — kateri je prejšnji dan dezertiral, padlemu tovarišu vzel puško, potem mitraljez in streljal do zadnjega, dokler na poboju ni padel. Še en dokaz razkroja nemške vojske in da moramo povečati propagando tudi med njimi, da jih na ta način, če ne bo drugega uspeha saj še bolj demoralizirali. V naši Diviziji imamo tri čisto-krvne Nemce, čez 50 Slovencev — dezertirjev iz nemške vojske ter 10 »Mongolcev«.

Interesantno je, da krivdo za presenečenje tega bataljona Partijci, kakor tudi vsi partizani (s katerimi sem imel kritično uro) ne mečejo na štab bataljona, ampak na terence, kateri so svetovali, da je teren varen, radi tega sta politkomisar in operativni oficir Brigade postavila samo dve straži. Bataljon je iste noči imel v Češnjici rekvizicijo, komisar in operativni oficir sta odšla naprej v Gorelek z nekaj tovariši, da pripravijo prostor in da poskrbijo za zavarovanje. Zjutraj je prišel bataljon in je komisar povedal komandantu, da so straže v redu. Kakor pravi sam komisar, da se ni več »utikal« v zavarovanje, ker je bila to od sedaj naloga komandanta. Komandant pa je mislil, da je za zavarovanje poskrbel komisar in tako niso poslali patrolo. Cel štab bataljona pa posebej meče krivdo na op. oficirja, da je on povedal, da so samo straže zadostno zavarovane. Po izjavah Partijcev so štab bataljona in četne komande skušali, da napadejo s hrbta sovražnika, ter na ta način rešili obkoljene tovariše, ali to jim ni uspelo.

Vse, dokler nisem prišel v štab Brigade isti se je pokazal zelo neodločen in še nadalje pustil vodstvo staremu štabu bataljona, kateri je hotel glavno krivdo vreči na terenske delavce na slučaj in izdajstvo.

Celoten štab smo takoj razrešili funkcije (med njimi) obs. nesposobnega namestnika politkomisarja, kateri ni na sestanku partijcev vedel povedati ni ene besede, razen »otvarjam sestanek — delu čast«.

Vojaški tožilec se je strinjal s mojim predlogom in celotni štab predal vojaškemu sodišču. Operativni oficir Brigade, kateri se je po naredbi Korpusa moral nazaj vrniti v Gorenjski Odred bil je težko ranjen in bo pre-

dan vojaškemu sodišču po prihodu iz bolnice.

Napačno bi dal sliko, če bi govoril samo o napakah in slabih straneh. Mora se konstatirati, da naša Divizija, posebno VII. u. B. razpolagajo z dobrim moštvom, katera bi lahko naredila velike uspele pri dobrem vodenju naših edinic. Borci so se že utrdili in prekalili. Dokaz — zadnji juriš Prešernove pri sv. Mohorju. Na žrtve borci gledajo kot za nekaj nujnega in jih ne prevzame malodušje.

Zaradi tega posebej moramo pokazati borcem skrb za vsakega ter da za vsako nepotrebno žrtev kličemo na odgovornost funkcionarje.

Posebej smo obravnavali na partijskih sestankih vprašanje odnosa komande do moštva. Tudi tukaj smo ugotovili veliko nepravilnosti, katere bomo z vso doslednostjo odpravili. Npr. da so štabi bataljona posebej kuhali. Da so štabi zavzeli najbolj prostrane hiše, dokler moštvo ni imelo prostora ni v štalah itd.

Vgled Partije v tem času se je zelo povečal, ni redek primer, da se partizani, zahvaljujoč neagilnosti partijskih funkcionarjev, obračajo na komandante z prošnjo »naj jih vpiše« v Partijo.

Poleg redne partijske literature katero smo dobili od Centralne tehnike razmnožili smo Vloga Partije in NOV, Revolucija in diktatura proletarijata ter II. poglavje VKP(b), na ta način smo delno rešili vprašanje literature. Kadrovske pole bom sproti pošiljal.

Smrt fašizmu — svobodo narodu!

Branko Karapandža-Matjažek

STVARNO KAZALO

OSEB KRAJEV, ENOT IN USTANOV*

A

Ahčin Branko 50, 63, 65, 77, 87, 88, 89, 93, 95, 100, 123, 179, 180,
208, 216, 228, 230, 243, 245, 255, 256
Alcazar v Toledu, Španija 37
Ambrožič Janez-Marko 78, 88, 89, 94, 100, 107, 108, 113, 114,
115, 122, 123, 176, 179, 207, 215, 216, 245, 253, 254, 255
ambulanta E preko 4 g 135, 169, 239, 343, 254, 256
Arh Janez 212, 239
Arh Vinko 237
armada 6. (nemška) 30
Avguštin Franc 109, 140, 204, 245
Ažman Jože 17, 20, 21, 204, 245

B

Babji zob 156
Banjani (Črna gora) 252
bataljoni
 Cankarjev 21, 26, 27
 4. Cankarjeve brigade 43
 4. Dolomitskega odreda 39
 4. domobranski 43
 10. rez. policijski (nemški) 25
 2. 19. esesovskega policijskega polka (nemški) 46

* Izpuščeni so nazivi krajev in enot, ki se pogosto ponavljajo oziroma jih knjiga obravnava (Goreljek, Lovčev hotel, Prešernova brigada, 3. bataljon Prešernove brigade kot tudi nekateri drugi).

- 2. Dolomitskega odreda 38, 39
- 2. Gorenjskega odreda 27, 28, 29
- Jelovski Gorenjskega odreda 163
- Pohorski 8, 9, 213
- Prešernov 21, 23
- 1. Gorenjskega odreda 27, 29
- 1. Zapadnokoroškega odreda 122, 123, 177, 223, 225, 246
- 3. devete brigade 43
- 93. rez. policijski (nemški) 22
- baterije:
 - 6. šolska in dopolnilna (metalcev megle, nemška) 33, 177, 181, 183, 184, 185, 188, 191
- Begunje (občina Radovljica) 24, 26, 46, 72, 73, 89, 169, 210, 211, 212, 216, 243, 253, 254, 255, 256
- Begunje (občina Cerknica) 246
- Beljak 212
- Benedičič Karel 245
- Beograd 12
- Berjanca (planina) 23
- Bernard Anton-Vojo 177, 245, 253
- Bernard Ivan (četni komandir v Gorenjskem odredu 1942) 28
- Bernard Ivo 253
- Bertoncelj Janez-Matevž 50, 64, 65, 227, 228, 230, 245, 253, 254, 255
- Beton Tone-Bojan 13, 63, 65, 118, 119, 122, 123, 156, 172, 179, 223, 225, 245, 253, 254, 255, 256
- Bistrica (Bohinj) 12, 17, 21, 22, 32, 63, 85, 88, 93, 107, 224, 238, 239, 250, 253, 254, 255
- Bitenjska planina 54, 56, 65, 224
- Bitnje (Bohinj) 34
- Bizjak Slavko 254
- Bled 17, 21, 23, 32, 33, 34, 64, 74, 112, 183, 185, 189, 210, 235, 250
- Blegoš 26, 47
- Blekova vas (obč. Logatec) 251
- Bloke (obč. Cerknica) 37
- Bochum (ZR Nemčija) 247
- Bodental (Koroška) 222
- Bole Milica-Milena, poročena Šibenik 108, 113, 116, 123, 176, 246, 253

Bohinjska Bela 74, 78, 103, 108, 175, 177, 181, 183, 184, 185, 187,
 189, 191, 195, 197, 198, 223, 245, 262
 Bohinjsko jezero 5, 32, 74
 Bovec 31, 251
 Brelih Branko 135, 153, 154, 163, 170, 178, 179, 184, 215, 219,
 246, 259
 Brelih Miloš 163, 178
 Bresternica (Maribor) 245
 Brezec Ivan-Rok 106, 116, 122, 156, 157, 158, 167, 219, 222, 223,
 246
 Brezec Marija, poročena Sedlar 122, 166, 178, 219, 229, 253
 Brezje (obč. Radovljica) 183
 brigade:
 Cankarjeva 36, 44
 2. prekmurska 64
 2. proletarska 43
 Gradnikova 36, 50, 63, 203, 207, 209, 223
 Kosovelova 51, 241
 1. šumadinska 43
 Šlandrova 36
 Tomšičeva 36
 Vojkova 49, 50, 223
 Tolminska 39
 Brod (Bohinj) 224
 Broz Josip-Tito 83, 89, 264
 Brus Franc 246
 Bučan Janez 65, 100, 107, 112, 122, 123, 148, 177, 207, 215, 246

C

Celje 63
 Celovec 15, 177
 CK KPS (ZKS) 13, 64, 177, 198, 199, 215, 218, 229, 243, 253, 256,
 264
 Cerklje (obč. Kranj) 245
 Cerknica 248, 249
 Cerkno 38, 43, 48, 50, 51, 65, 70, 215, 251
 Cerkovnik Anton 246

Č

Češnjica (Bohinj) 77, 91, 92, 94, 99, 100, 104, 107, 108, 109, 110, 113, 115, 116, 117, 118, 135, 164, 179, 193, 208, 212, 235, 237, 245, 249, 251, 261, 262

čete:

»Alpenland« (smučarska začasna 19. esesovskega polic. polka) 185

»bohinjska« 2. bat. Gorenjskega odreda 29

2. bataljona Gorenjskega odreda 29

2. Gorenjskega odreda 29

»gorjanska« 1. bataljona Gorenjskega odreda 27

Koroška (transportna) 91, 98, 101, 171, 174, 179, 261, 262

minerska: »Triglav« Gorenjskega odreda 30

5. 19. esesovskega policijskega polka 183

7. 19. esesovskega policijskega polka 29, 46, 183

6. 19. esesovskega policijskega polka 183

udarna Gorenjskega odreda 29

Čop Jože-Iztok 13, 46, 70, 71, 72, 88, 168, 170, 179, 199, 232, 240, 243, 254, 255, 263

Črna prst 17, 174, 224

Črni vrh (1288 m) 47, 52

Črni vrh nad Idrijo 247

Črnomelj 45

Čučič Jože-Mario 89

D

Davča 52

Debela peč (2007 m) 23

Demšar Ignac 246

Desa (priimek neugotovljen) 114, 176, 225

Dien Bien Fu (Vietnam) 41

Dijak Avgust 22

Dijak Franc-Frtunčev 201, 206, 215, 253

Dijak Justina, poročena Bunderla 77, 78, 113, 123, 152, 153, 154, 177, 178, 202, 207, 210, 215, 216, 237, 246, 253, 254, 255

Dijak Marica 89, 201, 246

Dimnik Karel-Čali 5, 6

divizije:

14. NOVJ 36

18. NOVJ 44

26. (31.) NOVJ 38, 50, 64, 65, 190, 198, 241, 253, 264

30. NOVJ 241

Dobravec Ivan 117, 246

Dobravec, kmet s Češnjice 135

Dolenja vas (obč. Ribnica) 36

Dolenje Jezero (obč. Cerknica) 248

Dolenji Logatec 252

Dolhar Alfonz 228

Dolinšek Anton 247

Dolinšek Anton-Metod 26

Dražgoše 26, 27

Drol Henrik-Živo 46

Drovc Albin-Krtina 156

Drvar 43

Dubrovnik 63

Dunaj 63

E

Erlah Gabrijel 235, 237

Ernst Marija, rojena Obilčnik 89

Ernst Walter-Herman 79, 80, 81, 82, 83, 89, 97, 99, 101, 106, 107,
117, 123, 137, 142, 143, 148, 158, 159, 160, 161, 165, 177, 178,
208, 247

F

Farji potok 52

Ferenc dr. Tone 46

Filipič France 8

Fister Miha 80, 81

G

Gale Franc 65, 89, 107, 117, 122, 123, 161, 162, 177, 178, 252
Gašperin Avgust 24
Geodetski zavod SRS 187
Geografski inštitut JLA 199
Gerčar dr. Janez 46
Glavni štab NOV in PO Slovenije 36, 37
Godec Tomaž 17, 20, 21, 24, 232, 234, 239
Golica 50, 224
Gorenji Logatec 151, 168, 249
Gorenjski muzej Kranj 13, 63, 211, 216, 243, 253, 254, 255, 256
Gorica 15
Gorje pri Bledu 34, 46, 74, 146, 184, 189
Gorje nad Cerknim 58, 248, 249
Gorjuše 34, 57, 61, 62, 68, 69, 74, 76, 85, 87, 96, 97, 106, 107, 109,
131, 156, 164, 169, 185, 224, 237, 261
Gostiša Jože 173, 180, 247
Grahovo ob Bači 248
Grašič Peter 142, 148, 177, 204, 247
Gregorčič Jože 26
Grm Franc 116, 123, 247
Grm Ivan-Kamin 56, 84, 85, 89
Grosuplje 36
Grošljevi, kmetija v Podjeljah 175, 179

H

Heberle Janko 198
Hitler Adolf 10, 18, 259
Hojan Bojan-Marko 49
Hribernik Rudolf-Svarun 48

I

Idrija 247, 256
Institut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani 6, 12, 49,
53, 64, 65, 89, 179, 190, 198, 199, 215, 221, 229, 243, 254, 257

Iskra Janez 71, 234, 235, 236, 237
Istenič Jernej 247
Ivanje selo pri Rakeku 252

J

Jakin Rado 256
Jamnik (obč. Kranj) 166
Javor Ivan-Igor 13
Javorje (obč. Škofja Loka) 50
Javorovica (obč. Novo mesto) 43, 44
Jan Ivan 46
Jekler Janez-Vorh 70, 203
Jekler Jože 98, 101, 201, 202, 215
Jekler Marija 101
Jelenc Marijan 237
Jelje, planina 74, 91, 98, 171, 212, 262
Jelovica 26, 29, 30, 34, 56, 57, 60, 63, 73, 88, 148
Jereb Stanislav-Slavko 13, 48, 52, 61, 85, 89, 97, 101, 107, 120,
123, 147, 165, 171, 175, 179, 180, 226, 247, 254
Jereka 34, 77, 91, 92, 94, 234, 237, 251, 261
Jernejc France-Milče 12
Jesenice 15, 16, 17, 22, 33, 46, 50, 54, 80, 81, 83, 84, 94, 177, 183,
185, 208, 224, 235, 245, 248, 249
Jesenovec (obč. Škofja Loka) 52
Ješprenov gozd na Goreljku 201, 210

K

Kalce pri Logatcu 247
Kamnje (Bohinj) 63, 93, 246, 250
Karapandža Branko-Matjažek 217, 218, 264, 266
Karavanke 30, 50, 51
Kebe Alojz 26
Kermavnar Alojz 13, 92, 100, 101, 115, 123, 124, 125, 177, 178,
179, 191, 198, 243, 247, 253, 254, 255, 256
Kern Marijan 228
Keržič Ciril-Metod 217, 218
Knafelj Ludvik 191

Knific Vinko 173, 223, 247
 Koblar Anton-Zajc 107, 112, 113, 122, 123, 223, 247, 253, 254,
 255, 256
 Kočevje 36, 41, 44
 Kofol Viktor 247
 Kokrica, občina Kranj 250
 komanda mesta Prijepolje ob Limu 43
 Komna 74
 Koper 248
 Koprivnik 17, 22, 34, 57, 61, 62, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76,
 77, 78, 81, 82, 84, 85, 86, 88, 91, 92, 96, 97, 98, 101, 104, 108,
 109, 110, 111, 115, 122, 129, 131, 132, 135, 139, 152, 154, 161,
 162, 164, 165, 168, 175, 178, 184, 186, 187, 194, 195, 201, 202,
 204, 208, 215, 224, 231, 232, 233, 240, 243, 246, 248, 261, 262
 Korošec Anton-Vrščinek 135, 203
 Korošec (Korošič), gostilna na Koprivniku 67, 164
 korpusi:
 9. NOVJ 198, 261, 265
 italijanski ekspedicijski v Sovjetski zvezi 30
 7. NOVJ 41
 Kosterov Adolf-Janez 228
 Kostja (priimek in ime neugotovljena) 261
 Košenina Ivan 146, 247
 Košutnica na Koroškem 122, 246
 Kovšca Jože 115, 116, 123, 135, 136, 177, 178, 191, 198, 248, 253,
 254, 255, 256
 Koželj Franc 248
 Köln 79
 Krajc Anton 135, 160, 248
 Kranj 20, 50, 245, 253, 254, 255
 Kranjc Franc 58, 59, 60, 61, 63, 65, 98, 101, 105, 108, 109, 110,
 111, 113, 120, 122, 178, 186, 187, 188, 248, 254, 256
 Kravanja Jakob 165, 166, 168, 169, 248
 Krim 35
 Krma 33
 Krnica (obč. Radovljica) 23
 Kropa 226
 Kržišnik Anton 155, 248
 Kuhar Ludvik 78, 81, 89, 100, 122, 164, 178, 199, 204, 206, 215,
 216, 243, 253, 254, 255
 Kursk (v Sovjetski zvezi) 30

Kušar Vinko 13, 63, 65, 85, 86, 89, 100, 104, 105, 109, 113, 122, 123, 139, 175, 177, 199, 204, 215, 219, 223, 229, 243, 248, 253, 254, 255

Kušlan Slavko 172, 173, 179, 180, 248

L

Laharnar Franc 13, 61, 62, 63, 65, 88, 97, 101, 107, 120, 122, 123, 175, 180, 208, 216, 248, 254

Lancovo (obč. Radovljica) 252

Laze pri Rakeku 92, 115, 219, 247, 249, 250, 252

Lazec (obč. Idrija) 247

Ledrar Marijan 94, 248

Lenart (obč. Kranj) 246, 250

Lesce (obč. Radovljica) 46, 64, 183, 185, 245

Leskovec Karel 256

Lipanca (Lipanjska planina) 23, 29, 34

Lipanjski vrh (1985 m) 34

Lipniška planina 26

Lipsenj (obč. Cerknica) 252

Ljubljana 15, 20, 35, 36, 41, 46, 63, 64, 180, 215, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254, 255, 256

Ljubljanski vrh (815 m) 35

Log (obč. Škofja Loka) 251

Logatec 12, 220, 222, 246, 247, 249, 250, 253, 254, 255

Lovko Franc 107, 112, 114, 115, 122, 123, 180, 248

Lovrenčič Lojze 177, 248

M

Majstorović Drago 218

Makoše (obč. Ribnica) 43

Malc Marijan 13, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 70, 88, 89, 95, 100, 104, 106, 116, 122, 123, 154, 172, 177, 208, 216, 222, 229, 248, 253, 254, 255

Malenski vrh (obč. Škofja Loka) 106

Malnarič Mirko 218, 223

Maraš Ciril 248

Maribor 249

Markež Jože 212, 249
 Martinj hrib (obč. Logatec) 249
 Martinj vrh (obč. Škofja Loka) 50, 88
 Mauthausen (Avstrija) 24
 Mavri Jože 249
 Medno (obč. Ljubljana-Šiška) 211, 212
 Medvode 212, 248, 251
 Mekong (Vietnam) 41
 Mele Franc 100, 180, 218, 220, 222, 223, 229, 249, 253, 254, 255,
 256
 Mencinger Valentin 235, 237
 Metlika 45
 Mežaklja 27, 30, 50, 84, 224, 249
 Mežnarjeve svigli na Goreljkju 153
 Mikelj Janez 110, 117, 122, 123, 212, 216, 249, 254, 255
 Mivšek Stanislav 249
 Mivšek Tone 171, 179, 180, 223, 249
 Modic Franc 151, 168, 249
 Mohor nad Selci (984 m) 38, 266
 Mojstrana 29
 Mrak Danica, poročena Bem in Gala 12, 223, 226, 229, 249, 253
 Mrhar Jože 115, 225, 249
 Mrzli studenec na Pokljuki 21, 96, 176, 187, 189, 262
 Musec Andrej 249

N

Nagode Franc 151, 168, 179, 249, 254
 Nemški rovt (Bohinj) 19, 224
 Nomenj 17, 20, 21, 22, 23, 32, 46, 81, 87, 218, 232, 237, 239
 Nova Gorica 46, 63, 64, 229, 250, 254
 Novo mesto 41, 44, 63
 Novak Ivan 249
 Novinc Janez 250

O

Obilčnik Marija 79
 obveščevalna točka »Plus-minus« 198
 Odredi:

Dolomitski 38, 50, 58, 64, 106, 166, 222, 249
 Gorenjski 28, 35, 265
 Idrijsko-tolminski 64
 Jeseniško-bohinjski 12, 46, 64
 Koroški 64
 Kozjanski 64
 mornariški 9. korpusa 63
 Zapadno-koroški 50, 51, 64, 122, 224
 oficirska šola 9. korpusa 64
 oficirska šola glavnega štaba NOV in PO Slovenije 64
 Okorn Anton 250
 okrajni komite KPS Jesenice 17, 24, 32
 Okroglo (obč. Kranj) 26
 Orožnova koča na Jelovici 217
 Osterman Valentin 140, 219, 222, 250
 Otoče (obč. Radovljica) 64, 245
 Ozbič Alojz 177, 250
 Ožbolt Bojan 223, 250

P

Pavlin Mile 46, 215, 243
 Pečana (planina) 50, 54
 Pernuš Polde-Igor 224
 Petelin Stanko-Vojko 46, 63, 64, 229
 Petelinšek Ludvik-Črt 51
 Pintar Lojze 20
 Planica pri Škofji Loki 38
 Planina pri Cerknem 223
 Planina pri Rakeku 149, 154, 248, 250
 Plavž (Jesenice) 83
 Plenšak (potok) 52
 Pliskovica (obč. Sežana) 252
 Podgora (?) 247
 Podgorje v Rožu (Koroška) 79, 80, 81, 89
 Podjelje (Bohinj) 95, 147, 148, 178, 179, 235, 237
 Pod koriti (Bohinj) 58, 88
 Pohleven Karel-Drago 218, 223, 229
 Pohorje 8

pokrajinska komisija Varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko 65, 88, 100, 101, 198, 199, 206, 215, 226, 256, 261
 pokrajinski komite KPS za Gorenjsko 26, 237, 240
 Polajnar Albin 12
 Polhograjski Dolomiti 35, 50, 64, 106
 policijska šola za dresuro psov na Bledu (nemška) 183
 Poljane (obč. Škofja Loka) 50, 106
 Poljanska dolina 38, 50, 70
 Poljanska Sora 21
 Poljčane (obč. Slovenska Bistrica) 245
 Polje (Bohinj) 248
 Poljubin (obč. Tolmin) 246
 polk:
 19. policijski esesovski 183, 185
 18. policijski gorskih lovcev 25
 Ponikve (obč. Tolmin) 248
 Porezen (1622 m) 47, 58
 Poskokar, kmet na Koprivniku 163
 Postojna 248
 Potočnik Franc 28
 Potočnik Jakob 250
 Prezelj Janko-Stane 228
 Prijepolje ob Limu 43
 Primožič Anton 250
 Prtovč (obč. Škofja Loka) 52, 108
 Puntar Franc 13, 117, 123, 144, 150, 151, 156, 169, 177, 178, 198, 250, 253, 254, 255, 256

R

Rabič Klemen 74, 79, 85, 88, 169, 179, 207, 208, 215, 216, 243
 Radovljica 17, 210, 212, 215
 Radovna 17, 27, 32, 33, 75, 84, 97, 224
 Rafelj (priimek neugotovljen) 167, 178
 Rakek 58, 70, 248, 252
 Rakovnik pri Medvodah 247
 Rašica pri Turjaku 37
 Ratitovec (1865 m) 38, 47, 50, 52, 53
 Ravne (Bohinj) 107, 247, 250
 Ravne (?) 247

Ravnik Albin 250
 Ravnik Alojz 164
 Ravnik Peter-Tiček 107, 113, 165, 250
 Repež Tone 179
 republiški sekretariat ljudske obrambe (RSLO) 187
 republiški sekretariat notranjih zadev (RSNZ 13, 88, 100, 101, 198, 199, 215, 261
 Reteče (obč. Škofja Loka) 109, 204, 245, 248
 Ribčev Laz (Bohinj) 77, 88, 91
 Ribič Ivan-Stojan 13, 50, 64, 65, 70, 75, 76, 77, 84, 86, 88, 89, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 109, 118, 120, 121, 122, 123, 171, 174, 175, 179, 180, 225, 228, 229, 230, 250, 254, 261
 Ribnica na Dolenjskem 36
 Robič Angela 83, 84, 89, 208, 216
 Robič Janez 83
 Robič Stanko 83
 Robidnica (obč. Škofja Loka) 38, 48, 51, 65, 77, 208
 Rolc Jošt 46
 Rovt pod Mladim vrhom (obč. Škofja Loka) 38
 Rovt pri Planici (obč. Kranj) 26
 Rovtarica 63, 217
 Rotenhajzer Jože 250
 Rozman Anton-Dren 49, 50, 52, 62, 63, 73, 74, 76, 77, 79, 85, 91, 92, 93, 94, 103, 104, 105, 107, 109, 118, 121, 171, 173, 207, 224, 228, 240, 241, 250, 261, 263
 Rozman Dušan-Orlov 263
 Rozman Jože-Kostja 113, 201, 238, 250
 Rudnica (946 m) 93
 Rudno polje na Pokljuki 96, 118, 208
 Rupar Janez 251
 Rupnik Stanislav (1912) 89, 100, 115, 122, 123, 129, 148, 149, 168, 177, 179, 207, 215, 251, 254, 255
 Rupnik Stanislav (1921) 251

S

Sava Bohinjka 17, 33, 56, 57, 58, 73, 84, 88, 93, 103
 Savica (Bohinj, vas) 235
 Sedevčič Andrej 55, 56, 84, 156, 251
 Seidler Ernest-Iztok 28

Selca (obč. Škofja Loka) 50, 223
 Selška dolina 27, 38, 50, 70
 Selška planina 63
 Selška Sora 21, 52
 Senožeta (Bohinj) 224
 Siegger Franz 177
 Siegl, avstroogrski nadgozdar v Bohinju 18
 Sinji vrh nad Bistrico v Rožu na Koroškem (Psinjski vrh
 1577 m) 225
 Slamniki (obč. Radovljica) 18, 176
 Slavko (priimek neugotovljen) 176
 Smukavec Valentin 212, 251
 Sodja Anton 235, 236, 237
 Sodja Franc 237
 Sodja Franc-Gasper 46, 96, 97, 100, 101, 178, 199, 202, 206, 215,
 229, 243
 Sodja Jože 108, 109, 110, 111, 112, 215
 Sodja Marija (poročena Jekler) 108, 110, 111, 112, 122, 201, 215
 Sodja Minka 89, 92, 141, 201, 251
 Sodja Vinko 108
 Sodražica 178, 179
 Soteska (Bohinj) 32, 85
 Spodnje Gorje pri Bledu 21, 33
 Srednja Bistrica (obč. Lendava) 252
 Srednja Radovna 33
 Srednja vas (Bohinj) 32, 68, 77, 84, 91, 212, 234, 236, 247
 Stalin 18, 264
 Stalingrad 30
 Stara Fužina (Bohinj) 32, 68, 77, 88, 91, 94
 Stare Franc 71, 72, 73, 88
 Stare Ivanka-Tanja 135
 Stare Janez 212, 251
 Stare Janko 164
 Steindl Franz 206
 Stergar Janez-Obadov 87, 184, 185, 186, 237, 238, 239, 243
 Stol (2236 m) 27, 29
 Strahinj (obč. Kranj) 204, 247
 Strane nad Nomenjem (Bohinj) 20
 Stražišar Polde 28
 Stražišar Rudolf 251
 Stres Izidor 89, 253

Studenčice (obč. Ljubljana-Šiška) 146, 247
Studor (Bohinj) 77
Suha na Koroškem 224
Suha (Škofja Loka) 251
Sušnik Valentin-Gaber 23, 24, 28, 32, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75,
76, 77, 85, 87, 96, 121, 165, 169 193, 194, 195, 196, 202, 203,
218, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242
Sveti Janez-hotel (Bohinj) 32, 77, 88, 93, 261
Svetina Julka 177, 184, 191, 196, 198, 199
Svetina Tone 11, 240, 241, 243
Svetje pri Medvodah 246, 247, 249, 250, 251, 252
Svolšak Anton 140, 142, 177, 218, 219, 220, 221, 222, 251, 260

Š

Šentvid pri Stični 44
Šentviška gora (obč. Tolmin) 246
Šijanec Franc 144, 251
Šijanec Jože 216
Škofja Loka 50, 250
Škvarča Mihael 251
Šmarca pri Kamniku 248
Šober Boris 49, 52, 77, 96, 226, 229, 251, 256
Špeh, kmet v Zali (obč. Škofja Loka) 35
Šport hotel na Pokljuki 5, 34, 74, 96, 97, 109, 112, 129, 145, 146,
152, 187, 201 202, 215
štabi:
9. korpusa NOVJ 50
15. divizije NOVJ 44
26. (31.) divizije NOVJ 89, 215
3. operativne cone NOV in PO Slovenije 50, 65, 88, 100, 101,
198, 199, 215, 261
Štucin Peter 105, 252

T

Tatinec (obč. Kranj) 252
tečaj 6. pokrajinske partijske šole za Primorsko 43
Terzić Čedomir 93, 212, 252, 262

Tolmin 74
Torkar Martin 239
Toronto (Kanada) 242
Trbiž 15
Trbovlje 252
Trebenče (obč. Idrija) 105, 252
Triglav (2863 m) 46, 95
Troha Frančiška 122
Trst 15, 31, 35, 41, 51, 89, 140, 248, 251
Tržič 183
Turjak 36, 37, 63, 64

U

Uden boršt 26
Ukanc (Bohinj) 32
Unec pri Rakeku 58, 155, 248, 250, 251
Urbas Tone 63, 89, 101, 118, 121, 122, 123, 169, 170, 179, 207,
215, 219, 220, 222, 225, 229, 252,
Urh Franc 254
Uskovnica, planina (Bohinj) 212

V

Velike Lašče 37
Vipava 252
Vižmarje (obč. Ljubljana-Šiška) 107, 246
vodi:
 minerski »Ratitovec« 50
 minerski »Triglav« 29
 mobilizacijski (transportni) Gorenjskega odreda 74, 77, 79,
 88, 91, 164, 169, 202, 220, 262
Vogar, planina (Bohinj) 165
Vogar pri Podjeljah 175, 207, 217
Vogt Josef 206
Voje (Bohinj) 24

Volf Matevž 18
Volga (Sovjetska zveza) 26
Vorar, kmet na Češnjici 212
Vovk Ivan-Živan 46, 243
Vrabec Franc 252
Vrata na Goreljku 202, 207
Vrhnika 35
vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije 43
Vrhunčeva vila 96, 97, 98, 107, 118, 120, 186, 187, 201, 202
Vršič pri Koprivniku 135

W

Weissenbach Max 18, 24
Wupertal 80

Z

Zabukovec Stane-Milan 171, 172, 219, 252
Zagreb 41, 63, 251, 252
Zajama na Pokljuki 184, 262
Zajamniki, planina (Pokljuka) 118
Zala (obč. Škofja Loka) 35
Zali log (obč. Škofja Loka) 52
Založba Borec 8, 12
Zatrnik (na Pokljuki) 23, 34, 74, 97, 104, 189
Zavec Jakob 252
zavod za spomeniško varstvo v Kranju 11, 13, 203, 209
Zgornje Gorje pri Bledu 33, 246
Zgornjesavska dolina 21, 30, 51
Zila (na Koroškem) 50
Zlatorog, hotel (Bohinj) 32
Zupan Ivan-Nestor 89
Zupan Janez 20, 21, 234, 239
Zupanc Alojz- Blažek 13, 106, 122, 252, 255
Zupančič Stanislav 252

Ž

Žagar Stane 26

Železniki 52, 223, 245, 250

Žibrše (obč. Logatec) 249

Židanek Feliks-Srečko 179, 252

Žiri 38, 151

Žirovski vrh 35, 37, 249

Žužemberk 44

VSEBINA

Uvodna beseda	5
Nekaj pojasnil	15
Pohod na Pokljuko	47
Usodna odločitev	67
Dogodki v noči pred napadom	91
Zatišje pred viharjem in presenečenje	103
Boj na življenje in smrt	125
Naključje ali posledica izdajstva	181
Izgube 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljku	201
Preosnova in nadaljnja usoda 3. bataljona Prešernove brigade	217
Izdajstvu na sledi	231
Seznam udeležencev boja na Goreljku na Pokljuki, 15. decembra 1943	245
Priloge	257
Stvarno kazalo	267

Mile Pavlin
V OGNJU IN SNEGU

Opremila
Nadja Furlan
Založila in izdala
Založba Borec

Za založbo
Vladimir Beznik

Natisnila
Tiskarna »Jože Moškrič«
v Ljubljani 1981

Naklada 3000 izvodov

